

32-C-110/1/2

PP.

RAKOUSKÉ
PRÁVO ÚSTAVNÍ.

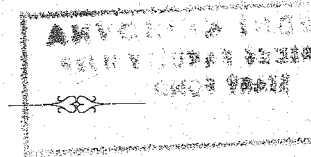
SOUSTAVNĚ VYKLÁDÁ

J. U. Dr. JIŘÍ PRAŽÁK,

c. k. řádný professor rakouského práva veřejného při českém vys. učení Karlo-Ferdinandském v Praze, řádný člen České Akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění, t. č. přisedící výboru zemského král. Českého.

ČÁST DRUHÁ:
ÚSTAVA ZEMSKÁ.

III bra 1/2

11.484-III

V PRAZE 1896.

NÁKLADEM JEDNOTY PRÁVNICKÉ V PRAZE.

NÁRODNÍ TISKÁRNA A NAKLADATELSTVO.

011-2-8
438X

RAKOUSKÉ
PRÁVO VEŘEJNÉ.

SOUSTAVNĚ VYKLÁDÁ

J. U. Dr. JIŘÍ PRAŽÁK,

c. k. řádný professor rakouského práva veřejného při českém vys. učení Karlo-Ferdinandském v Praze a řádný člen České Akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění.

DÍL PRVNÍ:
PRÁVO ÚSTAVNÍ.

V PRAZE 1896.

NÁKLADEM JEDNOTY PRÁVNICKÉ V PRAZE.

NÁRODNÍ TISKÁRNA A NAKLADATELSTVO.

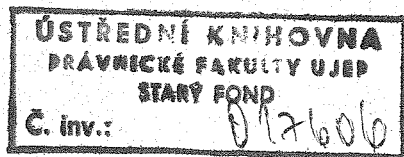
Předmluva.

Odevzdávám tuto veřejnosti druhou část „Rakouského práva ústavního“, již plní nauka o ústavě zemské. Původně zamýšlel jsem spojit tuto část s první — pojednávající o ústavě obecní — ve svazek jeden; později pak chtěl jsem ji připojit k části třetí, jejíž předmětem bude ústava říšská. Že ji nyní vydávám o sobě, má příčinu svou v okolnostech nahodilých a nedotýká se nijak soustavy, celkové publikaci v základ položené, o jejíž správnosti posud žádných důvodných pochybností nemám.

Byl jsem nedávno po uveřejnění dílu prvního důvěrou slavného sněmu království Českého povolán k úřadu, který mně nedovoluje, bych literární činnosti věnoval tolik času, mnoho-li by vyžadovalo urychlené uveřejnění učebnice rakouského práva veřejného. S druhé strany však doufám, že volnější postup, dotčenou skutečností podmíněný, nebude věci na škodu, jelikož mně ji bylo umožněno, čerpat při práci své přímo z bohatého zdroje praxe autonomní a užití různých pomůcek, které by mně jinak byly bývaly nesnadno přístupné.

O ústavě zemské máme nejednu práci důkladnou, pojednávající o předmětu tomto se stanoviska historického, posud však postrádali jsme soustavného výkladu na platné zemské právo ústavní. Tuto mezeru snažil jsem se dle možnosti vyplnit, pokud na to vůbec lze bylo pomyslit v úzkém rámci, učebnicí vyměřeném. Překročil li jsem třeba někdy hranice tyto, doufám přece, že se to nestalo na újmu přehlednosti látky; škodou nemůže takové vybočení býti již proto, poněvadž možno studující při výkladu

PRÁVO PŘEKladu SE VYHRADUJE.

ústním upozorniti na ony části, jichž studium pro začátečníka není právě nezbytně zapotřebí.

Povaha předmětu nutně toho vyžadovala, bych zaujal přesné stanovisko ve věci, nyní v kruzích politických často přetřásané, totiž k otázce formulování českého práva státního. Arcif bylo mně obmeziti se na to, vytknouti oproti nejasnosti názorů, u věci této namnoze proskakující, pevný právní podklad, na jehož základě pro případ svého času k řešení zmíněné záhady bude lze přikročiti a podotýkám toliko, že některé výklady, které snad čtenář zde bude postrádati, zvláště nauka o posloupnosti trůnní a jiné s tím souvisící, umístěny budou v knize čtvrté, kdež pojednati mi bude o státním právu celkového mocnářství rakousko-uherského.

Vydání zákonů, současně mnou uspořádaného, o němž v předmluvě k části první obšírněji jsem se zmínil, není při části této, poněvadž jsem nejdůležitější zákony z oboru ústavy zemské přijal již v přílohu k části první a během roku posledního v tomto sněru ničehož nepřibylo. Nepatrné dodatky, jichž potřeba se objevila až při tisku, neb které se mně teprv později staly přístupnými, umístil jsem zde v poznámkách.

K přání, s některých stran projevenému připojen jest již této části dvojí index, jimž užívání dvou dílů posud vydaných má býti usnadněno. Seznamy tyto shotovil s nevšední pilí pan JUDr. Josef Lukáš, koncipista zemského výboru království Českého.

Spisovatel.

OBSAH.

Kniha druhá.

	Strana
Ústava zemská.	
<i>I. O ústavě zemské vůbec.</i>	
§ 105. Přehled historický	1
§ 106. Prameny a literatura	9
§ 107. Soustava zemského práva ústavního	14
<i>II. Territoriální základ ústav zemských.</i>	
§ 108. Oblast jednotlivých zemí a eventualné její změny	16
§ 109. Význam zemského vymezení teritoriálního	19
§ 110. Moravské enklavy ve Slezsku	21
<i>III. O svazku zemském v ohledu osobním.</i>	
§ 111. Indigenát a inkolát zemský	23
§ 112. Dnešní význam příslušnosti zemské	25
<i>IV. Sněmy zemské.</i>	
§ 113. O složení sněmů vůbec	26
§ 114. Sněmy zemí koruny České	32
§ 115. Složení sněmů ostatních	36
<i>V. O právu volebním.</i>	
§ 116. Právo voliti do sněmu českého	38
§ 117. " " " " moravského	49
§ 118. Podstatné úchytky v zemích ostatních	57
§ 119. O sejití se několikerého práva volebního	65
§ 120. Výkon práva volebního	70
§ 121. O pasivním právu volebním	79
<i>VI. O volení.</i>	
§ 122. Přípravy k volbě	83
§ 123. Orgány, volbu řídící	89
§ 124. Postup při volbě samé	93
§ 125. Ověřování voleb	97
<i>VII. Právní postavení poslanců.</i>	
§ 126. Období volební	104
§ 127. Immunita poslanecká	105

	Strana
§ 128. Ostatní práva poslanců	114
§ 129. Poměr poslance k voličům	117
§ 130. Povinnosti poslanců	118
§ 131. Kterak končí se úřad poslanecký	121
<i>VIII. Výkonné orgány zemské.</i>	
§ 132. O výkonné moci zemské vůbec	122
§ 133. Stručné dějiny českého výboru zemského	126
§ 134. Zemské výbory dle ústavy únorové	130
§ 135. Úředníci a služebníci zemští	132
<i>IX. Pravidla o činnosti orgánů zemských.</i>	
§ 136. Zasedání sněmovni	137
§ 137. Právo iniciativy	140
§ 138. Povšechný postup jednání na sněmu	142
§ 139. Hlasování	144
§ 140. Kterak se nakládá s usneseními sněmu	149
§ 141. Pravidla pro činnost výborů zemských	151
§ 142. Jednací jazyk výborů zemských	160
<i>X. O působnosti sněmu.</i>	
§ 143. O působnosti sněmů vůbec	164
§ 144. Vývoj zákonodárné moci sněmů	166
§ 145. Povšechná povaha výhrady, ve prospěch kompetence říšské rady učiněné	170
§ 146. Zevrubnější rozbor této výhrady	174
§ 147. Prorogovaná příslušnost říšské rady	183
§ 148. Ingerence sněmů v oboru zákonodárství říšského	185
§ 149. Kollise zákonodárství říšského a zemského	187
§ 150. O správní činnosti sněmů vůbec	191
§ 151. Rozhodování sněmů v záležitostech správních	193
§ 152. O působnosti sněmů v záležitostech berních zvláště	196
§ 153. Dobrozdání sněmy podávaná	199
§ 154. Kontrolní činnost sněmů	202
§ 155. Autonomní funkce sněmu	204
§ 156. Negativná omezení působnosti sněmu a jeho orgánů	205
<i>XI. Působnost výborů zemských.</i>	
§ 157. Výbor zemský jakožto výkonný orgán sněmu	206
§ 158. Zemský výbor jakožto orgán autonomní správy	209
§ 159. Zemský výbor jako zástupce sněmu	214
<i>XII. Hospodářství zemské.</i>	
§ 160. O majetku zemském	217
§ 161. O fondech zemí spravovaných	221
§ 162. Úhrada potřeb zemských	226
Abecední seznam věcný k části první a druhé	233
Seznam dovolaných zákonů a nařízení k části první a druhé	249

KNIHA DRUHÁ.

Ústava zemská.

I. O ústavě zemské vůbec.

§ 105.

Přehled historický.

Dějiny ústavní jednotlivých zemí, nyní v mocnářství Rakouské sloučených, po dlouhou ještě dobu skytati budou vděčné pole badatelům. Význam takových bádání pro výklady práva platného nelze nám podceniti, třeba s druhé strany musíme doznati, že přerušením historické souvislosti institucí dávných ústav domácích s novějšími útvary ústavními jest význam dotčený u valné míře zeslaben. Příčinu přerušení tohoto však shledati jest v tom, že rychlý postup událostí v polovici nynějšího století nedopouštěl toho, uskutečniti v zemích mimouherských přímý přechod ze starých ústav zemských v moderní ústavy reprezentativné.

Již svrchu (díl I. č. 4. str. 16.) bylo k tomu ukázáno, že ústavy jednotlivých zemí rakouských, které až do roku 1848 bez odporu aspoň formálně platnost svou zachovaly, byly ústavami stavovskými. V Čechách byly až do bitvy Bělohorské mimo krále toliko tři stavy (panský, rytířský a městský) povolány k účastenství u vyřizování záležitostí veřejných; dle Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 přibyl k nim stav duchovní, jenž zároveň prohlášen za stav první.¹⁾ Zároveň však doznala ústava dosavadní takové přeměny, že přechod ku formě vlády absolutní mohl znenáhla jíti před se, aniž by musilo dojiti k zřejmému porušení ústavy zemské.

¹⁾ Na Moravě, kde již dříve duchovní stav byl na sněmu zastoupen, omežila se změna Obnov zřízením zemským z r. 1628 způsobená na to, že prohlášen tento stav na dále za první. Sr. K a l o u s e k : České státní pr. 2. vyd. st. 444.

Takto zůstalo Obnovené zřízení zemské více než dvě století základním zákonníkem veřejného práva v zemi České, třeba vývoj moci centrálního státu Rakouského a říšských orgánův ústředních byl dosáhl stupně takového, že vedle jednotné moci ústřední samospráva království Českého toliko živořila. Co se týče moci zákonodárné, způsoben byl ovšem úpadek svézákonnosti království Českého najmě ustanovením obnoveného zřízení zemského (A. VIII.), kteréž t. zv. jus legis ferendae výhradně zůstavilo králi, jenž jsa zároveň vládcem nad zeměmi jinými, ovšem snažil se jednotné zákonodárství v zemích pod jeho žezlem spojených uvésti co možná ve skutek,²⁾ co pak se týče správy, prolomena byla dávná organizace úradů zemských pevnou sítí orgánův ústředních, jež vykonávajice téměř veškerou moc správní a soudní, nedaly orgánům správy zemské rozvinouti činnost i jen poněkud závažnou.

Takto se stalo, že na počátku roku 1848 neměl sněm Český vskutku funkcí jiných, než těchto: 1. usnášeti se o postulátech královských v příčině dávek zemských, pokud v poslední době postuláty takové vůbec byly vzneseny; 2. poradní činnost, pokud jde o vydání nových zákonů, týkajících se země české; 3. usnášení se o zvláštních ústavěch zemských a povolování přírážek na uhrazení příslušného nákladu, dále povolování přírážek pro domestikální fond vůbec; 4. zkoumání a schválení preliminarů a účetních závěrek fondu domestikálního a jeho fondů vedlejších; 5. volbu přisedících zemského výboru jakož i ředitele kanceláře výboru zemského; 6. rozhodnutí o všelikém jednání, když šlo o práva stavů zemských jakožto repraesentantů země, dále o záležitostech v jednotlivých případech výslovně stavům zemským vyhrazených.³⁾

²⁾ K tomu poji se kontroverse, zdali výhrada t. zv. jus legis ferendae v O. Z. Z. týkala se toliko práva soukromého a trestního, neb mohli-li užitím práva tohoto i jednostranně býti králem změněn poměr mezi ním a stavy. V prv uvedený smysl pronáší se Tomek, Sněmy české dle obnov. zřiz. zemsk. st. 8 a 85, Toman, Das böhm. Staatsr. st. 45 a násl., pak Kalousek n. u. m, str. 434 a násl.; proti tomu vsak sr. Gindely, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen str. 472 (též v „Právniku“ z r. 1894 str. 111). Ulrich, öst. St. W. B. I. st. 184. Zde ovšem nemožno spor ten zevrubněji rozebírat; že jest v tom částečný odpor, vydá-li se zákon, upravující mimo jiné též poměr krále k stavům a vyhradí-li se při tom králi právo, poměr ten na dále jednostranně měniti, nelze důvodem popírat. Sr. k tomu též Čelakovský, Povšechné české dějiny právní, str. 17.

³⁾ Sr. referát č. 2970, podaný ve schůzi výboru zemského ze dne 28. července 1849, uložený v spisovně zemského výboru pod značkou A. F. 1. 1. Referátu připojeno jest zvláštní votum tehdejšího člena zemského výboru Pravoslava Al. Trojana.

Ruch roku 1848 ovšem nemohl zůstat bez účinků na další utváření se poměrů ústavních v jednotlivých zemích rakouských. Cís. patent ze dne 15. března 1848, jímž slíbeno zavedení ústavní formy vládní, byl předchůdcem další řady státních aktů, v nichž ovšem jasně zračila se nálada doby a které již proto nelze pokládati za výsledek postupu jednotného. Patent ze dne 15. března 1848 naznačil jen zcela stručně, že učiněno bylo opatření, by svolání byli vyslanci všech stavů provinciálních v době co možná nejkratší, při čemž stav měšťanský má býti zastoupen v míře vydatnější, jinak však šetřeno co možná dosavadních ústav zemských. Ne celý měsíc po tom a dříve, než slíbená ústavní listina pro celou říši skutečně byla vydána, došlo vyřízení druhé petice obyvatelů města Prahy dané ve Vidni dne 8. dubna 1848 (české prov. sbírky zák. 30. sv. str. 108. a násl.), které obsahovalo důležité ústupky jednak pokud se týče složení sněmu českého, jednak pokud se týče rovnoprávnosti jazykové. Bylať totiž v dotčeném nejvyšším listě kabinetním uznána rovnoprávnost jazyka českého s jazykem německým ve všech oborech, zvláště v oboru správy a veřejného vyučování (čl. 1.); bylo dále ustanoveno, že nadále v Čechách všechny úřady veřejné mají býti výhradně obsazovány jen lidmi takovými, kteří mocni jsou obou jazyků zemských (čl. 9.). Co do složení sněmu, jenž má konati porady a usnášeti se o všech záležitostech zemských, bylo ustanoveno, že tento nadále má býti zastupitelstvem lidu, v němž by veškeré zájmy zemské stejným způsobem došly zastoupení na základě co možná nejširšího aktivního a passivního práva volebního. K tomu konci bylo schváleno, by v budoucím českém sněmu tito zástupcové lidu měli účastenství: 1. kdož posud měli přístup do sněmu s tou modifikací, že 2. král. hl. město Praha nadále vysíláti má 12 zástupců stavu měšťanského, ostatní královská města však po jednom zástupci; 3. každé jiné město na venkově, čítající aspoň 4000 duší, mělo vyslati nejméně jednoho vyslance; 4. města venkovská, čítající aspoň 8000 duší, měla vysíláti po dvou zástupcích; 5. pražská universita měla na sněmu býti zastoupena rektorem; mimo to měla každá fakulta a technika vyslati po jednom zástupci; 6. k zastoupení všech ostatních tříd

lidu, které nedošly zastoupení již v předešlých dvou odstavcích, měl vyslati obvod každého vikariátu po dvou zástupcích. Právo volební měl míti na venkově každý občan státní, jenž platí nějakou daň, v městech pak každý měšťan. Aktivní volební právo mimo to vyžadovalo věku 25 let, passivní právo volební však věku 30 let a zemského inkolátu. Samospráva království Českého měla dojíti značného rozšíření zřízením z odpovědných ústředních orgánů pro toto království, sídlících v Praze, jimž měl býti přikázán rozsáhlý obor působnosti; co pak týče se prosby, aby Čechy s Moravou a Slezskem byly sloučeny v jeden obvod správní se společným sněmem, mělo se o této věci jednati na příštím sněmu říšském, kde zastoupeny budou všechny tři země súčasně.

Přípravy k volbě do nového sněmu, jenž měl se dle původních dispozic sejít v Praze dne 7. června 1848, byly záhy konány. Vyhláškou zemského praesidia (ze dne 18. kv. 1848 česk. prov. sb. zák. sv. 30., str. 175.) byly vydány předpisy o ohlašování kandidatur, kteréž se mělo státi, pokud se týče měst, při úřadě místním, pokud se týče venkova, při vikariátním úřadě, jenž však prostřednictvím farářů měl se postarati o to, aby jména kandidátů obcí farní náležitým způsobem ve známost byla uvedena. Současně byl vyhlášen seznam měst k samostatné volbě aspoň jednoho poslance oprávněných; Budějovicům, Liberci, Kutné Hoře, Chebu, Králové Hradci a Plzni prisouzeno po dvou poslancích. Předpis o sdělávání listin voličských vydán dne 19. kv. 1848 pod č. 4221. (prov. sb. zák. sv. 30., str. 186.), podrobný řád volební dne 26. květ. 1848 pod č. 4430. (tamtéž str. 235.) a instrukce pro volební kommissary dne 3. června 1848 pod č. 4980. (tam. str. 268.). Zvolení měli obdržeti náhradu nákladů cesty 1 zl. konv. m. za každou míli a denní plat 5 zl. k. m. z pokladny státní.

Volby byly skutečně vykonány, jelikož však mezi tím vypuklo v Praze povstání, nesešel se sněm a všechny práce v příčině té konané objevily se tudíž býti marnými. Když pak později došlo cis. patentem ze dne 7. září 1848 vůbec ke zrušení svazku poddanského a zahájena byla akce směřující k vyvazení pozemků, byl ovšem zvrácen dosavadní základ složení českého sněmu a stavěla se opětnému svolání sboru tohoto v cestu překážka velmi závažná, že totiž by bylo bývalo již tenkrát s velkou obtíží zachovati historickou kontinuitu mezi dosavadním zřízením a novým utvářením se zastupitelstva zemského. Obtíž ta však rok od roku

rostla a tím se vysvětluje, že nebyl český sněm v dosavadním svém složení více svolán, tak že zasedání r. 1847 odbyvané bylo vskutku posledním, dle staré ústavy zemské konaným.

Mezi tím, co děly se líčené pokusy o zreformování českého sněmu, udály se však důležité změny v organizaci říše Rakouské vůbec. Císařským patentem ze dne 25. dubna 1848 byla vyhlášena ústava říšská, která prohlásila zastupitelstva zemská za pouhé orgány samosprávy, při čemž dokonce říšský sněm měl se raditi o nové reformě dosavadních ústav zemských.⁴⁾

K tomu ovšem nedošlo; když pak po rozpuštění sněmu kroměřížského vydána byla nová ústava říšská ze dne 4. března 1849, stala se opět palčivou otázkou úpravy starších ústav zemských. V tomto směru stanovil § 77. této nové ústavy:

„Všecky ostatní korunní země (kromě království Lombardsko-Benátského) obdrží zvláštní ústavy zemské. Stavovské ústavy pozbývají platnosti.“ Při tom ovšem zůstávalo pochybné, byly-li stavovské ústavy zrušeny již tímto ustanovením samým, anebo mají-li ústavy ty pozbyti platnosti teprve vydáním nových ústav zemských, súčasně slíbených.⁵⁾

Slíbená tato ústava pro království České byla pak vskutku vydána cis. patentem ze dne 30. pros. 1849 č. 21. ř. z. pro r. 1850. Dle této ústavy měl sněm český skládati se z 220 členů, a to ze 70 vyslanců nejvyšších poplatníků, ze 71 vyslance měst a průmyslových míst a ze 79 vyslanců obcí venkovských. Zemský výbor měl se skládati z 12 členů, z nichž polovice se měla voliti po dvou z každé kurie a zbývajících 6 z plného sněmu. Obor působ-

⁴⁾ Sr. § 55 ústavy ze dne 25. dubna 1848, vyhlášené v České prov. sb. zákonů sv. 30 na str. 127 a násl.

⁵⁾ Ministerstvo, jak se zdá, bylo v příčině té náhledu prve uvedeného, neboť zaslalo dne 16. června 1849 pod č. 4337. stavovskému výboru zemskému království Českého připis, ve kterém, odvolávajíc se na zmíněný § 77. ústavy, žádalo podrobná sdělení o dosavadních poměrech zemské správy, aby vzhledem ke zrušení ústavy zemské mohlo býti opatřeno, čeho se jeví býti potřeba. Výbor zemský byl však v této věci náhledu opačného a odpověděl připisem ze dne 28. července 1849 č. 2970, kterým súčasně podal žádané zprávy, v ten smysl, že nelze míti ústavy stavovské již za zrušené, poněvadž by jinak instituce zemské byly pozbyly právního podkladu, aniž by zároveň zjednan jim byl nový základ právní. Z té příčiny také zemský výbor mandát svůj nepokládal za uhaslý, nýbrž projevil pouze ochotu, složiti jej v ruce sněmu, jenž se sestoupí na základě nové ústavy zemské, o kterou se tenkrát jednalo.

nosti byl sněmu a výboru zemskému vyměřen zcela ve srovnalosti s tím, co v příčině té bylo stanoveno v ústavě říšské ze dne 4. března 1849.⁶⁾

Avšak rovněž jak ústava říšská ze dne 4. března 1849, tak i česká ústava zemská ze dne 30. pros. 1849 nevstoupila nikdy v život. Současně s vydáním t. zv. sylvestrovského patentu ze dne 31. pros. 1851 č. 2 ř. z. pro r. 1852, jímž ústava ze dne 4. března 1849 i formálně platnosti byla zbavena, byly vydány a pod č. 4. ř. z. pro r. 1852 vyhlášeny „zásady pro organické zákonodárství říše“, v nichž se o poměru jednotlivých zemí k moci ústřední nařídilo toto: Všechny země s Rakouským císařstvím spojené jsou nerozlučné části Rakouského císařského mocnářství. Jméno „korunní země“ užíváno budiž v jazyku úředním toliko jako označení obecného při vlastním pojmenování země některé, avšak vyjádřeno budiž vždy vlastní označení, kteréž jí náleží. Obvod zemí korunních budiž zachován s výhradou změn, jež vyhledávati budou příčiny správní. V jednotlivých zemích korunních zřídí se zvláštní statuty o dědičné šlechtě stavovské neboli šlechtě, držící rozsáhlé pozemky, o jejich přednostech a povinnostech, zvláště pak usnadní se této šlechtě všemožně zřízení majorátů a fideikommissů. Co do stavu selského mají se předpisové zvláštní, pro zachování jeho statků vydání, tu, kde jsou, v platnosti zachovati. Úřadům krajským a mistodržitelstvím po bok postaveni budou výborové poradni z majetné šlechty dědičné, z držitelů velkých a menších statků a průmyslníků, kterýchžto výborů působnost, co se týče věcí k ní náležejících, i obvodu jejího, náležitě bude vytknuta. Shledá-li se, že by si toho bylo přáti, aby se ještě někteří jiní činitelé do výborů těch přivzali, má se dle okolností k tomu zřetel vzíti. Zevrubnější ustanovení o tom vyhrazena byla zvláštním nařízením, k nimž však nikdy nedošlo.

Takto nepostoupila reforma ústav zemských v době od roku 1848 až do počátku roku 1852 ani o krok ku předu; navázati na poměry dřívější však stalo se čím dále tím obtížnější, jednak pro výslovné zrušení ústav stavovských roku 1849 vyslovené, jednak pro naprostý převrat základů těchto ústav, zrušením svazku poddanského nastalý. Věc ta ostatně nebyla prozatím pokládána za nutkavou; běžné záležitosti zemské správy obstará-

⁶⁾ Sr. svrchu díl I. § 4. str. 18.

vány na dále ještě stavovskými výbory zemskými, před r. 1848 zvolenými a na svolávání sněmů samých nebylo v tehdejší době absolutní vlády vůbec pomýšleno.

Teprv svoláním sesílené říšské rady, jež stalo se patenty ze dne 5. března 1860 č. 56. a 57. ř. z. nastal u věci obrát. Diplom říjnový z porad dotčené korporace vyšly (ze dne 20. října 1860 č. 226 ř. z.) měl býti základem utváření se ústavních poměrů v Rakousku a to v té způsobě, že těžiště ústavy mělo spočívatí ve sněmech zemských, k spolupůsobení v pracích zákonodárných v první radě povolanych.⁷⁾ Na zachování historické kontinuity se starými ústavami zemskými nebylo ovšem lze tehdá již v zemích předlitavských⁸⁾ pomýšletí; přec však kladl ještě diplom říjnový rozhodnou váhu na historické základy mocnářství našeho.⁹⁾

Však o tom, kterak složený budou sněmy, na něž tak důležité funkce na dále měly býti vzneseny, nenalezáme v říjnovém diplomu samém ničehož; o intencích, které tenkrát v dotčeném směru nabyly vrchu, poučují nás toliko čtyři nová zřízení zemská současně (dne 20. října 1860) a to pro Štýrsko, Korutany, Solnohrady a Tirolsko (č. 227, 232, 238 a 254 ř. z.) vydaná, kteráž však v skutku v život nevstoupila. Tato zřízení zemská, prozatím patrně na zkoušku vydaná, shodují se v tom, že dle nich zastupitelstvo

⁷⁾ Již svrchu (dí I. č. 4 str. 19) bylo uvedeno, které záležitosti ve smyslu říjnového diplomu měly býti vyřizovány říšskou radou, t. j. zákonodárným sborem, sestávajícím z vyslanců všech zemí rakousko-uherských. Ve všech ostatních případech prohlášeny zásadně za kompetentní sněmy zemské.

⁸⁾ Proto článek VII. říjnového diplomu toliko v zemích uherských slibuje svolání sněmů ve smyslu dřívějších ústav zemských; v zemích předlitavských měli se „svolati sněmy ve smyslu jich zřízení zemských“ (in Gemässheit ihrer Landesordnungen), čímž patrně měla býti naznačena protiva vůči zemím prv zmíněným.

⁹⁾ Památným jest v tomto směru zejména třetí odstavec úvodu říjnového diplomu: „Im Interesse Unseres Hauses und unserer Unterthanen ist es Unsere Regentenpflicht, die Machtstellung der österreichischen Monarchie zu wahren und ihrer Sicherheit die Bürgschaften klar und unzweideutig feststehender Rechtszustände und einträchtigen Zusammenwirkens zu verleihen. Nur solche Institutionen und Rechtszustände, welche dem geschichtlichen Rechtsbewusstsein, den bestehenden Verschiedenheiten unserer Königreiche und Länder und den Anforderungen ihres untheilbaren und unzertrennlichen kräftigen Verbandes gleichmässig entsprechen, können diese Bürgschaften im vollen Masse gewähren.“

zemské mělo sestávat ze zástupců čtyř tříd, kteréž tirolské zřízení výslovně ještě jakožto stavy označilo, a to: 1. duchovenstva, 2. šlechty domácí v zemi usedlé, k níž se v Štýrsku a Korutanech v obmezeném počtu přidružili i jiní držitelé velkých statků, v desky zemské zapsaní, 3. měst, pak komor obchodních a živnostenských, 4. obcí venkovských. Co do složení svého byli tudíž sněmovné dotčení přispůsobeni dle možnosti bývalým zemským repraesentacím stavovským i byl při tom vesměs přiveden k platnosti princip komory jediné; každá z uvedených čtyř skupin byla na sněmu zastoupena přibližně stejným počtem poslanců. Při tom však jediné tirolské zřízení táhlo se výslovně k dřívější ústavě zemské císařským patentem dne 24. března 1816 obnovené, kdežto v Štýrsku a Korutanech vzpomenu toliko stavovského výboru zemského, jemuž bylo uloženo vésti dále záležitosti běžné až do zvolení nového výboru; v Solnohradsku výboru takového ze starší doby vůbec nebylo.

Císařský patent ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z., který se aspoň formálně jeví býti provedením diplomu říjnového, přinesl pak kromě ústavní listiny říšské nová zřízení zemská a řády volení do sněmů všech zemí předlitavských, vyhlášené vesměs v zákonníku říšském jakožto přílohy k dotčenému patentu únorovému, kdežto v příčině sněmů zemí uherských odvoláno bylo se k tomu, kterak již diplom říjnový učinil náležitá opatření, aby se předešla jich zřízení zemská obnovila v mezích, diplomem tímto naznačených. Obdržely tudíž i čtyři země, pro které současně s diplomem říjnovým vydána byla zřízení zemská, v únoru roku po té následujícího zřízení nová, což odůvodněno bylo tím, že bylo třeba zřízení ta v lepší uvěsti srovnalost se zřízeními zemí ostatních, jakož i se zásadami o vykonávání volebního práva v třídě měst a obcí venkovských, ministerským nařízením ze dne 5. ledna 1861 č. 2 ř. z. vyhlášenými.

Tato zřízení zemská, patentem ze dne 26. února 1861 vyhlášená, jakož i řády volení jim připojené, posud jsou v zemích předlitavských v platnosti. Zvláštnosti při tom jest, že tato zřízení zemská vyhlášena byla jako zákony říšské, kdežto pozdější změny těchto řádů, k nimž v jednotlivých zemích došlo, přišly k místu cestou zákonodárství zemského.

Prameny a literatura.

Dle toho, co právě bylo vyloženo, jest hlavním pramenem ústavního práva zemského patent ze dne 26. února 1861 a zřízení zemská jakož i řády volení jim připojené. Autentickým textem těchto zřízení a pokud se týče řádů jest dle toho, co svrchu (díl I. č. 6 st. 25 a násl.) bylo řečeno, text německý, kdežto co do pozdějších dodatků k nim vydaných platí v tomto směru pravidla v příčině zákonů zemských tamtéž vyložená.

Ašak dotčená zřízení a řády nejsou přec výhradným pramenem této části ústavního práva, nýbrž stačí naopak souditi, že platí podnes starší ústavní předpisy zemské, pokud nebyly zrušeny neb změněny normami pozdějšími. Tomuto náhledu nevádí, že § 77. ústavy ze dne 4. března 1849 zrušil starší ústavy stavovské, neb nehledíc ani k tomu, že s ústavy té později sešlo patentem ze dne 31. prosince 1851, mohlo zrušení dotčené vztahováno býti toliko na způsob složení sněmu, jemuž základem bylo zřízení stavovské, nikoliv na ústavu zemskou vůbec, pokud tato na složení sněmu byla nezávislou.¹⁾

V zemích, ke koruně české náležejících nazýváme souhrn starších norem, jimiž upraven byl ústroj samostatného státu českého, českým právem státním. Jakož vůbec dle nynějšího stavu vědy právní jiného než pozitivního práva neznáme, jest tudíž i pojem českého práva státního ryze konkrétným a není mezi právníky sporu o tom, že nelze právo to nijak znovu utvořiti pomocí spekulace, nýbrž že dlužno pojeti je tak, kterak se bylo vskutku vyvinulo z historických základů svých. Též o tom není hrubě sporu, že české státní právo posud platí, pokud nebyly předpisy jeho zrušeny neb změněny normami pozdějšími, platně vydanými. Velká však různost náhledů panuje v tom, zda

¹⁾ Zníť cit. č. 77 ústavy ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z. do slova takto: „Alle übrigen Kronländer (kromě zemí uherských a království lombardsko-benáteckého) erhalten eigene Landesverfassungen. Die ständischen Verfassungen treten ausser Wirksamkeit.“ Z tohoto znění vyplývá jednak, že správným bylo stanovisko českého stavovského výboru zemského (sr. svrchu str. 5. pozn. 5.), jenž nepokládal svůj mandát před zřízením nového zastupitelstva zemského za uhaslý, jednak také, že zrušení ústav zemských nemohlo býti vztahováno dále, než na kolik ústavy ty nutně souvisely se zřízením stavovským.

všechny a pokud se týče které z pozdějších předpisů, se starší ústavou zemskou se nesrovnávajících, pokládati sluší za platné vůči způsobu, kterým k místu přišly²⁾ a proto též názory o obsahu a významu českého státního práva valně se rozcházejí.³⁾

Pokud se týče literatury ústavního práva zemského, jest nejdůležitějším spisem, pojednávajícím o českém státním právu se stanoviska historického :

Kalousek (Dr. Josef): České státní právo. Druhé vydání. V Praze 1892.

Velice cenným a poučným jest spisek :

Tomek (W. W.): Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II. V Praze 1868.

Ze starších spisů zde uvádíme :

Goldasti Heiminsfeldii (Melch.): De Bohemiae regni incorporatarumque provinciarum iuribus ac privilegiis, nec non de hereditaria Regia Bohemorum familia successione. Ve Frankobrodě r. 1627.

Stránský (Pavel): Respublica Bojema. Vyšla poprvé r. 1634 v Lejďě. Zasluzný překlad díla tohoto na jazyk český pořídil Emanuel Tonner a vydal r. 1893 v Praze.

²⁾ To souvisí s tím, že, jak svrchu vylíčeno, nynější ústava zemská nevyrostla přímo ze staré ústavy zemské, nýbrž vznikla z jednostranného aktu vladařova, jinými slovy, že jest ústavou oktrojovanou. K tomu poukázáno mimo jiné též v odst. 3. petitu t. zv. deklarace zemských poslanců českých ze dne 22. srpna 1868 (otisk její podává Čížek, Ústavní práva II. str. 54 a násl.) aniž by tam však zevrubněji byl naznačen způsob, kterak by byla měla té doby býti svolána legální repraesentace „politického národa českého“. Vážný legislační pokus na odstranění státopravní otázky stal se fundamentálními články, na nichž se usnesl sněm český v říjnu r. 1871 odpovědí na známý reskript císařský ze dne 12. září 1871; pro změnu politické situace mezi tím nastalou nedošel však návrh ten sankce panovníkovy. Znění fundamentálních článků podává Čížek n. u. m. str. 78 a násl., Srb, Sněm český str. 26. a násl.

³⁾ Do této otázky, kteráž, jak samo sebou patrně, úzce souvisí se základními naukami o tom, jak dalece úřadové, pak jednotlivci oprávnění jsou zkoumati platnost vyhlášených zákonů a nařízení, zde ovšem pouštět se nemožno, nýbrž dlužno odkázat k tomu, co o této nauce na patřičném místě bude uvedeno. Ve statích následujících bude z důvodů na snadě jsoucích pojednáno o ústavě zemské a říšské tak, kterak se nám jeví na základě nynějších, řádně vyhlášených zákonů; že tím nejsou odstraněny všechny záhady státopravní, nelze ovšem popřít a poukázal jsem k některým nesnázím, které by odčinití bylo vzájemným dohodnutím se všechúčastněných faktorů, svého času v Ottově Slovníku Naučném sv. VI. str. 559.

Feigl v. Feigelsfeld: Öffentliche Vorlesungen über die kön. Stadtrechte, Landesordnung, Novellen, Declaratorien, Rescripte, Patente etc. V Praze 1770.

Gross (Dr. Franz Josef): Einleitung zu den praktischen Vorlesungen. V Praze 1777. I. Abhandlung: Von der pragmatischen Geschichte der Gesetzbücher des Kgr. Böhmen. Str. 1—69.

Voigt (Adauct): Ueber den Geist der böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern. V Drážďanech 1788.

Riegger (Joseph Anton v.): Archiv der Geschichte und Statistik insbes. von Böhmen. 3 díly. V Drážďanech 1792, 1793, 1795.

Veith (J.): Statistische Uebersicht der böhmischen Staatsverfassung. V Praze 1798.

Schnabel (G. N.): Statistische Darstellung von Böhmen. Prag 1826. Odd. II. str. 80 ff. (Landesverfassung).

Kostetzky (Dominik): Der Staatsverfassung des Königreiches Böhmen. V Praze 1816 (I. díl velkého spisu: „System der politischen Gesetze Böhmens“ sestávajícího ze 12 svazků).

Z novějších spisů, týkajících se poměru staršího práva zemského k novějším útvarům ústavním, srovnati sluší zvláště :

Anonymní (kníž. Ř. z Taxisů) spis: Die staatsrechtlichen Verhältnisse Böhmens gegenüber Deutschland und Oesterreich. V Litomyšli a v Praze u Augusty 1862.

Srb (Adolf): Sněm český na základě císařského diplomu z r. 1860 a císařského patentu z r. 1861. V Praze 1883.

Toman (Dr. Hugo): Schicksale des böhmischen Staatsrechtes v. 1620—1627. Praha 1870.

Tentýž: Das böhmische Staatsrecht und die Entwicklung der österr. Reichsidee. V Praze 1872.

Tentýž: „O zákonodárné moci královské a sněmovní v Čechách na základě Obnoveného zřízení Ferdinanda II. a deklaratorií Ferdinanda III. v „Právniku“ sv. X. str. 505—517.

Brandl (V.): Několik základních pojmů státního práva českého v „Právniku“ sv. IX. str. 109—128, pak 181—200.

Wellner (Dr. Max): K českému státnímu právu z věku XVI. a XVII. „Právnik“ sv. VI. str. 596 a násl., dále: K českému právu státnímu z věku XV., tamtéž sv. VII. str. 250 a násl. „K českému státnímu právu z dob nejstarších“, tamtéž sv. VII. str. 357 a násl. a „O literatuře státního práva českého“ tamtéž sv. VII. str. 397 a násl.

Jireček (Herm.): Das Recht in Böhmen und Mähren. V Praze 1865.

Trakal (Dr. Josef): Česká státoprávní a národnostní otázka. V Praze 1889. (Zvl. otisk z „Osvěty“).

Kürschner (Dr. Franz): Eger und Böhmen. Die staatsrechtlichen Verhältnisse in ihrer historischen Entwicklung. Wien 1870:

Čelakovský (Dr. Jaromír): „Povšechné české dějiny právní“. V Praze 1892. (Vyňatek z Ottova „Slovníku Naučného“ sv. VI.)

Můj článek v Ottově Slovníku Naučném pod heslem „Čechy“ sv. VI. str. 539 a násl.

Čížek (Karel): v S. O. I. st. 136 a násl., pak „Ústavní práva v Rakousku“ II. str. 1. a násl.

Ulbrich-ův článek „Böhmen“ v öst. St. W. B. I. str. 162—193.

Zwiedinek: Das böhmische Staatsrecht und die deutsch-nationale Politik in Oesterreich. Zeitschr. für Geschichte und Politik 1888 sv. 3.

Materiál z doby novější snešen ve spisech:

Malý (Jakub): Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za posledního půlstoletí. Šest částí. V Praze 1880—1884.

Černý (Jan A.): Boj za právo. Sborník aktů politických u věcech státu a národa českého od r. 1848. Část I. V Praze 1893.

Pokud se týče Moravy, sluší srovnati:

Tomaschek, (Dr. J. A.) Recht und Verfassung der Markgrafschaft Mähren im 15. Jahrhundert. V Brně r. 1863.

Monse (Josef Wratislav), Tabula juris publici marchionatus Moraviae. V Olomouci 1776.

Tentýž: Leitfaden zu den Vorlesungen über die Landesgesetze des Markgrafenthumes Mähren. V Olomouci r. 1783.

Luksche (Dr. Johann). Notizen von der politischen und Justizverfassung Mährens seit den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1628. V Brně r. 1808.

Tentýž: Kurze Uebersicht der Stellen und Aemter in der Markgrafschaft Mähren seit dem Jahre 1628 und der Veränderung derselben, nebst einem Anhang von der Einführung der böhm. Stadtrechte in Mähren und Schlesien. V Brně r. 1804.

Tentýž: Besondere Rechte der Personen Mährens und Schlesiens, besonders in politischer Hinsicht. 2 vyd. V Brně 1841.

Brandl: Úvod ku vydání Knihy Drnovské. V Brně 1868. Str. XI a násl.

Tentýž: Poměry markrabství moravského ku koruně české „Právník“ sv. IX. str. 289 a násl. 326 a násl.

d'Elvert (Christian). Beitrag zur Geschichte der kgl. Städte Mährens. V Brně 1860.

Tentýž: Desiderien der mährischen Stände vom J. 1790. V Brně 1864.

Chlumetzký (Paul v.), Darstellung der altständischen Verfassung Mährens. V Brně. 1861.

Rössler (Emil Franz). Die Stadtrechte von Brünn aus dem 13. und 14. Jahrhundert nach bisher ungedruckten Handschriften. V Praze 1852. (úvod této práce).

Dudík (Dr. Pavel). Mährens allgemeine Geschichte VIII, IX a X. sv. Mährens Culturzustände v. J. 1197—1306. V Brně 1878 a 1880.

Kameníček (Dr. František). „O moravských sněmích v 16. století“. Zprávy právn. Jednoty Moravské II. sv. (1893) str. 138 a násled., pak III. sv. (1895) str. 45 a násl.

Pokud se týče Slezska, dlužno uvésti:

d'Elvert Verfassung und Verwaltung von österr. Schlesien. V Brně 1854.

Biermann Geschichte des Herzogthums Teschen. 1863.

Tentýž: Geschichte des Herzogthums Troppau und Jägerndorf. 1874.

Prasek (Vincenc): Historická topografie země Opavské, část I.; Dějiny Opavska až do r. 1318; Dějiny knížectví Těšínského až do r. 1433 (II., III. a IV. kniha „Vlastivědy Slezské“). V Opavě 1890, 1891 a 1894.

O generálních sněmech zemí koruny české sr. pak zvláště

Toman (Dr. Hugo) „O společném sněmování zemí koruny české od Ferdinanda I. až do Marie Terezie“ v Právníku IX. str. 649—660.

d'Elvert (Christian) die Vereinigung der böhm. Kronländer Böhmen, Mähren und Schlesien in einen gemeinschaftl. Landtag und eine Centralverwaltung. V Brně 1848.

Pro Dolní Rakousko sr. nejnověji:

Dopsch (Dr. Alfons) Entstehung und Charakter des österreichischen „Landrechtes“. Ve Vídni 1892.

O právních poměrech jednotlivých zemí dle nynější ústavy máme kromě učebnic rakouského práva veřejného vůbec, o nichž již v úvodu k dílu I. byla řeč, posud toliko tyto monografie:

J u r a s c h e k (Dr. Franz von) Beiträge zur Darstellung des Rechtes der Landtage und ihrer Mitglieder. Ve Vídni 1879 (zvláštní otisk z „öst. Z. f. V.“)

L i n g g (Dr. Emil) die staatsrechtliche Stellung der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder der österr.-ungar. Monarchie. Beiträge zur Lehre von der Autonomie und Selbstverwaltung. Ve Vídni 1892 (zvláštní otisk z „jurist. Vierteljahresschrift“).

§ 107.

Soustava zemského práva ústavního.

Soustavu, dle kteréž hodláme pojednati o právu ústavním vůbec, naznačili jsme povšechně již v díle I. § 5. na str. 210 a následujících a chceme i při líčení ústav zemských v podstatě této soustavy se přidržeti. Ovšem vyskytuje se nám tu obtíž, že otázka, kterou jsme nuceni byli prozatím odložit, totiž otázka po právní povaze mocnářství rakousko-uherského a jednotlivých jeho částí jest v jistém směru praejudicialní pro volbu soustavy, kterou líčení zemského práva ústavního v základ jest položiti.

Známo nám již, že jednotlivé části, z nichž se skládá nynější říše Rakousko-Uherská, tvořily dříve státy samostatné,¹⁾ původně spojené toliko unií personální, kteráž pak přešla ve spojení věcné, o němž sporno jest, nenabylo-li později intensity takové, že tím aspoň v zemích předlitavských jednotlivé země pozbyly své individuality jakožto státy i sklesly na stupeň pouhých útvarů samostatných. I těm, kteří k této otázce přisvědčují, jest s obtíží udati přesně, kdy dotčený účinek nastal, zvláště, který moment sluší pokládati za rozhodující ve směru naznačeném.²⁾ Jest patrné,

¹⁾ Co do celku zemí koruny české není o tom žádné pochybnosti; však i jednotlivé země, ke koruně české náležející bylo lze pokládati za státy samostatné, mezi sebou unií reální spojené, tak že český stát byl složeným (civitas composita) již tehda, když vešel ve spojení s ostatními zeměmi rakouskými.

²⁾ Sr. o tom mimo spisy již uvedené zvláště ještě B i d e r m a n n ů v: „Geschichte der österreichischen Gesamtstaatsidee.“ I. díl (1526—1705) v Innsbrucku 1867; II. díl (1705—1740) vyšel tamtéž r. 1889.

že pro volbu soustavy není lhostejné, které stanovisko v tomto sporu jsme si osvojili. Neb jsou-li jednotlivé země toliko oblastmi více méně rozsáhlé samosprávy, můžeme soustavu zemské ústavy zcela přispůsobiti soustavě práva obecního, kdežto v případě opačném náleží do zemského práva ústavního nauka o vladaři, o posloupnosti trůnní, o státním ústrojí zemském a jiné nauky s tím souvisící, obyčejně v říšském právé ústavním přednášené.³⁾

Však nauka o posloupnosti trůnní, ač bez odporu upravení svého došla ústavou zemskou, náleží přec vzhledem k tomu, že dotčená úprava stala se posléze sankcí pragmatickou, tudíž aktem, jenž ve všech zemích rakousko-uherských přišel k místu způsobem srovnalým a jeví i další konsekvence státoprávní, do knihy čtvrté, ve které hodláme pojednati o státním právu mocnářství Rakousko-Uherského. Co pak se týče práv a povinností vladařových, zdá se to býti ovšem theoreticky správné, přesně oddělití práva, příslušející vladaři jako králi českému, markrabí moravskému atd. od práv, kteráž jemu příslušejí jako vladaři zemí předlitavských neb jako hlavě říše celistvé, avšak objeví se nám záhy, že takové oddělení prakticky nelze prováděti nehledíc ani k problematické jeho ceně. A co konečně tkne se ústroje a funkcí státních, tož jest i tu ve státech složených nemožno oddělití funkce jednotlivých konkurrujících státních mocí, pokud tyto nemají zvláštních orgánů je výhradně repraesentujících.⁴⁾

Z řečeného vyplývá, že vskutku jest možno pojednati o ústavě zemské, aniž by dříve třeba bylo rozřešiti záhadu státoprávní. Chceme v příčině té postoupiti tak, že pojednáme nejdříve o teritorialním a osobním základu ústav zemských podobně, kterak jsme postupovali při líčení ústavy obecní. Po té pojednáme

³⁾ Ovšem možno říci, že právě nesnáze tuto dotčené svědčí proti správnosti soustavy, kterou jsem líčení svému v základ položil. Vše to sám nesčetněkrát jsem uvažoval a prosím, by konečný úsudek o věci této byl odročen až do ukončení díla celého.

⁴⁾ Kde pak jest taková různost orgánů repraesentačních, nelze snadno vyhnouti se konfliktům kompetenčním; kde jich není, jest méně konfliktů, avšak právnícká konstrukce poměrů se tím ještě více ztěžuje. V Německu nebude pochybností o tom, kdo rozkazuje při zákonech říšských a kdo při zákonech zemských, kdežto v Rakousku nepadne říci, jak dalece císař při zákonech říšských činným jest jako vladař jednotlivých zemí, s druhé strany pak namnoze hájí se názor, že i při zákonech zemských vladař rozkazuje nikoliv jako král český, markrabě moravský atd., nýbrž jakožto císař rakouský.

o orgánech správy zemské, a to jednak o sněmu jakožto orgánu usnášejícím se, jednak o zvláštních⁵⁾ výkonných orgánech správy této; při tom vyložíme jak ústroj těchto orgánů, tak i způsob, kterakým rozvíjejí činnost svou. Po té přikročíme k nauce o působnosti orgánů zemských, kterou opět dělíti jest dle dvou velkých odborů, jde-li o působnost v oboru zákonodárství neb o činnost správní. Hmotná pravidla pak, jimiž ovládána jest činnost posléze dotčená, opět odkázati jest do práva správního, vyjímajíc však i tu činnost hospodářskou, jež upravena jest pravidly, pro která v právu správním posud místa není.⁶⁾

II. Territorialní základ ústav zemských.

§ 108.

Oblast jednotlivých zemí a eventuelní její změny.

Obvod jednotlivých rakouských zemí korunních nebyl v její zřízení zemských nijak znovu upraven, nýbrž zůstal tentýž, jakým byl za oné doby, kdy ještě země tyto mezi sebou nevesly ve spojení užší. Nedílnost těchto zemí — pokud o takové v právu státním vůbec lze mluvit¹⁾ — vyplývala nutně z toho, že tu šlo o útvary historické, ponejvíce státní samostatnosti nadané a bývala

⁵⁾ Můžeme se proto zde obmeziti na to, pojednati o zvláštních orgánech zemské správy, poněvadž výhradou právě předeslanou jsme se vyhnuli nedorozumění, jakobychem hned z předu nepovažovali společné zeměpanské orgány výkonné též za orgány správy zemské.

⁶⁾ Mohlo by ovšem býti uvažováno o vřadění i těchto předpisů do práva správního a sice do práva finančního, což by theoreticky nebylo nesprávné a vskutku také u některých novějších spisovatelů došlo souhlasu. My však raději pojali tuto stat — jak jsme učinili již v právu obecním — do práva ústavního, domnívajíc se tím spíše vyhověti praktické potřebě a názorům u nás panujícím.

¹⁾ Nedílnosti území státního označuje se protivou k názorům druhdy panovavším požadavek, by území státní nepodlehlo změnám, které s sebou přinášejí o sobě poměry vladařovy ve zboží jemu náležejícím. V tomto smyslu považujeme požadavek řečený nyní za samozřejmý, rozlišujíc přesně výsost territorialní od vlastnictví soukromého. K tomu však nehledíc jest požadavek nedílnosti území státního pouhou frází, poněvadž nijak nebrání a nemůže brániti tomu, by nebylo platným projevem oněch faktorů, které po právu reprezentují stát, některá část území státního oddělena neb toto nebylo jinak ztenčeno. Též v praxi o této možnosti nikdo nepochybuje, čehož takřka každodenní zkušenost jest dokladem.

zvláště, pokud se týče zemí koruny české, vždycky slavnostně potvrzována přísahou korunovační.²⁾

Ústava ze dne 25. dubna 1848 neměla jakožto ústava říšská příležitosti, zvláště dotknouti se úpravy oblasti jednotlivých zemí, jež měly býti zastoupeny na sněmu říšském a vypočteny byly v § 2. ústavy této. Naopak § 3. dotčené ústavy prohlásil výslovně, že obvod jednotlivých zemí jako takových zůstává v míře své a může býti změněn toliko zákonem.³⁾ Na říšském sněmu samém, na základě této ústavy svolaném byly ovšem vedeny dosti rozsáhlé debaty o tom, má-li při dosavadním rozdělení na jednotlivé země korunní zůstatí neb má-li dojíti k úpravě nové, kteréž by základem byl princip národnosti,⁴⁾ avšak tyto porady neměly, jakož vůbec porady řečeného sněmu, žádného pozitivního výsledku.

Podobně pak § 6. ústavy ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z.⁵⁾ jakož i § 4. zemského zřízení českého císař. patentem ze dne 30. prosince 1849 č. 21 ř. z. pro r. 1850 vyhlášeného⁶⁾ ustanovily, že dosavadní hranice zemské lze měniti pouze zákonem, aniž by zřejmě bylo označeno, míněn-li tu zákon říšský nebo-li zákon zemský.

Patent únorový a zřízení zemská, tímto patentem vyhlášená, neustanovují ničehož v příčině oblasti jednotlivých zemí a o hranicích její, sluší tedy za to míti, že země tyto pojaty byly v těch mezích, které již dříve měly a v nichž posud změna se neudála.

²⁾ Znění přísahy korunovační bylo upraveno v obnoveném zřízení zemském A III. v ten smysl: „My N. přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, matce Boží, a všem svatým na tomto svatém evangelium, že chceme nad katolickým náboženstvím pevně ruku držeti, jednomu každému spravedlnosti udělovati a stavy při jich od (titul) N. N. potvrzených a dobře nabytých privilegií zachovati, od království tohoto Českého nic neodcizovati, ale raději podlé možnosti Naší je rozšiřovati a rozmnožovati, i všecko to, což k dobrému a poctivému téhož království jest, činiti. Tak nám Pán Bůh pomáhej, blahoslavená Panna Marie, matka Boží, i všickni svatí.“

³⁾ „Die Gebietseintheilung der einzelnen Provinzen bleibt in ihrer gegenwärtigen Ausdehnung unberührt und kann nur durch ein Gesetz abgeändert werden.“

⁴⁾ Sr. o těchto jednáních Ulbrich n. u. m. str. 170.

⁵⁾ „Die Grenzen des Reiches und der einzelnen Kronländer dürfen nur durch ein Gesetz verändert werden.“

⁶⁾ „Die Grenzen des Königreichs dürfen nur durch ein Gesetz verändert werden.“

O tom, jakých náležitostí by vyhledávala z měna těchto mezi, nemáme ani v zřízeních zemských ani v nynější ústavě říšské výslovného předpisu. Že k tomu konci třeba náležitostí zákona, není ovšem nijak pochybno a nastává toliko otázka, je-li tu ba zákona říšského nebo zemského, neb pro případ obého.

Šlo-li by o změnu obvodu jednotlivých zemí uvnitř dosavadních hranic mocnářství Rakouského, neb vlastně nyní celku zemí předlitavských, zdá se býti nezbytno, by k změně přivolili jednak sněmové všech zemí při změně účastněných a by srovnalá usnesení těchto sněmů došla sankce císařské.⁷⁾ Poněvadž však vedle toho jednotlivé země jsou také útvary, na nichž se zakládá ústava říšská, zdá se k naznačenému účelu mimo to býti zapotřebí i zákona říšského.⁸⁾

Měla-li by však nastati změna obvodu některé země předlitavské smlouvou mezinárodní, kterou by se některá část obvodu zemského postoupila cizozemsku neb odtamtud připojila část území k některé zemi korunní, třeba jest dle výslovného předpisu § 11. litera a) základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. k platnosti takové smlouvy přivolení říšské rady. Jelikož předpis ten nachází se v místě, kde se vymezuje kompetence říšské rady oproti příslušnosti sněmů, sluší tvrditi, že zvláštního zemského zákona k platnosti smlouvy, aniž k účinnosti její v ohledu státoprávním v dotčeném případě více zapotřebí není.⁹⁾

⁷⁾ V Čechách bylo by zákona zemského zapotřebí ostatně již z té příčiny, poněvadž každá změna obvodu království Českého nutně involvuje změnu obvodu některého zastupitelstva okresního, k němuž dle § 2. zák. ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z. zapotřebí zákona zemského.

⁸⁾ Dokud se konala volba poslanců do říšské rady prostřednictvím sněmů, byla zásada ta zcela nepochybnou; však i zavedením přímých voleb nezměnilo se u věci té ničehož, poněvadž zákon ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z., jímž změněn § 7. základního zákona o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., přesně určuje, mnoho-li poslanců z jednotlivých tříd v těch kterých zemích jest vyslati do říšské rady.

⁹⁾ Jestli dávnou spornou otázkou práva mezinárodního, týče-li se požadavek svolení sborů zastupitelských k některým smlouvám mezinárodním, třeba ústavou toho kterého ze smlouvajících se států vytknutý, platnosti smlouvy mezinárodní jako takové, neb toliko vnitřní státoprávní její účinnosti ve státu, jehož se týče. Protivcu k náhledu v příčině té panujícímu mám za to, že nelze otázku platnosti smlouvy v ohledu mezinárodním od státoprávní její účinnosti oddělití, poněvadž stranou ve smlouvě zúčastněnou

Pokud se týče právních účinků platně provedené změny oblasti jednotlivých zemí, bude ovšem náležeti z á k o n o d á r c i, by za příčinou výroku, kterým se dotčená změna vyslovuje, upravil i právní účinky aktu takového jak v ohledu práva veřejného, tak i soukromého. Dle toho pak, jakými účinky ty jsou, dlužno pak také rozřešiti otázku, jakých náležitostí jest třeba, by zákony, o nichž svrchu byla řeč, platným způsobem mohly býti usneseny.¹⁰⁾

Ústavní právo rakouské nemá také žádného předpisu o tom, kterak by slušelo řešiti s p o r y o h r a n i c e, kteréž vzejdou mezi jednotlivými zeměmi. Nemáme-li pro tuto věc soudce, nemůže spor dotčený e x p r o f e s s o dojíti rozřešení svého jinak, než aktem moci zákonodárné.¹¹⁾ Pokud však objeví se různost náhledů o hranicích zemských za příčinou jiného sporu, na úřad vzneseného, náleží soudci, jenž dotčený spor rozhoduje, by sobě utvořil též o zmíněné p r a e j u d i c i á l n í otázce úsudek samostatný.¹²⁾

§ 109.

Význam zemského vymezení teritorialního.

Dle toho, co právě bylo řečeno, tvoří jednotlivé země jednoty teritorialní původu historického, či t. zv. „historicko-politické individuality“ významu dalekosáhlého. Význam ten jeví se:

1. V oboru z á k o n o d á r s t v í v tom, že určitého druhu zákony, totiž zákony zemské mohou přijíti k místu toliko za souhlasu sněmu oné země, již se týče, a sankce vladařovy. Máť každá

jest stát a nikoliv jeho vladař a poněvadž dle toho by v tom byl odpor, pokládati smlouvu za platnou v ohledu mezinárodním, nikoliv však v ohledu státoprávním. Tomu-li tak, nelze, jakmile splněny byly podmínky cit. § 11. lit. a) zák. zákona státního, odmítnouti další důslednosti aktu takového ani pokud se týče ústavního práva zemského.

¹⁰⁾ Tak zvláště, má-li změnou obvodu zemského býti způsobena změna řádu volení do sněmu, kdež pak třeba kvalifikované majority ve smyslu česk. zák. zemského ze dne 1. července 1877 č. 44 z. z.

¹¹⁾ A to zákonem říšským ve smyslu § 11. lit. n) zák. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 141. ř. z.

¹²⁾ Takový úkol pro případ případně říšskému soudu, když by jemu řešiti bylo spor o příslušnost mezi nejvyššími orgány samosprávnými jednotlivých zemí dle čl. 2. písm. c) zák. zák. státního ze dne 21. prosince 1867 č. 143. ř. z.

ze 17 zemí korunních, z nichž sestává celkový obvod zemí předlitavských, svůj samostatný sněm z e m s k ý; toliko v Terstu jest městská rada ve smyslu cis. pat. ze dne 12. dubna 1850 č. 139 ř. z. zřízená zároveň sněmem pro město to s přivtěleným jemu obvodem.

2. V oboru správy jeví se význam territorialního vymezení jednotlivých zemí hlavně v ohledu dvojím:

a) pokud jde o samosprávu místní, má každá země svůj samostatný organismus správní, v jehož čele stojí výborové zemští jednotlivých těchto zemí a pokud se týče městská rada v Terstu.

b) Pokud jde o správu zeměpanskou, netvoří sice nyní více jednotlivé země obvody se samostatným organismem správním, avšak můžeme přec v jistém ohledu mluvit o nich jakožto o obvodech správních (Verwaltungsgebiete) též pro obor správy státní. Přilehá totiž organismus státní správy politické a finanční potud k oblasti zemské, že tvoří z pravidla každá z těchto zemí obvod správního úřadu kategorie vyšší, ústřední správě ministeria zemí předlitavských přímo podřízeného (zemské vlády resp. místodržitelství, pak finančního ředitelství, resp. finančního zemského ředitelství). Výjimkou spojeny jsou však Istrie, Gorice s Gradišcem a Terst s jedné strany, pak Tirolsko a Vorarlbersko s druhé strany co do zeměpanské správy v jediný obvod správní, majíce společnou zemskou správu politickou a finanční v místodržitelství a zemském ředitelství finančním Terstském a pokud se týče Inomostském, tak že oproti 17 sněmům a zemským výborům zemí předlitavských máme toliko 14 zeměpanských správních obvodů vyšší kategorie. Naproti tomu požívá opět jižní část hrabství Tirolského (t. zv. Trentino) částečné samostatnosti, pokud se týče správy zeměpanské, jsouc podřízena zvláštnímu oddělení místodržitelství (řízenému dvorním radou) se sídlem v Tridentě.

Z řečeného vysvitá, že označení jednotlivých zemí jakožto provincií státu rakouského by nebylo nijak správným. Země ty podržely název, jaký jim ode dávna příslušel: království, markrabství, vévodství, arcivévodství, okněžněné hrabství; pouze Vorarlberk a Terst nemají zvláštního zděděného názvu, jenž by značil i zevně jich individualitu historicko-politickou.

Zevnějším odznakem nedílnosti zemské jest kromě názvu (titulu), o němž právě byla řeč, ještě znak (erb) jednotlivým

zemím ode dávna náležející.¹⁾ K tomu konci, by jednotlivec neb některá korporace mohla užívatí znaku zemského, zapotřebí ve smyslu starších předpisů, min. nař. ze dne 24. dubna 1858 č. 61 ř. z. opět na paměť uvedených, zvláštního rozhodnutí Jeho Veličenstva, leč by dotčené oprávnění bylo propůjčeno komu zvláštním zákonem.²⁾ Dle stálé praxe udílí se toto povolení toliko po vyslechnutí dotčeného výboru zemského.³⁾

§ 110.

Moravské enklavy ve Slezsku.

Výjimečný poměr, pokud se týče territorialního základu ústav zemských repraesentují nám t. zv. moravské enklavy ve Slezsku.¹⁾

¹⁾ Znak království Českého jest tento: Lev stříbrný v červeném poli s ohonem heraldicky rozděleným, s jazykem vyplazeným červené barvy, obrácený na pravo, vzhůru stojící, s korunou heraldickou jako čelenkou, nad níž ve vzduchu umístěna česká koruna královská. Zda spáry jsou stříbrné nebo zlaté, posud mezi heraldiky sporno. Spojený znak všech zemí koruny České upraven byl posléze dekretem dv. kanceláře ze dne 22. srpna 1836 (česká prov. sbírka zákonů č. 249.) v ten smysl, že znak ten dělen jest zpola do délky a na přič. dole pak podlé délky na třikráte a obložen štítem středním. V prostředním štítu středním, jenž ozdoben jest českou korunou královskou, nachází se korunovaný stříbrný český lev. Ve hlavním poli objevuje se nahoře na pravo v modrém poli, moravský orel korunovaný, skládající se ze šachovnice barvy stříbrné a červené, na levo pak slezský orel černý korunovaný ve zlatém poli, mající na prsou kříž stříbrný, jenž spočívá na stříbrném půlměsíci, jehož rohy končí na způsob listí jetelového; dole na pravo táhne se zlatá zeď s trojím cimbuřím modrým polem (markrabství Horní Lužice); ve prostřed viděti jest zlatého orla vévodství Těšínského v modrém poli; na levo konečně kráčí ve stříbrném poli na zeleném základě červený vůl, na břiše bělavý (Dolní Lužice). Názorné vyobrazení znaků zemí českých podává Ottův Slovník Naučný díl I. na počátku. Zmíněný právě erb zemí koruny České tvoří na společném erbu všech zemí rakouských, rozděleném na 9 oddělení a umístěném ve prostřed rakouského orla, nejhořejší krajní oddělení v pravo.

²⁾ Sr. zákon ze dne 21. února 1885 č. 41 z. z. v příčině zevnějšího označení strážních zřízenců přísežných, ustanovených k ochraně zeměvzdělání a honitby a vyhlásku českého místodržitele ze dne 2. října 1885 č. 42. z. z. na provedení zákona tohoto vydanou.

³⁾ Tak bylo zvláště v Čechách užívání znaku zemského v úředních pečetích povoleno nejv. rozhodnutím ze dne 31. srpna 1865 č. 39. z. zák. k návrhu zemského výboru zastupitelstvům okresním.

¹⁾ Sr. o tomto předmětu zvláště: Lepař: „Za jakou příčinou Opavsko a Krnovsko od Moravy odtrženo a ve Slezsko vtěleno“ v Časopisu Česk. Musea

Jde tu o části území markrabství moravského, kteréž postrádající spojení s ostatní oblastí zemskou, nacházejí se uprostřed slezského obvodu správního.

Historický původ enklav moravských hledatí sluší v tom, že manství biskupství Olomouckého as v druhé polovici 15. století osazením lánů následkem vpádu Tatarů spustlých v nynějším Slezsku povstala nemohla býti králem Janem knížeti Mikuláši Opavskému postoupena, ana náležela zvláštním svým zřízením manským v pravomoc biskupa řečeného, kdežto ostatní kraj Opavský doposud k Moravě příslušný roku 1318 vydán byl knížeti Mikuláši za knížectví od Moravy odloučené jakožto léno království Českého. Tato příslušnost enklav k zemi moravské podnes se udržela, kdežto pokusy, směřující k opětnému spojení ostatních částí Slezska s Moravou s trvalým úspěchem se nesetkaly.²⁾

Dotčené enklavy tvoří všechny obce okresu Osoblažského a Jindřichovského, jedna obec okresu Bilovského³⁾ a 14 obcí resp. osad okresu Opavského.⁴⁾ Kečerské enklavy byly s větší částí Slezska v polovici 18. století odstoupeny Prusku a zůstávají tudíž na dále mimo úvahu.

Nynější právní postavení moravských enklav a její obyvatelů možno stručně označiti v ten smysl, že dotčené oblasti tvoří posud část markrabství Moravského, že však agendy správy zeměpanské obstarávají se soudy a pokud se týče úřady slezskými,

z r. 1860. str. 407—419.; V. Prasek, Dějiny Opavska až do r. 1318 (Vlastivědy Slezské dílu III. část 1) str. 156—160, v. Mahl-Schedl v čest. St. W. B. I. str. 399 a 400, kdež uvedena i další literatura.

²⁾ Již za vlády císaře Josefa II. bylo Slezsko na čas v ohledu administrativním sloučeno s Moravou. Posledním pokusem toho druhu bylo zrušení zemské vlády Slezské a podřízení Slezska moravskému místodržitelství v Brně, vyhlášené nař. min. vnitra ze dne 5. června 1860 č. 142. ř. z., s něhož záhy po té opět sešlo. Však nejv. rozhodnutí ze dne 4. června 1860, na jehož základě nařízení ze dne 5. června 1860 bylo vydáno, podotklo ihned, že v ostatních směrech má vévodství Slezskému býti zachováno postavení říšské země korunni se zvláštním zastupitelstvem zemským.

³⁾ Totiž obec Slatina (Schlatten) s konsk. obcemi Karlovice s Novým Světem a Ohradou.

⁴⁾ Jsou to politické obce: Deštné, Jaktař, Uhléřov, Litultovice, Mikolajice, Lhotka, Slavkov, Štáblovice, Vlaštovičky a Suché Lazce, tato s osadou Kravařov, konečně osady Dolní Životice, Životské Hory a Hertice tvořící politickou obec Životice.

k jichž obvodu náležejí. Z toho plynou pak zvláště tyto důslednosti:

1. Zemská ústava Moravská jakož i všechny zemské zákony Moravské — ovšem tudíž i Moravské zřízení obecní — platí i v enklavách Slezských; naproti tomu nemají tam platnosti Slezské zákony zemské.

2. Působnost sněmu a zemského výboru markrabství Moravského jakožto nejvyššího orgánu místní samosprávy vztahuje se i na Slezské enklavy, v příčině kterých sněmu a zemskému výboru vévodství Slezského nepřisluší ingerence žádná.

3. Enklavy volí do sněmu Moravského jednoho poslance ve skupině obcí venkovských a volí též do říšské rady v moravském volebním obvodu Novojičinském.

4. Přírážky k účelům samosprávy místní vybírají se v enklavách dle pravidel na Moravě platných a mírou Moravským sněmem resp. Moravským výborem zemským upravenou; podobně má se věc též v příčině přírážek k účelům školním.

5. Naproti tomu nemají moravští zeměpanští orgánové správní aniž soudy žádné pravomoci nad enklavami ve Slezsku se nacházejícími; ovšem jest slezským úřadům vyřizování záležitostí těchto obvodů položiti v základ zemské zákony moravské.

III. O svazku zemském v ohledu osobním.

§ 111.

Indigenát a inkolát zemský.

Etymologicky vzato jest „indigena“ (protivou k „peregrinus“) osoba, která jest tuzemcem, t. j. kteréž přísluší právo státního občanství v určité oblasti, v politickém ohledu celek tvořící. Dle toho jest indigenát totožným s právem státního občanství, i značí nám — podobně jak právo domovské jest svazkem právním pojícím osobu některou k určité obci — svazek právní pojící tu kterou osobu k určitému státnímu celku. Ve státech složených, pozůstávajících z několika zemí, které buď posud tvoří státy neb aspoň za dřívější doby byly státy samostatnými, možno pak protivou k státnímu občanství, vztahujícímu se k státu celkovému, mluvíti ještě o zemském indigenátu, který nám pak značí právní

svazek, pojící individuum k určité zemi, ku složenému státu náležející.

Dle toho hledíme také v Rakousku k indigenátu zemskému v ten smysl, že stojí jaksi u prostřed mezi právem domovským s jedné a právem státního občanství s druhé strany. Jest na bíledni, že význam tohoto právního svazku jest tím značnější, čím větší samostatnosti požívá země, ku které se vztahuje.

V starších dobách přinášelo to zřízení stavovské, jimž ovládnány byly veřejnoprávné poměry jednotlivých zemí, s sebou, že příslušnost k zemi padala na váhu jen tenkrát, šlo-li o osobu, náležející k některému stavu, k účastenství ve vyřizování záležitostí veřejných povolánému. Tato příslušnost k některému ze stavů tuzemských nazývala se inkolát¹⁾em, kterýžto pojem tudíž s indigenátem jest totožný, pokud se hledí toliko k vrstvám lidu, v politickém ohledu závažným.¹⁾ Až do bitvy Bělohorské bylo v Čechách a na Moravě k nabytí inkolátu třeba, by uchazeč po předběžném svolení krále a sněmu nabytí statku v deskách zemských a vykonal slib poddanský.²⁾ Obnoveným zřízením zemským nastala v příčině té důležitá změna, neb král vyhradil sobě sám právo, uděliti inkolát cizozemcům, tak že sněmu v příčině té více žádná rozhodující ingerence nepříslušela.³⁾ Později pak žádala praxe inkolátu i na tuzemcích, kteří byli nobilitováni, by směli vykonávati práva stavů zemských, zvláště nabývati statků deskových, tak že poznenáhla udělení inkolátu neznačilo více přijetí cizozemce za tuzemce, nýbrž udělení práva stavu zemského tuzemcům neb cizozemcům.⁴⁾

¹⁾ Sr. o této věci zvláště spis Gindelyho: „Die Entwicklung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem 16. Jahrhunderte.“ V Praze 1886. (Pojednání král. české učené společnosti VII. řada 1. svazek, třída filologicko-historická č. 3.)

²⁾ Snesení českého sněmu z r. 1486, v němž král Vladislav II. měl osobně účastenství (jež otiskuje do slova Gindely n. u. m. str. 14 pozn. 16), pak moravské zřízení zemské z r. 1604: „Jestliže by se přihodilo a který cizozemec se chtěl do této země vkoupiti, má toho na sněmu obecném anebo při soudu v tomto markrabství hledati a tu páni rozvážice osobu i příčinu, vůli tobo míti budou, jeho přijati nebo nechati“.

³⁾ Sr. Kalousek n. u. m. str. 147. Tomek n. u. m. str. 3. Toman, Das böhmische Staatsr. str. 48.

⁴⁾ Doklady toho uvádí Gindely n. u. m. str. 28—30.

V tom smyslu pak ovšem nebyly více indigenát a inkolát pojmy totožné. Když pak následkem změn, roku 1848 nastalých, staré zřízení stavovské vzalo za své, nebylo by další udělení inkolátu zemského, jež s tímto zřízením úzce souviselo, mělo více smyslu žádného, pročež také od té doby matrika domácí šlechty může býti pokládána za uzavřenou.⁵⁾

§ 112.

Dnešní význam příslušnosti zemské.

Pominutím možnosti nabytí inkolátu jakožto příslušnosti k některému z bývalých stavů zemských nepozbyl ovšem o sobě ještě významu indigenát jakožto poměr značící příslušnost právní k některé ze zemí rakouských. Ovšem ale sklesl význam poměru tohoto tou měrou, kterak novějšími útvary ústavními ubylo samostatnosti jednotlivým zemím. Ano, můžeme konstatovati, že novější zákonodárství rakouské zneuznává významu příslušnosti zemské i tam, kde toho vůči změněným poměrům nejevila se právě nutná potřeba.

Tak zvláště seznali jsme již v právu obecním, že jak aktivné tak i passivné právo volební do zastupitelstva obecního nijak není závislé na příslušnosti zemské, nýbrž toliko na státním občanství Rakouském. A tak i aktivné i passivné právo volební do sněmu, tedy do zastupitelstva zemského *κατ' εξουχίην* jest od příslušnosti k svazku zemskému jakožto svazku právnímu zcela nezávislé. Ze svrchu naznačených tří svazků právních, z nichž první pojí individuum k obci, druhý k zemi a třetí k státu celkovému, přisuzuje novější zákonodárství rakouské význam toliko prvnímu a třetímu, nestanovic příslušnost k zemi nikde jakožto podmínku nabytí oprávnění veřejných, nerku-li soukromých.

Význam indigenátu zemského obmezuje se tedy na poměry takové, kde buď stará ústava zemská — pokud ještě jest v platnosti — neb zvláštní ustanovení, najmě listin nadačních, žádají příslušnost zemskou jakožto podmínku účastenství v některých výhodách, které sprostředkují svazky, jichž poměry oněmi zvlášt-

⁵⁾ Jaký by u věci nastal obrat příznivým pro zemi rozřešením otázky státoprávní, není zde ovšem možno rozebíratí.

ními předpisy jsou upraveny. Tak sluší zejména tvrditi, že dědičné služby zemské, o nichž později učiněna bude zmínka, toliko příslušníkům dotčené země mohou býti propůjčeny, poněvadž v tomto směru starší ústavy zemské posud platnosti nepozbyly. V Čechách pak zvláště bohatá nadace hraběte Straky může býti udělena jen šlechticům takovým, kteří účastni jsou inkolátu zemského; nadace tato repraesentuje samostatnou osobnost právnickou a nachází se ve správě zemského výboru království Českého. Nejnověji i účastenství v českém zemském pojišťovacím fondu císaře Františka Josefa závislým bylo učiněno na příslušnosti zemské, při čemž ovšem jest charakteristické, že příslušnost tato ve smyslu nynějšího zákonodárství nemohla býti označena jinak, než v ten smysl, že účastniku fondu vykázati se jest domovským právem v některé obci, v Čechách se nacházející.

IV. Sněmy zemské.

§ 113.

O složení sněmů vůbec.

Jak již svrchu bylo vylíčeno, nejsou nynější zemské sněmy v tom smyslu nástupci bývalých zastupitelstev zemských, že by se byla tato sama přetvořila ve sbory, zastupující veškeré vrstvy obyvatelstva země, jak toho žádá princip, na němž zbudovány jsou moderní ústavy repraesentativní. Naopak seznali jsme, že nynější zemské ústavy byly oktroyovány, že vznikly z jednostranného aktu vladařova a tento způsob jich vzniku ovšem zračí se předkem ve způsobu složení zastupitelstev zemských, jež nevykazují souvislosti se sněmy doby předbřeznové.

Kdežto ještě ona čtyři zřízení zemská, jež vyhlášena byla současně s diplomem říjnovým, snažila se aspoň pokud možná přispůsobiti složení sněmů poměrům, které se byly historicky v jednotlivých zemích vyvinuly, kladl patent únorový na to váhu, by ve směru naznačeném nastala uniformita co možná nejrozsáhlejší. Kterak co do času zřízení zemská všech zemí (vyjímaje Terst i s obvodem) vyhlášena byla dnem jediným, tak i věcně neliší se obsah těchto zřízení zemských nijak podstatně. Zvláště pak složení sněmů zemských upraveno bylo dle vzoru jednoho a téhož,

aniž by hrubě bylo se přihlédlo k různostem, jaké vykazovaly dějiny, poměry hospodářské a národnostní, pak duševní a hmotný vývoj jednotlivých těchto zemí a její obyvatelů.

Organisaci sněmů položen byl vesměs v základ princip komory jediné;¹⁾ důsledně ovšem bylo třeba složení sboru přispůsobiti požadavku, by inteligenci a poplatníkům větším vydatné zastoupení ve sněmu bylo zabezpečeno. K tomu konci měla sloužiti jednak instituce hlasů virilních; jistým hodnostářům ve sněmích zemských propůjčených, jednak způsob volení zbývajících členů sněmu, jež spočívá na zásadě zastupování zájmů (Interessenvertretung), ovšem poněkud jednostranně provedené.²⁾

Jakožto virilisté zasedají ve sněmích jednak jistí duchovní hodnostáři, jednak rektori jakožto zástupcové universit, pokud takové v zemi vůbec jest. Jen v menších zemích padají hlasové virilní poněkud na váhu; v zemích větších mizí jich význam vůči nepoměrně velkému počtu poslanců volených.

Duchovní hodnostáři, jimž přísluší na sněmu hlas virilní, jsou všickni arcibiskupové a biskupové církve katolické a nesjednocené církve řecké (orientální). Při tom není rozhodným ani státní občanství dotčeného hodnostáře, nýbrž toliko okolnost, že diocese jeho zcela neb z části v zemi se nachází, pročež zejména i kníže-biskup Vratislavský, ač pravidelně jest cizozemcem, má virilní hlas na sněmu Slezském. Ve Vorarlberském sněmu zasedá výjimečně kníž. biskupský generální vikář ve Feldkirchu zřízený biskupem Tridentským. Oněm biskupům, jichž

¹⁾ Historickému vývoji snad spíše by bylo svědčilo, kdyby se byl organisaci sněmů položil v základ princip bikamerální a nelze popřiti, že by takovou organisaci i význam sněmů jakožto sborů zákonodárných byl býval více vystupoval v popředí. Mohly pak duchovenstvo a vyšší šlechta býti soustředěny v sněmovně panské, kdežto nižší šlechta a stav měšťanský i se stavem rolnickým mohly dojíti zastoupení v sněmovně poslancecké, ze zvolených členů sestávající. V Uhersku byl způsobem takovým zachráněn historický základ zemské ústavy a tím poskytnuta možnost k dalšímu normálnímu vývoji poměrů ústavních. Zajímavá jest, že v Národním výboru pražském dne 7. června 1848 konána byla živá debata o dvojkomornosti sněmu (pro kterou mluvili Palacký, Šebek, Strobach, bar. Hildprandt, proti ní pak Ruppert, Hauschild, Havlíček), jejíž výsledkem bylo, že zásada bikameralistická schválena byla většinou hlasů. Viz Černý, Boj o právo str. 287.

²⁾ Jak známo, mluví novější terminologie o zastupování zájmů jen tenkrát, když vedle zájmů místních ještě jiným momentům přisouzen rozhodující vliv při tvoření zastupitelstva lidu.

diocese zasahá do obvodu několika zemí korunních (jak na př. tomu jest při arcibiskupu Olomúckém) propůjčeno právo virilního hlasu toliko v zemi jediné. Biskup Terstský zasedá ve sněmu Istrijském.

Virilní hlas zástupce university na sněmu zakládá se již na předpisu dv. dekretu ze dne 4. října 1790;³⁾ kde (jako v Haliči a v Čechách) v zemi jest universit několik, mají všechny práva hlasu virilního. Ostatním vysokým školám, zejména ústavům polytechnickým nebylo právo to propůjčeno. Pokud již po vydání ústavy únorové došlo k rozmnožení počtu universit, bylo novelami k dotčeným zřízením zemským vydanými i zástupcům ústavů nově zřízených zabezpečen hlas virilní na sněmu. Tak stalo se po zřízení university v Černovicích bukovinským zákonem zemským ze dne 13. května 1876 č. 17 z. z. a po rozdělení pražské university českým zákonem zemským ze dne 6. října 1882 č. 54. z. z.

Právo virilního hlasu jest omezeno na osobu toho, jemuž svědčí a nemůže ani zvoleným plnomocníkem ani zákonným zástupcem (koadjutorem, kapitolním vikářem, resp. prorektorem) býti vykonáváno. Toliko v Haliči bylo zákonem zemským ze dne 20. září 1866, č. 22. z. z. stanoveno, že v případě uprázdnění stolice biskupské neb arcibiskupské jest členem sněmu dočasný správce diocese.

Pokud se týče volených členů sněmů, rozeznávají jest hlavní tři skupiny účastníků zájmových, totiž skupinu držitelů velkých statků, skupinu měst, městysů a míst průmyslových, pak komor obchodních a živnostenských, konečně skupinu obcí venkovských, z kterých každá o sobě vysílá určitý počet zástupců do sněmu. Celkem jest každá z těchto skupin zastoupena přibližně stejným počtem poslanců; v některých zemích ovšem nastávají značnější modifikace, tak zvláště v Haliči, Tyrolsku, Vorarlbersku, Dalmatsku a v Krajině, kde vůči stávajícím poměrům zástup-

³⁾ Kropatschek, Oesterreichs Staatsverfassung I. (1794) str. 219. Co do virilního hlasu rektora pražské university, sr. Tomek, Geschichte der Prager Universität (1848) str. 344. O virilním hlasu rektorů universitních pojednává zvláště Hauke: „Die Vertretung der Universitäten in den Landtagen“, Černovice, 1893. V této monografii rozebírají se otázky s právem tímto souvisící a činí se návrhy de lege ferenda zvláště pro případ kollise práva virilního hlasu s mandátem poslaneckým.

cům skupiny městské nutno bylo přikázati mandáty počtem značně menším než zástupcům skupin ostatních.

Skupina držitelů velkých statků jest ve všech zemích, vyjímajíc Terst, Vorarlbersko a Dalmatsko. V posléze dotčené zemi však nastupuje na její místo skupina nejvyšších poplatníků, totiž těch, kteří platí přímých daní — bez mimořádné přírážky — aspoň 100 zlatých, v kraji Kotorském aspoň 50 zlatých. Velkostatkáři volí buď v jednom neb ve více sborech volebních, které však nejsou, vyjímajíc Halič, omezeny territorialně, nýbrž dle momentů jiných, k nimž poukázáno bude při zevrubném vylíčení způsobu složení sněmů jednotlivých zemí. V Tyrolsku jest ta zvláštnost, že mezi skupinu velkostatkářů, — která se tam nazývá skupinou šlechtických velkostatků (adeliger grosser Grundbesitz) — a virilisty vsunuta jest další skupina osob, k volbě čtyř poslanců v té způsobě oprávněných, že vždy několik jich dohromady ze svého středu vysílati může zástupce do sněmu zemského, tak že tu vlastně jde o další čtyři hlasy virilní, dotčeným osobám společně náležející.⁴⁾

Skupina druhá skládá se vlastně z dvou skupin samostatných, z nichž první tvoří města a místa průmyslová, druhou komory obchodní a živnostenské. Nejsou totiž při volbě do sněmu⁵⁾ komory obchodní nikde sloučeny se skupinou městskou v jeden sbor volební, nýbrž volí vždy o sobě určitý počet poslanců. Proč vedle volebního práva voličů městských též ještě komorám obchodním — a to jim jediným z korporací samosprávných — samostatné volební právo do sněmu bylo přisouzeno, nebylo se stanoviska věcného posud s dostatek vysvětleno.

Pokud se týče skupiny měst a míst průmyslových samé, jest na zřeteli míti, že města, kteráž volí v této skupině, jsou ve volebních rádech jednotlivých zemí zevrubně vypočtěna, že tedy všechny obce, tam zvláště nepojmenované, nemohou voliti v této skupině, nýbrž volí v třídě obcí venkovských.⁶⁾ Při tom jest úplně

⁴⁾ Nejvíce podoby má volební právo těchto quasi-virilistů v Tyrolsku s volebním právem účastníků prvního sboru velkostatkářů ve Slezsku a v Bukovině, avšak jest tu přec ten rozdíl, že passivně volební právo v tomto sboru do sněmu není nijak zvláště omezeno.

⁵⁾ Jinak tomu ovšem při volbě do říšské rady, k čemuž poukázáno bude na místě příslušném.

⁶⁾ Zvláštní pochybnost vzhází v naznačeném směru na Moravě, kde existují ještě bývalé náboženské obce židovské jako politické obce téhož jména jak

lhostejno, zda místo, o něž jde, jest skutečně městem neb městysem, zdali jest více neb méně lidnaté; rozhodujeť jediné okolnost, zda na příslušném místě řádu volebního jest zvláště jmenováno.⁷⁾ Pokud tomu nevádí výslovný předpis zákona,⁸⁾ sluší ovšem rozuměti místem tam označeným celou dotčenou obec politickou a volí tedy i osady, které s městem neb městysem, do skupiny městské pojatým, sloučeny jsou v jednu obec politickou, v téže skupině; tvoření zvláštních „volebních obcí“ pro takové osady v třídě obcí venkovských nezdá se býti povšechně zákonem odůvodněno.⁹⁾

obce městské v seznamu uvedené (sr. díl. I. § 12. str. 54). Řád volení do sněmu Moravského uvádí toliko jednu židovskou obec (Třebíčskou) jakožto v třídě měst k volbě oprávněnou (§ 3 lit. p. tamtéž). Z toho sluší a contrario souditi, že všechny ostatní židovské obce, samostatné politické obce tvořící, nejsou zahrnuty pojmenováním stejnojmenné obce městské, že tudíž volí v třídě obcí venkovských. Ve prospěch tohoto náhledu možno uvéstí též historický moment, že bývalé židovské obce v městech nebyly nikdy účastny výhod, městům jako takovým propůjčených. Opačný náhled projevil však v příčině té nejnověji říšský soud nálezem ze dne 18. ledna 1895 č. 379 (Z. f. V. 1895 č. 8) neshledávaje ve vřadění voličů židovského města Ivančického mezi voliče městské skupiny Ivančické porušení volebního práva městských voličů Ivančických.

⁷⁾ Jsouť mezi místy, ve skupinu městskou pojatými některá místa, která nejsou ani městem ani městysem a s druhé strany nejsou ani všechna města v dotčených seznamech uvedena. To přivádí v praxi mnohé nesrovnalosti, zvláště v případech takových, kde některé místo teprve později po vydání volebního řádu do sněmu nabylo důležitosti takové, že volení jeho obyvatelů společně s voliči venkovskými jeví se býti skutečnou anomálií, kteréž však nelze odpomoci jinak, než přiměřenou změnou řádu volebního. Tak volí podnes z předměstských obcí pražských pouze Smíchov a Karlín ve skupině městské, kdežto lidnatější obce Král. Vinohrady a Žižkov posud volí nepřímou v třídě obcí venkovských.

⁸⁾ Takových předpisů ovšem jest ve Štýrsku (zák. ze dne 1. prosince 1868 č. 35 z. z.), Istrii (zák. ze dne 20. května 1870 č. 32 z. z.), Solnohradsku (zák. ze dne 14. října 1870 č. 37 z. z.) a v Korutanech (zák. ze dne 25. května 1884 č. 12 z. z.), dle nichž obyvatelé venkovští s městem neb městysem v jednu politickou obec sloučení nemají voliti v třídě měst, nýbrž volí ve skupině obcí venkovských. K těmto výjimečným předpisům táhne se č. 7. zákona ze dne 4. října 1882 č. 142 ř. z., jímž změněna byla některá ustanovení řádu volení do říšské rady.

⁹⁾ Případ ten tvoří pravou protivu případu, o kterém právě v pozn. ⁶⁾ bylo pojednáno. Tam předpokládali jsme, že stejnojmenná obec tvoří zvláštní obec politickou; zde jest osada jiného jmena s městem, volicím ve skupině měst, v jednu politickou obec sloučena. Náhled v textu projevený hájí též Friedrich v článku „Zur Bildung von Wahl-Landgemeinden in Krain aus Anlass der Landtags- und Reichsrathswahlen“ v Z. f. V. 1894 č. 45, poukazuje právem k tomu,

Třetí skupinu volených poslanců tvoří vyslancové obcí venkovských. V této třídě volí obyvatelé všech míst, do skupiny městské nepojatých, seskupení dle okresů soudních. V čas, kdy vydány byly řády volební do sněmů, shodovaly se totiž okresy soudní s okresy politické správy; reorganizací soudů a úřadů správních roku 1868 provedenou staly se okresy dřívějších smíšených úřadů okresních okresy soudními, kdežto okresy politické utvořeny byly větší; tím se vysvětluje, že nikoliv politické, nýbrž soudní okresy rozhodnými jsou pro vymezení volebních obcí venkovských, pročež také předpisy o náležitostech změny obvodu soudních okresů v právu ústavním zvláštní mají důležitost.

Kdežto voličové všech ostatních skupin mají přímé právo volební, t. j. označují sami svými hlasy, kdo poslancem na sněmu zemském býti má, volí příslušníci volební skupiny obcí venkovských toliko nepřímou a to v té způsobě, že voličové původní (Urwähler) volí určitý počet volitelů (Wahlmänner), kteří pak dotčeného poslance zvolí.¹⁰⁾

že již úprava voličského práva zakládající se na právu volebním do zastupitelstva obecního předpokládá srovnalost obce volební s obcí politickou. Naproti tomu hájí náhled opačný nejnověji Juraschek ve spisu „Die Ortsgemeinde und die Ortschaft in der Wählerklasse der Städte, Märkte und Industrialorte im österreichischen Wahlrecht“ (ve Vídni 1895) str. 40. Zajímavo jest, že praxe v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, pak v Haliči, Bukovině, Dolních Rakousích, v Tyrolsku a Vorarlbersku zákon při volbách sněmovních až do roku 1873 (kdy zavedeny byly přímé volby do říšské rady) vždy vykládala ve smysl náhledu v textu hájeného, kdežto v ostatních zemích panovala a panuje dosud různost dosti značná, která toliko ve čtyřech zemích (v pozn. 8 uvedených) odstraněna byla zvláštními zákony zemskými a to ve smysl právě opačný. Různost ta vysvětluje se značným rozsahem obcí v jižních zemích, které se tam skládají namnoze ze 6 neb více osad, kdežto v zemích českých více než polovice obcí, o které tu běží, pozůstává toliko z osady jediné.

¹⁰⁾ Jak známo, uvažuje se de lege ferenda již po delší dobu o odstranění nepřímých voleb v třídě obcí venkovských. Že přímé volení spíše by vyhovovalo zásadám spravedlnosti a že by jim také vůle občanstva bezpečněji došla svého výrazu než při volbě nepřímé, není ovšem nijak pochybné. S druhé strany však jsou přímé volby v třídě obcí venkovských spojeny s velkými obtížemi manipulačními, poněvadž by třeba bylo, zříditi v každém sebe nepatrnějším místě komisi volební, ač nemají-li voličové konati nákladnou a mnohým obtížnou cestu k osudí volebnímu.

Sněmy zemí koruny České.

I. Sněm království Českého skládá se ze 242 členů, z nichž jest 6 virilistů a 236 členů volených. Virilisty jsou: arcibiskup pražský, biskupové litoměřický, královéhradecký a budějovický, pak rektori obou universit pražských. Z volených členů připadá 70 na skupinu velkostatků, 72 na města a místa průmyslová, 15 na komory obchodní a živnostenské a 79 na obce venkovské.

Volení děje se ve skupinách měst a obcí venkovských v okresích voličských, t. j. ve sborech uvnitř země teritoriálně omezených, kdežto ve skupině velkostatkářů volí se sice ve dvou sborech, nikoli však v okresích volebních, ano pro tuto skupinu tvoří celé království České jediný obvod volební s volebním místem v Praze. První ze sborů skupiny velkostatkářské zahrnuje držitele velkostatků, fideikommissním svazkem stížených, kdežto druhý zahrnuje v sobě všechny ostatní držitele statků v této skupině k volbě oprávněné. První sbor volí 16, druhý 54 poslance, a jest tudíž princip t. zv. skrutinia listin v této skupině přiveden k platnosti v míře dosti rozsáhlé, aniž by však zároveň zákonem bylo zaručeno poměrné zastoupení menšin, které při této soustavě bez zvláštních obtíží dalo by se provésti.

Ze 72 poslanců měst a míst průmyslových volí Praha 10 poslanců v 5 okresech volebních (1. Staré Město, 2. Nové Město, 3. Menší Město, 4. Hradčany, Král. Vyšehrad a Holešovice-Bubny, 5. Josefov.)¹⁾ Liberec volí 3 posl. v jediném okrese a sboru, a zbývajících 59 poslanců volí se po jednom v každém okrese volebním, při čemž města Plzeň, Budějovice, Cheb, Kutná Hora, Česká Lípa, Rumburk, Písek, Karlín a Smíchov volí každé pro sebe poslance, kdežto ostatní města i místa průmyslová vždy po 2 až 5 seřaděna jsou v jeden okres volební. Při tom ovšem jest i z měst posléze dotčených každé pro sebe místem volebním, avšak hlasy v jednotlivých místech téhož okresu volebního podané sčítají

¹⁾ Dle původního řádu volení z roku 1861 volila každá z pěti tehdejších hlavních „čtvrtí“ pražských po dvou poslancích; zákonem ze dne 18. listop. 1884 č. 50 z. z. pak přidělily se nově ku Praze přičtené části Vyšehrad a Holešovice-Bubny k volebnímu obvodu Hradčanskému.

se pak v t. zv. hlavním místě volebním, a dle výsledku tohoto sčítání určuje se výsledek volby v celém okrese.

Z 15 zástupců obchodních komor volí komory v Praze a v Liberci po 4, chebská 3 a komory v Plzni a v Budějovicích po 2 poslancích, při čemž tvoří vždy skuteční členové každé komory i se svými náhradníky jeden sbor volební. Místem volebním jest sídlo komory.

Zástupci obcí venkovských počtem 79 volí se vždy po jednom v každém okrese volebním, z nichž každý zahrnuje v sobě několik okresů soudních. Dle původního znění řádu volení do sněmu českého slušelo míti za to, že rozuměti sluší pojmenování okresů soudních v řádu volebním tak, že hranice dotčených okresů posuzovati jest dle stavu věci, jaký byl v čas, kdy volební řád byl vydán, tak že pozdější změny jednotlivých okresů nedotýkaly se nijak práva volebního obyvatelů těch kterých obvodů. Zákon ze dne 22. února 1874 č. 10 z. z.²⁾ přivedl však v tomto směru důležitou novotu v ten smysl, že sluší okresy soudní, v řádu volení vypočtené, bráti tak, jak omezeny jsou v čas, kdy volba se děje, tak že změny v hranicích jednotlivých okresů soudních o sobě též působí změnu okresů volebních. Toliko při zřízení okresu zcela nového nemohou nyní obyvatelé nového okresu voliti na tak dlouho, dokud nebyl řád volení do sněmu přiměřeně změněn, poněvadž dle řečeného v dosavadním okrese svém již voliti nemohou, nový pak okres teprve přijat býti musí do některé skupiny okresů v jeden volební okres sloučených.³⁾ V každém venkovském okrese volebním jest pouze jedině místo volební, kamž tedy volitelům celého okresu k volbě jest se odebrati; jest to sídlo okresního soudu, jehož obvod jmenován v řadě volebním ve skupině, již se týče, na místě prvním (§ 8. odst. 1. ř. vol.).

II. Sněm markrabství Moravského čítá 100 poslanců, z nichž jsou 2 virilisté a 98 poslanců volených. Virilisty jsou

²⁾ Znění jeho otiskeno v příloze k dílu I. na str. 161.

³⁾ Sr. nejnověji zákon ze dne 14. dubna 1895 č. 33. z. z., jímž vůči zřízení nového okresního soudu v Teplici (Weckelsdorf), nařízením min. spravedlnosti ze dne 22. dubna 1892 č. 68 ř. z. povstaleho vřaděn byl tento nový okres do volební skupiny okresu Broumovského a Polického (§ 7. č. 48. řádu vol. do sněmu). Zákona toho nebylo by bývalo třeba, kdyby se bylo původní znění § 8. řádu volení do sněmu zachovalo v míře své.

arcibiskup Olomucký a biskup Brněnský. Velkostatkáři volí 30 poslanců ve dvou sborech volebních, z nichž první zahrnuje držitele statků svěrenským svazkem stížených a volí 5 poslanců, druhý pak, jenž volí 25 poslanců, zahrnuje držitele velkostatků ostatních.

Města v § 3. vol. řádu uvedená volí do moravského sněmu 31 poslance a to tak, že Brno volí 4 poslance ve 4 okresích, jimiž jsou čtyři okresové obecní vyhrazení statutem ze dne 6. července 1850; dále pak volí města Olomouc, Jihlava, Kroměříž, Mikulov, Prostějov (s Německým Brodkem), Šternberk a Znojmo po jednom poslanci, kdežto ostatní města seskupena jsou po 2 až 5 v okresy volební, z nichž každý vysílá do sněmu po jednom poslanci. Až do roku 1894 nebylo však na Moravě každé místo, do skupiny městské pojaté, o sobě místem volebním, nýbrž bylo třeba i voličům městským k vůli volbě pro případ do sousedního města se odebrati; teprv novela ze dne 14. dubna 1894 č. 42. z. z. odstranila tuto nesrovnalost a jest nyní na Moravě rovněž jak v Čechách ve skupině městské každé město o sobě místem volebním. Města, ve kterých se dříve celý akt volební odehrával, zůstala na dále toliko hlavními místy volebními.

Obchodní komory volí do sněmu Moravského 6 poslanců a to tak, že komora Brněnská a Olomucká volí každá po 3 poslancích. Při tom tvoří členové a náhradníci jedné každé komory dohromady vždy pro sebe sbor voličů.

Venkovské obce volí do sněmu Moravského 31 poslance a to rovněž jako do sněmu českého v okresech volebních, které přispůsobeny jsou obvodům dřívějších smíšených úřadů okresních a nynějších soudů okresních. Jelikož na Moravě posud není předpisu, jímž by pro volby do sněmu⁴⁾ bylo nařízeno, že okresy v § 7. řádu volení jmenované náleží co do teritoriálního jich objemu pojmati tak, jakými jsou v čas volby, sluší mít za to, že vymezení dotčených okresů jakožto obvodů volebních posuzovati jest dle stavu věci, jaký byl dne 26. února 1861, t. j. v čas, kdy řád volení do sněmu Moravského byl vydán. Důsledně nemění se ani změnou v obvodu některého okresního soudu aniž zřízením některého nového soudu okresního nijak dosavadní obvod

⁴⁾ Jinak tomu ovšem při volbě do říšské rady dle § 6. odst. 2. zákona ze dne 2. dubna 1873 č. 41. ř. z.

volební a volí v takovém případě obce jinému okresu přikázané na dále ještě v dosavadním svém volebním okresu na tak dlouho, až dozná změny sám řád volební.⁵⁾ Moravské enklavy, ve Slezsku se nacházející, náležejí vesměs do skupiny obcí venkovských a volí do sněmu Moravského v samostatném volebním okresu, jehož místo volební se nachází v Osoblaze (§ 7 č. 26 a § 8 mor. řádu volení do sněmu).

III. Sněm vévodství Slezského skládá se dle zřízení zemského této země a dle její řádu volení, zákonem ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z. znovu upraveného z 31 člena a to z jednoho virilisty (knížete-biskupa Vratislavského) a z 30 členů volebních. Z těchto jest 9 poslanců volených držiteli velkých statků; dva poslance volí obchodní a živnostenská komora Opavská, 10 poslanců volí města a 9 obce venkovské.

Velkostatkáři volí do sněmu Slezského ve dvou sborech volebních, z nichž první tvoří vévoda Těšínský, vévoda Opavský a Krnovský, vévoda Bílský, pak velmistr německého řádu rytířského, druhý pak ostatní velkostatkáři jako taci k volbě oprávnění. První sbor volí dva, druhý sedm poslanců.

Města volí v 10 okresích volebních. Hlavní město Opava, pak města Těšín a Bílsko tvoří každé volební okres pro sebe, kdežto ostatní města vždy několik jich dohromady sloučena jsou v jeden okres volební.

Obchodní komora Opavská volí své dva poslance v jediném sboru volebním; kdežto však v Čechách a na Moravě volí v tomto sboru i náhradníci členů komory, mají ve Slezsku pouze skuteční členové komory jako takoví do sněmu právo volební.

Venkovské obce (bez enklav Moravských) volí do sněmu Slezského taktéž dle okresů soudních tak, že několik okresů soudních dohromady vždy tvoří jeden okres volební. Zvláštností zde jest, že máme pouze 7 venkovských okresů volebních, ve kterých se volí 9 poslanců; má totiž ve Slezsku zásada skrutinia listin z části platnost i v třídě obcí venkovských a to tak, že volební okresy, jichž volebním místem jsou města Opava a Těšín, vysílají

⁵⁾ Zřízení nového soudu okresního v cestě administrativní nepůsobí tedy na Moravě pro volby do sněmu nížádných takových nesnází, s jakými se v příčině té setkáváme v Čechách, kde dotčeným úkonem správním velký počet občanů může býti bez přivolení sněmu zbaven svého práva volebního.

do sněmu po dvou poslancích. I ve Slezsku sluší objem volebních okresů pro volbu do sněmu posouditi dle toho, jaký byl objem dotčených okresů soudních v čas vydání řádu volebního, t. j. dne 22. listopadu 1875.

§ 115.

Složení sněmů ostatních.

Sněmové ostatních zemí skládají se dle zásad svrchu vyloučených a to takto:

I. Sněm království Dalmatského čítá 43 poslance a to dva virilisty (arcibiskupa Zadarského a biskupa církve orientálské v Zadru) a 41 poslance voleného. Z těch volí nejvyšší poplatníci (jak svrchu zmíněno) 10 poslanců ve 4 okresích volebních; 3 poslance volí obchodní komory, 8 poslanců města, 20 poslanců obce venkovské.

II. Sněm království Haličského skládá se ze 151 poslance, z nichž jest 10 virilistů (3 arcibiskupové, 5 biskupů, 2 rektori universit), pak 141 člen volený. Z těch volí 44 velkostatky, 3 obchodní komory, 20 města, 74 venkovské obce. Zde volí též velkostatkáři své poslance v okresích volebních a tvoří v tom ohledu každý kraj jeden okres volební, v němž se volí 1 až 6 poslanců. Venkovské obce jsou zde seskupeny již dle nynějších okresů politických a to tak, že každý ze 74 politických okresů volí po jednom poslanci (zák. ze dne 17. prosince 1884 č. 1. z. z. pro rok 1885).

III. Sněm arcivévodství Rakouského pod Enží čítá dle zákona ze dne 31. července 1888 č. 50. z. z. nyní 72 poslance a to: 3 virilisty, totiž arcibiskupa vídeňského, biskupa ve Sv. Hypolitu, rektora university, 15 poslanců volených velkostatkáři v jediném sboru, 4 za obchodní komoru vídeňskou, 30 za města, 20 za obce venkovské.

IV. Arcivévodství Rakouské nad Enží má na sněmu 50 poslanců; z těch je jeden virilista (biskup linecký) a 49 poslanců volených. Velkostatkáři volí 10 poslanců v jediném sboru, obchodní komora linecká 3 poslance, 17 města a 19 obce venkovské.

V. Vévodství Solnohradské má na sněmu 26 poslanců; z těch jest jeden virilista (arcibiskup solnohradský); 5 poslanců

volí velkostatkáři v jediném sboru volebním, 2 volí obchodní komora Solnohradská, 10 města a 8 obce venkovské.

VI. Sněm vévodství Štýrského skládá se z 63 poslanců a to z 3 virilistů (2 knížata-biskupové a rektor university) a 60 poslanců volených. Z těch volí 12 poslanců velkostatkáři v jediném sboru volebním, 6 jich volí obchodní komory v Štýrském Hradci a v Lubně (každá po třech), 19 města, 23 obce venkovské.

VII. Na sněmu vévodství Korutanského zasedá 37 poslanců; z těch jest jeden virilista (kníže-biskup v Kerce); 10 poslanců volí velkostatkáři v jediném sboru volebním, 3 volí obchodní komora v Celovci, 9 města a 14 obce venkovské.

VIII. Sněm vévodství krajinského čítá 37 poslanců; a to 1 virilistu (knížete-biskupa lublaňského) a 36 poslanců volených. Z těch volí 10 velkostatkáři v jediném sboru volebním, 2 obchodní komora lublaňská, 8 města a městyse a 16 obce venkovské, kteréž za tou příčinou seskupeny jsou v 10 okresů volebních (zákon ze dne 16. ledna 1894 č. 5. z. z.).

IX. Vévodství Bukovinské má sněm, v němž zasedá 31 poslanec; z těch jsou 2 virilisté (řecko-orientalský arcibiskup-metropolita v Černovicích a rektor tamější university) a 29 poslanců volených. Z těch volí 10 velkostatkáři ve dvou sborech volebních; první z těchto sborů tvoří hlasující členové biskupské konsistoře v Černovicích, pak představení 3 klášterů v Dragomirně, Putně a Suczavice, volíce 2 poslance, druhý sbor tvoří ostatní velkostatkáři, volíce 8 poslanců. Z ostatních poslanců připadají 2 na obchodní komoru v Černovicích, 5 na města a 12 na obce venkovské.

X. Okněžněné hrabství Tyrolské má na sněmu 68 členů; z těch jsou 4 virilisté (arcibiskup solnohradský, 2 knížata-biskupové v Tridentu a Brixenu, pak rektor university) a 64 členové volení. Z těch pak volí 4 poslance duchovní osoby v § 3. lit. d) I. zřízení zemského jmenované, totiž opatové ve Wilten, Stamms a Fiecht (1 posl.), probošt v Neustiftu, opat v Marienbergu a převor v Griesu (1 poslanec), komtur zemský řádu německého, probošt bolzanský a probošt v Innichen (1 posl.), probošt v Arco a arcikněz v Roveredě (1 poslanec) vždy ze středu svého. Pak jest tam 10 poslanců t. zv. šlechtických velkostatků volených v jediném sboru, 3 poslanci obchodních komor v Inomostí, Bolzaně a Roveredě, 13 poslanců volených z měst a 34 poslanci obcí venkovských.

XI. Sněm vorarlberský čítá 21 poslance a to: 1 virilistu (kníž. bisk. generálního vikáře), 1 poslance za obchodní komoru, 5 za města (zák. ze dne 26. května 1884 č. 17. z. z.) a 14 za obce venkovské. Samostatného zastoupení velkostatků tu není.

XII. Okněžněné hrabství Gorické s Gradiščem má sněm sestávající z 22 členů; z těch jest 1 virilista (kníže-biskup v Gorici) 6 poslanců volí po třech velkostatkáři ve dvou sborech volebních, místně vymezených (zákon ze dne 12. června 1866 č. 9 z. z.) 2 obchodní komora v Gorici, 5 města a 8 venkovské obce.

XIII. Markrabství Istrie má sněm čítající 33 poslance a to: 3 biskupy (v Terstu, Poreči a Krku) jako virilisty, 5 poslanců za velkostatky, volené v jediném sboru, 2 za obchodní komoru v Rovinji, 11 za města a 12 za obce venkovské.

XIV. Městská rada v Terstu zastupující sněm za toto město i s obvodem venkovským skládá se z 54 členů; z těch volí se 48 v městě a 6 ve venkovském obvodu. Oni volí se ve 4 sborech, však v jediném toliko okresu volebním a to tak, že každý sbor volí 12 členů rady městské. Členové z territoria volí v šesti okresích (§ 39. a 41. stat. města Terstu ze dne 12. dubna 1850 č. 139 ř. z.).

V. O právu volebním.

§ 116.

Právo, voliti do sněmu Českého.

Pokud se týče náležitosti aktivního práva volebního do sněmu Českého, dlužno nám rozeznávati jednak náležitosti všeobecné, jednak takové, které platí toliko pro některou třídu voličů.

I. Co do náležitosti všeobecných jest nám předem konstatovati, že nemáme všeobecných pozitivních náležitostí práva volebního, kteréž by platily pro všechny třídy voličů. Toliko ve směru negativním vytýká český zákon zemský ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z. ve svém § 3. ještě dvě vady, které vylučují z aktivního práva volebního do sněmu a to v té způsobě, že

1. nemohou voliti ti, kdož odsouzení¹⁾ byli k nějakému trestu pro zločin vůbec neb pro přestupky krádeže,

¹⁾ Dlužno na to upozorniti, že toliko odsouzení pro určité činy trestné nikoliv pouhé vyšetřování pro čin trestní vylučuje vůbec z práva volebního.

zpronevěření, účastenství v nich neb podvodu (§§ 460, 461, 463 a 464 zák. trestn.). Dle později vydaných zákonů ze dne 28. května 1881 č. 47. ř. z. a ze dne 25. května 1883 č. 78. ř. z. rovná se pak co do účinků odsouzení přestupku podvodu též přečin lichvy a přečin a pokud se týče přestupek zkrácení věřitelů.²⁾ Dle téhož zákona zemského ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z. nabývá však takový odsouzenec opět práva volebního:

a) při zločinech politických v § 6. trestní novelly ze dne 15. listopadu r. 1867 č. 131. ř. z. pod č. 1.—10. uvedených přestáním trestu;

b) při odsouzení k trestu žaláře pro zločin nejméně na 5 let uplynutím 10 let po ukončení trestu;

c) při jinakém odsouzení pro zločin uplynutím pěti let po ukončeném trestu;

d) při odsouzení pro některý z tuto uvedených přestupků uplynutím 3 let po ukončeném trestu a platí totéž zajisté také při odsouzení pro přečin neb přestupek zkrácení věřitelů a přečin lichvy.³⁾

2. Vyloučen jest dle § 3. lit. b) téhož zákona ze dne 11. ledna 1870 z práva volebního ten, na jehož jmění vyhlášen byl konkurs, na tak dlouho, pokud trvá řízení konkursní.

3. Dle § 425 trest. řádu ze dne 23. května 1873 č. 119. ř. z. vysloví radní komora k návrhu žalobce, že se obviněnému, jenž uprchl, brání ve vykonávání jeho práv politických.. Stalo-li

Toto jest důvodem vylučovacím jen v třídě měst a obcí venkovských následkem závislosti volebního práva do sněmu na právu volebním do zastupitelstva obecního, nikoliv ale v třídě velkostatkářů a skupině komor obchodních, kde volební právo do sněmu upraveno jest samostatně.

²⁾ Sr. díl I. § 39 st. 170.

³⁾ Dle původního předpisu § 18. řádu volení do česk. sněmu vyloučení byli z práva volebního vůbec všickni, kdo odsouzení byli pro zločin neb přečin, pak pro přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný neb proti veřejné mravopoctnosti čelící. Dále nastávala ztráta volebního práva také při těch, kdož pro činy právé dotčené byli vzati ve vyšetřování, pokud vyšetřování trvalo, a při těch, kdož byli pro takový čin dáni v obžalobu z kteréž osvobození byli pouze pro nedostatek důkazů. Trestní novela ze dne 15. listopadu 1867 č. 131. ř. z. ponechala ve svém § 12. ustanovení řádu volení do sněmu v míře své, zůstavujíc změnu jich v cestě ústavní, což právé stalo se zákonem ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z. ve smysl svrchu zmíněný. Sr. o této věci Dantscher, Die polit. Rechte der Unterthanen I. str. 23. pozn. 29.

se tak, jest uprchlík takový po čas své nepřítomnosti vyloučen z práva volebního.

4. Tentýž účinek nastává dále dle § 23. zák. ze dne 25. července 1867 č. 101. ř. z. v příčině ministra, státním dvorem soudním odsouzeného, byla-li nálezem zároveň vyslovena ztráta politických práv odsouzenčových. Však taková ztráta může býti vždy toliko dočasná a končí se dobou, v rozsudku státního dvora soudního naznačenou.

5. Konečně vytknuto bylo ještě negativné obmezení volebního práva jistých osob stavu vojenského do sněmu cirkulárním nařízením ministerstva války ze dne 14. března 1861 č. 30. ř. z.⁴⁾ v ten smysl, že do zastupitelstev zemských mohou voliti neaktivní důstojníci, pak strany vojenské a úředníci vojenští, třeba v činné službě se nacházející, pokud nenáleží k některému sboru vojenskému, z čehož slušelo a contrario souditi, že aktivní důstojníci, pak strany vojenské a úředníci vojenští, při nichž zmíněné podmínky není, práva volebního do sněmu nemají. Výslovně pak stanoveno bylo, že mužstvo od šikovatele neb strážmistra dolů, počítajíc v to i mužstvo zálohy a osoby vojenské, jemu na roveň postavené, nemá naprosto práva volebního. Předpis ten však sluší míti za zrušený volebními řády sněmovními; má platnost nanejvýše toliko jakožto vniterní předpis vojenský, dle něhož posuzovati sluší přípustnost výkonu práva volebního se stanoviska vojenské služby a disciplíny. Není tedy více příslušnost k stavu vojenskému všeobecným důvodem vyloučení z aktivního práva volebního do sněmu; pokud v třídě měst a obcí venkovských právo to závislé jest na právu, voliti do zastupitelstva obecního, jsou ovšem osoby stavu vojenského z něho vyloučeny ve smyslu zásad námi v dílu I. § 39. str. 175. a 178. vyložených.

II. Pokud se týče pozitivních náležitostí aktivního práva volebního do sněmu, poukázali jsme již k tomu, že řád volební do sněmu žádných všeobecných pozitivních náležitostí volebního práva nevytkl, tak že ani rakouské občanství státní — třeba vskutku v žádné třídě není voličů-cizozemců,⁵⁾ přec nebylo vůbec

⁴⁾ Předpis ten otištěn v příloze k dílu I. na str. 115.

⁵⁾ V třídě držitelů velkých statků jest totiž náležitost rak. občanství státního výslovně uvedena, v třídě obchodních komor plyne z § 7. zákona ze dne 29. června 1868 č. 85. ř. z., v třídě měst a obcí venkovských pak z toho, že tu volební právo do sněmu závislým jest na volebním právu do zastupitelstva obecního.

prohlášeno za podmínku aktivního práva volebního. Že ani mužské pohlaví ani spůsobilost k právním činům nejsou všeobecnými podmínkami práva tohoto, bude patrnó ihned z dalšího postupu líčení našeho.

Naopak jsou pozitivné náležitosti volebního práva pro každou třídu volební upraveny zvláště a můžeme tudíž také toliko dle jednotlivých těchto tříd o nich pojednati.

A) V třídě držitelů velkých statků oprávněni jsou k volbě knihovní držitelé statků v desky zemské zapsaných,⁶⁾ avšak jen tehda, když se ze statku deskového buď o sobě nebo z několika takových statků témuž majetniku patřících⁷⁾ plati zeměpanských daní z nemovitostí (Realsteuern)⁸⁾ bez přírážek⁹⁾

⁶⁾ Ustanovení, že volební právo v této třídě závislým bylo učiněno na tom, že kdo drží statek v desky zemské (nebo manské) zapsaný, mělo podobné jako propůjčení virilních hlasů určitým hodnostářům připomenouti souvislost se starou ústavou zemskou; ovšem jest i tu proti stavu dřívějšímu ještě ten důležitý rozdíl, že se na dále k tomu nehledí, přísluší-li nabyvatel statku k některému z bývalých stavů, jakož vůbec dle nynějšího stavu zákonodárství nabytí statků deskových na osobních vlastnostech nabyvatelových nijak nezávisí. Pochybným bylo dříve vol. právo držitelů Chebských statků rytířských, poněvadž statky tyto nebyly zapsány v desky zemské, nýbrž do kvaternů rytířstva bývalého purkrabství Chebského. Zákon ze dne 9. ledna 1873 odstranil tuto pochybnost, propůjčiv i držitelům těchto statků v třídě velkostatkářů právo volební za tou podmínkou, bylo-li se statky těmito až do zrušení soudní moci patrimoniální spojeno právo k vykonávání moci soudní. Zákon zmiňuje se také o statech v desky manské zapsaných; tyto statky však nyní po zrušení poměru manského vesměs zapsány do desk zemských (§ 3. odst. 2. česk. zák. o zřízení knih pozemkových a vnitřního jich upravení ze dne 5. prosince 1874 č. 92. z. z.).

⁷⁾ Držitel několika statků deskových může tedy daň z těchto statků spočísti a reklamovati právo volební dosahuje-li úhrn ná suma daní z těchto statků výše zákonem stanovené. Při tom však předpokládá se, že všechny statky, o které tu jde, jsou deskovými a že ze vlastníka všech statků těchto zapsána jest táže osoba, resp. tytéž osoby stejným poměrem. Nelze tedy zvláště připočísti daň ze statku, jehož jest kdo spoluvlastníkem, k dani ze statku, jemu výhradně náležejícímu.

⁸⁾ Daněmi realními jsou toliko daň pozemková, pak daň z budova to bez rozdílu, jde-li o domovní daň třídní nebo daň činžovní. Ano dle zákona ze dne 9. února 1882 č. 17. ř. z. (§ 7.) sluší nyní i daň z příjmů, pokud se týče budov, od daně činžovní na čas osvobozených, za realní daň považovati, čemuž dříve tak nebylo.

⁹⁾ Přírážky obecní, okresní a zemské se nikdy nečítaly; přírážky zeměpanské (t. zv. mimořádné neb válečné) nyní k daním realním více není, čímž výhrada v § 2. zák. ze dne 9. ledna 1873 učiněná stala se bezpředmětnou.

ročně nejméně 250 zl., z čehož musí býti nejméně 200 zl. daně gruntovní (§ 2. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z.) Mimo to vyhledává se, aby knihovní držitelé dotčených statků — pokud jde o osoby fyzické — byli státními občany rakouskými, by dosáhli 24. roku věku svého¹⁰⁾ a měli úplnou způsobilost k právním činům (§ 2. odst. 3. lit. a), b), c) cit. zákona¹¹⁾.

Jak právě dotčeno, žádá zákon k volebnímu právu v třídě velkostatkářů knihovního držení statků, s nímž zmíněné právo jest spojeno a nestačí tedy v tomto směru v Čechách pouhé držení naturalní. S druhé strany však nestačí zajisté pouhá skutečnost zápisu za vlastníka v deskách zemských k právu volebnímu, nýbrž třeba, by ten, kdo v deskách za vlastníka jest zapsán, byl skutečně také držitelem statku ve fyzickém pojmu toho smyslu, poněvadž by jinak zásada zastupování zájmů, která jest základem řádu volení do sněmů, nedocházela platnosti v případech diskrepance knihovního zápisu a skutečného stavu věci. O jednom případě diskrepance takové zmiňuje se zákon ze dne 9. ledna 1873 výslovně v § 8., kdež se praví, že, byla-li provedena exekční dražba, nesmí exekut, jenž posud za vlastníka statku v deskách zemských jest zapsán, v příčině prodaného statku vykonávati právo volební. Zcela pochybno bylo by, kdybychom chtěli z předpisu tohoto souditi a contrario, že v případě jiné nesrovnalosti druhu naznačeného může volební právo knihovním „držitelem“ býti vykonáváno, nýbrž sluší tvrditi, že nemůže voliti i ten knihovní držitel, jenž před volbou prodal statek svůj dobrovolně, třeba nový nabyvatel nebyl ještě za vlastníka v deskách zemských zapsán.¹²⁾

Pověstné volby sněmovní z roku 1872 měly za následek vydání celé řady předpisů, jimiž stanovena doba, po kterou držitel statku již musí býti za vlastníka v knihách veřejných zapsán, by mohl volebního práva býti účasten. Těmito předpisy

¹⁰⁾ Dříve bylo pochybno, zdali mohou voliti ti, kdož před dosažením 24. roku soudem za zletilé byli prohlášeni, poněvadž § 10. původního řádu volení žádal toliko „zletilost“. Pochybnost ta nyní odstraněna zákonem ze dne 9. ledna 1873.

¹¹⁾ Není tedy nyní dle § 2. odst. 3. lit. c) cit. zák. žádné pochybnosti o tom, že i zletilí držitelé velkostatků voliti nemohou, jsou-li ještě pod moci otcovskou neb opatrovnickou postaveni.

¹²⁾ Tak zajisté nebude nikdo tvrditi, že lze voliti na základě plné moci, vydané velkostatkářem, jenž po vydání plné moci před volbou zemřel, třeba nebožtík v čas volby byl ještě v deskách zemských zapsán za vlastníka statku.

má býti zamezeno, by nemohl houfným převáděním velkostatků v době, volbu bezprostředně předcházející, býti posunut poměr hlasů v této třídě, jejíž votum vzhledem k většímu počtu poslanců, v každém ze stávajících dvou sborů volených a k poměrům národnostním v zemi, přímo rozhodným jest pro utváření se pravidelné většiny na sněmu království Českého. Z té příčiny nařídil zákon ze dne 9. ledna 1873, že musí dle okolnosti projiti určitá doba od nabytí knihovního držení statku, ač má-li v příčině jeho volební právo býti vykonáváno a to tak, že záleží při tom, pokud jde o fyzické osoby, na právním důvodu, na základě kterého osoba, již se týče, deskového statku nabyla. Nabyli-li totiž knihovní držitel statku dědictvím neb odkazem, přísluší jemu volební právo ihned, jakmile zapsán byl za vlastníka v desky zemské. Nabyli-li však statku právním jednáním mezi živými, přísluší mu právo volební teprve po roce, kdy nabyl držení knihovního (§ 2. odst. 3. lit. d) zák. ze dne 9. ledna 1873). Byl-li zapsán statek do desk zemských, kterého tam dříve nebylo, má knihovní držitel jeho, i když se mu dostává všech náležitostí, právo volební teprv po uplynutí tří let od té doby, kdy nová vložka v deskách zemských byla zahájena (§ 3. tamtéž)¹³⁾.

Pokud se týče volebního práva osob právnických v třídě držitelů velkých statků, máme zvláštní předpisy a nelze ovšem náležitostí svrchu zmíněných, pokud se netýkají vlastnosti statku k volbě oprávnujícího, v příčině jich užití. Z právnických osob mají právo voliti do sněmu českého toliko tuzemské korpo-

¹³⁾ Dle § 3. česk. zákona o zakládání knih pozemkových ze dne 5. prosince 1874 č. 92. z. z. jest však k zřízení nové vložky v deskách zemských vždy zapotřebí souhlasu místodržitelství a výboru zemského, při čemž zůstává pochybno, může-li se takové zřízení povoliti také v příčině pozemků původně rustikálních anebo jen v tom případě, který odst. 4. cit. § 3. zřejmě na zřeteli má, když totiž část tělesa knihovního, hned původně zapsaného deskami zemskými neb manskými, se později odděliti a zvláštním vkladem zapsati má v deskách zemských. Naproti tomu není k pouhému připsání pozemků k statkům, v desky zemské zapsaným zapotřebí svolení, nýbrž toliko dobrého zdání místodržitelství a výboru zemského (§ 3. odst. 5. uved. zák.). Ke knihovnímu sloučení dvou (závadami nestižených) statků v desky zemské již zapsaných není třeba ani svolení ani dobrozdání zmíněných faktorů. Sr. v těchto věcech: Růžička, „Právník“ z r. 1879 str. 181. a násl. van Tongel, Mitth. des deutschen Jur. Vereins 1884, str. 88. a násl., pak mé „Spory o příslušnost“ II. str. 285. a 286.

race a společnosti (tedy universitates personarum) drží-li statky dotčeného druhu knihovně nejméně rok a to bez rozdílu právního důvodu nabývaciho. Jiné právnické osobnosti, zvláště tedy fundace a ústavy (universitates honorum) nemají v třídě velkostatkářů práva volebního a též z řady korporací jsou obce výslovně vyloučeny z práva volebního (§ 6. zák. ze dne 9. ledna 1873).¹⁴⁾ Zdaž toto privilegium odiosum rozšíří lze na osady, které nejsou obcemi politickými, zůstává pochybno.¹⁵⁾

Zvláště zevrubně upravil zákon otázku volebního práva spoludržitelů, při čemž jasného výrazu dochází myšlenka, že jde o volební právo, propůjčené držiteli deskového statku jako takovému, předpokládajíc ovšem osobní jeho působnost. Je-li totiž statek, jehož držení k volbě v třídě dotčené opravňuje, v ruce několika držitelů, mají všickni tyto držitelové dohromady toliko hlas jediný a sice může voliti jen onen spoludržitel, jehož všichni ostatní spoludržitelé, kteří mají osobní působnost voliti, k volbě zmocnili. Mimo to vyhledává se však ještě, aby podily takto zastoupené (totiž podily způsobilých) tvořily aspoň polovici velkostatku, a aby daň na tyto zastoupené podily vypadající byla výše svrchu dotčené (§ 4. uved. zák.).¹⁶⁾ Kdož je držitelem několika statků k volbě opravňujících, může vykonati právo volební jen strany jednoho z těchto statků; spoludržitel však, který jest zároveň sám vlastníkem statku k volbě opravňujícího, má právo volební pouze ve příčině statku poslednějšho a nemůže v příčině statku, jehož jest spoludržitelem, též nikoho k vykonání volebního práva zmocniti (§ 5. tamtéž).¹⁷⁾

¹⁴⁾ Zákon ovšem zdá se předpokládati, jakoby obce nebyly ani korporacemi ani společnostmi, což arcí jest theoreticky naprosto mylné. Na platnosti výslovného předpisu druhého odstavce cit. § 6. se tím ovšem ničehož nemění.

¹⁵⁾ V širším slova smyslu jest ovšem i osada „obcí“, není jí však ve smyслу terminologie zákona. Považuje-li se exemce obcí za výjimku z výjimky, tedy za navrácení se k pravidlu, že právnické osoby vůbec volebního práva v třídě držitelů velkých statků nemají, nebylo by závady, rozšířiti vyloučení obcí pomocí extensivní interpretace i na osady.

¹⁶⁾ Jen tímto výkladem lze odčiniti zdánlivý odpor, ležící v tom, že cit. § 4. žádá jednak svolení všech spoludržitelů, jednak spokojí se volením spoludržitelů, třeba toliko polovici statku držících.

¹⁷⁾ Zda mohou v takovém případě voliti ostatní spoludržitelé statku druhého, posouditi jest dle zásad, právě pro případ osobní nespůsobilosti jednoho ze spoludržitelů vyložených.

Konečně dlužno ještě podotknouti, že v prvním sboru velkostatkářském právo volební mají jen oni držitelé velkých statků, jichž statky zavadeny jsou svazkem svěřenským; všech ostatních náležitosti pro tuto třídu ovšem i tu se vyhledává.

B) V třídě obchodních komor přísluší právo voliti do sněmu všem skutečným členům komory a jich náhradníkům (§ 6. odst. 2. původního řádu volení do sněmu Českého). V tom posud pro volby sněmovní nestala se změna, ač později vydaný řád volení do říšské rady obmezil v této skupině právo volební na skutečné členy komory. Osobních náležitostí práva volebního tu zákon zvláště nevytkl, nýbrž volí všickni členové komory a náhradníci, jimž nevádí některý důvod vyloučení svrchu pod č. I. uvedený. To vysvětluje se tím, že již starší zákon o komorách obchodních ze dne 26. března 1850 č. 122. ř. z. (jenž platil v čas vydání zřízení zemských) ve svém § 13. podobně jak pozdější ze dne 29. června 1868 č. 85. ř. z. (§ 7.) vytkl tou měrou dostatečně podmínky passivního volebního práva do komory obchodní, že nebylo třeba v příčině té ještě zvláštních náležitostí pro aktivní volební právo osob tam zvolených pro volby sněmovní vytknouti.

C) Volební právo ve skupině městské. Kdežto ve skupinách, pod písm. A) a B) zmíněných volební právo do sněmu Českého upraveno jest samostatně, setkáváme se ve skupině měst a obcí venkovských s úkazem opačným; v těchto dvou skupinách jest totiž právo, voliti do sněmu, závislé na tom, má-li ten, jehož se týče, právo voliti do zastupitelstva obecního. Voličové v těchto dvou třídách seřaďují se dle jednotlivých obcí politických a nemůže nikdo, kdo není voličem obecním, býti účasten aktivního práva volebního do sněmu. S druhé strany však nejsou ještě všickni voličové obecní též oprávněni voliti do sněmu, nýbrž toliko někteří z nich a to takto:

Ve skupině městské, o níž tu předkem jednáme, příslušelo dle původního určení řádu volení do sněmu českého (§ 13.) právo voliti do sněmu toliko voličům prvního a druhého sboru při volbě do zastupitelstva obecního utvořených a z třetího sboru toliko honoracím tam vřaděným. V tom však stala se důležitá změna zákonem ze dne 20. května 1886 č. 52. z. z., jimž propůjčeno bylo právo voliti do sněmu mimo to všem voličům t. zv. pětizlatovým (Fünfguldenmänner), tak že dle nynějšího stavu zákonodárství přísluší ve skupině městské aktivní právo-

volební do sněmu všem voličům obecním, kteří dle svrchu zmíněného § 3. zákona zemského ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z. nejsou z volebního práva do sněmu vyloučeni¹⁸⁾ a kteří:

α) v královském hlavním městě Praze náležejí k prvnímu a druhému sboru voličskému, anebo, kteří ve třetím sboru platí nejméně 5 zl. přímé daně čítajíc v to i státní přírázky mimořádné;

β) v jiných městech a místech průmyslových, kde se volí do zastupitelstva obecního ve třech sborech volebních, ti, kdož náležejí prvnímu neb druhému sboru volebnímu, aneb jsouce ve třetím sboru volebním, platí aspoň 5 zlatých daní přímých, čítajíc v to i státní přírázky mimořádné;

γ) v obcích, kde se do zastupitelstva obecního volí jen ve dvou nebo v jednom sboru volebním,¹⁹⁾ repraesentují dvě třetiny voličů seřazených dle výšky přímých daní, které jim do roka jest platiti, anebo platí nejméně 5 zl. zeměpanských daní přímých, čítajíc v to i přírázky mimořádné;

δ) ti, jimž přísluší právo volební nehledíc k placení daní (t. zv. h o n o r a c e), mají — vyjmajíc občany čestné a měšťany²⁰⁾ — jakožto takoví v Praze právo volební do sněmu z toho důvodu, poněvadž jsou vrážděni do druhého sboru voličského (§ 43. odst.

¹⁸⁾ Tento důvod vyloučení (odsouzení pro zločin, neb pro svrchu uvedené přestupky, pak konkurs) zdá se ovšem býti užší než důvody vylučovací, již zřízením obecním resp. trestní novelou ze dne 15. listopadu 1867 č. 131. ř. z. (sr. svrchu díl I. § 39. str. 170. a 176.) vytknuté, tak že by poukaz ten mohl se zdáti zbytečným. Avšak dokázal jsem n. u. m. proti náhledu panujícímu, že dle zřízení obecního odsouzení pro některý zločin politický, v § 6. trestní novely zmíněný aktivního práva volebního nezabývá, kdežto dle § 3. zemsk. zák. ze dne 17. ledna 1870 pro volbu do sněmu tomu ovšem tak jest, poněvadž jednak zákon z roku 1870 jest specialní a v trestní novele výslovně vyhrazen (§ 12. tamtéž), jednak také jest zákonem pozdějším.

¹⁹⁾ Tento případ ostatně ve skupině městské sotva kde bude praktickým.

²⁰⁾ Výjimka ta vyplývá z toho, že druhý odst. § 13. toliko jmenuje honorace v § 1. sub. 2 b) až g) řádu volení v obcích jmenované, čímž vyloučení občané čestní (§ 1. sub. 1.) a měšťané (§ 1. sub. 2. a) tamtéž). Ovšem by toto vyloučení co do občanů čestných nemělo hrubě významu, kdyby pravým byl náhled, projevený správním dvorem soudním v nálezech ze dne 3. listopadu 1883, Budw. č. 1845 a ze dne 25. dubna 1891, Budw. č. 5777 (sr. díl I. § 55. str. 241.), dle něhož by navzdor novelám ze dne 18. dubna 1869 č. 44. a 45. z. z. čestní občané náleželi vždy do prvního sboru voličského. Dle toho měla by i na dále každá obec toho možnost, rozmnožiti libovolně počet sněmovních voličů svých houfným jmenováním čestných občanů.

3. praž. statutu obecního). V Liberci mají dotčené právo volební ony honorace — nejsou-li v prvním sboru — jen tenkrát, plati-li aspoň nějakou daň, poněvadž jen pod touto podmínkou náležejí v druhý sbor voličský (§ 28. libereckého stat. obec. z roku 1889). V ostatních obcích však mají všechny honorace právo volební na základě výslovného ustanovení 2. odst. § 13. řádu volebn. do sněmu a zákona ze dne 20. května 1886 č. 52. z. z. i tenkrát když vrážděni jsou do sboru třetího a neplatí daně 5 zl. r. m. Poněvadž dále v Liberci r. 1886 neměli ještě všichni pětizlatoví poplatníci právo voliti do zastupitelstva obecního, ustanoveno v závěrečné větě cit. § 13., že i oni občané, kteří platí dotčenou daň 5 zl. a nejsou ani dle řádu volení v obcích, ani dle řádu volení do sněmu vyloučeni z práva voličského, mají právo voliti do sněmu, třeba nemohli voliti do zastupitelstva obecního nemajíce všech náležitostí pozitivních k tomu potřebných. Toto ustanovení stalo se však nyní bezpředmětným, poněvadž nový statut liberecký ze dne 28. června r. 1889, č. 43. z. z. volební census vůbec zrušil (§ 18. č. 2. tamtéž).

Jelikož, jak již svrchu zmíněno, zákon pozitivních všeobecných náležitostí volebního práva nevytkl, sluší souditi, že všichni voliči obecní, pokud spadají v jednu z kategorií právě pod α—δ zmíněných, účastní jsou aktivního volebního práva do sněmu. Z toho vyplývá, že nelze upřiti volebního práva do sněmu ve skupině městské ani osobám ženského pohlaví ani osobám, k právním činům nespůsobilým, pokud ti a tací nejsou (jako v Praze a v Liberci) vyloučeni již z práva voliti do zastupitelstva obecního.²¹⁾

Dle toho sluší také zodpověděti otázku volebního práva spoludržitelů nemovitostí, pak společníků a právnických osob ve skupině městské. Právnícké osoby volí do sněmu, náležejí-li mezi voliče obecní, svrchu pod α—δ jmenované;²²⁾ spolu-

²¹⁾ Jediná námitka, která by se proti volebnímu právu ženských, pak osob, k právním činům nespůsobilých, mohla se stanoviska platného práva učiniti, netýče se aspoň v první řadě otázky existence samého volebního práva dotčených osob, nýbrž spíše způsobu výkonu práva tohoto, jenž ovšem vůči předpisu §§ 9. a 10. zákona ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z. setkává se s obtížemi, o čemž níže v § 120. v souvislosti bude pojednáno.

²²⁾ O volebním právu právnických osob do zastupitelstva obecního sr. výklady svrchu v dílu I. § 42. na str. 194. a 200. podané.

držitelé nemovitostí nemají každý o sobě hlasu, nýbrž mají hlas společný, při čemž ovšem daň všech spůsobilých společníků čítati jest dohromady při posouzení otázky aktivního práva volebního²³⁾; naproti tomu sluší při společnostech, které nerepraesentují samostatných osobností právnických, posouditi spůsobilost jednoho každého společníka zvlášť a přiřknouti každému z nich samostatné právo volební vzhledem ku kvotě dani, která naň vypadá z daně, společností placené.²⁴⁾

D) V třídě obcí venkovských zapotřebí jest — jak právě uvedeno — k aktivnímu volebnímu právu do sněmu rovněž aktivního práva volebního do zastupitelstva obecního. Z těch, jimž se dostává této náležitosti a kteří nejsou dle § 3. zák. zemského ze dne 17. ledna 1870 z volebního práva vyloučeni, mohou dle § 15. řádu volení, kterak nyní zákonem ze dne 20. května 1886 č. 52. z. z. byl upraven, voliti do sněmu:

α) v obcích, kde se volí do zastupitelstva obecního ve třech sborech, ti, kdož jsou v prvním a druhém sboru voličském, dále z třetího sboru ti, kdož platí 5 zl. daní přímých čítajíc v to i všechny přírázky státní;

β) v ostatních obcích ti, kteří repraesentují první dvě třetiny všech voličů obecních, seřaděných dle povinnosti berní na daních přímých a nad to ti, kteří platí zeměpanské daně přímé i s přírážkami státními nejméně 5 zlatých;

γ) ti, kteří mají právo voliti nehledíc k placení daně (t. zv. honorace), vyjmajíc však občany čestné a měšťany v této jich vlastnosti (§ 15. řádu volebn. do sněmu, zák. ze dne 20. května 1886 č. 52. ř. z.).²⁵⁾

Co do volebního práva osob ženského pohlaví, osob k právním činům nespůsobilých, pak právnických osob, společností a spoludržitelů nemovitostí platí ve třídě obcí venkovských totéž, jak ve skupině městské.

²³⁾ To zakládá se na předpisu § 8. řádu volení v obcích, dle něhož spoludržitelé nemovitostí, z níž se daň platí, mají toliko hlas jeden, z čehož vyplývá, že nemůže i pro volby sněmovní každý spoludržitel za samostatného voliče býti pokládán, poněvadž by tu nebyla kongruence s volebními listinami obecními.

²⁴⁾ Již svrchu (díl I. § 42. str. 196. a 200.) jsem dokázal, že nelze výjimečný předpis o spoludržitelích nemovitostí v § 8. řádu volení v obcích obsažený obdobně rozšířiti na podílníky jiné společnosti (societas).

²⁵⁾ Co do tohoto vyloučení čestných občanů a měšťanů sluší i pro venkovské obce srovnati, co právě v pozn. 20. bylo uvedeno.

§ 117.

Právo voliti do sněmu Moravského.

Původní předpisy řádu volení do sněmů jednotlivých zemí nelišily se valně od sebe, jsouce sdělány dle vzoru jednotného. Později však nastala novelami, v jednotlivých zemích usnesenými, větší různost u věci této, kteráž se stupňovala, když předpisy volebního řádu do říšské rady dne 2. dubna roku 1873 pod č. 41. ř. z. vydaného a novely k němu ze dne 7. října 1882 č. 142. ř. z. upraveno bylo volební právo do říšské rady na základě mnohem širším. V mnohých zemích, kde spatřována byla v tom nesrovnalost, že práva volebního do sněmu mají býti účastny kruhy mnohem užší, než které se těší z volebního práva do říšské rady, pospíšilo sobě zákonodárství zemské s reformou volebních řádů sněmovních ve smyslu takto naznačeném, kdežto v jiných zemích k podstatným změnám původních řádů volebních posud nedošlo. Mezi země tyto patří také Morava, kde ani poslední novela řádu volebního, k níž došlo zákonem ze dne 14. dubna 1894 č. 42. z. z., neodstranila ještě anomalie právě zminěné.

I. Co předkem týče se všeobecných náležitostí práva volebního, obmezuje se i Moravský řád volební na vytčení určitých důvodů, z volebního práva vylučujících a to podobně, jak se to stalo v Čechách zákonem ze dne 17. ledna 1870. Bylť totiž § 18. původního řádu volebního, jenž byl vytkl mnohem rozsáhlejší důvody vylučovací, reformován na Moravě již zákonem ze dne 13. ledna 1869 č. 10. z. z. v duchu trestní novely ze dne 15. listopadu 1867 č. 131. ř. z., tak že i v této zemi toliko odsouzení k trestu pro zločin, pak pro přestupek krádeže, zpronevěření, účastenství v nich neb podvodu překáží právu volebnímu a i to toliko s obmezením co do času, trestní novelou předepsaným. Když pak pozdější zákonodárství říšské odsouzení pro lichvu a zkrácení věřitelů přisoudilo tentýž účinek jako odsouzení pro přestupek podvodu, tu působilo ovšem toto ustanovení i na řád volení do sněmu zemského ve smyslu svrchu již naznačeném. Prohlášení konkursu naproti tomu na Moravě nevylučuje z aktivního práva volebního, nýbrž kridatář pozbývá tam dle § 18. odst. 3. ř. vol. toliko po čas trvání konkursu volitelnosti, kdežto v Čechách tomu ovšem jinak, jak svrchu bylo vyloženo. Důvody vylučovací

v § 116. pod č. I. 3 až 5 uvedené, zakládající se na zákonodárství říšském, platí na Moravě stejnou měrou jako v Čechách.

II. Zvláštní náležitosti práva volebního dlužno i na Moravě lišiti dle jednotlivých tříd volebních; i zde jest volební právo do sněmu, pokud se týče třídy držitelů velkých statků a třídy obchodních komor, upraveno samostatně, kdežto v ostatních dvou třídách závislým jest na právu voliti do zastupitelstva obecního, tak že každá změna obecních řádů volebních nutně reaguje na úpravu aktivního práva volebního do sněmu ve skupinách měst a obcí venkovských.

A) V třídě držitelů velkých statků oprávnňuje k volbě i na Moravě toliko držení statku v desky zemské neb manuské vloženého. I census 250 zlatých rak. měny na daních reálních zde podržen, naproti tomu postrádáme pro volby sněmovní¹⁾ předpisu, dle něhož má býti daň gruntovní v minimální dani realní, k volebnímu právu předepsané, náležitě zastoupena a jest následkem toho sporno, zda voliti může v třídě velkostatkářů i držitel domu v desky zemské zapsaného, z něhož se neplatí třeba vůbec žádná neb toliko nepatrná daň pozemková. Zásada zastupování zájmů, která jest základem našich řádů volebních, zdá se odporovati existenci volebního práva v případě právě naznačeném; s druhé strany ovšem nelze se naprosto vyhnouti vpočtení daně domovní — a to netoliko domovní daně třídní, nýbrž i dani činžovní²⁾ — do zákonného minima daní realních a zůstává tedy hranice, která nám značí nutný poměr daně pozemkové k ostatním daním reálním v přičině zmíněného minima, na tak dlouho nejistou, dokud nebude upraven tento poměr výslovným předpisem řádu volebního as v podobný smysl, kterak se to stalo v Čechách a kterak to platí vůbec pro volby do říšské rady.³⁾

¹⁾ Jinak tomu ovšem nyní při volbě do říšské rady dle § 19. odst. 4. zák. ze dne 4. října 1882 č. 142. ř. z.

²⁾ V ten smysl rozhodl též říšský soud ve svém nálezu ze dne 21. dubna 1881 Hye č. 274 (k odstavci 13.) v případě obdobném, kde se jednalo o volbu do říšské rady před platností zákona ze dne 4. října 1882 č. 142. ř. z.

³⁾ Říšský soud uznal svými nálezy ze dne 16. října 1883 Hye č. 284 a ze dne 16. října 1884 Hye č. 310, 311 a 312, že nezakládá držení domu v desky zemské zapsaného volebního práva v třídě držitelů velkých statků a vyvrátil námitku, že držitelé dotčených domů platili také daň pozemkovou (ze zahrad u domů se nalezajících), poukávav k tomu, že vzhledem k nepatrnosti

Moravský řád volební nežádá výslovně toho, by ten, kdo chce voliti v třídě držitelů velkých statků, byl knihovním držitelem statku svrchu naznačeného a nastává tudíž pochybnost, zda stačí k volebnímu právu i pouhé držení naturální? K této otázce sluší přisvědčiti; ovšem jest důkaz skutečností, na kterých tu záleží, namnoze velice nesnadný a důkaz takový náleží pro případ opatřiti tomu, kdo se domáhá uznání svého volebního práva.⁴⁾

Co do osobních náležitostí práva volebního žádá i Moravský řád volení do sněmu na držitelí statku rakouské občanství státní (§ 10. řádu vol. dle zem. zákona ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z. upraveného⁵⁾); naproti tomu nežádá se na Moravě nyní⁶⁾ k tomu konci ani 24. rok věku ani spůsobilost k právním činům, pročež tam také osoby nezletilé a pod mocí opatrovnickou postavené oprávněny jsou voliti v třídě držitelů velkých statků.⁷⁾

Třeba se nežádalo na Moravě knihovního držení statku v desky zemské zapsaného při tom kterém držiteli, o jehož volební právo se jedná, a třeba také zde neplatily předpisy v Čechách vydané, dle nichž pro případ držitel již po celý rok musí býti knihovním držitelem, by účasten byl práva volebního (§ 2. lit. d) a § 6. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.),⁸⁾

této daně v poměru k dani domovní patrně dům za věc hlavní a pozemky nezastavené za vedlejší věc jest považovati. Prvnější nálezy vyneseny dle krajinického, ostatní tři dle štyrského řádu volení do sněmu, kde rovněž jak na Moravě dotčený poměr není zákonem výslovně upraven.

⁴⁾ Dle okolností však nebude důkaz ten nesnadný; tak n. př. stačí při převodu statku pro případ smrti listina odevzdačí neb úřední vysvědčení soudu pozůstalostního, kdežto v Čechách nemůže dědic voliti, dokud nebyl v jeho prospěch vykonán převod vlastnického práva k statku v knihách veřejných.

⁵⁾ V čas vydání řádu volebního míněno tu bylo ovšem státní občanství státu centrálního (Rakousko-Uherského) a mohlo se pak po roce 1867 pochybovati o tom, zda voliti mohou státní občané uherští ve třídě dotčené. Po novele ze dne 2. dubna 1873 sluší však míti za to, že míněno jest náležitostí „příslušnost k rakouskému svazku státnímu“, státní občanství v zemích předlitavských.

⁶⁾ Jinak tomu bylo dle původního znění § 10. řádu volebního, jenž výslovně žádal na voliči v třídě velkých statků zletilost; s toho sešlo pak novelou ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z.

⁷⁾ S tím souvisí pak předpis § 16. odst. 2. a 4. řečené novely ze dne 2. dubna 1873 o výkonu volebního práva zákonným zástupcem, jímž se volební právo osob pod mocí poručenskou neb opatrovnickou postavených v třídě držitelů velkých statků výslovně uznává.

⁸⁾ Obmezení § 11. odst. 2. ř. vol., o němž hned bude řeč, týče se pouze spoludržitelů, a nemůže na držitele celých statků býti vztahováno.

vyplývá přec z povahy věci, že statek jako takový za všech okolností musí mít svou vložku v deskách zemských⁹⁾; ano § 10. odst. 3. řádu volebního žádá nad to nyní (dle novely ze dne 2. dubna 1873) výslovně, by vkladba tato trvala již po tři leta, má-li držitel statku mít v této třídě právo volební.

Statky deskové, k volbě v dotčené třídě oprávnující, musí se nacházeti buď v Moravě neb v obvodu Moravských enklav ve Slezsku. Že zvláště deskové statky v enklavách rovněž volí do sněmu Moravského, potvrzeno též předpisem § 25. odst. 2. řádu volebního.

Co do volebního práva osob právnických, zmínil se § 12. řádu volebního v původním znění svém toliko o volebním právu korporací a společností s tím ještě obmezením, že obce držící statky deskové výslovně vyloučeny byly z práva volebního v třídě držitelů velkých statků. Následkem toho bylo sporno, zda nadace a ústavy (universitates honorum), nacházející se v držení statků deskových, mají v této třídě práva voličského; novela ze dne 2. dubna 1873 odstranila tuto pochybnost, přičinouc dotčené právo volební výslovně též ústavům a nadacím¹⁰⁾ jakož vůbec všem osobám právnickým s tou toliko modifikací, že vyloučení obcí z práva volebního rozšířeno bylo i na stát a zemi, pokud jsou v držení nějakého statku, do desk zemských neb manských vloženého.¹¹⁾

⁹⁾ Sr. v ten smysl i nálezi říšského soudu ze dne 21. dubna 1881 Hy e č. 234, (k odst. 3.) jimž prohlášeno, že nestačí v příčině té pouhá poznámka zamýšleného oddělení některé části deskového tělesa knihovního ve smyslu zákona ze dne 6. února 1869 č. 18. ř. z.

¹⁰⁾ Odstavec 3. § 12. mor. řádu vol. netýče se přímo otázky, komu přísluší volební právo, nýbrž upravuje toliko otázku výkonu práva tohoto pro případ, když užívání statku právnické osobě náležejícího, jistému její funkcionáři jest vyhrazeno. Pokud jde o výkon volebního práva, vrátíme se ještě k předpisu tomuto; zde z něho odvozovati jest toliko tu důslednost, že v naznačeném případě požívatelé samostatné volební právo nepřísluší, nýbrž zůstává právo to při právnické osobě samé, třeba tato měla toliko nudam proprietatem.

¹¹⁾ V otázce volebního práva osad, které mají statky, v desky zemské zapsané, možno na Moravě hájiti náhled opačný jak v Čechách. Neb na Moravě možno dle řečeného tvrditi, že volební právo osob právnických jest pravidlem výjimkou z toho pravidla v neprospěch obcí stanovenou že nelze rozšířiti pomocí interpretace extensivně.

Velmi spleťité jsou konečně předpisy Moravského řádu volebního pokud se týče volebního práva spoludržitelů statků deskových. Zákon ze dne 2. dubna 1873 vyslovil v příčině té zásadu, kterou se základním principem volebního práva v třídě velkostatkářů jen ztěž v souhlas lze uvést, že totiž přísluší každému ze spoludržitelů o sobě právo volební, že však výkon tohoto práva možným jest jen onomu spoludržiteli, který buď vlastním svým podílem aneb připočítaje podíly spoludržitelů jej zmocňujících, zastupuje více než polovici statku, při čemž dále se vyhledává, by na zastoupené podíly vypadla realní daň nejméně 250 zl. rak. měny. Stylistacím touto chtěl asi zákonodárce tomu zabrániti, by nemohl třeba spoluvlastník s podílem sebe nepatrnějším odporem svým zameziti podání hlasu v příčině statku společného, avšak právnické konstrukcí poměru, o který tu jde, nelze zajisté snadno porozuměti.¹²⁾ Vyplývá z ní, že, je-li třeba toliko polovice statku v držení osoby, již se nedostává osobních náležitostí práva volebního, mají sice ostatní (spůsobili) spoludržitelé zásadně právo volební, že však toto jich právo vůbec nelze vykonávati.¹³⁾ Další důsledností názoru toho jest, že sluší pro otázku volebního práva počítati daň placenou z více statků deskových dohromady netoliko, drží-li táž osoba dva neb více statků druhu naznačeného (§ 10. odst. 2. ř. vol.), nýbrž i tenkrát, je-li kdo sám vlastníkem statku deskového a vedle toho spoluvlastníkem statku takového.¹⁴⁾ Dokonce pak nelze nahlédnouti, proč spoludržitel nabývá volebního práva teprv tři leta po knihovním vkladu jeho spoluvlastnictví (§ 11. odst. 2.), kdežto výhradný držitel ihned a to bez rozdílu spůsobu nabývacího práva tohoto jest účasten.

B) Ve skupině komor obchodních a živnostenských jsou na Moravě oprávněni k volbě rovněž jak v Čechách sku-

¹²⁾ Právě v třídě držitelů velkých statků bylo by to zásadně bývalo oprávněno, kdyby se bylo naopak vyslovilo, že spoludržitelé statku mají dohromady toliko hlas jediný. Jestli podivné, že tentýž zákon tak učinil právě v třídě měst a obcí venkovských (§ 16. odst. 6.), kde povaze věci by spíše byl odpovídal princip opačný.

¹³⁾ Tento odpor ovšem nemá na Moravě tak povážlivých praktických následků, jakých by měl v Čechách, kde držitelé nezletilí jsou z volebního práva vyloučeni.

¹⁴⁾ Nastává tu tedy anomalie, že pro případ spoludržitelé statku druhého mohou ještě vedle toho sami vykonávati právo volební, drží-li více než polovici statku a platí-li ze svých podílů daň zákonem předepsanou.

teční členové komory Brněnské resp. Olomúcké a jich náhradníci (§ 6. řádu vol. do sněmu).

C) Ve skupině městské jest, jak již shora naznačeno, předkem nezbytnou podmínkou práva, voliti do sněmu, by ten, jehož se týče, měl právo, voliti do zastupitelstva obecního některého místa Moravského do skupiny městské pojatého. Jelikož právo, voliti do zastupitelstva obecního, upraveno jest ve větším počtu měst zvláštními statuty a v ostatních místech sem náležejících obecním řádem volebním ze dne 15. března 1864, jest ovšem již tím podmíněna velká různost co do podmínek aktivního volebního práva do sněmu v jednotlivých obcích, do skupiny městské pojatých (§ 13. řádu vol. dle znění upraveného nyní zákonem zemským ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z.).

Však ne všickni voliči obecní jsou proto již oprávněni voliti do sněmu, nýbrž v příčině té vyhledává se buď placení daně v určité výši neb jisté osobní vlastnosti. V prvnějším ohledu přidržel se ještě § 13. řádu volebního dle původního svého znění v podstatě principu relativního censu, povoláváje k volbě voliče prvních dvou sborů, při obecních volbách utvořených a kromě toho toliko ještě v Brně ty, kteří v třetím sboru platili daně 20 zl. r. m. bez přírážky mimořádné. Novela z roku 1873 však zavedla v příčině té vůbec census absolutní, rozšířila volební právo na venkově na voliče desítizlatové, avšak odňala současně volební právo voličům druhého sboru, pokud neplatí stanovené daně minimální neb nenáležejí k honoracím, jimž přísluší právo volební nehledě k placení daně. Dle toho přísluší nyní na Moravě právo voliti do sněmu v skupině městské jen oněm voličům obecním, kteří buď:

1. platí v Brně ročně aspoň dvacet zlatých a ve všech ostatních městech, do skupiny městské pojatých aspoň deset zlatých přímé daně zeměpanské a to bez přírážky mimořádné, neb

2. mají práva čestného občanství v některé z obcí skupiny městské, při čemž však se vyhledává, by jim toto čestné občanství bylo propůjčeno aspoň rok před rozepsáním volby; konečně také těm, kteří

3. mají v některé z dotčených obcí právo voliti do sněmu, nehledě ku placení daně čili t. zv. honoracím v § 1. č. 4. pism. a—f řádu volení v obcích Moravských ze dne 15. března

1864, resp. v statutech jednotlivých měst uvedeným, a to opět bez rozdílu, do kterého volebního sboru jsou vřaděni.

Při tom učinil řád volební do sněmu co do osob právě pod č. 3. uvedených důležitou výhradu. Kdežto totéž aktivné právo volební do zastupitelstva obecního, kteréž, jak dotčeno, jest podmínkou práva voliti do sněmu, posouditi jest dle stavu zákonodárství obecního, jaký jest v čas volby, přiřčeno bylo honoracím pod č. 3. uvedeným (ovšem i těm jen za tou podmínku, jsou-li v čas volby voliči obecními) právo voliti do sněmu jen tenkrát, příslušelo-li jim právo, voliti do zastupitelstva obecního nehledě k placení daní, dle stavu zákonodárství, jaký byl v čase, kdy vydána byla novela k řádu volebnímu ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z., tak že pozdější rozšíření neb zúžení kruhu honorací změnou příslušných předpisů jednotlivých zřízení obecních působí na právo, voliti do sněmu, jen tak dalece, pokud na dotčených změnách závisí vůbec rozřešení otázky, jsou-li dotčené osoby voliči obecními, nikoliv však, pokud jde o to, kteří z voličů obecních jsou účastni aktivního volebního práva do sněmu.¹⁵⁾

Volební právo osob ženského pohlaví, pak osob nespůsobilých k právním činům nemůže dle Moravského řádu volení ve skupině městské nijak býti bráno v pochybnost, poněvadž § 16. odst. 5. řádu volebního výslovně upravil způsob výkonu práva tohoto manželem neb zákonným zástupcem, což by jinak žádného smyslu nemělo.

Spoludržitelé nemovitostí dani podléhající mají dle výslovného předpisu § 16. odst. 6. vol. řádu dohromady toliko jeden hlas a zákon nepřijal pro třídu měst zásady v § 11. ř. vol. pro třídu velkostatkářů stanovené, že každý ze spoludržitelů má samostatné právo volební; s druhé strany však nevyhledává se svolení všech spoludržitelů k výkonu práva volebního, nýbrž stačí v příčině té svolení podílníků, držících více než polovici nemovitostí

¹⁵⁾ Arg. slova „na ten čas pozůstávajících“ „nach den derzeit bestehenden“ v § 13. mor. řádu volebního. Důvod této výhrady není ovšem zcela jasný, poněvadž změna zřízení obecních právě tak jako změna řádu volení do sněmu patří do kompetence sněmů a tento tudíž vždy by na vůli měl, zameziti nesrovnalosti, kteréž by eventuelnou změnou zřízení obecních vzešly pro úpravu volebního práva do sněmu. Samo sebou se ostatně rozumí, že honoracím jako takovým do sněmu voliti jest v jich obci domovské, poněvadž jen tam mají právo voliti do zastupitelstva obecního. V ten smysl vynesen i nálež říšského soudu ze dne 16. října 1884 Hye č. 309.

dotčené. Z toho vyplývá, že dlužno pro otázku volebního práva eventuelní společenství vlastnického práva vyšetřiti, k čemuž ovšem slouží nejlépe, postaví-li se na jisto stav tabulární, aniž by však tento výhradně rozhodoval, poněvadž zajisté i v této třídě dle okolností k volebnímu právu stačí pouhé držení naturalní.¹⁶⁾ Zvláštností ovšem jest, že se žádá na spoludržitelé, jenž v příčině takové nemovitosti volební právo vykonává, by sám ze svého podílu platil ročně tolik daně, kolik se k volebnímu právu v této třídě vyhledává; tímto předpisem se nevýhodné postavení spoludržitelů nemovitosti oproti postavení společníků podniků obchodních a průmyslových ještě stupňuje.¹⁷⁾

Dle obecního zřízení Moravského jest třeba, by daň, podmiňující volební právo do zastupitelstva obecního, placena byla již od roku (svrchu díl I. § 42. str. 199) a jestli tedy na snadě žádati, by i vyšší daň, již třeba k volebnímu právu do sněmu, též placena byla již od roku, by nebylo možno, počet sněmovních voličů krátce před volbou dle individualné potřeby rozmnožovati. Výklad takový zajisté shoduje se s duchem zákona a došel nejnověji i souhlasu říšského soudu.¹⁸⁾

D) V třídě obcí venkovských byl postup zcela obdobný. I zde závislé jest právo, voliti do sněmu, na aktivním právu volebním pokud se týče zastupitelstva obecního. Z voličů obecních však byli dle původního znění § 15. řádu volení do sněmu povoláni k volbě do sněmu jen voliči prvního a druhého sboru, resp. v obcích, kde se do zastupitelstva obecního volí toliko ve dvou sborech, první dvě třetiny voličů, seřaděných dle povinnosti jich berní na daních přímých a kromě toho honorace k volbě zastupitelstva obecního nehledíc k povinnosti berní povolané. Novela ze dne 2. dubna 1873 zavedla však i ve venkovských obcích vesměs census absolutní a ustanovila, že z voličů obecních volí do sněmu jen ti, kteří buď

1. platí v obci aspoň pět zlatých zeměpanské přímé daně, nečítajíc v to však přírážku mimořádnou; neb kterým

2. propůjčeno bylo čestné občanství aspoň rok před rozepsáním volby; konečně

3. honorace, kterým přísluší právo voliti do zastupitelstva obecního nehledíc ku placení daně, při čemž v posléze dotčeném směru opět za rozhodná prohlášena byla původní ustanovení řádu volení v obcích ze dne 15. března 1864 nehledíc tedy ku eventuelním pozdějším jich změnám.

Pokud se týče volebního práva osob ženského pohlaví, osob, nemajících spůsobnosti k právním činům, pak spoludržitelů nemovitostí a účastníků v jinakém společenství, konečně v příčině toho, zda lze žádati předpisu daně již od roka, platí i v třídě venkovských obcí totéž, co uvedeno bylo při skupině městské.

§ 118.

Podstatné úchytky v zemích ostatních.

Vzhledem k žádoucí přehlednosti jakož i vzhledem k nutnému obmezení objemu spisu tohoto není možno, vyložití podmínky aktivního volebního práva v jednotlivých zemích rakouských tak zevrubně, kterak jsme se právě o to pokusili v příčině dvou hlavních zemí koruny České, nýbrž jest se nám obmeziti na to, bychom vytkli nejdůležitější úchytky, které v příčině té platí v zemích ostatních. I při tom pouštíme však s oka území Terstské vzhledem k zcela rozdílné úpravě poměrů v této oblasti.

§ 118.

Podstatné úchytky v zemích ostatních.

I. V příčině všeobecných podmínek práva volebního postrádáme rovněž jak v Čechách a na Moravě i ve většině ostatních zemí vytčení všeobecných náležitostí pozitivních. Jen v některých zemích žádá se k volebnímu právu vůbec mužské

¹⁶⁾ Pouhý jednotný předpis daně na jednu osobu tedy zajisté nestačí, a nelze v řízení reklamačním odmitnouti vyšetření stavu tabulárního, učiněna-li v tomto směru proti listinám námitka. Tak správně rozhodl nejnověji říšský soud náležením ze dne 18. ledna 1895 č. 381. z r. 1894 (Z. f. V. 1895 č. 8.). Že by však stav tabulární byl pro volební právo výhradně rozhodující, nelze z nálezu toho nijak odvozovati.

¹⁷⁾ Již v Čechách jsou spoludržitelé nemovitosti oproti společníkům závodů obchodních a průmyslových v nevýhodě, mající toliko jeden hlas, kdežto ti, mají-li osobní spůsobnost, volí každý o sobě. Přece však mohou v Čechách spoludržitelé nemovitosti pro případ právě spočtením své daně získati právo volební, kteréž by jinak neměli a tím se ona nesrovnalost z části vyrovnává. Na Moravě však i tato výhoda zmíněná předpisem jest jim odňata.

¹⁸⁾ Nálež říšského soudu ze dne 19. ledna 1895 č. 382 z r. 1894 (Z. f. V. 1895 č. 8.), jehož důvody otázku, o kterou jde, rozebírají spůsobem zcela přesvědčujícím. Že daň příslušná vskutku již musí býti od roku placena a že nestačí v příčině té pouhý předpis daně, bylo na základě moravského řádu volebního již dříve uznáno říšským soudem v nálezu ze dne 22. října 1890. Hye č. 495.

pohlaví, z čehož připuštěna toliko výjimka v třídě držitelů velkých statků, kde vesměs i osoby ženského pohlaví volebního práva jsou účastny. Země ty jsou: Korutany (dle zákona ze dne 25. května 1884 č. 12. z. z.), Krajina (dle zákona ze dne 29. května 1884 č. 10 z. z.), Horní Rakousko (dle zákona ze dne 5. února 1891 č. 6. z. z.) a Dolní Rakousko (dle zákona ze dne 3. června 1889 č. 19. z. z.); v těchto zemích nemají tedy osoby ženského pohlaví v třídě měst a obcí venkovských práva volebního.¹⁾

Zletilost a pokud se týče spůsobilost k právním činům není rovněž mimo třídu držitelů velkých statků²⁾ všeobecnou podmínkou práva volebního; výjimku v tomto směru tvoří toliko Korutany, kde se dle zemského zákona ze dne 25. května 1884 žádá i v třídě měst a obcí venkovských dosažení 24. roku a spůsobilost k právním činům, dále Krajina a Dolní Rakousy, kde zákony ze dne 29. května 1884 resp. ze dne 3. června 1889 rovněž uvádějí mezi všeobecnými náležitostmi práva volebního svéprávnost a věk 24 roků, konečně Slezsko, kde zákon ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z. vylučuje v § 18 č. 1. z práva volebního všechny osoby, moci otcovské neb opatrovnické podrobené.

¹⁾ Uvedené řady pro Krajinu a Dolní Rakousko uvádějí totiž mužské pohlaví jako všeobecnou podmínku práva volebního, připouštějící výjimku pro třídu velkostatkářů; zákon korutanský a hornorakouský žádají mužské pohlaví jen pro třídu měst a obcí venkovských. Poněvadž ve skupině obchodních komor ženské, nemajíce — aspoň dle obvyklého výkladu na § 7. zák. ze dne 29. června 1868 č. 85. ř. z. — passivního volebního práva do komory, nikdy voliti nemohou, nemá tato různá stylisace žádného praktického významu. V zemích, kde není výslovně zákonem stanovena úchylnka, nelze zajisté — jak již při výkladu na Český a Moravský řád volební bylo podotčeno — ani ženským ani osobám moci otcovské neb opatrovnické podrobeným v třídě měst a obcí venkovských volební právo do sněmu upírat, což v příčině Štýrska výslovně uznává i nález říšského soudu ze dne 22. října 1890. Hye č. 494. Opačného náhledu jest však, pokud se týče volebního práva osob ženského pohlaví, Rinaldini v Z. f. V. 1870 č. 6. str. 23.

²⁾ V třídě velkostatkářů žádal vůbec původní text § 10. řádu volebního zletilost k právu volebnímu, však i tu sešlo později s této náležitostí na Moravě, jak již svrchu bylo vyloženo a pak v Haliči dle zákona ze dne 20. září 1866 č. 23. z. z. Zda v ostatních zemích zletili velkostatkáři, kteří nemají spůsobilosti k právním činům, mají volební právo, zůstává pochybno právě tak, jak volební právo velkostatkářů, nemajících věku 24 roků, však soudem za zletilé prohlášených.

Státní občanství Rakouské jest konečně, jak již svrchu bylo vyloženo, vskutku podmínkou volebního práva ve všech třídách všech zemí a jestiž tedy lhostejno, zda volební řady o této náležitosti se zvláště zmiňují (jako n. př. v Krajíně), čili nic.

Co pak týče se všeobecných negativních náležitostí práva volebního, tož byl původní předpis § 18. řádů volebních jednotlivých zemí, jenž byl ustanovil mnohem rozsáhlejší příčiny vylučovací najmě následkem odsouzení pro čin trestní, vyšetřování trestní, osvobození ab instantia a pro konkurs, později vesměs zmírněn po rozumu trestní novely ze dne 15. listopadu 1867 tím způsobem, že toliko odsouzení pro zločin, pro přestupek krádeže, zpronevěření, účastenství v nich neb podvodu podmiňuje ztrátu práva volebního a i to toliko na dobu v dotčené trestní novele naznačenou. Zmírnění to ovšem nenastalo již samou touto trestní novelou, avšak zvláštními zákony zemskými, na základě srovnalé vládní předlohy vydanými, které došly sankce dne 13. ledna 1869. Pokud se týče konkursu, nevylučuje dle těchto srovnalých zákonů vyhlášení konkursu vůbec více z aktivního práva volebního, nýbrž konkurs vadí toliko volitelnosti na tak dlouho, pokud trvá;³⁾ výjimka jest však ve Slezsku, kde dle § 18. č. 3. zákona ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. a v Korutansku, kde dle zákona ze dne 25. dubna 1884 č. 12. z. z. (rovněž jak v Čechách) vyhlášení konkursu po dobu jeho trvání vylučuje i z aktivního volebního práva. Zvláštní důvod vyloučení vytkl dále citovaný Slezský zákon ze dne 22. listopadu 1875 (§ 18. č. 2.) v ten smysl, že nemohou voliti ti, kdož požívají opatření chudých z prostředků veřejných neb obecních, neb kteří opatření takového požívali v roce, jenž bezprostředně předchází rok, ve kterém se volba koná. Konečně pak vyloučení osob vojenských, o němž svrchu (§ 116 st. 40) byla učiněna zmínka, zakládá se na cirk. nař. min. války ze dne 14. března 1861 č. 30. ř. z. a platí v ostatních zemích právě tak a tou měrou, která tomu jest v Čechách a na Moravě. Při tom jest nerozhodno, zda platí v těch kterých zemích ještě původní předpis řádů volebních neb došlo-li později k jeho reformě. Neb třeba v prv uvedeném případě byl předpis cirk. nař.

³⁾ Dotčené zákony ze dne 13. ledna 1869 odvolávají se při tom (rovněž jak zákon Moravský) vesměs k § 17. lit. c (původních) řádů volebních, dle něhož nemůže býti volen za poslance do sněmu zemského ten, kdož není v plném požívání svých občanských.

ze dne 14. března 1861 pozdějším než řád volební do sněmu, nemohli bychom přec v něm nikdy spatřovati změnu řádu tohoto, poněvadž by takovou změnu cestou nařizovací nebylo lze provésti.

II. Zvláštní náležitosti práva volebního v jednotlivých třídách vykazují tyto podstatné různosti:

A) V třídě držitelů velkých statků — pokud vůbec této třídy v zemi jest — přísluší právo volební rovněž jak v Čechách a na Moravě toliko držitelům statků, v desky zemské zapsaných, z nichž se platí určitá daň realní. Toliko v Istrii, Solnohradsku a Tyrolsku nežádá se, by statek, k volbě v třídě velkostatkářské oprávnující, byl statkem deskovým; ovšem v Tyrolsku na místě požadavku řečeného nastupuje jiný, žádá se tam totiž, by držitel velkostatku, má-li býti volebního práva účasten, náležel ku stavu šlechtickému.⁴⁾ Minimalní suma daní realních, jaké třeba k tomu konci, by statek oprávněval držitele jeho k volbě v této třídě, stanovena jest ve Slezsku (v druhém sboru) právě tak, jako v Čechách a na Moravě na 250 zlatých, v Dolním Rakousku na 200 zlatých, v Haliči, Bukovině (druhý sbor), Korutansku, Krajině, Istrii, Horním Rakousku, Solnohradsku a Štýrsku na 100 zl., v Tyrolsku na 50 zl., kdežto v Gorici platí v jednom sboru velkostatkářském (jehož středisko jest Gorice) census 50 zl., v druhém sboru (jehož střediskem jest Gradišče) census 100 zl. Pokud se týče Dalmatska, bylo již svrchu řečeno, že obnáší census volební v třídě nejvyšších poplatníků v kraji Kotorském 50 zl., v ostatních krajích rovněž 100 zlatých. Konečně ještě jest podotknouti, že pro první sbor velkostatkářský ve Slezsku a v Bukovině vůbec žádný volební census stanoven není.

O poměru, v jakém má býti daň pozemková k ostatním daním realním, které jsou základem práva volebního, nařizováno toliko v Korutanech (zákon ze dne 25. května 1884 č. 12. z. z.) a v Krajině (zákon ze dne 29. května 1884 č. 10. z. z.), — podobně jak v Čechách — že ze zákonného minima daní realních k volbě v třídě velkostatkářů oprávnujícího, musí býti čtyři pětiny daně pozemkové. Ve všech ostatních zemích zůstala tato

⁴⁾ Zvláštností ovšem jest, že se volební řád do sněmu Tyrolského o požadavku stavu šlechtického jakožto podmínce práva volebního ve svém § 9. zvláště nezmiňuje. Praxe však žádá v příčině té vždy šlechtictví odvolávajíc se k zákonnému názvu dotčené třídy volební (adeliger grosser Grundbesitz).

otázka pro volby sněmovní — podobně jak na Moravě — posud nerozřešenou.⁵⁾

Je-li statek, jenž s sebou přináší právo, voliti v třídě držitelů velkých statků, v rukou několika spoludržitelů, mají tito vesměs toliko jeden hlas a jest dle srovnalého předpisu všech řádů volebních třeba, by všickni spoludržitelé — ovšem pokud mají osobní působnost k právu volebnímu — zmocnili jednoho ze svého středu k výkonu práva volebního.⁶⁾ S druhé strany přísluší volební právo i tomu, kdo drží několik statků, majících jinak potřebné kvalifikace — arcit tedy i několika spoludržitelům, kteří stejným poměrem drží několik statků druhu tohoto — třeba se neplatilo z každého z těchto statků zákonné minimum daní, když jen úhrnná suma daní, která se platí ze všech statků, takto v jedné ruce soustředěných, dosahuje výše svrchu naznačené. Přípočísti však v příčině té daň spoludržitelem placenou k daní, kterou platí tatáž osoba jakožto výhradný držitel (neb jako spoludržitel dle jiného poměru) statku jiného, nezdá se býti mimo Moravu nikde přípustno, poněvadž by to odporovalo základní zásadě, jinak pro tuto třídu platné, dle níž spoludržitele každého statku, k volbě oprávnujícího, pokládati jest v příčině práva volebního za osobu jedinou.

Drží-li konečně právnická osoba statek, jenž v ohledu věcném by oprávněval k volbě v třídě, o niž tu jde, jest dle výslovného předpisu všech řádů volebních právo volební přiřčeno korporacím a společnostem, s tím však obmezením, že obee, které drží statky druhu naznačeného, právo volební vykonávati nemohou. Při tom vesměs zůstává nerozřešenou otázka, zda přísluší volební právo za uvedených podmínek jiným osobám právnickým, zvláště fundacím a ústavům, jimž Český řád volební právo to upírá, kdežto Moravský jim je výslovně přiřknul. Jelikož řády volební všech ostatních zemí o této otázce naprosto mlčí, sluší míti za to, že universitates bonorum mimo Moravu práva volebního nemají, poněvadž zákon vůbec volební právo ně-

⁵⁾ Sr. nálezy říšského soudu ze dne 16. října 1883 a ze dne 16. října 1883 Hye č. 284, 310, 311 a 312, o nichž svrchu při výkladu na moravský řád volební (str. 50. pozn. 3.) zmínka byla učiněna.

⁶⁾ Opačný předpis volebního řádu Moravského (svrchu str. 53.) jest tedy vskutku zcela ojedinelý.

kterých osob právnických v této třídě pokládá za výjimku z pravidla.⁷⁾

B) Ve skupině obchodních komor příslušelo dle původního znění řádů volebních právo voliti poslance do sněmu zemského všem skutečným členům komory a jich náhradníkům. Předpis ten platí posud ve všech zemích vyjímajíc Slezsko, kde — jak již svrchu uvedeno — § 6. zákona ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. ř. z. právo volební obmezeno bylo ve srovnalosti s řádem volení do říšské rady ze dne 2. dubna 1873 na členy komory a Korutany, kde totéž se stalo zákonem ze dne 25. dubna 1884 č. 12. z. z. V těchto dvou zemích nemají tudíž náhradníci členů komory jako taková práva volebního do sněmu.

C) Ve skupině městské zachovala se původní zásada relativního censu, dle níž — mimo honorace — příslušelo právo volební do sněmu toliko oněm voličům obecním, kteří zařadí jsou do prvního a druhého sboru voličského a pokud se týče repraesentují první dvě třetiny voličů, seřazených dle své povinnosti berní na daních přímých, toliko v několika málo zemích, totiž v Haliči, Dalmatsku a v Bukovině.

Kromě toho rozšířeno ještě právo volební na desizlatové poplatníky třetího sboru v Gorici (zákon ze dne 26. ledna 1867 č. 6. z. z.), Istrii (zák. ze dne 17. ledna 1867 č. 5. z. z.) a Solnohradsku (zák. ze dne 16. ledna 1867 č. 15. z. z.). Ve všech ostatních zemích došlo však již k rozšíření práva volebního na pětizlatové poplatníky třetího sboru a to v Korutanech zákonem ze dne 25. května 1884 č. 12. z. z., v Krajině zákonem ze dne 6. listopadu 1888 č. 27. z. z., Horním Rakousku zákonem ze dne 5. února 1891 č. 6. z. z.,⁸⁾ Dolním Rakousku zákonem ze dne 22. prosince 1884 č. 35. z. z.,⁹⁾ ve Slezsku zákonem ze dne 13. února 1887 č. 14. z. z., ve Štýrsku zákonem ze dne 6. května 1884 č. 7. z. z., ve Vorarlbersku zákonem ze dne 19. března 1885 č. 11. z. z. a částečně i v Ty-

⁷⁾ To zdá se vyplývat z toho, že řády volební (mimo Moravu a Halič) žádají k volebnímu právu v třídě držitelů velkých statků zletilost, kterýžto požadavek se vůbec hodí toliko na osoby fyzické.

⁸⁾ Zde však s tím obmezením, že třeba, by daň 5 zlatých placena byla již od roku.

⁹⁾ I zde však třeba, by daň 5 zl. platila se již od roku.

rolsku zákonem ze dne 23. prosince 1866 č. 88. z. z.¹⁰⁾ Při tom však máme v Korutanech tu zvláštnost, že ani voliči prvního a druhého sboru (mimo honorace) nemají volebního práva, neplatí-li aspoň pět zlatých daní přímých, v Dolním Rakousku pak zase zcela výjimečně ve Vídni dokonce přísluší pětizlatovým poplatníkům právo voliti do sněmu i tenkrát, když nejsou voliči obecními. Podobnou zvláštnost máme toliko ještě v Haliči v příčině některých honorací.¹¹⁾

Otázka úpravy volebního práva spoludržitelů nemovitostí, pak volebního práva společností, které nejsou samostatnými osobami právnickými, není v řádech volebních rozřešena všeobecně, nýbrž dlužno v příčině té, pokud výslovného předpisu postrádáme, ukázati k ustanovením obecních řádů volebních, poněvadž, jak častěji již dotčeno, volební právo do sněmu v třídě měst a obcí venkovských jest závislé na právu, voliti do zastupitelstva obecního. Pokud tedy obecní zřízení jednotlivých zemí přisuzuje spoludržitelům nemovitostí při volbě do zastupitelstva obecního toliko hlas jediný, platí totéž zde i pro volbu do sněmu; pokud pak obecní zřízení propůjčuje při společnostech každému společníku samostatné právo volební dle kvoty daně, z daní společností placené naň vypadající, musí se takové rozvržení daní státi i při volbě do sněmu.¹²⁾

Modifikace ovšem nastává tam, kde řád volení do sněmu výslovně vyžaduje k volebnímu právu zletilost neb mužské pohlaví poněvadž v takovém případě o volebním právu společností jako takových již a priori řeči býti nemůže a také při spoludržitelích nemovitostí osoby nezletilé a pokud se týče ženské zůstatí musí zcela mimo úvahu. Mimo to jest otázka, o kterou tu jde, v ně-

¹⁰⁾ Zde totiž rozšířeno právo volební na šizlatové poplatníky jen v místech s třemi sbory volebními; mimo to podržen pro Innsbruck, Bolzano a Trident census 10 zlatých.

¹¹⁾ Tam totiž volí dle zákona ze dne 30. ledna 1890 č. 22. z. z. diplomem neb státní zkouškou se vykážavší technické, pak notariátní kandidáti do sněmu v obci, kde mají právo domovské a to i tenkrát, když nejsou voliči obecními.

¹²⁾ Důsledným ovšem by bylo, naložiti způsobem stejným se spoludržiteli nemovitostí jako se společníky, kteří platí ze závodu společenského daň ze živnosti neb z příjmů, poněvadž jinak spoludržitelé nemovitostí, propůjčili-li se jim toliko jeden společný hlas, jsou oproti těmto v patrné nevýhodě. Avšak tato úvaha má platnost toliko de lege ferenda; de lege lata záleží vše na znění obecních řádů volebních.

kterých zemích aspoň v tom neb onom směru pro volby sněmovní výslovně rozřešena; tak nalezáme předpis, že spoludržitelé nemovitostí mají toliko jeden hlas, ve volebním řádu Slezském a Vorarlberském, kdežto opět co se týče společností, tentýž řád Slezský, pak Hornorakoňský a Štýrský přikazuje při společnostech každému společníku samostatný hlas hledíc ku kvotě daní, naň vypadající. Důsledné stanovisko zaujímá Korutanský řád volební, který jak při spoludržitelích nemovitostí tak i při podílnicích veřejných společností výdělkových káže rozdělití daň dle kvoty, na každého podílníka vypadající a přikazuje každému z nich samostatné právo volební, stačí-li k tomu řečená kvota daní a má-li jinak dotčený podílník osobní náležitosti zákonem k tomu konci vyhledávané.

D) V třídě obcí venkovských bylo taktéž původně stanoveno ve všech rádech volebních, že mimo honorace k volbě volitelů povolání jsou oni voličové obecní, kteří se nacházejí ve sboru prvním neb druhém a pokud se týče ti z nich, kteří ve smyslu pořadu seznamenání voličů obecních, dle povinnosti jich berní konaného, platí dohromady první dvě třetiny daní přímých v obci předepsaných. Toto ustanovení udrželo se netoliko v Haliči, Dalmatsku a Bukovině (kde posud platí i ve skupině městské), nýbrž i v některých jiných zemích, které v třídě městské přijaly aspoň z části princip censu absolutního, totiž v Gorici, Istrii, Solnohradsku a Tyrolsku. Naproti tomu rozšířeno bylo v Korutanech, Krajině, Horním a Dolním Rakousku¹³⁾, Slezsku, Štýrsku a Vorarlbersku právo volební i v této třídě na pětizlatové poplatníky třetího sboru, přičemž však rovněž jak ve skupině městské zůstala nerozřešenou otázka, sluší-li do této sumy daně počítati i mimořádné přírázky, státem vybírané.

Co do volebního práva spoludržitelů nemovitostí a veřejných společníků společností výdělkových platí i v třídě obcí venkovských totéž, co o této věci bylo pověděno pro skupinu městskou.

Zvláštnost máme pro volby v třídě obcí venkovských v Haliči a v Bukovině, kde velkostatky jak známo — a to v Haliči obligatorně, v Bukovině fakultativně — vyloučeny jsou ze svazku

¹³⁾ V Dolním Rakousku jest jen ta modifikace, že v třídě venkovských obcí není — jak v městech — třeba, by daň 5 zl. platila se již od roku (§ 14. lit. b) ř. vol. dle znění zák. ze dne 22. prosince 1884 č. 35. z. z.).

obecního. Poněvadž tyto vyloučené statky jsou vesměs deskovými, volí jich držitel pravidelně v třídě držitelů velkých statků a nemůže již z této příčiny pak účasten býti volby v třídě obcí venkovských.¹⁴⁾

Pro ten případ však, kdyby daň ze statku tohoto nestačila k tomu, by propůjčila držiteli takovému volební právo v třídě držitelů velkých statků, ustanovil § 14. haličského resp. § 15. bukovinského řádu volebního do sněmu, že držitel statku, ze svazku obecního vyloučeného, oprávněn jest voliti v třídě obcí venkovských jako volitel, nebyv za takového zvolen, tedy jakožto volitel-virilista, máje takto výjimečně přímé právo volební ve třídě dotčené. Z toho vzešla pochybnost, přísluší-li řečené právo každému držiteli sebe menšího pozemku dominikálního, ze svazku obecního vyloučeného, neb jen takovému, jehož majetek tvoří sám pro sebe obvod dvorský, ze statku obecního vyloučený.¹⁵⁾ Říšský soud ve zcela obdobném případě, týkajícím se voleb do říšské rady, vskutku takto rozhodl,¹⁶⁾ načež v Haliči vydán v příčině té zvláštní zákon ze dne 26. června 1887 č. 46 z. z., jímž rozřešena otázka tato pro volby sněmovní ve smysl opačný, však zároveň stanoveno, že přísluší řečené právo jen takovému držiteli statku deskového, jenž z něho platí zeměpanských daní realních sice méně než 100 zlatých, však více než 25 zlatých, čímž odstraněny aspoň nejkřiklavější nesrovnalosti dřívější.

§ 119.

O sejití se několikeroho práva volebního.

Zásada zastupování zájmů, která jest základem našich volebních řádů sněmovních, přináší to s sebou, že při soustředění se různých zájmů v osobě jedné a téže vyskytuje se záhada, má-li

¹⁴⁾ Obyvatelé obvodu však mimo držitele velkostatku volí v obci, ku kteréž dle katastru náležejí, platí-li aspoň od roku daň takovou, kterou v obci platí voliči sněmovní nejmenší daň platící (§ 13. odst. 4. hal. ř. vol. dle znění, upraveného zákonem ze dne 6. října 1869 č. 31. z. z.).

¹⁵⁾ Stávalo se totiž, že majetníci velkostatků oddělili někdy tolik parcel ze statku původního, že vlastní volitelé octli se v minoritě oproti držitelům těchto parcel ovšem i na dále ze svazku obecního vyloučených, avšak netvořících více samostatný obvod dvorský.

¹⁶⁾ Nález říšského soudu ze dne 26. října 1885 Hye č. 367. Proti tomuto nálezu obracejí se hlavně vývody spisu Starzyňského: „Das Reichsgericht und die Virilstimmen“ r. 1890 vydaného.

pak osobě dotčené býti poskytnuto tolikeré právo volební, kolik se při ní sešlo zájmů, utváření se volebního práva v základ položených, neb má-li v případě takovém býti hleděno toliko k jednomu momentu zájmovému, při dotčené osobě převládajícímu, ostatní pak puštěny mimo úvahu? Na prve zmíněné cestě dospěli bychom k soustavě pluralitní a nelze popřít, že zastoupení zájmů důsledně k této soustavě směřuje, poněvadž jen pak dojdou zájmy, za rozhodující uznané, zastoupení stejnoměrného, nezávislého na poměrech osob, u nichž zájmy ty došly svého výrazu. Dá-li však zákonodárce přednost myšlence druhé, přiřkne jednomu každému subjektu toliko jediné právo volební do sboru, o který jde, a jest pak ovšem nucen určit, kterému z několika práva volebního, při dotčené osobě soustředěného, přiřknouti jest váhu rozhodující; pouze toto volební právo pak stává se aktuálním, kdežto ostatní za příčinou zmíněné konkurrence pozbývají účinnosti své.

Rakouské zákonodárství rozhodně přijalo pro volby sněmovní zásadu posléze dotčenou; všechny řady volební do sněmu vyslovují pravidlo, že každý volič vykonávati může své volební právo do sněmu toliko jedenkrát (§ 13. česk. zák. zemsk. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.; § 16. odst. 1. mor. řádu vol. dle znění, zákonem ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z. upraveného; §§ 15. neb 16. většiny volebních rádu zemí ostatních).¹⁾

Původní text rádu volebních nevytkl vůbec žádné výjimky ze zásady této; v některých zemích však rozhodly pozdější novely kontroverzu záhy povstalou, zda členové komor obchodních a živnostenských a jich náhradníci vedle svého práva volebního, kteréž jim přísluší jako členům komor, též ještě mají právo volební na základě osobních svých poměrů, ve smyslu kladném. Tak stalo se v Čechách § 14. zákona ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z. a na Moravě odstavcem 9. § 16. rádu volebního, ve znění zákonem ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z. upraveném a podobně rozřešena otázka tato i pro volby do říšské rady

¹⁾ Ve většině zemí ovšem vyjádřena zásada ta ne zcela přesně slovy „Jeder Wähler kann sein Wahlrecht nur in einem Wahlbezirke . . . ausüben.“ Zde mělo správně státi „Wahlkörper“, poněvadž dle jasné intence zákonodárce i ve volebních sborech teritoriálně nevymezených, které tudíž nejsou okresy volebními, pluralitní soustava místa nemá. To uznáno i v dalších důslednostech, k nimž později bude poukázáno.

§ 18. zákona ze dne 2. dubna 1873 č. 41. ř. z. V ostatních zemích, kde podobné novely pro volby sněmovní posud nemáme, zůstává otázka ta pochybnou, avšak zdá se, že převládající důvody tam mluví pro to, rozhodnouti kontroverzu dotčenou ve smysl opačný, poněvadž eventuelní dvojí volební právo členů komory a živnostenské jakož i jich náhradníků jeví se býti výjimkou ze zásady, svrchu vyložené, kterou nelze rozšiřovati přes obvod platnosti zákonů, jimiž byla stanovena.²⁾

Naproti tomu jest druhá výjimka, kterou vůči pravidlu svrchu zmíněnému vytýká § 14. česk. zákona ze dne 9. ledna 1873 jakož i cit. § 18. rádu volení do ř. rady v ten smysl, že členům korporací k hlasování oprávněným nemá býti bráněno, by kromě toho nevykonávali právo voličské jim osobně náležející ve své třídě voličské, spíše toliko výjimkou zdánlivou, poněvadž zástupcové korporací k volbě oprávněných nepřivádějí jako taci k platnosti své vlastní, nýbrž cizí právo volební, totiž právo korporace, kterou zastupují, členové těchto korporací však jako takoví vůbec žádného volebního práva nemají. Z toho vyplývá, že tato domnělá výjimka platí též na Moravě jakož i v ostatních zemích, kde dotčená otázka rádem volení do sněmu výslovně rozřešena není.³⁾

Co pak týče se toho, ve kterém sboru voliti jest tomu, v jehož osobě se sešlo několiké právo volební, máme v rádech volebních všech zemí předpisy, kteréž se v podstatě srovnávají a jichž hlavním obsahem jest, že speciální důvod práva volebního vylučuje při téže osobě vznik práva tohoto, pokud by se zakládalo na důvodu povahy všeobecnější. Z té příčiny nemůže

²⁾ Ve prospěch opačného náhledu dá se toliko uvést, že není pro tento případ ani stanoveno, které z obojího, takto konkurujícího práva volebního lze vykonati, pak že i volební právo členů komory jest vlastně toliko právem volebním obchodníků a živnostníků, v komoře súčasných, kteří takto nepřímou volí skrze členy komory a jich náhradníky, tak že tu ani není konkurence dvojího volebního práva, vlastním jmenem příslušícího. Důvody ty však nezdaří se býti dostatečné; posléze zmíněné konstrukci možno zvláště vytknouti, že zaměňuje legislativní důvod volebního práva členů komory s vlastní povahou oprávnění tohoto.

³⁾ Věc má se tu zcela jinak, než při volebním právu členů komory, které cit. zákony jakožto obdobné uvádějí. Analogii by připouštěl poměr členů komory spíše s poměrem zástupce korporace, nikdy s poměrem člena její. V Čechách ovšem mizí v obojím směru veškerá pochybnost vůči výslovnému ustanovení zákona.

ten, kdo má volební právo v prvním sboru velkostatkářském, v žádném jiném sboru voliti a kdo volí v druhém sboru držitelů velkých statků, nemůže pak voliti v třídě měst neb obcí venkovských, jakož vůbec volební právo v této třídě — resp. v Dalmatsku v třídě nejvyšších poplatníků — vylučuje vznik volebního práva v každé z tříd ostatních. Podobně pak přísluší volebnímu právu v třídě městské přednost před volebním právem v třídě obcí venkovských, pokud by oboje soustředěno bylo v jedné a téže osobě; (§ 13. česk. zák. zemsk. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z., § 16. odst. 7. a 8. mor. řádu volebního, § 15. resp. 16. řádů volebních ostatních zemí). V těch zemích pak, kde i členové obchodních komor, k volbě jako tací oprávnění, nemohou vedle toho vykonávat své osobní právo volební, vylučuje důsledně volební právo ve skupině komor obchodních vznik volebního práva ve skupině městské a v třídě obcí venkovských, kdežto oproti volebnímu právu v třídě držitelů velkých statků jemu jest ustoupiti.⁴⁾ Důsledným bylo by také, kdyby zároveň bylo stanoveno, že ten, jemuž přísluší na sněmu právo hlasu virilního, vůbec nemá aktivního práva volebního do sněmu, pokud zastává hodnost, s níž právo virilního hlasu jest spojeno; seznali jsme však, že zákonodárství rakouské této důslednosti nevytklo ani pokud se týče volby do zastupitelstva obecního.⁵⁾

Pokud však vzniká konkurence několikerého práva volebního při některé osobě ve třídě jedné a téže, sluší předkem k tomu ukázati, že konkurence taková ve sboru velkostatkářském může nastati toliko tam, kde příslušníci třídy volí ve sborech teritoriálně vymezených, totiž v Haliči, Gorici a (pokud se týče třídy nejvyšších poplatníků) v Dalmatsku, poněvadž v ostatních zemích, kde velkostatkáři vůbec volí ve více než v jednom sboru volebním (totiž v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Bukovině), volební právo v prvním sboru vylučuje dle toho, co již svrchu bylo vy-

⁴⁾ Dle praxe, kteráž při volbách sněmovních i mimo Čechy a Moravu neshledává inkompabilitu volebního práva v třídě obchodních a živnostenských komor s osobním volebním právem funkcionářů těchto korporací, stala by se ovšem tato otázka bezpředmětnou.

⁵⁾ Sr. díl I. § 54. str. 236. Dle toho nesrovnávalo by se s duchem našeho zákonodárství, odepriti virilistovi na sněmu právo volební do tohoto sboru zákonodárného, když v příčině té postrádáme předpisu výslovného.

loženo, současnou existenci volebního práva ve sboru druhém.⁶⁾ Kde však velkostatkáři resp. nejvyšší poplatníci volí v okresích, vytknut princip, že náleží těm, kdož v několika okresích splnili podmínky práva volebního, voliti v onom okresu, kde platí ze statků dotčených (resp. v Dalmatsku vůbec) nejvyšší přímou daň (§ 15. odst. 4. haličského ř. vol. do sněmu; sr. též § 17. řádu vol. do říšské rady). V třídě měst a obcí venkovských pak volí při konkurenci několikerého práva volebního v téže třídě oprávněný v onom okresu volebním, kde má své řádné bydliště a toliko tenkrát, nebydlí-li v žádném z těchto okresů, tam, kde platí nejvyšší daň přímou (§ 13. odst. 4. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 16. odst. 10. mor. řádu vol.; sr. i § 17. odst. 5. řádu vol. do ř. rady).⁷⁾

Zbývá ještě, utvořiti si již na tomto místě jasný názor o tom, zda předpisy právě zmíněné, jimiž rozřešeno, v kterém sboru při konkurenci několikerého práva volebního oprávněnému jest voliti, týkají se existence samého volebního práva, neb toliko jeho vykonávání. Důležitost této otázky vysvitne ihned, až

⁶⁾ Ustanovení druhého odstavce § 5. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z., dle něhož „spoludržitelové několika k volbě oprávnujících statků mohou právo voliči vykonati jen ohledně jednoho z těchto statků a sice o hleďně kterého jim libo,“ jest — předpokládajíc, že jde o spoludržitele jedny a tytéž — zcela bezvýznamné, poněvadž tací spoludržitelé v témže sboru repraesentují jen jednoho voliče v příčině všech statků jim společně náležejících, právě tak, jako když držitelem několika statků jest osoba jediná, tak že o „volbě“ sboru žádné řeči býti nemůže. Jinak ovšem, je-li sice táž osoba spoludržitelem několika statků, dělí-li se však v příčině každého z těchto statků s jiným spoludržitelem. Mají pak spoludržitelé jednoho každého z těchto statků hlas samostatný, neb má snad dle analogie prvního odstavce cit. § 5. společný spoludržitel býti čítán jen jednou? V tomto případě jedině měl by druhý odstavec onoho § 5. praktický význam a sice ten, že by společný spoludržitel resp. společní spoludržitelé si směli voliti, v příčině kterého statku má jich volební právo dojíti povšimnutí; ti pak, kteří jsou spoludržiteli jen některého ze statků ostatních, mohli by v příčině těchto statků voliti, jsou-li při nich podmínky § 4. cit. zákona, právě tak, jakoby společný spoludržitel, který pak zůstává mimo úvahu, byl sám vlastníkem statku, k volbě oprávnujícího (srov. svrchu § 116. str. 44.).

⁷⁾ Mimo Čechy a Moravu ovšem postrádáme výslovného předpisu pro případ, když volič několikanásobný nebydlí v žádném z okresů súčastněných; při nedostatku jiné rukověti zdá se však, že i tu rozhoduje výše daně. Moravský zákon rovná nedostatku řádného bydliště i bydliště „střídavé“, což při správném výkladu rozumí se samo sebou.

pojďme o postupu při volbě; jde-li tu o jediný toliko výkon několikerého práva volebního, z nichž každé pro sebe existuje, musil by několikanásobný volič zůstatí zanesen v listiny voličské všech sborů, v příčině kterých vyhovuje požadavkům aktivního práva volebního a mohlo by toliko při skutečném výkonu práva volebního toho býti se domáháno, by dotčený volič užil práva svého tam, kam náleží ve smyslu předpisů právě zmíněných; těžiště rozhodnutí o tomto předmětu spočívalo by pak v rukou komisse volební. Ač doslov zákona (arg. slova: „kann sein Wahlrecht nur einmal ausüben“) zdá se svědčítí náhledu posléze zmíněnému, soudití přec jest dle povahy věci, že vskutku tu jde pouze o jediné právo volební, že tudíž otázka, ve kterém sboru několikanásobnému voliči jest volití, vyřízena býti musí již v řízení reklamačním.⁸⁾

§ 120.

Výkon práva volebního.

Jako zřízení obecní, tak i řady volební všech zemí bez rozdílu vytkly pravidlo, že sluší volební právo vykonávati osobně, to jest, že k volbě oprávněnému samému jest dostaviti se k osudí volebnímu a tam dle toho, zda volba se děje ústně neb písemně, buď jmenovati osobu, kteráž po jeho přání poslancem býti má, neb odevzdati listek hlasovací (§ 9. odst. 1. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 16. odst. 1. mor. řádu vol., § 15. neb 16. vol. řádů zemí ostatních). Arciť není pravidlo to i pro volby sněmovní bez výjimky; tyto můžeme vhodně — jak jsme učinili již v právu obecním — seskupiti dle toho, jde-li o výkon volebního práva zákonným zástupcem neb zmocněncem, při čemž opět nám bude rozeznávati, je-li zřízení zmocněnce obligatorně

⁸⁾ Konstrukce, jakoby tu existovalo několikeré právo volební, z nichž však jen jedno může býti vykonáváno, není sice nelogickou ale jest tak umělou, že sluší dáti přednost výkladu přirozenějšímu. Na doslov zákona nelze klásti přílišnou váhu, poněvadž opět jiné obraty (sr. n. př. znění § 16. odst. 10. mor. ř. vol.) spíše svědčí ve smysl opačný. Ve prospěch náhledu v textu hájeného vyslovil se nejnověji též říšský soud v nálezu ze dne 18. ledna 1895 č. 380 z r. 1894 (Z. f. V. 1895 č. 8). Příklad, jenž zavalil příčinu k nálezu tomuto, odehrál se na Moravě; však i dle řádů volebních jiných zemí slušelo by rozhodnutí stejné. Též praxe, pokud nám známo, vždy takto postupovala.

nařízeno, neb je-li voliči dáno na vůli, chce-li se dáti zastoupiti zmocněncem neb dostaviti se k volbě osobně. Jako vůbec výjimky nesmějí býti pomocí analogie rozšiřovány, aniž bez nutkové potřeby extensivně interpretovány, musíme i tu obmeziti případy, kdy zastoupení připouštíme, na míru nejnutnější; s druhé strany však nesmíme s oka pustiti, že principiálně každé volební právo, zákonem propůjčené, nutně v sobě chová možnost výkonu svého, poněvadž by v tom musil býti spatřován odpor, kdybychom připustili možnost, že někomu přísluší právo volební, že však právo to vůbec nemůže býti vykonáváno. To-li na zřeteli máme, dojdeme výsledku, že nelze posuzovati dle stejných zásad výkon volebního práva zákonným zástupcem a výkon jeho skrze zmocněnce, neb v posléz dotčeném případě předpokládá se při voliči aspoň v jistém směru zde rozhodujícím volnost usnesení se, kdežto osoby, zákonným zástupcem repraesentované, pravidelně jinak než tímto určitým zástupcem svým ani jednati nemohou. Dle toho chceme o každé z těchto výjimek zvláště pojednati; na konec pak připojíme výklad o tom, kdo může býti zástupcem voličovým a kterakým způsobem jemu jest prokázati legitimaci svou.

I. Zastoupení zákonným zástupcem dlužno připustiti ve všech případech, kde někdo, komu právo volební zákonem jest přiřknuto, nemá svéprávnosti a tudíž dle všeobecných zásad právo volební osobně vykonávati nemůže, dále tenkrát, když jde o výkon volebního práva, náležejícího osobě právnické, poněvadž i tato jinak než zákonným zástupcem ani jednati nemůže. Poněkud jinak má se věc, pokud jde o třetí případ zákonného zastoupení, našim zákonodárstvím stanovený, totiž o zastoupení provdaných osob ženského pohlaví manželem; toto nebylo, jak jsme seznali,¹⁾ ani do zřízení obecních vůbec přijato, pokud jde o volby obecní, a nevyplývá též nutně z všeobecných zásad právních; vždyť není žádné principiální námitky proti osobnímu výkonu volebního práva se strany zletilé provdané osoby ženského pohlaví aniž proti tomu, by nezřídila si na místě manžela zástupce jiného dle vůle své. Z toho soudíme, že zastoupení provdané osoby ženského pohlaví manželem připustiti lze toliko tenkrát, pokud tak zákon výslovně nařizuje, kdežto veškeré ostatní zákonné zastoupení připouštíme i nehledíc k výslovnému předpisu zákona

¹⁾ Sr. díl I. § 44. str. 205—207.

ve všech případech, kde zákon vůbec osobě, k samostatnému jednání po právu nespůsobilé, volební právo přisuzuje, poněvadž by jinak právo to žádného významu nemělo.

Hledíme-li s naznačeného stanoviska k jednotlivým třídám voličů, jest nám předkem konstatovati, že v skupině komor obchodních a živnostenských vůči podmínkám volitelnosti do řečených sborů, zákonem stanoveným, případ zákonného zastoupení některého voliče vůbec nastati nemůže. V třídě držitelů velkých statků případ zákonného zastoupení rovněž není hrubě praktický, pokud jde o osoby fysické, k volbě oprávněné, poněvadž k volebnímu právu v této třídě mimo Moravu a Halič zletilost se vyhledává;²⁾ co pak týče se osob právnických, vyplývá již z povahy věci a jest v rádech volebních některých zemí výslovně podotknuto, že v příčině jich nastává zastoupení se strany osob, kteréž dle zákona neb dle stanov společenských smyšlenou osobu takovou zastupovati jsou oprávněny, při čemž pro ten případ, když nepřisluší toto zastupování osobě jediné, dále stanoveno, že právnickou osobu zastupovati má ten, koho povolání zástupcové k tomu konci ze svého středu ustanoví (§ 7. česk. zák. zemsk. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.; § 12. odst. 1. mor. ř. vol. do sněmu ve znění upraveném zákonem ze dne 2. dubna 1873 č. 33. z. z.). Na Moravě, kde i universitates bonorum mají právo volební, bylo třeba ještě zvláště rozřešiti otázku, zda poživatel nějaké nadace jako takový za tuto může voliti, což rozřešeno v odst. 3. cit. § 12. ve smyslu záporném; že poživatel takový nemá samostatného práva volebního, bylo již svrchu podotčeno. Zastoupení provdaných osob ženského pohlaví, držících statky, k volbě v třídě velkostatkářů opravňující, manželem jest — a i to jen pro případ, že manželé, jichž se týče, žijí ve společenství manželském — vysloveno v rádu volebním Haličském, Solnohrad-

²⁾ Ve většině zemí jest pochybno, zda přísluší volební právo držitelům velkostatků, kteří jsou sice zletilí, avšak nacházejí se pro chorobu duševní neb marnotratnictví pod mocí opatrovnickou. Kdo těmto osobám přisuzuje právo voličské, musí pak ovšem rovněž — jak na Moravě § 16. odst. 4. vol. ř. a v Haliči čl. I. odst. 2. zák. ze dne 20. září 1866 č. 23. z. z. stanoveno jest v příčině velkostatkářů nezletilých — připustiti, by vykonali je zákonným zástupcem. V Čechách a na Moravě pochybnost taková vzejiti nemůže, poněvadž v Čechách dotčeným osobám jest právo volební výslovně odevčeno, kdežto opět na Moravě jim bez odporu přísluší.

ském a Tyrolském, kdežto na Moravě platí toliko v třídě měst a venkovských obcí, nikoliv ale v třídě velkostatkářské.³⁾

V třídě měst a obcí venkovských jest naproti tomu zastoupení voliče, spůsobilosti k právním činům postrádajícího, zákonným jeho zástupcem ve většině zemí zjevem velmi často se vyskytujícím, poněvadž v těchto třídách mimo země, svrchu na str. 58 uvedené, totiž Korutansko, Krajinu, Dol. Rakousko a Slezsko nikde svéprávnosti k volebnímu právu se nevyhledává. Tím více ovšem tomu diviti se musíme, že toliko ve dvou z oněch zemí, totiž na Moravě (§ 16. odst. 5. ř. vol.) a ve Vorarlberku (§ 9. odst. 2. ř. vol.) volební řády výslovně se zmiňují o tom, že voliči zmíněných dvou tříd, kteří nejsou svéprávní, zastoupení býti mají zákonným zástupcem svým. Tato mezeira zákona vskutku také někdy praxi svádí k náhledu, jakoby osoby k právním činům nespůsobilé v třídě měst a obcí venkovských voliti nemohly, poněvadž dle povahy věci osobně voliti nemohou a jelikož zákon v příčině jich nevytkl výslovně výjimky ze zásady všeobecně vyřknuté, že volební právo sluší vykonávati osobně. Že názor ten mylný jest, vyplývá z toho, co svrchu bylo uvedeno a nelze tedy důvodem o tom pochybovati, že i v ostatních zemích, zvláště také v Čechách osoby, k právním činům nespůsobilé volí v třídě měst a venkovských obcí zákonným zástupcem svým.⁴⁾ Totéž pak platí v příčině osob právnických, pokud v těchto třídách vůbec k volbě jsou oprávněny. Co konečně týče se zastoupení provdaných osob ženského pohlaví manželem, odpadá ovšem takové zastoupení ve všech zemích, kde se k volebnímu právu v třídě měst a obcí venkovských vyhledává mužské pohlaví (Korutany, Krajina, Horní a Dolní Rakousko) avšak i v ostatních zemích nejsou dle hořejších výkladů našich manželé zákonnými zástupci svých manželek, k volbě oprávněných, leč by to bylo výslovně stanoveno. Takového ustanovení máme však toliko na Moravě (§ 16. odst. 2. ř. v.), pak v Solnohradsku, Ty-

³⁾ Všeobecné pravidlo druhého odstavce § 16. mor. řádu vol. jest totiž, pokud se týče třídy velkostatkářů, modifikováno zvláštním předpisem odstavce čtvrtého téhož paragrafu.

⁴⁾ To jest také nepřímě vysloveno ve svrchu již zmíněném nálezu říšského soudu ze dne 22. října 1890 Hy e č. 494, jímž pro Štýrsko výslovně uznáno bylo, že sluší v třídě měst nezletilé zapsati do listin voličských a odmítnuta byla úvaha o způsobu v ý k o n u práva volebního se strany těchto osob. Tato úvaha nemůže nikdy vésti k jinému výsledku, než který hájen v textu a který, co se týče Moravy a Vorarlberku, jest také výslovně zákonem uznán.

rolsku a Vorarlberku⁵⁾; však i tu vždy se předpokládá, že manželé, jichž se týče, žijí ve společenství manželském. Zvláště nelze pro volby sněmovní užití obdobně předpisů řádu volení v obcích (sr. díl I. § 44. str. 205.) o zastoupení manželky při volbě manželem, poněvadž tu jde o výjimku z pravidla, řádem volebním do sněmu stanoveného, že volební právo vykonávati sluší osobně a poněvadž výjimky nepřipouštějí obdobného rozšíření. V Čechách nemůže ostatně otázka ta ani k řeči přijíti, poněvadž zde, jak nám již známo, ani při volbách obecních zákonné zastoupení manželem nedošlo zákonného uznání.

II. Zastoupení zmocněncem jest, jak jsme seznali, buď obligatorní neb fakultativně; jest však povždy výjimkou z pravidla, kterou dlužno přesně vykládati.

Obligatorně jest zřízení zmocněnce za účelem výkonu práva volebního předepsáno osobám ženského pohlaví v některých zemích resp. třídách voličských a to: Ve všech třídách, pokud nastává zákonné zastoupení otcem, poručníkem neb manželem: na Moravě (§ 16. odst. 2. a 4. řádu vol.), v Solnohradsku (zák. ze dne 31. října 1868 č. 30. z. z.), v Tyrolsku (zák. ze dne 28. prosince 1870 č. 3. z. z. pro r. 1871) a Vorarlberku (zák. ze dne 26. května 1884 č. 18. z. z.); pouze v třídě velkostatkářů: v Čechách (§ 10. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.), v Haliči (čl. II. zák. ze dne 20. září 1866 č. 23. z. z.), v Korutanech (§ 15. odst. 2. vol. řádu upraveného zák. ze dne 25. května 1884 č. 12. z. z.) a v Krajině (§ 16. odst. 2. řádu vol. dle znění, upraveného zákonem ze dne 29. května 1884 č. 10. z. z.). Český zákon mimo to zmiňuje se na uvedeném místě výslovně o druhém případě obligatorního zastoupení, totiž o tom, že osoby, konající skutečnou službu ve vojsku, úředníky vojenské vyjímajíc, mohou voliti v třídě držitelů velkých statků taktéž toliko skrze zmocněnce. Totéž však nařízeno i pro ostatní země a to bez obmezení na třídu velkostatkářů předposledním odstavcem cirk. nař. min. války ze dne 14. března 1861 č. 30. ř. z., při čemž ovšem opět vzhází pochybnost, mohlo-li tímto nařízením býti změněno ustanovení řádu volení do sněmu,

⁵⁾ Nikoliv vůbec v Haliči, neb odst. 2. zák. ze dne 20. září 1866 č. 23. z. z. jedná jen o velkostatech a zasáhá sem jen potud, pokud jde o vřilní hlas provdané velkostatkářky, jejíž daň převyšuje sice 25 zl. avšak nedosahuje výše 100 zl. a která tudíž společně s volenými voliteli volí v třídě obcí venkovských.

neb nemá-li toto nařízení spíše toliko ráz vnitřní úřední instrukce vydané o tom, jakou měrou výkon volebního práva lze srovnávat s disciplinou vojenskou.⁶⁾ Třetí případ nuceného zastoupení pak nastává při spoludržitelích nemovitostí; o tomto případě bylo již svrchu pojednáno. Konečně vytkl ještě moravský řád volební zvláštní případ obligatorního zastoupení, totiž pro ten případ, když zákonný zástupce fyzické osoby, k volbě v třídě držitelů velkých statků oprávněné, není sám voličem dotčeného sboru (§ 16. odst. 4. mor. řádu vol.).

Fakultativně připuštěno zříditi zmocněnce ve všech zemích v třídě velkostatkářů resp. nejvyšších poplatníků, pokud tu nastává zastoupení zákonným zástupcem neb obligatorním zmocněncem. Mimo tuto třídu toliko ještě slezský řád volební ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. ř. z. připouští v třídě měst a obcí venkovských, by osoby ženského pohlaví vykonávaly své volební právo zmocněncem.

Nastává otázka, co právem jest ve všech ostatních případech, na které se nehodí přímo žádný z citovaných předpisů zákona? Otázka ta stala se zvláště v Čechách předmětem živé diskusse a též odporujících sobě rozhodnutí volebních komisí a sněmu, pokud jde o výkon volebního práva voličů ženského pohlaví v třídě měst a obcí venkovských. Panující náhled tvrdí, hledě k analogii § 5. č. 1. řádu volení v obcích, že ženští voliči v dotčených třídách mohou voliti toliko plnomocníkem, kdežto jiní poukazující k předpisu zákona, jenž nařizuje kategoricky mimo zvláštní případnosti výkon osobní (§ 9. zák. ze dne 9. ledna 1873) hájí názor, že i voličům ženského pohlaví vykonávati jest volební právo osobně. Třetí náhled dokonce pak upírá ženským volební právo v třídě měst a obcí venkovských, poněvadž je prý dle analogie řádu volení v obcích osobně vykonávati nemohou, zmocněnec pak dle uvedeného předpisu za ně se nepřipouští.⁷⁾

Z dřívějších našich výkladů plyne, že toliko druhý náhled za správný pokládáme. Že pohlaví ženské při volbě do sněmu⁸⁾

⁶⁾ Kde (jako v Čechách) řád volení do sněmu reformován byl pozdější novelou, není ovšem pochybností o tom, že cit. nař. ze dne 14. března 1861 nemá žádné platnosti více pro foro externo.

⁷⁾ Tak soudí na př. Ulbrich, Lehrbuch str. 316.

⁸⁾ Jinak ovšem při volbě do říšské rady, kde § 9. řádu volení ze dne 2. dubna 1873 č. 41. ř. z. mezi všeobecnými náležitostmi volebního práva

není překážkou volebního práva, bylo již častěji podotčeno; musí tudíž za všech okolností býti možným výkon práva tohoto. Tento však vůči výslovnému předpisu zákona, z něhož pro tento případ žádná výjimka stanovena není, může býti toliko osobním; odvolání se na analogii řádu volení v obcích jest liché, poněvadž o analogii vůbec lze jen mluvit, vykazuje-li zákon mezeru, čemuž však zde není, mimo to pak výjimky nepřipouštějí obdobného rozšíření.⁹⁾

Stejně pak sluší rozhodnouti ve prospěch osobního výkonu práva volebního ve všech ostatních zemích a třídách voličských, pro které není ve svrchu zmíněných předpisech výslovně odůvodněna výjimka z řečeného pravidla.

III. Pokud se týče otázky, kdo vykonáváti může cizí právo volební do sněmu jakožto zákonný zástupce neb zmocněnec, sluší opět rozeznávati zákonného zástupce s jedné a zmocněnce s druhé strany.

Na zákonném zástupci žádá se toliko, by měl osobní vlastnosti, kteréž se kladou v příčině práva volebního, to jest, by nebyl jednak z volebního práva dle zákona (pro odsouzení neb konkurs) vyloučen, pak by vyhověl požadavkům, kteréž vytyká zákon v příčině osobního výkonu práva volebního nehledíc k momentům věcným, na nichž se volební právo zakládá. Z té příčiny žádá se v Čechách a na Moravě na zákonném zástupci v třídě velkostatkářů státní občanství rakouské, způsobilost k právním činům a dokonaný 24. rok věku a dle duchu zákona zajisté také mužské pohlaví (§ 7. odst. 2. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873; § 12. odst. 2. mor. řádu volebního). Podobně sluší rozhodnouti i v třídách jiných, pro které postrádáme předpisu co do náležitosti osobních, jichž míti má zákonný zástupce a nesmíme tudíž na zákonném zástupci nikdy žádati, by byl sám voličem v oné třídě,

uvádí mužské pohlaví, tak že otázka výkonu volebního práva se strany ženských zde (mimo třídu velkostatkářů) ani k řeči nepřichází.

⁹⁾ Neméně šťastnou byla by argumentace, že volební právo do sněmu, zakládající se v třídě měst a venkovských obcí na volebním právu do zastupitelstva obecního, nemůže sahati dále, než toto, že tedy nemohou osoby, které do obecního zastupitelstva nevolí osobně, tak činiti i při volbě sněmovní. Vždyť volení zmocněncem, třeba obligatorní, neznačí jakési minus, pokud se týče obsahu práva volebního; toto i při onom má stejnou závažnost, jak volební právo, osobně vykonávané.

ve které volí ten, jehož zastupuje.¹⁰⁾ Nemá-li však zákonný zástupce zmíněných vlastností osobních, nemůže volební právo osoby jím zastoupené vůbec býti vykonáváno, leč by tu byl případ, kde zákon dovoluje voliti zmocněncem.¹¹⁾

Jinak má se věc, pokud se týče osoby, kteráž za zmocněnce voličova může býti ustanovena; tu vůbec platí princip, že toliko volič téže třídy, kteréž mandant náleží, a — jak se samo sebou rozumí — toliko volič, k osobnímu výkonu práva volebního způsobilý, mužského pohlaví, platným způsobem plnomocenství jiného voliče převzítí může. Kromě toho ještě připouští se, by za plnomocníka zřízen byl zákonný zástupce některého jiného voliče téže třídy, třeba zástupce tento sám pro svou osobu voličem nebyl (§ 11. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 16. odst. 4. a 5. mor. řádu vol.,¹²⁾ § 16. odst. 2. slezského zák. ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z.,¹³⁾ § 15. odst. 3. solnohradského, § 15. odst. 3. tyrolského, § 9. odst. 7. vorarlberského řádu volebního).

Relativně mimo to obmezeno zřízení zmocněnce dle citovaných právních zákonů v ten smysl, že nesmí žádný zmocněnec více než jednoho voliče zastupovati, tak že aspoň polovice všech voličů, resp. zákonných zástupců k volbě se dostavití musí osobně. Toto obmezení nesmí však na zákonného zástupce býti rozšiřováno, tento může — což na zbytek v zákoně ještě výslovně jest podotčeno — třeba sebe větší počet voličů zastupovati,

¹⁰⁾ Nesmíme zvláště z poněkud obojetného znění § 16. odst. 3. a 5. mor. řádu vol. souditi, jakoby v třídě měst a obcí venkovských zástupce voličů sám musil býti voličem téže třídy. Zákon nenutí právě k výkladu takovému, který by oproti tomu, co stanoveno pro třídu držitelů velkých statků, nebyl nijak důsledný. Ovšem jest na Moravě ta zvláštnost, že i zákonný zástupce fyzické osoby v třídě velkostatkářské voliti musí zmocněncem, není-li sám voličem příslušného sboru (sr. svrchu str. 75).

¹¹⁾ Tak zvláště v třídě držitelů velkých statků; tu může netoliko volič sám, nýbrž také zákonný zástupce voličův voliti zmocněncem, což také praxi všeobecně jest uznáno, ano na Moravě v případech v poznámce předcházející uvedeném dokonce zákonem obligatorně nařízeno.

¹²⁾ Na Moravě smí však ve třídě velkostatkářské převzítí plnomocenství jen volič téhož sboru, (§ 16. odst. 4. ř. vol.), kdežto jinde stačí, jak v textu uvedeno, je-li zmocněnec voličem téže třídy.

¹³⁾ Slezský řád volební uvádí výslovně, že zmocněnec musí býti mužského pohlaví; totéž platí však — jak v textu uvedeno — také v zemích jiných, poněvadž by jinak ustanovení o obligatorním zastupování ženských voličů zmocněncem nemělo smyslu žádného.

jichž zákonným jest zástupcem a může mimo to též jedno plnomocenství převzítí.¹⁴⁾

IV. Legitimaci toho, kdož cizím jmenem vykonává právo voličské, posuzovati jest celkem dle zásad všeobecných. Při tom není, pokud jde o zákonné zástupce, nijak předepsána určitá forma, kterak jest se zástupci legitimovati a není zvláště nařízeno, by povždy listinami legitimace ta byla osvědčena.¹⁵⁾ Naproti tomu jest výslovně ustanoveno, že zmocněnci vykázáti se jest písemnou plnou mocí, znějící na určitý výkon volební, o který jde,¹⁶⁾ kteráž, je-li vydána mimo obvod země a pokud se týče mocnářství Rakouského,¹⁷⁾ musí býti náležitě ověřena. Plná moc již vydaná může ovšem dle všeobecných zásad býti odvolána a odvoláním takovým zajisté jest také pozdější vydání další plné moci, znějící ve prospěch osoby jiné.¹⁸⁾ K zaručení řádného postupu při volbě jest však aspoň pro třídu držitelů velkých statků nařízeno, že ústní neb telegrafické odvolání plné moci, řádně udělené, nemá významu, leč by mandant (což arcíť jest možné jen při zastoupení fakultativním) se k volbě dostavil osobně a odvolal plnou moc dříve, než zmocněnec zaň hlasoval.¹⁹⁾

¹⁴⁾ Ano i spoludržitel statku, jenž k výkonu volebního práva byl zmocněn ostatními spoludržiteli, smí ještě jiné plnomocenství přijati, ač jest již v příčině statku, jemu společně s jiným náležejícího, částečně zmocněncem (§ 11. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 16. odst. 4. mor. řádu vol.).

¹⁵⁾ Jsou-li okolnosti, jimiž se dle zákona neb dle pravidel společenských repraesentace zakládá, notorické, nebude pravidelně na zástupci požadován výkaz písemný.

¹⁶⁾ Nestačí tedy ani ústní ani telegraficky udělená plná moc, což výslovně podotčeno v § 12. odst. 2. česk. zákona ze dne 9. ledna 1873, § 16. odst. 5. slezského a § 16. odst. 11. mor. řádu volebního. Posléze dotčený zákon mimo to žádá, by v plné moci výslovně bylo též odvoláváno se na rozepsání volby, čehož jinde potřeby není.

¹⁷⁾ V Čechách a ve Slezsku žádá se ověření toliko tenkrát, byla-li plná moc vydána mimo obvod mocnářství Rakousko-uherského, v Tyrolsku již tenkrát, byla-li vydána mimo obvod země Tyrolské (§ 15. odst. 5. tyr. ř. vol.). Na Moravě žádá závěrečná věta § 16. řádu vol. ověření při plné moci v cizozemsku vydané; tím však sluší rozuměti i Uhersko, poněvadž nynější úprava textu cit. § 16. pochází z r. 1873, tedy z doby po vyrovnání Uherském.

¹⁸⁾ Jsou-li plné moci, o které tu jde, datovány z téhož dne, nebude lze připustiti žádného ze zmocněnců, což jsem v příčině voleb obecních blíž provedl v dílu I. § 47. na str. 215.

¹⁹⁾ To praví výslovně § 12. odst. 3. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873 a § 16. odst. 6. slezského zákona ze dne 22. listopadu 1875, avšak i na Moravě platí

§ 121.

O passivním právu volebním.

Předpisy původních volebních řádů sněmovních co do volitelnosti nedoznaly celkem v jednotlivých zemích žádných změn pozdějších. Dle tohoto původního textu, jenž posud platí na Moravě a ve Slezsku doslovně přijat byl do § 17. pozdějšího zákona ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z., vyhledává se k passivnímu právu volebnímu do sněmu:

1. Rakouské občanství státní.
2. Věk třiceti roků.
3. Plné požívání práv občanských.

4. Aktivní právo volební do sněmu téže země, při čemž však nijak není zapotřebí, by zvolený měl právo volební právě v téže třídě neb dokonce v témže sboru, ve kterém jest zvolen, nýbrž naopak ten, kdo v některé třídě k volbě jest oprávněn, kteroukoliv jinou třídou do sněmu jako poslanec může býti vyslán.

Na zbytek podotkl základní text ještě, že tytéž náležitosti platí také, pokud se týče vyslanců komor obchodních a živnostenských.

Pozdější novely, k volebním řádům vydané, nepřinesly v příčině té podstatné změny; toliko v Čechách připojil § 15. zákona ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z. důležitou modifikaci, že i spoludržitelé statku, oprávnujícího k volbě v třídě držitelů velkých statků, pak čestní měšťané a čestní občané některé městské neb venkovské obce mohou býti voleni do sněmu, třeba neměli aktivního práva volebního. K tomu jest podotknouti, že naznačené rozšíření volitelnosti na čestné občany a čestné měšťany bylo bez odporu oproti původnímu textu § 17. řádu volebního ustanovení nové, které v jiných zemích pro volby sněmovní¹⁾ zajisté neplatí, kdežto, pokud se týče spoludržitelů statků deskových, možno právem tvrditi, že jim volitelnost příslu-

zajisté totéž, třeba závěrečný odst. § 16. řádu vol. tam všeobecně ústní odvolání plné moci prohlásil za bezúčinné. Vždyť není nikde řečeno, že by ten, kdo vydal plnou moc, nesměl se osobně dostaviti k volbě, čímž zajisté zmocněnec se vylučuje.

¹⁾ I volitelnost do říšské rady rozšířila se dotčeným ustanovením taktéž jen pro čestné občany obcí českých, poněvadž § 19. řádu volení do ří. rady žádá v tomto směru buď aktivní neb passivní právo volební do některého sněmu.

šla již před novelou ze dne 9. ledna 1873 a před zákonem ze dne 18. dubna 1869 č. 47. z. z., jimž znění § 17. ř. vol. do sněmu znovu bylo upraveno, poněvadž nelze říci, že nemají aktivního práva volebního, třeba jim příslušel s ostatními spoludržiteli toliko hlas společný.²⁾ Z toho však vyplývá, že totéž platí i v zemích jiných a to netoliko v třídě velkostatkářů, nýbrž i v třídě měst a obcí venkovských, tak že zejména v Čechách i v ostatních třídách spoludržitelům nemovitostí passivné volební právo upřítí nelze, stačí-li daň z dotčené nemovitosti vůbec ku společnému hlasu všech spoludržitelů.³⁾

Kromě toho, co právě bylo uvedeno, vytýkal původní text řádů volebních v následujícím paragrafu rozličné negativné náležitosti passivného práva volebního a to tak, že vyloučil osoby, pro jisté trestní činy odsouzené neb vyšetřované, pak ty, na jichž jmění prohlášen byl konkurs neb řízení narovnavací, jak z aktivního tak i z passivného práva volebního. O těchto předpisech vůbec nebylo by třeba zde zvláště pojednati, poněvadž dle řečeného vyloučení z aktivního práva volebního již tím samým — pokud právě nehledíme k čestným občanům a čestným měšťanům v Čechách — obmezuje volitelnost a tudíž negativné náležitosti, o nichž tu řeč, zahrnuti jsou již ve svrchu uvedených náležitostech pozitivních. Již svrchu bylo ostatně k tomu ukázáno, že pozdějšími novelami ony důvody vyloučení z práva volebního, o nichž tu řeč, pokud se zakládaly na odsouzení pro čin trestní, valně byly ztenčeny a co do času jejich působnosti obmezeny ve srovnalosti s obsahem trestní novely ze dne 15. listopadu 1867 č. 131. ř. z.⁴⁾ Pokud pak ztráta volitelnosti podmíněna byla vyšetřováním trestním neb dokonce i výrokem soudu trestního, kterým kdo obžaloby byl sprostěn pro ne-

²⁾ Dle toho nebyl v tomto směru předpis § 15. zák. ze dne 9. ledna 1873 novým, nýbrž spíše toliko autentickou interpretací předpisů již dříve platných, zvláště zákona ze dne 18. dubna 1869 č. 47. z. z. Co do čestných občanů, jimž propůjčeno bylo passivné právo volební již cit. zákonem ze dne 18. dubna 1869, nebylo interpretace vůbec třeba, poněvadž v příčině jejich žádná pochybnost vzniknouti nemohla.

³⁾ Argumentum a contrario, kteréž by se zakládalo na tom, že cit. § 15. zák. ze dne 9. ledna 1873 jen spoludržitelům statku, k volbě v třídě velkostatkářské oprávnujícího, volitelnost přisuzuje, bylo by dle řečeného naprosto pochybené.

⁴⁾ Sr. svrchu § 116. str. 38. a 39., § 117. str. 49, § 118. str. 59.

dostatek důkazů, odpadla ona obmezení pozdějšími zákony naprosto. Co konečně týče se konkursu, tož vylučuje dle nynějšího práva konkurs z aktivního práva volebního toliko v Čechách a ve Slezsku a i to jen na tak dlouho, pokud trvá řízení konkursní; naproti tomu podržely zmíněné novely i v ostatních zemích vyhlášení konkursu na jmění dotčené osoby jakožto důvod vyloučení z volitelnosti, což na zbytek ještě odůvodněno bylo tím, že kridatář není v plném užívání práv občanských a tudíž již dle předchozích předpisů za poslance do sněmu volen býti nemůže (sr. n. př. § 18. odst. 3. mor. řádu vol. ve znění, upraveném zákonem ze dne 13. ledna 1869 č. 10. z. z.)⁵⁾

Dotčené tuto důvody vyloučení z volitelnosti v Čechách nyní v § 3. zákona ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z. sestavené, platí zde ovšem i v příčině čestných občanů obcí městských neb venkovských, třeba tito nemusili míti aktivné právo volební k tomu konci, by do sněmu mohli býti voleni.

Mezi náležitostmi passivného práva volebního tuto právě vylíčenými postrádáme jednu, kterou dosavadní theorie a praxe jaksi mlčky předpokládá, o kteréž však dosti jest pochybnosti, zda se tak děje po právu, totiž náležitost, by kandidát poslanectví do sněmu zemského byl mužského pohlaví. Ve prospěch náhledu, že osoby ženského pohlaví nemají volitelnosti do sněmu, dalo by se uvéstí, že příslušný paragraf volebního řádu jak v původním svém znění tak i v pozdějších redakcích užívá slov, která se přímo hodí toliko na osoby mužské⁶⁾, dále, že ženské v třídě držitelů velkých statků a jak se namnoze soudí (ač po našem náhledu neprávem), i v třídě měst a obcí venkovských ani volebního práva svého osobně vykonávati nemohou, že tudíž tím méně samy za poslance mohou býti voleny,⁷⁾ dále, že by tu bylo aspoň

⁵⁾ O tom, kterak zvláště slezský zákon ze dne 22. listopadu 1875 z. z. ve svém § 18. rozšířil tyto důvody vyloučení z aktivního a passivného práva volebního, byla již svrchu učiněna zmínka.

⁶⁾ Sr. slova § 15. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873: „Za poslance do sněmu může býti zvolen každý, kdo...“; dle něm. textu „Als Landtagsabgeordneter ist Jeder wählbar, welcher...“. Podobné jest i znění ostatních řádů volebních. Však i zákon trestní užívá podobné formy (na př. v §§ 61.. 118. a j.) aniž by kdo o tom pochyboval, že i osoby ženské dotčených činů mohou se dopustiti.

⁷⁾ Tomuto argumentu a minori ad majus ovšem lze již z předu vytknouti, že základ jeho není všeobecně správný; ostatně i v třídě velkostatkářské m o h o u

v Čechách křiklavé nesrovnalosti co do passivního volebního práva, hledíme-li k ženám v městech se zvláštním statutem a na venkově, poněvadž ovšem tyto, nikoliv ony by měly passivního práva volebního za okolností jinak stejných.⁸⁾ Konečně možno také shledati odpor v tom, kdyby ženy, nemohouce býti voleny ani do zastupitelstva obecního, měli míti passivné volební právo do sněmu. Však nelze sobě tajiti, že žádný z těchto důvodů není rozhodující a že váha jich všech dohromady není dostatečná, by vyvráceny byly veškeré pochybnosti o tom, je-li odůvodněno tak dalekosáhlé omezení passivního práva volebního zákonodárcem zřejmě nevyslovené.⁹⁾

Konečně ještě nastává otázka, zda náležitosti passivního práva volebního, o nichž jsme právě pojednali, žádati jest toliko na kandidátu poslanceckého mandátu samého neb zdali jimi vykázaní se musí též volitelé v třídě obcí venkovských? Dle doslovu zákona („za poslance do sněmu může býti volen“ „als Landtagsabgeordneter ist wählbar“) nemůže býti pochybnosti o tom, že veškerá ustanovení právě dotčená mají přímo na zřeteli toliko volbu samého poslance, což ovšem nevylučovalo by obdobné jejich použití pro volbu volitelů v obcích venkovských, uváží-li se, že zákon pražádých náležitostí v té příčině nevytkl.¹⁰⁾ Přec však zmíněná analogie zdá se nám býti povážlivou proto, že funkce volitelova jest toliko zcela pomíjející a nemá nijaké podobnosti s funkcemi poslanceckými. Spíše tudíž zamlouvá se nám názor, dle něhož na voliteli v třídě obcí venkovských sice žádáme náležitosti aktivního, nikoliv ale passivního práva volebního,¹¹⁾ aniž při tom třeba vybrati volitele právě

v jedné polovici zemí ženské voliti též osobně a toliko v osmi zemích jest při nich zřízení zmocněnce obligatorním; sr. svrchu § 120. str. 74.

⁸⁾ Ženy Pražské a Liberecké ovšem by nemohly býti voleny, nemajíce volebního práva do zastupitelstva obecního, kteréž jest podmínkou aktivního a tím i passivního volebního práva do sněmu.

⁹⁾ Ulbrich Lehrb. str. 316. uvádí proti tomu mužské pohlaví bez veškerého dokladu jakožto náležitost passivního práva volebního.

¹⁰⁾ K tomu poukázal již Rinaldini v Z. f. V. 1870 č. 31. str. 121. a 122.

¹¹⁾ Volitel jest sice volen voliči původními, on však zároveň volí poslance a jest tedy zcela odůvodněno, vyhledávati při něm náležitosti aktivního práva volebního a to náležitosti výkonu osobního, poněvadž ani zákonný zástupce ani zmocněnec volitele v jeho funkci zastupovati nemůže. Z toho také vyplývá, že nemůže za volitele býti volen volič v třídě velkostatkářské neb městské, poněvadž volební právo v jedné z těchto skupin vylučuje volební právo

z řady původních voličů onoho sboru, jehož se volba dotýče.¹²⁾

VI. O volení.

§ 122.

Prípravy k volbě.

Že volby do sněmu jest bráti před se, nařídí se pro případ, že sněm dřívější byl rozpuštěn, samým vladařem za příčinou tohoto rozpuštění (§ 10., odst. 2. česk., § 10., odst. 2. mor. zřízení zemského); mimo tento případ jest to věci vlády zeměpanské, naříditi vypsání voleb, jakmile volební období chýlí se ku konci. Za účelem předsevzetí voleb sluší povždy předkem vydati veřejnou vyhlášku volební, ve kteréž jest udati den, kdy se volba jednotlivými třídami volebními má konati a který náleží vyměřiti tak, aby do něho všechny přípravy, jichž potřebí, mohly býti dokonány. (§ 19. česk., § 19. mor. řádu volení do sněmu.) Vyhlášku tuto vydává povždy zemská vláda; uveřejnění její však jest rozdílné, jde-li o volby všeobecné neb o volby doplňovací. Volby všeobecné vyhláší se vždy úředními novinami zemskými a plakáty v obcích; naproti tomu oznamují se volby dodatečné, jde-li o volbu v třídě držitelů velkých statků, novinami zemskými, jde-li však o volbu v třídách ostatních, pouze plakáty v těch obcích, z nichž se skládá okres voliči (§ 21. česk. a mor. řádu vol.). Obsah vyhlášky budiž upraven tak, by volby poslanců jednotlivých tříd vždy týmž dnem započaly; nejdříve mají voliti obce venkovské, pak města, pak obchodní komory a konečně velkostatkáři (§ 16. česk. zem. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z., § 20. mor. ř. vol.).

v třídě obcí venkovských. Aby však původní voliči každého okresu vybrali volitele vždy ze středu svého, není nikde předepsáno a nelze to také z ducha zákona dovozovati.

¹²⁾ V obojím směru jest Rinaldini n. u. m. náhledu opačného; on opírá náhled, že za volitele může býti zvolen jen ten, kdo by mohl býti volen za poslance, o ustanovení řádů volebních (sr. § 39. česk. a mor. řádu vol.), dle nichž předseda komise má vůbec, tedy i původním voličům v třídě obcí venkovských vyložiti předpisy o volitelnosti; to však jest důvodem zajisté málo závažným. Praxe kolísá; ve prospěch náhledu v textu hájeného vyneseno n. př. rozhodnutí zemské vlády, sdělené bez udání dne a čísla v Z. f. V. z r. 1869 č. 11. str. 43.

Za příčinou voleb dlužno ve všech třídách, vyjmajíc obchodní komory, sestaviti předkem seznamy voličů. Pro obce venkovské sestavi se ovšem postupně seznam dvojí; první obsahuje původní voliče (Urwähler) a druhý volitele (Wahlmänner).¹⁾

Seznam voličů sdělá, pokud jde o třídu velkostatkářů, místodržitel a vyhlašuje jej úředními novinami zemskými, při čemž určí zároveň 14denní lhůtu k reklamacím, o nichž rozhoduje on sám (§ 17. česk. zem. zák. ze dne 9. ledna r. 1873., §§ 23. a 24. mor. řádu voleb.). Opravený seznam vyhlásí se v Čechách opět zemskými novinami úředními. (§ 18. odst. 2. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873.).

Pro skupinu městskou sdělá v Čechách seznamy voličské představený obecní, při čemž jemu jest užiti seznamů voličských, kteréž posléze konané volbě obecního zastupitelstva byly základem. Seznamy ty má přehlédnouti a spolu podepsati představený politického úřadu, kterému město jest přímo podřízeno, t. j. na venkově hejtman okresní, pokud jde o města se zvláštním statutem, místodržitel. Úřadu tomu jest také odevzdati duplikát seznamu, načež se seznam vyloží k volnému nahlédnutí v obci, za současného vytčení 14denní lhůty reklamační, o čemž sluší učiniti veřejnou vyhlášku. Reklamace podávají se na místo ve vyhláše určené, a to z pravidla k představenému obce, který je předkládá politickému úřadu; z dalších ustanovení zákona vyplývá však, že reklamace i přímo politickému úřadu podána býti může. O reklamacích rozhoduje povždy okresní hejtman, resp. jde-li o město se zvláštním statutem, místodržitel,²⁾ při čemž jest změnu předsevzatou podpisem řečeného úředníka v seznamech voličských potvrditi (§§ 5. a 18. českého zákona zemského ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z.). Na Moravě jest ta úchylnka, že seznam voličů se vy-

¹⁾ Poněvadž seznam druhý, který poříditi lze teprve po vykonané volbě volitelů, má ráz podstatně jiný, budeme míti při výkladech bezprostředně následujících na zřeteli toliko seznam voličů původních, který také jedině podroben jest řízení reklamačnímu.

²⁾ Místodržitel může však dotčené rozhodnutí, jakož i přípravné práce, pokud se týče měst se zvláštním statutem mimo hlavní město zemské, svěřiti některému okresnímu hejtmanu a to zvláště tehdy, je-li město dotčené zároveň sídlem okresního hejtmánství pro obvod venkovský (§ 26. posl. odst. mor. řádu vol. srov. i § 26. odst. 2. řádu volení do říšské rady ze dne 2. dubna 1873. č. 41. ř. z.).

loží po osm dnů u představeného politického úřadu, k němuž sluší také vždy přímo podati reklamace a to v nepřestupné lhůtě třídní (§ 26. odst. 6. mor. řádu vol.).

V třídě obcí venkovských dlužno předkem zjistiti, mnoho-li volitelů v té které obci za příčinou nastávajících voleb sněmovních jest voliti. Toto určení děje se politickým úřadem okresním vzhledem k počtu přítomného obyvatelstva, posledním sčítáním lidu na jisto postavenému a to tak, že v každé obci (politické) bez rozdílu vždy aspoň jednoho volitele jest voliti; obnáší-li však počet přítomného obyvatelstva přes 500 duší, dlužno pro případ v obci voliti dva neb i více volitelů. Případá totiž na každých dalších 500 obyvatelů v obci po jednom voliteli; co pak se týče eventuálního zbytku, sluší dle českého řádu volebního (§ 27. zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.) počítati každý byt i sebe nepatrnější zbytek za plných 500, kdežto na Moravě zbytek, činící 250 nebo více pokládati jest za pět set, zbytek pak menší úplně se pomíjí (§ 14. mor. řádu vol.).³⁾ O rozhodnutí svém, učiněném o počtu volitelů, dá politický úřad věděti všem obcím okresu volebního (§ 28. česk. zák. ze dne 9. ledna r. 1873, § 29. mor. řádu vol.).

Co do sestavení voličů původních a pak reklamací platí v třídě obcí venkovských totéž, co v příčině upravení seznamu voličů v městech, jen s tou modifikací, že tu odpadá spolupodpis listin představeným okresního úřadu politického (§ 6. česk. zák. zemsk. ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z.). Moravský řád volební ani neupravil řízení reklamačního v třídě obcí venkovských, nýbrž ustanovuje pouze, že má představený politického úřadu seznam voličů původních, obecním představeným sdělaný prozkoumati a upravit (§ 30. mor. řádu vol.), tak že tam veřejného vyložení těchto seznamů ani třeba není, nýbrž stranám toliko jest zůstaveno, by své žádosti za opravy vznesly na představeného úřadu politického.

³⁾ Ve Slezsku počítá se rovněž jak v Čechách každý sebe nepatrnější zbytek za plných 500 (§ 14. zák. ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z.). Ve většině zemí ostatních naproti tomu platí posud jako na Moravě princip původních řádů volebních, jež hledí toliko k zbytkům 250 obnášejícím. Pro volby na říšskou radu však rovněž počítá se každý zbytek za plných 500 (§ 10. řádu vol. do ř. rady).

Po vykonané v obcích volbě volitelů zkoumá politický úřad, stala-li se volba po zákonu, a sestavuje dle toho seznamy volitelů, které pak základem jsou volby poslance (§§ 10. a 11. čes. zákona ze dne 17. ledna 1870, § 33. mor. řádu vol.). O námitkách proti těmto seznamům se zákon nikde nezmiňuje, pročež jest souditi, že zvláštní opravný prostředek oproti obsahu seznamů volitelů vůbec jest vyloučen a že eventuální stížnosti v tomto směru přivésti lze k platnosti toliko v cestě odporu proti konečnému výsledku volby.

V příčině upravení seznamů voličských vůbec vyhrazuje však ústava rakouská vládě právo nad míru důležité, neb mají se sice reklamace podané po vypršení lhůty k tomu určené vrátiti, avšak politický úřad, který o reklamaci rozhoduje, jest oprávněn při volbách do českého sněmu až do započetí volby předebráti opravy seznamů voličů (§ 5., odst. 4., § 6., odst. 3. zák. ze dne 17. ledna 1870 čís. 8. z. zák.; § 17. odst. 3. zák. zem. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z.). Totéž právo má místodržitel a pokud se týče okresní hejtman i na Moravě dle §§ 24., 28. a 31. řádu vol. do sněmu; zákonem ze dne 14. dubna 1894 č. 42. z. z. přivoděna byla v tomto směru toliko novota, že bylo ustanovno, že nelze již ničeho měniti na seznamech voličských v posledních 24 hodinách před volbou. Při tom zůstává pochybno, vztahuje-li se tato záповěď toliko na třídu měst, neb platí-li pro všechny třídy voličské.⁴⁾

Tímto právem, vládě vyhrazeným, zvrácen celý podklad řízení reklamačního, kteréž tím úplně pozbývá své povahy jakožto řízení, ve kterémž se k žádosti stran opravují nedostatky seznamů voličských. Seznali jsme v právu obecním, že oprava seznamů voličských z povinnosti úřední naprosto jest vyloučena, pročež také přísně zkoušeti jest legitimaci těch, kteří reklamují, jakož i vyšetřiti, zda reklamace podána byla ve lhůtě, k tomu konci vyměřené (sr. díl I. § 57. str. 248 a násl.). Možnost opravy listin voličských z povinnosti úřední činí celé řízení reklamační illusorním, neb pojem „opravy“ jest velice relativní

⁴⁾ Ve prospěch prvnějšího náhledu dalo by se uvéstí zařazení opraveného novelou § 28., jakož i okolnost, že opačný předpis prvního odstavce § 24. právě tímže zákonem navzdor nové stylisaci v tomto směru změny nedoznal; ve prospěch druhého náhledu mluví všeobecné znění § 28., jakož i ratio legis, pak obdobný předpis § 26. posl. věta řádu volení do říšské rady.

a jestiž vždy účtovati s momentem, že může vláda i nehledíc k žádosti stran a nehledíc k uplynutí lhůty reklamační bráti před se změny seznamů voličských.

Nelze nijak upříti, že jest vůči řečenému v tom částečný odpor, když zákon přisuzuje právo reklamace jen tomu, kdo jest sám voličem neb aspoň domáhá se, toho, by v seznamu za voliče byl zapsán (sr. § 17. čes. zák. zemsk. ze dne 9. ledna 1873)⁵⁾ a když prohlašuje lhůtu k podání reklamaci za nepřestupnou lhůtu propadnou (sr. § 5. čes. zák. ze dne 17. ledna 1870, § 23. mor. řádu vol.). Neb všechna tato obmezení mají při líčeném stavu věci jen ten smysl, že reklamant jen tenkrát má právo, žádati za opravu, které se domáhá, může-li prokázati legitimaci svou a zachoval-li lhůtu zákonem předešvanou, kdežto při nedostatku jedné z těchto podmínek vláda reklamaci sice místa dáti může avšak nemusí.

Dle toho dlužno také rozhodnouti otázku, má-li reklamant, jehož reklamaci nebylo vyhověno, neb ten, jenž k reklamaci jiného byl z listin voličských škrtnut, právo, odvolati se z výroku, o reklamaci učiněného k vyšší instanci? Pro některé případy odpověděl zákon k této otázce sám v ten smysl, že rozhodnutí, učiněné o reklamaci úřadem k tomu určeným, jest konečné (tak § 17. odst. 3. čes. zák. zem. ze dne 9. ledna 1873, § 24., odst. 2., § 26., odst. 6., mor. řádu vol.), avšak i v těch případech, pro které zákon tak výslovně nestanovil, sluší tvrditi totéž a to proto, že jest patrno tendencí zákona, řízení reklamační co možná zkrátiti, dále proto, že by vůči právu vlády, opraviti seznamy voličské z povinnosti úřední, právo stížnosti povždy jevílo se býti illusorním a vedlo toliko k zbytečným komplikacím.⁶⁾ Právo stížnosti k správnímu dvoru soudnímu a pokud se týče k říšskému soudu při tom ovšem zůstává stranám vyhrazeno, nemůže však míti pro volbu, o kterou jde, více žádného efektu skutečného.⁷⁾ Totéž slušelo by tvrditi o stížnosti, kterouž by kdo chtěl vznésti do opravy listin z povinnosti úřední vykonané; není tudíž

⁵⁾ Sr. co do voleb do říšské rady i častěji zmíněný již nález říšského soudu ze dne 24. dubna 1881, H y e č. 234.

⁶⁾ Tak zvláště mohl by podřízený úřad správní, jenž prv rozhodl o reklamaci a jehož rozhodnutí vyšší instancí bylo změněno, opět toto rozhodnutí vyšší instance sám z povinnosti úřední ve smysl dřívějšího svého opatření „opravit“.

⁷⁾ Neb volba děje se dle upravených seznamů; ověření volby však zůstaveno rozhodnutí samého sněmu, jak později bude vyloženo.

praktickou otázka, můžeme-li v příčině té vůbec ještě dovolání se vyšší instance správní pokládati za přípustné.⁸⁾

Po upravení seznamu voličů podávají se politickým úřadem všem voličům legitimační lístky k vykonání volby, jakož i eventuálně, totiž při volbě písemné, úřední formulář lístku hlasovacího, kteréhož sluší při hlasování užití, neboť jinak hlas neplatí. Lístek legitimační zní na jméno voličovo a budiž v něm udáno, kde, v který den a hodinu volba bude konána. (§ 8. česk. zák. ze dne 17. ledna 1870, čís. 8 z. z., § 18 z. z. ze dne 9. ledna 1873. č. 1. z. z., §§ 25, 27, 34 mor. řádu vol.).

Lístky legitimační jest voličům v čas dodati; v třídě velkostatkářů v Čechách vyzývají se však nyní voličové zároveň s vyhláškou opraveného seznamu (svrchu str. 84), by si legitimační lístky odebrali (§ 18. odst. 2. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873). Na Moravě činí se toto vyzvání — podobně jak tomu bylo dříve v Čechách dle § 4. odst. 2. zák. ze dne 17. ledna 1870 — jen k oněm voličům velkostatkářským, kteří bydlí vně Moravy a enklavur moravských (§ 25. odst. 2. mor. řádu vol.).

§ 123.

Orgány, volbu řídící.

V den a hodinu k tomu určenou přikročí se na místě v legitimačních lístcích udaném k volbě volitelů a pokud se týče k volbě poslance samého.

Volbu řídí vždy zeměpanský komisař politickým úřadem okresním a při volbách, které se odbyvají v hlavním městě, místodržitelem vyslaný.

Před počtím volby zřídí se, vyjímajíc volbu komor obchodních, komise volební. Komise ta sestává při volbě volitelů v obcích venkovských z představeného obce a z komisaře politickým úřadem vyslaného (§ 7. česk. zem. zák. ze dne 17. ledna 1870 č. 8 z. z., § 31. mor. řádu volebního).

Při volbě samých poslanců sestává komise volební:

1. Při volbě do sněmu českého

⁸⁾ Dle všeobecných zásad byl by ovšem rekurs k vyšší instanci v takovém případě možný, avšak s duchem zákona by se zajisté možnost takové stížnosti nesrovnávala.

a) v třídě velkostatkářů v prvním sboru z 5, v druhém sboru ze 7 členů; 2 resp. 3 z nich volí se na počátku volby voliči přítomnými, řádně legitimovanými, při čemž správné konání této volby přísluší výhradně zkoumatí komisaři zeměpanskému. Při této volbě hlasují netoliko voličové osobně dostavivší se, nýbrž i jich zmocněnci a zástupcové zákonní pokud se zastoupení vůbec připouští¹⁾ a rozhoduje tu relativně většina hlasů; obdrželo-li několik osob stejně hlasů, rozhodne mezi nimi los, jež vytáhne komisař zeměpanský.

Další dva, resp. tři členy komise jmenuje zeměpanský komisař sám ze středu voličů dotčeného sboru a tito pak volí spolu se zvolenými členy absolutní většinou pátého, resp. 7. členu komise volební. Nelze-li dosíci absolutní většiny, jmenuje i posledního členu komise zeměpanský komisař. Při tom zvolí si komise volební předsedu relativnou většinou hlasů ze svého středu. Obdrželi-li více osob stejně hlasů, rozhodne los (§ 19—21 zem. zák. ze dne 9. ledna 1873).

b) v třídě měst a míst průmyslových sestává komise volební ze 7 členů, kteří vesměs mají býti voliči téhož sboru a to z purkmistra neb náměstka, jím ustanoveného a ze dvou členů obec. zastupitelstva místa volebního²⁾ a 4 členů zeměpanským komisařem jmenovaných (§ 36. odst. 3. původního řádu volení do sněmu).

c) v třídě obcí venkovských sestává komise volební ze 7 členů a to ze tří členů jmenovaných a 4 členů voliteli zvolených (§ 36. č. 4. pův. řádu volebního do sněmu).

I v případech b) a c) zvolí si komise předsedu ze svého středu (§ 38. řádu vol. do sněmu).

2. Při volbě do sněmu Moravského sestává dle § 36. řádu volebního komise volební:

a) V prvním sboru velkostatkářů ze tří členů, z nichž dva volí sami voliči, třetího místodržitel; v druhém sboru velkostatkářů ze 7 členů, z nichž 4 volí sami voliči, 3 místodržitel. Při této volbě platí však toliko hlasy voličů osobně přítomných a nelze vzítí zřetel k hlasům, k jichž odevzdání voliči plno-

¹⁾ Plná moc, znějící na výkon volby poslanecké oprávnňuje též k účastenství ve volbě komise volební (§ 12., odst. 1. zák. ze dne 9. ledna 1873).

²⁾ Zda tyto dva členy má voliti samo zastupitelstvo obecní, není výslovně řečeno, proto může je ustanoviti purkmistr, nečinilo-li tak zastupitelstvo.

censtvím byli zmocněni. Zda při volbě komise volební mohou míti účastenství z á k o n n í z á s t u p c o v é voličů, zůstává pochybno; otázka ta nebude však, pokud jde o zástupce osob fyzických, vůči předpisu § 16. odst. 4. řádu vol. z pravidla praktickou, kdežto zástupcům právnických osob právo, účastnit se volby komise volební, dle ducha zákona upřítí as nebude lze.

b) V třídě měst sestává komise ze 7 členů a to z purkmistra neb jeho náměstka dle obecního řádu úřadujícího³⁾ a ze dvou členů obecního zastupitelstva místa volebního, kteréžto dva členy vysílá toto zastupitelstvo samo, pak ze čtyř členů, jmenovaných zeměpanským komisařem.

c) V třídě obcí venkovských sestává komise taktéž ze sedmi členů a to z tří členů volebním komisařem jmenovaných a ze čtyř členů, volitelů z jich středu zvolených.

Ostatně i v třídách ostatních jest třeba, by členové komise volební vesměs byli voliči dotčeného sboru (viz úvod § 36. ř. v. „svěří se komisi z volebního sboru zřízené“). Komise volební zvolí si předsedu ze svého středu (§ 38. řádu volebního). Zvláštností jest na Moravě předpis druhého odstavce § 38. řádu vol., dle něhož v tom případě, když se k volbě nedostaví ani tolik voličů, kolik jich třeba jest k sestavení komise volební, nelze k volbě v ustanovený k tomu den přikročiti, nýbrž oznámí jest věc místodržiteli, jenž ustanoví k volbě den jiný a vyhlásí to způsobem zákonným.⁴⁾

3. V zemích ostatních jest složení volební komise podobné, vykazuje však v jednotlivostech a pro jednotlivé sbory volební dosti růzností. Stejný počet členů komise pro všechny třídy volební ustanovil slezský volební řád, jenž ve srovnalosti s volebním

³⁾ Na Moravě nemůže sobě tedy jak v Čechách starosta obce náměstka sám dle své vůle ustanoviti, nýbrž musí se dáti zastoupiti osobou, k tomu dle předpisů zřízení obecního povolanou.

⁴⁾ V zemích jiných nebylo by lze takto nastoupiti, nýbrž sluší souditi, že v případě naznačeném zřízení komise volební vůbec odpadá a že řízení volby zůstane zcela v rukou komisaře zeměpanského. Neb zřízení komise děje se v zájmu voličů; tito nedostavivši se v náležitém počtu, dávají tím patrně na jevo, že hodlají skládati řízení volby zcela v ruce vyslance vládního. Sr. i § 38. původního vol. řádu do čes. sněmu, jenž podobně jak první odst. § 38. mor. ř. vol. stanoví, že volení počne v určenou k tomu hodinu, nehledíc k tomu, kolik voličů se sešlo, aniž by obsahoval zmíněného dodatku mor. vol. řádu.

řádem do říšské rady určil počet ten na 7, z nichž volí komisař zeměpanský a voličové (resp. v třídě měst obecní zastupitelstvo místa volebního) po třech, kdežto sedmý člen se povolá volbou ostatních členů eventuelně určením komisaře zeměpanského, podobně jak v Čechách ve druhém volebním sboru držitelů velkých statků. Komise vždy volí si předsedu ze svého středu.

Co se tkne způsobu usnášení se komise volební, tož děje se usnášení to dle povahy věci vždy způsobem kolegiálním dle většiny hlasů, při čemž dle běžných názorů předseda nehlasuje, leč objeví-li se rovnost hlasů, ve kterémžto případě pak rozhoduje hlasem svým. V Čechách jest tento postup výslovně nařízen § 22. odst. 2. zák. ze dne 9. ledna 1873; tamtéž v prvním odstavci dále jest ustanoveno, že komise volební usnáší se většinou hlasů, nehledíc při tom k počtu, kolik jich hlasuje. To zdá se, že právem jest i v zemích jiných při nedostatku výslovného předpisu o tom, mnoho-li členů její musí býti hlasování přítomno, by komise volební mohla platné usnesení činiti.⁵⁾

Funkce komise volební záleží v tom, aby řídila pod stálým dozorem komisaře zeměpanského akt volební, jí náleží dle § 23. česk. zák. zem. ze dne 9. ledna 1873 rozhodovati v následujících případech o platnosti podaných hlasů, rovněž o tom, má-li kdo připuštěn býti k volbě:

1. Vzejde-li pochybnost o tom, je-li osoba, která se k volbě dostavila, totožná s tou, která jest k volbě oprávněna.

2. Když jde o formální platnost neb neplatnost lístků hlasovacích, plných moci neb odvolání plných moci.

3. Odporuje-li se aktivnímu právu volebnímu osoby, která se k volbě dostavila, dokud hlasu svého nepodala, z toho důvodu, že od upravení seznamu voličů odpadla v příčině této osoby náležitost aktivního práva volebního.

Z řečeného vysvítá, že předmětem rozhodování se strany komise volební jsou téměř výhradně otázky postupu formálního, vztahující se k aktu volebnímu a že toliko v jediném případě rozhodovati jest komisi o otázce práva hmotného, zda-li komu volební právo přísluší jakožto o praejudiciální otázce

⁵⁾ Jinak mohl by každý člen komise abstinencí svou usnesení komise a tím pro případ celou volbu zmařiti, což zajisté nemohlo býti úmyslem zákonodárcovým. Pro náhled však, že třeba aspoň přítomnosti polovice členů k platnému usnesení se komise, nedostává se opět zákonného podkladu.

jeho připuštění k volbě. Tento případ, právě k č. 3. dotčený, týká se jediné námitky, učiněné v tom směru, že od doby konečného upravení seznamů voličských p o z byl některý volič aktivního práva volebního a nemůže nikterak dle stejných zásad býti považován případ obdobný, když se totiž tvrdí, že od konečné úpravy seznamů voličských nabyla osoba, v tyto seznamy nepojatá, kteráž si přeje voliti, náležitosti práva tohoto.⁶⁾ To není možné již proto, že dle zásad svrchu vyložených do místností volebních jako volič dostaviti se může jen taková osoba, která se může vykázati legitimacním lístkem, politickým úřadem vydaným (§ 37 českého a moravského řádu vol.), vydání lístku legitimačního však v našem případě by předpokládalo předcházející doplnění listin voličských, jichž naprostý souhlas s počtem vydaných lístků legitimačních jest nezbytný. Jest tudíž v plném souhlasu se zásadami našich volebních řádů sněmovních vůbec, praví-li závěrečná věta prvního odstavce § 40. mor. řádu volebního kategoricky, že „do voličského seznamu zapsati voliče nové nepřisluší komisi volební.“⁷⁾

Komise volební rozhoduje o otázkách, které jí jest řešiti, ihned, jakmile se vyskytnou a to dříve, než-li se dále ve volbě pokračuje a není z nálezů její odvolání žádného (§ 23. odst. 3. a 4. českého zákona ze dne 9. ledna 1873, § 43. mor. řádu vol.). Eventualní stížnosti do rozhodnutí komise možno tedy přednésti toliko ve spojení s odporem, který se podává k sněmu proti konečnému výsledku volby. Ovšem lze nyní také o tom uvažovati, nebyla-li by do rozhodnutí komise volební možnou stížnost k říš-

⁶⁾ Že nelze vůbec odporovati před komisí volební obsahu listin voličských a provokovati rozhodnutí její o tom, zda zápisy v seznamech těch obsažené po právu byly učiněny čili nic, rozumí se samo sebou, poněvadž by jinak zákonná úprava řízení reklamačního žádného smyslu neměla. Dlužno vždy na zřeteli mít, že o existenci volebního práva právoplatně rozhodnuto jest již v řízení reklamačním, tak se před komisí volební nanejvýše jednati může o změny dodatečně po upravení listin voličských nastalé.

⁷⁾ Pro naznačený případ poskytuje jediné možnost nápravy již svrchu oceněné ustanovení řádů volebních, dle něhož přísluší politickému úřadu až do započetí volby resp. (na Moravě) aspoň do 24 hodin před započetením volby předebrati dodatečné opravy listin voličských. Ostatně jest, pokud se k věci hledí de lege ferenda, rozhodně lépe, když ti, kteří v posledních dnech před volbou nabyli volebního práva, nevolí, než kdyby se připouštělo další zvrácení bezpečného základu volby, jaký poskytují opravené listiny voličské.

skému soudu a pro případ k správnímu dvoru soudnímu;⁸⁾ praktického výsledku však by stížnost taková aspoň pro volbu, o kterou tu běží, nikdy neměla.

Na vzdor zřízení komise volební zůstává vrchní řízení volby povždy v rukou zeměpanského komisaře; tento také má zameziti, by nevykročila komise volební z mezi působnosti své. (§ 24. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873; § 40. odst. 2. mor. řádu vol.).

Obchodní komory volí toliko u přítomnosti komisaře zeměpanského dle svého řádu jednacího a dle předpisu řádu volení do sněmu (sr. § 54. řádu volení do říšské rady ze dne 2. dubna 1873 č. 41 ř. z.).

§ 124.

Postup při volbě samé.

Volení zahájí se poučením předsedy komise volební, jenž má voličům na pamět uvéstí předpisy zákona o passivním právu volebním a má jim vysvětliti, jak mají v hlasování a počítání hlasů jíti před se a je napomenouti, by hlasy své podali dle vlastního přesvědčení bez ohledů vedlejších, jak dle nejlepšího vědomí a svědomí svého za to mají, že by to obecnému dobru bylo nejprospěšnější. (§ 39. česk. a mor. řádu vol.) Ovšem nezdá se, že by zákon poučení tomu přikládal té váhy, jako by na něm a obsahu jeho platnost volby byla závislou.¹⁾

Co do způsobu volby mají arcí závažnou důležitost předpisy zákona o tom, zda volba výkonává se veřejně a ústně pojmenováním osoby, která po přání voličově poslancem býti má, neb děje-li se volba písemně odevzdáním lístku hlasovacího při čemž zůstává ovšem tajno, jak kdo hlasoval. De lege ferenda sluší zajisté dáti přednost zásadě hlasování tajného, předpokládaje při voličích dostatečný stupeň vzdělání a možnost samostatného úsudku.

⁸⁾ Rozhodnutí této otázky závisí aspoň pokud jde o správní dvůr soudní na tom, možno-li komisi volební považovati za „úřad správní“ ve smyslu druhého odstavce čl. 15. zákl. zák. stát. v moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867 č. 144. ř. z.

¹⁾ Tentýž náhled hájil jsem vůči zákonnému předpisu řádu volení v oboích již v dílu I. § 61., str. 262 pozn. 3. a § 64., str. 275 pozn. 2.

Původní rády volení do sněmů přidržely se vesměs zásady hlasování ústního a to ve všech třídách, což zvláště v třídě velkostatkářské, kde ještě v rozsáhlejší míře přiveden k platnosti princip skrutinia listin, působilo někdy obtíže nemalé.²⁾ Přes to ještě posud ve většině zemí se udrželo ústní hlasování ve všech třídách a to: na Moravě (§ 42. vol. ř.), v Haliči (§ 40. v. ř.), v Bukovině (§ 41. v. ř.), v Dalmatsku (§ 41. v. ř.), Korutansku (§ 41. v. ř.), v Gorici a Istrii (§ 42. přím. v. ř.), v Štýrsku (§ 41. v. ř.), a ve Vorarlberku (§ 31. v. ř.).

Naproti tomu byly v následujících zemích pozdějšími zákony zavedeny volby písemné ve všech třídách:

V Čechách dle §§ 8—12 zákona zemsk. ze 17. ledna 1870 č. 8 z. z., ve Slezsku dle § 40. zákona ze dne 22. listopadu r. 1875 č. 33. z. z., v Horním Rakousku dle zákona ze dne 5. února 1891, č. 6. z. z., v Dolním Rakousku dle zákona ze dne 20. května 1870 č. 33. z. z., v Solnohradsku dle zákona ze dne 17. ledna 1870 č. 8. z. z., a v Tyrolsku dle zákona ze dne 19. března 1870 č. 26. z. z.

Volby z části ústní, z části písemné máme v Krajině, kde dle zákona ze dne 29. května 1884 č. 10. z. z. se volí v třídě velkostatkářů, pak ve skupině měst a obchodních komor vesměs lístky hlasovacími, kdežto pro venkovské obce ještě zachovány byly v platnosti volby ústní. Konečně ještě chceme zmíniti se o tom, že volby do místního zastupitelstva v Terstu se konají dle § 48. statutu ze dne 12. dubna 1850 č. 139. ř. z. lístky hlasovacími, však voličům obvodu venkovského může býti též povoleno, by ústně podali hlasy své.

Zde vzpomenouti jest také zvláštního způsobu hlasování, jenž předepsán jest pro první sbor držitelů velkých statků ve Slezsku a v Bukovině, pak pro držitele společných virilních hlasů v Tyrolsku ve smyslu § 3. odstavec I. tamějšího zřízení zemského. Voličové dotčení zasílají totiž prezidentu zemské vlády ve lhůtě k tomu určené své lístky hlasovací resp. oznámí (v Tyrolsku) místodržitelství výsledek volby, kterou byli mezi sebou vykonali. (§ 10. slezského, § 9. bukov., § 9. tyrolského řádu vol.).

Postup pak při konání volby a zjištění výsledku volebního jest podobný postupu, jaký nařízen zřízeními obecními pro volby

²⁾ Tak zvláště v Čechách musil v druhém sboru velkostatkářském každý volič odříkávati 54 jmena kandidátů úřadu poslaneckého.

do zastupitelstva obecního, s tím však důležitým rozdílem, že ku platnému zvolení poslance zemského vždy zapotřebí jest majority absolutné.

Nejdříve hlasují členové komise volební a pak ostatní voliči. Při hlasování ústním jmenuje volič osobu, která po jeho přání poslancem býti má; při hlasování písemném odevzdá volič složený lístek hlasovací.³⁾ Zároveň poznamenává se v dvojmí exempláři seznamu voličů, kdo hlasoval, a když by se shledalo, že počet těch, kteří hlasovali, nesrovnává se s počtem podaných lístků, jest volba naprosto neplatna a sluší voliti znovu (§ 15. odst. 2. českého zákona ze dne 17. ledna roku 1870, č. 8. z. z.) Obsahuje-li lístek hlasovací více jmen, než se má poslanců voliti, platí jména v první řadě uvedená (§ 14. českého zák. zem. ze dne 17. ledna 1870). Při hlasování ústním jsou neplatny hlasy, dané pod výminkou, pak takové, k nimž přidán byl příkaz tomu, kdo má zvolen býti (§ 45. mor. řádu vol.).

Hlasování končí se, když všichni přítomní voliči své hlasy odevzdali, což prohlásiti má předseda komise volební (§ 15. odst. 1. česk. zák. ze dne 17. ledna 1870, §§ 41. a 47. mor. ř. vol.). Byla-li za tím účelem určena hodina, do které jest voliti, mohou všichni, kteří v tuto dobu v místnosti volební jsou přítomni, ještě hlas svůj podati (srv. § 45. řádu vol. do říš. rady). Bylo-li početi volby, pokračování v ní neb ukončení její zdržováno, může se volba za svolení komisaře prodloužiti nebo na následující den odložití, což se ohlásí způsobem v místě obvyklým (§ 46. původního českého, pak § 46. mor. řádu vol.).

Po skončeném odevzdání hlasů předsedze se skrutinium a to z pravidla hned v místě samé volby (§ 15. odst. 1—4 česk. zák. ze dne 17. ledna 1870, § 47. mor. řádu vol.) Výsledek volby ohlásí se v třídě velkostatkářů a ve volebních okresích venkovských ihned; v okresích městských na Moravě, sestávajících z několika měst, z nichž nyní každé o sobě jest místem volebním, ovšem s dodatkem, že celkový výsledek volby se vyšetří a písemně sestaví okresním hejtmanem hlavního místa volebního, jemuž se k tomu konci zašlou spisy ze všech volebních míst dotčeného obvodu (§ 47. mor. řádu volebního upravený zák. ze dne

³⁾ V Tyrolsku nařízeno odevzdati lístek hlasovací v úřední obálce; lístek vloží se pak i s obálkou do osudí volebního (§§ 40. a 41. řádu vol. dle znění upraveného zákonem ze dne 19. března 1870 č. 26. z. z.).

14. dubna 1894 č. 42. z. z.). Při volbách do sněmu českého neprohláší se však v okresích městských, sestávajících z několika měst neb míst průmyslových, výsledek v jednotlivých místech volebních, nýbrž tu sejdou se v den po volbě následující předsedové a po dvou vyslancích komisí volebních ve hlavním místě volebním, kdež pak z listků a spisů, které s sebou přináší zapečetěné, skrutinium se koná a výsledek v jednotlivých místech volebních vyhlásí (§ 15., odst. 5. a 6. česk. zák. ze dne 17. ledna 1870).

Aby kdo za poslance zvolen byl, k tomu potřebí, jak dotčeno, by ve prospěch jeho zněla absolutní většina hlasů platně podaných (§ 25., odst. 1. českého zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1. z. z., § 48, odst. 1. mor. řádu vol.). Platně podaným hlasem jest však dle všeobecných zásad též lístek prázdný neb lístek obsahu nejasného a sluší takový lístek (ovšem nejde-li o volbu užší) dle pravého náhledu spolu počítati, jde-li o vyšetření toho, zda kandidát některý obdržel majority absolutní. Neprávem užívá však pro tento případ někdy praxe analogie § 47. řádu volení do říšské rady, dle něhož se ovšem za příčinou vyšetření této absolutní majority nehledí vůbec ke hlasům nejasným, podmíněným nebo hlasům takovým, které připadly osobě z volebního práva vyloučené.⁴⁾

Obdrželo-li více osob absolutní většinu, než poslanců má se voliti,⁵⁾ jsou voleni ti, kdož obdrželi nejvíce hlasů a obdrželo-li několik osob takto stejně hlasů, rozhodne o tom, kdo za poslance zvolen, los (§ 25., odst. 2. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873). Losem rovněž se rozhodne, jsou-li hlasy rozděleny tím způsobem, že každý z kandidátů obdržel polovici hlasů (§ 25., odst. 3. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 48., odst. 2., mor. řádu vol.).

Nevedla-li takto ani první, ani druhá volba k cíli, přikročí se k užší volbě, nakolik se týče počtu poslanců, kteří mají se ještě voliti (§ 25., odst. 4. česk. zák. ze dne 9. ledna 1873, § 49. mor. ř. vol.). Při této omezi se volba na ony osoby, které při dřívějším volení obdržely relativně nejvíce hlasů a sice přijde vždy

⁴⁾ Na příslušném místě poukáží k tomu, že zmíněný právní předpis řádu volebního do říšské rady jest naprosto výjimečný a že jej na volby sněmovní obdobně rozšířiti nelze již proto, poněvadž jest v úzké souvislosti s jiným předpisem téhož volebního řádu o vypsání nové volby v případě zrušení volby první.

⁵⁾ Případ ten ovšem dle povahy věci jest vůbec možným jen tenkrát, volí-li se v jednom sboru volebním více poslanců.

do užší volby dvakrát tolik osob, než poslanců se má voliti; při rovnosti hlasů rozhoduje los o tom, kdo do užší volby se má pojeti. Při užší volbě jest neplatný každý hlas, který připadl osobě do užší volby nepovolané. Obdržely-li by všechny osoby do užší volby povolané stejně hlasů tím způsobem, že každá z nich obdržela polovici všech platných hlasů, rozhoduje los. Jinak má se ve volbě užší tak dlouho pokračovati, až se docílí absolutní majority nebo této rovnosti hlasů (§ 26. českého zák. zem. ze dne 9. ledna 1873., § 50, mor. řádu vol.).

O vykonané volbě sepíše se protokol, který podepíše zeměpanský komisař i všickni členové komise volební a který se pak zapečetěný se všemi spisy odevzdá komisaři zeměpanskému (§ 16. česk. zák. zem. ze dne 17. ledna 1870, § 51. mor. řádu vol.).

§ 125.

Ověřování voleb.

Mezi spisovateli v oboru všeobecného práva státního velice rozcházejí se mínění o tom, má-li býti ověření voleb poslaneckých svěřeno nestrannému nějakému tribunálu, třeba zvláště k tomu konci zřízenému, neb má-li býti zůstaveno sborům zákonodárným samým, by ověřovaly volby, v příčině jich vykonané.¹⁾ Pod vlivem theorie konstituční, zavládnuvší v první polovici našeho století, jež omylem spatřovala v takovém ověřování záruku vymanění aktu volebního z vlivu vlády,²⁾ přijalo rakouské právo pro volby do všech sborů

¹⁾ Při tom opět veden spor o to, má-li dotčené rozhodnutí, ač vznášeli se na soud, býti ponecháno řádným soudům, neb nějakému tribunálu zvláštnímu. V novější době ozvaly se zvláště v Rakousku někteří hlasové v ten rozum, by svěřeno bylo rozhodování o sporných volbách poslaneckých soudu říšskému. Sr. v tom směru: Jacques: Die Wahlprüfung in den modernen Staaten. Ve Vídni 1885. Tentýž: Fünf Reden über Oesterreich mit einem Anhang über Wahlprüfungen. V Lipsku 1891; pak Jellinek: Ein Verfassungsgerichtshof für Oesterreich. Ve Vídni 1885, jenž dotčenému soudu příkázati chce též jiné sporné otázky ústavní. Za příčinou recense posléze změněného spisu vyslovil jsem se o dotčené otázce zevrubněji v „Právniku“ z r. 1885 na str. 352 a následujících.

²⁾ Ze se tohoto účelu naznačeným opatřením nedosáhne, toho právně předpisy rakouského práva, o nichž se ihned zevrubněji zmíníme, jsou nejpádnejším dokladem. Vůbec jest ověřování voleb samým sborem dotčeným, aspoň pokud jde o volby všeobecné, odporem logickým, poněvadž usnesení o platnosti voleb tolika poslanců, kolik jich k platnému usnásení sboru jest zapotřebí, vždy státi se musí „poslanci“, jichž volby posud ověřeny nebyly.

zákonodárných zásadu, že přísluší dotčeným sborům samým právo, rozhodovati o platnosti vykonaných voleb a o připuštění zvolených poslanců. To vysloveno jest pro volby sněmovní v Čechách a na Moravě § 31. zřízení zemského a § 53. řádu volení do sněmu a téměř slovy i ve všech zemích jiných a to tak, že zůstaveno jest sněmu samému, by rozhodoval „o připuštění zvolených“ za poslance. Slova ta vykládala se však povždy a to, jak se zdá právem, v ten smysl, že předmětu rozhodování právě zmíněného jest otázka platnosti vykonané volby, že tedy nemůže sněm osobu, platně zvolenou, kteráž má všechny zákonné náležitosti passivního práva volebního, prostě z účastenství v něm vyloučiti.³⁾ Je-li tomu tak, jeví se býti rozhodnutí sněmu o němž tu řeč, rozřešením otázky čistě právníkové, při němž ohledy prospěšnosti a zájmu jednotlivých stran politických naprosto mají zůstatí mimo úvahu. Pohříchu nebylo posud lze nabytí bezpečnou záruku toho, by při dotčeném rozhodnutí princip práva vskutku též vítězně obstál.⁴⁾

Než-li však dojde k usnesení sněmu o platnosti volby, sluší jednak připravití vše, čehož jako základu dotčeného usnesení jest zapotřebí, jednak učiniti opatření provisorní v tom směru, by již dříve, než-li ověření voleb jest provedeno, možnou byla činnost sněmovní.

V prv uvedeném směru stanoveno § 31. českého a moravského zřízení zemského, že náleží zemskému výboru zkoumati volební výkazy poslanců nově zvolených a podávati o nich sněmu zprávu, na základě kteréž pak tento se usnází o připuštění zvolených. Podobné ustanovení nalézáme též v ostatních zřízeních zemských. Dle toho odpadá z pravidla při sněmu zřízení zvláštních odborů neb kommissí verifikačních; ovšem není sněmu bráněno;

³⁾ Opačný náhled, starší theorii někdy omylem domělou suverenitou zastupitelstva lidu odůvodňovaný nalézá v povšechném znění zákona toliko velmi slabé opory; proti němu lze zvláště uvéstí, že zákonné předpisy o volitelnosti a o způsobu předsevzetí voleb nemohou prostým usnesením sněmu býti měněny, pročž sluší souditi, že i toto usnesení jako všechny ostatní úkony výkonné moci pohybovati se musí v mezích zákona.

⁴⁾ Právní kontroly výkonné moci, o nichž později pojednáme, obmezují se povždy toliko na akty zeměpanské a autonomní správy a nelze jich dovolati se tam, kde — jak v našem případě — nějaký úkon správní vyhrazen byl sboru zákonodárnému samému.

by vedle zprávy zemského výboru nevyslechl o věci též zprávu komise k tomu konci třeba zvláště zvolené.

Ve směru druhém umožněna provisorní činnost sněmu, sestávajícího prozatím z poslanců neověřených, na základě předběžného zkoumání volebního aktu správou zeměpanskou, o němž pro zvláštní jeho důležitost poněkud zevrubněji nám jest se zmíniti.

Po vykonané volbě zašlou se totiž všechny spisy, volby se týkající, místodržiteli, jenž zvolenému poslanci, ač není-li tu důvodu, pro který by tento byl z volebního práva vyloučen, vydá t. zv. certifikát volební (§ 52. česk. a mor. řádu volebního). Jelikož zákon nařizuje, že místodržitel před vydáním certifikátu má nahlédnouti ve spisy volební a jelikož také rozřešení otázky, koho za „zvoleného poslance“ jest pokládati, a komu tudíž certifikát jest vydati, není možné bez předběžného zkoumání formálního postupu při volbě, dlužno souditi, že není se místodržiteli při dotčené příležitosti obmeziti na přezkoumání, zda ten, kdo dle vyhlášeného výsledku volby za zvoleného byl prohlášen, má náležitosti passivního práva volebního, nýbrž že vydání certifikátu může býti odepřeno i tenkrát, když při volbě udály se tak zjevné zmatky, že prohlášený výsledek volby se skutečným a právním stavem patrně se nesrovnává.⁵⁾

Účinek vydání certifikátu volebního jest, že osoba certifikátem podělená může na základě výkazu tohoto jako poslanec do sněmu vstoupiti a vykonávati na tak dlouho veškerá práva poslanecká, dokud volba její nebyla samým sněmem prohlášena za neplatnou.

⁵⁾ Opačný náhled, jenž v praxi jest dosti rozšířen, přidržuje se příliš úzkostlivě doslovu zákona na úkor patrného jeho smyslu. Dle přísného doslovu tohoto resměl by místodržitel ani vůbec zkoumati, zda zvolený má náležitosti passivního práva volebního, nýbrž jemu by náleželo obmeziti se na to, zkoumati, zda zvolenému nevadí některý důvod vylučovací ve smyslu § 18. řádu volení do sněmu resp. § 3. česk. zák. zemsk. ze dne 17. ledna 1870 č. 8 z. z. Může-li pak kdo do opravdy tvrditi, že místodržitel povinen jest vydati certifikát volební tomu, o němž bezpečně ví, že se jemu nedostává potřebného věku, neb že nemá ani aktivního práva volebního? Totéž však platí také při zjevných vadách postupu při volbě, neb nelze nahlédnouti, proč by nedopatření komisaře volbu řídicího nemohlo býti napraveno místodržitelem za příčinou rozhodnutí o vydání certifikátu volebního.

I tenkrát, dopadne-li rozhodnutí sněmu o platnosti volby v neprospěch osoby, certifikátem podělené, účinkuje toto prohlášení neplatnosti toliko ex nunc a nedotýká se nijak platnosti úkonů, které dotčená osoba v mezičasi jako poslanec byla vzala před se (§ 52. česk. a mor. řádu volebního).⁶⁾ Mezi práva, kteráž přísluší poslanci provisorně na základě certifikátu volebního připuštěnému, náleží též právo hlasovací v plném objemu⁷⁾, a poněvadž zákon v tomto směru žádného obmezení nevyslovil, může certifikátem opatřený hlasovati též o platnosti své vlastní volby.⁸⁾

Nebyl-li naproti tomu osobě, kteráž dle formálního výsledku volby jakožto zvolená se objevuje, místodržitelem vydán certifikát volební, nemůže prozatím místo poslanecké, o které běží, býti nikým zastáváno, nýbrž dlužno vyčkati, až kterak dopadne rozhodnutí sněmu o připuštění zvoleného. To vyplývá z toho, že dotčené rozhodnutí sněmu má dle zákona za předmět připuštění zvoleného a pokud se týče otázku platnosti volby, nikoliv otázku, byl-li místodržitelem certifikát vydán právem, čili nic, z čehož nutně vyplývá, že nemůže místodržitel prostě odepřením certifikátu učiniti eventuálně rozhodnutí sněmu bezpředmětným. V naznačeném případě nemůže tedy odepření certifikátu míti účinek zrušení volby, k němuž by místodržitel nikdy oprávněn nebyl, což na zbytek v Čechách výslovně bylo prohlášeno článkem I. dodatku ku zřízení zemskému vyhlášeného místodržitelským výnosem ze dne 1. pros. 1863 č. 56 z. z. Dopadne-li pak rozhodnutí sněmu v ten smysl, že volbu osoby, kteráž se ne-

⁶⁾ Zákon určil poměr, o který tu jde, ne zcela jasně slovy, že certifikát opravňuje zvoleného, by do sněmu vstoupil a zakládá na tak dlouho doměnku platnosti jeho volby, dokud nebylo uznáno (sněmem) ve smysl opačný. Dle toho mohlo by se zdáti, jako by dotčená doměnka mohla býti vyvrácena odvozem, čemuž však zajisté tak není, neb kdo měl by pak rozhodovati o tom, zda protidůkaz se zdařil?

⁷⁾ Důslednost tu výslovně vytkl § 55. slezského zák. zemsk. ze dne 22. listopadu 1875 č. 33 z. z.

⁸⁾ V této možnosti sluší ovšem spatřovati hlavní vadu dosavadní soustavy ověřování voleb, kterou by při nastávající reformě z ohledů slušnosti i politické mravnosti nejprve slušelo odčiniti. Zvláště tam, kde platí (jako v třídě držitelů velkých statků) v rozsáhlejší míře zásada skrutinia lisin, spočívá dle okolnosti rozhodnutí o platnosti volby v rukou zvolenců samých a tím nepřimo v rukou vlády, jež jim vydává certifikáty.

dostalo certifikátu, za platnou jest pokládáti, může pak zajisté zvolený ihned na základě tohoto usnesení do sněmu vstoupiti; certifikát nahrazuje tu vyzvání předsedy sněmu, u provedení dotčeného usnesení učiněné.⁹⁾

Nastává otázka, zda za příčinou ověření volby eventuálně vady při volení sběhlé, jakož i pro případ nedostatku passivního práva volebního při zvoleném mají býti přivedeny k platnosti z povinnosti úřední, neb sluší-li v příčině té vyčkati námitek stran, které prohlášeným výsledkem volby mají se za stíženy. Pokud pak jedná se o věcech těchto na základě námitek stran, dlužno opět uvažovati, není-li pro takové námitek neb protesty volební positivním právem stanovena lhůta jakási?

Původní řády volení do sněmů zemských nezminily se ani slovem o námitkách proti volbám, do sněmu vykonaným, nevytknuvše v příčině té tudíž také lhůty nižádné a ve většině zemí při tom také zůstalo. Z toho sluší souditi, že dle všeobecných pravidel, platných pro řízení správní, má jak zemský výbor, připravuje usnesení o ověření volby, tak i sněm sám, usnášeje se o věci té, uvažovati z povinnosti úřední všechny okolnosti, kteréž by pro rozhodnutí dotčené mohly míti důležitost. Hodlají-li strany, kteréž nepokládají prohlášený výsledek volby za správný, podáním protestů neb námitek upozorniti zmíněné faktory na materiál, který po jich soudě může přivoditi rozhodnutí, znějící v neprospěch platnosti volby, nemůže jim v tom ovšem býti bráněno a poněvadž v příčině té, jak dotčeno, zákonem není stanovena lhůta nižádná, sluší protesty volební připustiti až do dne konečného usnesení se o platnosti volby, při čemž ovšem i zastancům platnosti volby nemůže býti v tom bráněno, by pro případ podobným způsobem nepůsobili opět ve směru opačném. Jakmile však usnesení o platnosti volby se stalo, kterýmž tato záležitost konečně se vyřídila, stávají se všechny další protesty a námitek proti volbě aspoň potud bezpředmětné, pokud by čelily proti tomu, kterak se při volbě šlo před se, ač má-li usnesení o připuštění zvoleného vůbec míti nějaký význam právní.

Vůči tomuto stavu věci jest ovšem s podivením, že čl. II., odst. 1. cit. dodatku k českému zřízení zemskému, místodrž.

⁹⁾ Tak stanoveno pro volby do říšské rady výslovně § 58., odst. 3. volebního řádu ze dne 2. dubna 1873 č. 41 ř. z.

výnosem ze dne 1. pros. 1863 č. 56 z. z. vyhlášeného, připouští námitky proti volbě, pokud se týkají způsobu, kterak se při volbě šlo před se, a pokud se jimi upírá neb vindikuje tomu kterému voliči aktivné právo volební, ještě po 14 dnů, počítajíc ode dne, kdy byla volba sněmem za platnou uznána. Tímto naprosto vyjimečným předpisem, kterého v zemích jiných nijak užití nelze, změněna byla v Čechách naprosto povaha dotčeného usnesení sněmovního; kdežto v ostatních zemích jest usnesení to definitivní, má v Čechách toliko ráz provisorní, poněvadž ještě po něm běží 14denní lhůta k podání námitek proti volbě. Má-li totiž možnost podání takových dodatečných námitek míti smysl rozumný, nelze souditi jinak, než že vlastní řízení protestní zahájí se teprve oním provisorním ověřením volby.

Jinak ovšem má se věc, pokud jde o to, má-li osoba, kteráž za zvolenou byla prohlášena, zákonné náležitosti passivního práva volebního. Pokud jde o nedostatek takový, nemůže usnesení sněmu o připuštění zvoleného nikdy tomu brániti, by záležitost ta nebyla později znova, buď z povinnosti úřední neb k žádosti strany nějaké, vzata na přetřes. To ovšem jest zcela nepochybné, tvrdí-li se, že zvolený dodatečně pozbyl passivního práva volebního, poněvadž pak o věci vůbec ještě právoplatného rozhodnutí sněmu po ruce není; avšak i tenkrát, když se tvrdí, že zvolený ihned původně neměl náležitosti passivního práva volebního, nelze souditi jinak, poněvadž nezákonné ověření volby v případě dotčeném sice působí úpravu poměrů minulých, nemůže však pro všecku budoucnost osobě k úřadu poslanceckému po zákonu nespůsobilé možnost účastenství ve sněmu propůjčiti. To vysloveno jest v Čechách odstavcem 2., cit. článku II. místodržít. vyn. ze dne 1. pros. 1863 č. 56 z. z. s tou toliko modifikací, že odpory druhu naznačeného jest připustiti kdykoliv, jsou-li náležitě osvědčeny a sluší dle řečeného souditi, že i v zemích jiných protesty, jichž předmětem jest původní neb později nastalý nedostatek passivního práva volebního při voleném, nejsou vázány lhůtou nižádnou a že v příčině té možno nastoupiti pro případ i z povinnosti úřední.¹⁰⁾

Byla-li volba poslance zemského sněmem prohlášena za neplatnou, záleží další opatření ovšem na tom, z jakého důvodu

¹⁰⁾ Podobně stanoveno pro volby do říšské rady § 3., odst. 9. řádu jednacího říšské rady ze dne 12. května 1873 č. 94 ř. z.

se tak stalo. Pravidelně ovšem bude v dotčeném případě vypsatí novou volbu,¹¹⁾ a jedná se pak pouze o to, může-li tato nová volba býti předsevzata na základě dřívějších seznamů voličských, neb sluší-li za příčinou tou sdělati seznamy nové.¹²⁾ Avšak jest také možná, že sněm, zrušiv volbu dřívější, projevil svůj náhled v ten smysl, že za zvoleného jest pokládati nikoliv toho, kdož byl podělen volebním certifikátem, nýbrž osobu jinou, že tedy prohlášený výsledek volby se nesrovnává s výsledkem skutečným. Pak máme po ruce případ, již svrchu zmíněný, že osoba po právu zvolená neobdržela certifikátu a nelze pak vypsatí volbu novou, nýbrž má neprávem odmítnutý kandidát prostě předsedou sněmu býti vyzván, by úřad svůj nastoupil.¹³⁾

Dle toho sluší také zodpověděti otázku, jaký účinek by měla resignace poslance certifikátem opatřeného, však posud neověřeného? Resignace předpokládá dle povahy věci, že ten, kdož se mandátu vzdává, skutečně poslancem jest, poněvadž jemu jinak nepřislouží žádné právo dispozice s mandátem poslanceckým. Však právě tato okolnost jest na tak dlouho nerozhodnutou, dokud se nestalo usnesení v § 31. zřízení zemského zmíněné, pročež jest právem souditi, že při volbách sněmovních¹⁴⁾ resignace zvoleného poslance na tak dlouho postrádá plného právního účinku, pokud nebyla dotčená volba sněmem ověřena, že zvláště nelze vypsatí novou volbu, dokud není zjištěno, že nebude sněmem za zvole-

¹¹⁾ Při volbách do říšské rady jest vypsání nové volby v případě zrušení dřívější volby bezvýmínečně nařízeno § 4. odst. 2. jednacího řádu ř. rady ze dne 12. května 1873 č. 94 ř. z.

¹²⁾ O tom postrádáme pro volby sněmovní předpisu všeobecného a bude tedy zajisté za všech okolností kázati opatrnosti, sdělati seznamy nové. V Haliči odpadá dle zákona ze dne 30. září 1866 č. 25. z. z. a ve Slezsku dle § 57. zák. ze dne 22. listopadu 1875 č. 33. z. z. sdělení nových seznamů tenkrát, vypíše-li se nová volba do 90 dnů po vykonané volbě dřívější, ač nebyla-li tato dřívější volba sněmem zrušena právě pro nesprávnost seznamů voličských. Podobně stanoveno pro volby do říšské rady § 57. zák. ze dne 2. dubna 1873 č. 41. ř. z.

¹³⁾ Sr. svrchu zmíněný čl. I. vyhl. českého místodrž. ze dne 1. prosince 1863 č. 56. z. z., jenž ovšem má na zřeteli toliko případ obyčejný, když odeprání certifikátu se stalo pro domělý nedostatek passivního práva volebního.

¹⁴⁾ Jinak tomu ovšem jest při volbách do říšské rady; tu sluší dle § 4. jednacího řádu ze dne 12. května 1873 č. 94. ř. z. též v dotčeném shora případě ihned vypsatí novou volbu.

ného poslance pokládána osoba jiná, než ta, která se mandátu vzdala.¹⁵⁾

VII. Právní postavení poslanců.

§ 126.

Období volební.

Volební období stanoveno jest, pokud se týče sněmu, vůbec na šest roků (§ 6., odst. 2. česk. a mor. zřízení zemského). Těchto šest roků čítati jest od té doby, kdy posléze vykonány byly všeobecné volby do sněmu a to patrně v příčině všech poslanců od téhož dne, byť i volby konány byly postupně. Jelikož dle toho, co svrchu v § 122., str. 83. bylo pověděno, volí nejdříve obce venkovské, pak města, obchodní komory a posléze držitelé velkých statků, čítati jest volební období v příčině všech poslanců od vykonaných voleb v třídě velkostatkářů.

Uprázdnil-li se v mezičase mandát poslanecký, konati jest volbu dodatečnou; mandát poslanců, při dotčených volbách zvolených, zní pak toliko na zbytek všeobecného období volebního. Byl-li sněm před vypršením období volebního rozpuštěn, počíná vykonání po té volbami všeobecnými běžeti nové šestileté období volební.

Voličové nemohou mandát poslanecký před uplynutím volebního období nijak odvolati, (§ 6., odst. 2. česk. a mor. zřízení zemského) naproti tomu má poslanec povždy právo, mandátu se vzdáti i dříve, třeba byl voličům se zavázal, že vytrvá v úřadě po celé volební období.

Samo sebou se rozumí, že předpis o volebním období se týká toliko poslanců volených a nikoliv těch, kteří mají na sněmu hlas virilní. Pokud úřad, jenž opravňuje k hlasu virilnímu, není trvalým, nýbrž závisí na volbě ob čas vykonávané, jako

¹⁵⁾ Resignaci možno tedy ovšem přijmouti, avšak jen s tou výhradou, bude-li volba resignujícího uznána platnou, načež teprv může býti rozepsána volba nová. Praxe tu ovšem namnoze jinak sobě počíná, jsouc patrně svedena citovaným předpisem pro říšskou radu daným; tento předpis neodporučovali bychom však pro volby sněmovní ani de lege ferenda. Při volbách do říšské rady má se také věc potud jinak, že tam se vůbec nehledí k hlasovacím lístkům prázdným, nejasným, pak k lístkům, jež připadly osobě, jež postrádá volitelnosti; tam tudíž arcí by zásada zde hájená mohla míti důslednosti povážlivé.

zejména úřad rektorů universitních, platí pro zástupce úřadu takového arcí zvláštní období volební, jež v příčině té stanoveno jest předpisy, jimiž upraveny jsou vnitřní poměry úřadu, o který tu jde.

Držitelé společných virilních hlasů v Tyrolsku (§ 3., I. tamějšího zřízení zemského) mohou se sami o volebním období svého zástupce smluviti; neučinili-li tak, platí as i v příčině tohoto zástupce období všeobecné (sr. § 9., odst. 2. tyr. ř. vol. do sněmu).

§ 127.

Immunita poslanecká.

Mezi právy, příslušejícími poslancům jako takovým, uvéstí sluší v první řadě právo t. zv. immunity, kterým neodvislost poslanců a nepřetržitě konání jich funkcí úředních má býti zabezpečeno.

Právo rakouské upravilo instituci immunity poslanecké původně jediným předpisem, jenž platil stejnou měrou jak pro poslance sněmovní, tak i pro poslance na říšské radě. Jest to zákon ze dne 3. října 1861 č. 98 ř. z.¹⁾, jenž, pokud se týče poslanců na radě říšské, později byl nahrazen § 16. základního zákona státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. pros. 1867 č. 141 ř. z.²⁾ kdežto v příčině poslanců zemských posud jest v platnosti.

Pod pojmem immunity poslanecké zahrnují se obyčejně dvě různé instituce, kteréž poji toliko moment zevnější, kdežto co do podstaty je dlužno přesně rozlišovati. Jedna z těchto institucí týče se výhradně úředních funkcí poslaneckých a má zaručiti neodvislé vykonávání úřadu poslaneckého, kdežto druhá ze zmíněných institucí má s úředními funkcemi poslance souvislost jen tak dalece, že neztenčené vykonávání těchto funkcí jest legislatorním důvodem zvláštní exemce poslance z platnosti všeobecných předpisů práva neb řízení trestního. O každé z nich chceme tudíž pojednati zvlášť.³⁾

¹⁾ Zákon ten otiskn v příloze k dlu prvnímu pod číslem 25.

²⁾ V materialním ohledu nestala se však novým tímto předpisem i v příčině říšských poslanců žádná změna, poněvadž se se starším zákonem ze dne 3. října 1861 téměř do slova srovnává.

³⁾ Sr. o této věci z novějších spisovatelů rakouských: v. Kissling: Die Unverantwortlichkeit der Abgeordneten und der Schutz gegen Missbrauch derselben (2. vyd., ve Vídni 1885). Seidler (Dr. Gustav): Die Immunität der Mitglieder

Samo sebou se rozumí, že nelze co do immunity činiti rozdílu mezi poslanci volenými a virilisty, pročez všechny výklady zde podávané stejnou měrou platí o těch jak oněch.

I. Immunita pro úřední činy poslanců upravena jest § 1. cit. zákona ze dne 3. října 1861 č. 98. ř. z. Dle tohoto předpisu nesmí členové sněmu proto, kterak vykonávající své povolání hlasovali, nikdy býti vzati v odpovědnost; pro vyjádření pak, která takto učinili, mohou býti vzati v odpovědnost toliko od sněmovny, jejíž členy jsou.

Předpis ten jest o sobě jasný a nemá třeba zvláštního výkladu; co pak se týče zodpovědnosti za vyjádření učiněná, odkázati jest k jednacím řádům jednotlivých sněmů, které připouštějí, by poslanec, jenž učinil vyjádření nepřístojná, byl předsedou volán k pořádku a po případě odejmuto jemu bylo slova. Pohřichu ovšem nyní takřka všeobecně se uznává nedostatečnost těchto ustanovení.⁴⁾

Pochybnost vzchází však často v tom směru, která vyjádření poslancem učiněná jeví se býti vykonáváním úřadu poslaneckého. Není sporno, že immunity chráněno jest hlasování a řeči netoliko v plenu sněmovny, nýbrž i ve výborech a komisích, sněmovnou k připravení neb vyřízení některé záležitosti zvolených. Naproti tomu zajisté nepožívají dotčené ochrany jednání parlamentárních klubů, třeba tyto toliko z poslanců sestávaly; jestliž činnost poslanců v těchto sdruženích toliko soukromou a nikoliv

der Vertretungskörper nach österr. Rechte (v Lipsku a ve Vídni 1891). Zucker: „Zur Auslegung der Bestimmungen des österr. Rechtes über die Immunität der Abgeordneten“ v Archiv für öff. Recht. VIII., str. 121—133., pak mou recenzi knihy Seidlerovy v „Právniku“ z r. 1891 str. 214—220.

⁴⁾ Sr. §§ 60. a 61. jednacích rádu sněmu českého v příloze k dílu I. pod č. 26 otíštěného. Tento jednacích rádu nepřipouští ani vyloučení poslance, jenž byl pronesl řeči neslušné neb dokonce trestuhodné, z účastenství v téže schůzi, nerku-li tedy na delší dobu, jak to pravidelně připuštěno jest v jednacích rádech zahraničných sborů zákonodárných. Volání předsedovo „k věci“ neb „k pořádku“ stalo se následkem nutnosti častého užití prostředku tohoto, jakož i v nedostatku vhodných prostředků donucovacích ve skutečnosti spíše předmětem posměchu než vážného rozjímání. Dosavadní prostředky mohly stačiti v době, kdy všickni členové sborů zákonodárných prodchnuti byli přesvědčením o nutnosti zachování parlamentární disciplíny; poměry ty se však od této doby podstatně změnilly a objevuje se nyní buď přístřežení jednacích rádu neb obmezení immunity poslanecké býti požadavkem nad míru nalehavým.

úřední, jakož vůbec žádný poslanec nemůže býti nucen, by se stal členem některého parlamentárního klubu.

Mnohem větší nesnáze činí otázka naše, pokud jde o taková vyjádření, která poslanec sice učinil ve sněmovně, avšak mimo pořad jednání sboru, neb dokonce na úkor řádnému postupu jednání tohoto.

Sem náležejí zvláště t. zv. interjekce t. j. projevy, které učinil poslanec, nemaje slova, mezi řeči jiného poslance neb zástupce vládního, prohlášení, které byl učinil poslanec, když jemu výslovně bylo odejmuto slovo, pak všeliké projevy a činy, jimiž poslanec některý snaží se zameziti jednání, ve sněmovně zahájené. Však nelze důvodem o tom pochybovati, že všeliké projevy druhu naznačeného nijak nepožívají immunity, o niž tu řeč, poněvadž nebyly učiněny poslancem u vykonávání jeho povolání, majíce ráz naprosto soukromý.⁵⁾

Tím méně ovšem lze vztahovati immunity poslance pro úřední jeho vyjádření na projevy, které učinil poslanec ve schůzi voličské, třeba tam mluvil k voličům svým jako poslanec. Že názor ten správným jest, vyplývá též z toho, že o „zodpovědnosti oproti sněmovně samé“, ku kteréž zákon v příčině té odkazuje, nemůže býti řeči při schůzi, která není řízena orgány, sněmem k tomu konci ustanovenými, tak že bychom jinak došli k výsledku, že projevy ve schůzích dotčených vůbec se vymykají ze zodpovědnosti veškeré, což by se zajisté přičilo patrným intencím zákonodárcovým.⁶⁾

⁵⁾ Nerozhodno jest, že toliko poslanec má přístup do jednacích síní, že tedy jen on projev druhu naznačeného může učiniti. Nehledíc ani k tomu, že tvrzení to není v ohledu skutkovém správné — vždyť mají přístupu i zástupcové vládní, zapisovatelé a hosté — sluší tu uvážiti, že, když jednacích rádu předpisuje určitý pořad jednání, za projev poslance u vykonávání jeho povolání učiněný pokládán býti může jen ten, jenž učiněn byl na základě tohoto rádu jednacích. Ostatní projevy požívají toliko immunity, o níž se pod č. II. zmíníme, nikoliv ale immunity pro úřední činy stanovené. Opačného náhledu v příčině té jest Seidler n. u. m. str. 85; tento spisovatel však uzaává sám, že by immunity, o kterou tu jde, nemohli se dovolávati členové sboru zákonodárného, jenž by se sešel, nejsa svolán způsobem ústavou k tomu konci předepsaným, neb který by pokračoval v poradách, byv vladařem výslovně rozpuštěn neb odročen. Případ jest však zde úplně tentýž, tu jak tam jde o projevy, kteréž se vymykají z rámce činnosti, zákonem neb jednacím rádem poslancům vykázané.

⁶⁾ Poslanec sice může, nemusí však promlouvat s voliči svými; projevy, které on ve schůzi voličské učinil, vztahují se sice na vykonávání jeho mandátu, nejeví se však býti učiněny u vykonávání úřadu poslaneckého.

Zástupcům vlády jako takovým nepřísluší immunita, o níž tu řeč. Je-li zástupce vlády zároveň poslancem, záleží na tom, zda prohlášení, o kterém jde, jím učiněno bylo jako poslancem neb jako zástupcem vlády. Praxe však v případě pochybnosti k mírnějšímu kloní se výkladu.

Dle povahy věci končí immunita poslance pro činy jich úřední ukončením jednání dotčeného sboru zákonodárného a to tím více, když, jak ihned seznáme, dokonce immunita pro činy neúřední pomíjí ukončením zasedání sněmu. Pochybnost však, zda přísluší privilegium to členům výboru zemského jako takovým mimo čas zasedání sněmu. Jelikož zemský výbor se skládá výhradně z poslanců jako takových, ztráta členství ve sněmu má též pravidelně za následek pominutí mandátu člena výboru zemského, zemský výbor tudíž považovati jest za orgán sněmu stále úřadující, dlužno souditi, že i projevy, které učinili členové zemského výboru jako takoví mimo čas zasedání sněmu, požívají immunitu, o kterou tu jde.⁷⁾

S dotčenou právě immunitou poslaneckou souvisí též předpis § 28., posl. věta zák. tiskového ze dne 17. pros. 1862 č. 6. ř. z. pro r. 1863, dle něhož za věrohodná sdělení jednání sborů zákonodárných nelze nikomu ukládati zodpovědnost. Výklad tohoto vešporného předpisu náleží však v obor práva trestního.

Jak historický vývoj instituce naší, tak i patrná tendence příslušných předpisů zákona nasvědčují tomu, že immunita poslancům pro jich výkony úřední propůjčená vylučuje toliko jich zodpovědnost ve smyslu obecných zákonů trestních, že však nijak se netýče zákonných následků, jež může míti ten který projev v ohledu práva civilního anebo vůči zvláštním předpisům disciplinárním, kterým třeba podléhá poslanec, jenž dotčený projev učinil. To vůbec nezdá se býti pochybné, pokud se týče zodpovědnosti ve smyslu práva občanského; zajisté může poslanec, jenž by ku př. řeči ve sněmu pronesenou vybízel

Zcela nerozhodno ovšem při tom jest, že schůze voličské, dějí-li se v čas vypsaných voleb a nikoliv pod širým nebem nepodlehají předpisům zákona o shromážděních ze dne 15. listopadu 1867 č. 135 ř. z. dle § 4. zákona tohoto.

⁷⁾ Že zemský výbor má též rozsáhlou agendu správní, kterou vyřizuje samostatně, nesmí nás nijak másti. Agendu takovou má i sněm a nelze zajisté tvrditi, že immunita se obmezuje na účastenství v pracích zákonodárných. Sr. k tomu ostatně též Seidler n. u. m. str. 101, jenž dokonce vindikuje členům zemských výborů mimo čas zasedání immunitu pro činy neúřední.

k činům nezákonným, podkopal nepravým sdělením úvěr nějakého ústavu peněžního a pod. býti před soudem civilním žalován o náhradu škody z toho vzešlé.⁸⁾ Pochybnější zdá se věc ve směru zodpovědnosti disciplinární; však i tu nelze privilegium immunitu — a o privilegium tu rozhodně jde — rozšířiti přes míru účelu instituce a patrným smyslem zákona naznačenou.⁹⁾ I říšský soud kloní se, jak se zdá, v jednom z novějších nálezů svých k názoru tomuto.¹⁰⁾

Dle rakouského práva též o tom nemůže býti pochybováno, že privilegium poslanců, dle něhož pro činy úřední podlehají toliko judikatuře sněmovny samé, jest povahy ryze subjektivní a že je nelze rozšířiti v ten smysl, jakoby jednání sněmovny vůbec nemohla býti předmětem posuzování se strany některé instance mimoparlamentární.¹¹⁾ Tak zajisté lze stihati trestně toho, kdo

⁸⁾ Opačného náhledu jest Seidler n. u. m. str. 79, chtěje vyloučiti i civilní žalobu na poslance pro úřední jeho činy a to netoliko se strany vlády, nýbrž i se strany osob soukromých. Však ani obecná mluva nepoužívá výrazu „bráti v odpovědnost“ („zur Verantwortung ziehen“) o žalobách civilních.

⁹⁾ Vždyť úředník, přijímaje mandát poslanecký, nevystupuje nijak ze svého dosavadního svazku služebního aniž sprostěn jest přísahy své služební. Porušil-li tedy úředník řeči na směru pronesenou hrubým způsobem tajemství služební neb dopustil-li se zločinu — třeba tento následkem immunitu nemohl býti stíhán soudně — může zajisté nastati jeho sesazení s úřadu v cestě disciplinární, poněvadž řízení v tomto směru na existenci a výsledku soudního vyšetřování trestního jest nezávislé. To uznává de lege lata i Zucker n. u. m., přimlouvaje se toliko za reformu de lege ferenda. Však ani tu neshledáváme potřeby nějaké nápravy na tak dlouho, pokud přijetí úřadu poslaneckého není závislé na přivolení úřadu, jemuž dotčený zřízenec v ohledu disciplinárním jest podřízen. Opačného náhledu jest i de lege lata Seidler n. u. m. str. 79.

¹⁰⁾ Řečený soud prohlásil se totiž v jednom případě, kde bylo tvrzeno porušení immunitu poslanecké nálezem disciplinárním, býti nepřislušným a to hlavně z důvodu toho, že nález disciplinární byl vydán proti stěžujícímu jakožto zřízenci státnímu, nikoliv jakožto občanu státnímu, tutíž tu nejde o porušení politických práv státních občanů, ústavou zaručených. (Nález ze dne 5. července 1892 č. 210 v Z. f. V. 1892 č. 37). Dle povahy případu nešlo při tom asi o immunitu pro činy úřední a poněvadž zamítnuta byla stížnost pro nepřislušnost, nevyslovil se ovšem říšský soud ex professo o otázce v textu položené, přec však zdá se ze zmíněného odůvodnění prosvítati náhled, že privilegium naše zaručuje toliko takovou immunitu, jež stejnou měrou pospívá všem státním občanům a nikoliv takovou, která se hodí toliko na příslušníky určitého stavu neb povolání.

¹¹⁾ Jinak ovšem dle práva anglického; tam však také celé pojímání naší instituce jest rozdílné a sezení parlamentu nejsou veřejná. Sr. v této věci Seidler n. u. m. str. 3.—11.

navedl poslance, by učinil na sněmu prohlášení, jež přiči se zákonu trestnímu; ne méně bude připustiti důkaz pravdy oproti tvrzením ve sněmovně proneseným a to bez rozdílu, vyskytne-li se závažnost tohoto důkazu v rozepři civilní neb trestní.¹²⁾ Vůbec není vyloučeno posouzení prohlášení na sněmu učiněného v kterémkoliv směru soudem, jen když není trestnost prohlášení přímým předmětem nálezu soudcovského, nýbrž toliko praejudiciální otázkou v rozepři jiné.¹³⁾

II. Immunita pro činy neúřadní, poslancem předse-
zvaté, má účel a ráz v podstatě zcela jiný. Jde při ní patrně jen o to, by nemohl poslanec třeba tendenčním zatčením, kteréz by vykonáno bylo právě v době, kdy přítomnosti jeho ve sněmovně jest zapotřebí, odňat býti pracím tohoto povolání svého, neb by třeba neodůvodněným zavedením vyšetřování trestního — pokud jím zbavuje se passivního práva volebního — nebylo jemu další účastenství v jednáních sněmu učiněno nemožným. Dle rakouského práva v tomto směru stanoveno:

1. Pokud trvá zasedání sněmu, nelze žádného jeho člena pro trestný čin bez přivolení sněmu zatknouti neb soudně stíhati, vyjmajíc případ ten, že poslanec dopaden byl při činu samém (§ 2., věta první zákona ze dne 3. října 1861 č. 98. ř. z.).

Privilegium poslanců, o němž tuto řeč, týče se jednak zatčení, jednak vyšetřování trestního. Kdežto však, pokud se týče zatčení, se nerozeznává, zda trestní řízení, na jehož základě se vazba povoluje, se provádí soudem, úřadem politickým neb finančním, připojeno, pokud se týče vyšetřování, důležité obmezení, že třeba povolení sněmovny toliko k stíhání soudnímu, z čehož a contrario vyplývá, že není třeba dotčného svolení k tomu konci, by mohlo proti poslanci býti zavedeno vyšetřování pro přestupek policejní neb důchodkový.¹⁴⁾

¹²⁾ Vždyť jinak by musila býti prohlášení poslanci mocí jich úřadu učiněná pokládána za neomylná, což zajisté nikdo tvrditi nebude.

¹³⁾ Seidler poukazuje n. u. m. str. 83. právem k tomu, že by při jinakém pojmání věci stanovení privileje immunity poslanecké značilo změnu materialních předpisů práva civilního a trestního, což však odporuje jak znění tak i patrnému smyslu zákona. Sr. i nález nejv. jako kassačního soudu ze dne 9. července 1892 č. 7155 (Z. f. V. 1892 č. 49), jimž bylo vysloveno, že nestane se projev tiskem učiněný beztrestný tím, že věc, o kterou jde, stala se předmětem interpellace ve sboru zákonodárném.

¹⁴⁾ Bylo by ovšem zcela pochybeno, kdyby kdo chtěl a majori ad minus souditi, že třeba tím více svolení sněmu k stíhání politickému neb důchodkovému,

Tím méně ovšem zapotřebí přivolení sněmovny k projednávání o žalobě civilní na poslance podané, neb nelze zajisté rozepři civilní proti poslanci zahájenou naznačiti jakožto „soudní stíhání.“¹⁵⁾ Že k disciplinárnímu stíhání zřízence některého, jenž zastává mandát poslanecký, netřeba přivolení sněmovny, vysvítá ovšem již z toho, co v příčině té svrchu v odstavci I. bylo uvedeno.¹⁶⁾

Pochybným zdá se býti, zda privilegium naše překaží též uvalení vazby u provedení pravoplatného trestního nálezu,

když je ho třeba již k stíhání soudnímu. Nehledíc ani k tomu, že tu nejde o rozdíl toliko kvantitativní, byla by tu spíše na místě argumentace opačná, neb jest patrné, že svolení sněmu právě se vyhledává toliko vzhledem k závažnosti a důležitosti právních následků určitého provinění resp. vyšetřování v příčině té zavedeného. Hlavní však důvod ve prospěch náhledu v textu hájeného jest ten, že vyšetřování pro přestupek policejní neb důchodkový nemůže nikdy míti za následek ztrátu passivního práva volebního, tak že — poněvadž případ zatčení zvláště jest upraven — vyšetřováním takovým nikdy nemůže nastati přerušeni činnosti poslanecké, což jedině mělo dle patrného úmyslu zákonodárcova býti závislým učiněno na svolení sněmovny. Ovšem mohlo by se namítati, že tentýž důvod platí i v příčině soudních přestupků, kde přec dle zřejmých předpisů zákona svolení sněmovny k zahájení vyšetřování jest třeba; nesmíme však přehlédnouti, že roku 1861 (kdy vydán byl náš předpis) skutečně ještě vyšetřování pro některé přestupky soudní vylučovalo z passivního práva volebního, tak že tím zmíněný předpis s dostatek jeví se býti odůvodněn. Nelze tedy argumentaci naší vytknouti, jako by lpěla pouze na doslova zákona; ostatně také platí i zde důvod, že nelze privilegia vykládati extensivně. Téhož náhledu jest Seidler n. u. m. str. 103, dovolávaje se přesvědčujícím způsobem dějin vzniku zákona z roku 1861 a v tentýž smysl vyslovil se i říšský soud ve svém nálezu ze dne 21. dubna 1890. H y e č. 482.

¹⁵⁾ To platilo také v době starší, kdy ještě místa měla vazba pro dluhy civilní; ovšem mohlo se tehda jednat o to, není-li k skutečnému uvalení vazby na poslance třeba přivolení sněmovny, poněvadž bylo lze tvrditi, že jde o zatčení, byť i ne o „soudní stíhání“. Nyní když vazba pro závazky civilní téměř úplně pominula — neb případy exekuce ad praestandum factum dle § 310. soud. řádu a provisorní vazby dle § 275. téhož řádu jsou takřka úplně nepraktické — nelze o správnosti náhledu v textu projeveného nijak více pochybovati. Srov. o tom: Seidler n. u. m. str. 102.

¹⁶⁾ Když, jak jsme seznali, ani immunita pro činy úřadní poslanců stanovena nechrání poslance před stíháním disciplinárním, zajisté tím méně tu může býti řeč o immunitě druhé, o níž tu pojednáváme. Ostatně pravidelně odpadne tu nutnost svolení sněmovny již proto, poněvadž tu nejde o stíhání soudní; vždyť toliko při soudech (v užším slova smyslu) jest řízení disciplinární svěřeno ve smyslu předpisu základních zákonů státních instancí soudcovské.

dříve proti poslanci vynesenu; všeobecné znění zákona nebrání nám, bychom nedali k této otázce odpověď zápornou.¹⁷⁾

Privilegium poslanců, o které tu jde, omezeno jest dle zákona na dobu zasedání (Dauer der Session). Doba ta počíná běžeti zahájením schůzí sněmu; při dodatečných volbách mezi zasedáním vykonaných počíná immunita dodáním certifikátu volebního. Jak později ještě k tomu zvláště bude poukázáno, končí se doba zasedání pravidelně každoročně tím, že se sněm, vyřídív práce své, vladařem propustil, kdežto pouhé odročení porad sněmovních účinku toho nijak nemá. V čas, kdy vydán byl předpis náš, mělo se ovšem za to, že se zasedání vždy každého roku ukončí a to také posud bylo, pokud se týče sněmů, v praxi pravidlem. Namnoze však nastane na místě ukončení zasedání pouhé odročení a to hlavně proto, by nebyly zmařeny práce sněmovnou v minulém právě období započaté avšak neukončené. Stalo-li se tak, trvá ovšem na vzdor opačné ratio legis immunita na dále, ačkoliv není možno, provokovati usnesení sněmu, což zvláště vůči okolnosti, že dle rakouského práva promlčení činu trestního na vzdor zahájenému jednání o svolení k soudnímu stíhání poslance na dále běží, jeví v praxi důslednosti dosti povážlivé.¹⁸⁾ Mimo čas zasedání neprospívá však immunita pro činy neúřední ani členům stálých výborů, zvláště také ne členům výboru zemského.¹⁹⁾

Že rozpuštěním sněmu immunita tato přestává, rozumí se samo sebou a plyne to již z té okolnosti, že rozpuštěním tímto pomijí vůbec mandáty volených poslanců.

Zákon náš nevytkl prázdných pravidel hmotných, dle kterých řídit se jest sněmovně rozhodující o žádosti za povolení k zatčení neb k soudnímu stíhání poslance. Z toho soudí se na-

¹⁷⁾ Téhož náhledu jest Seidler n. u. m. str. 105, jenž dobře poukazuje k tomu, že by při trestní vazbě vyjimka v příčině dopadení při činu samém stanovená neměla smyslu žádného. Ostatně již obecná mluva užívá slova „verhaften“ spíše hledíc k vazbě vyšetřovací než k vazbě u provedení trestního nálezu uvalené.

¹⁸⁾ De lege ferenda ovšem by se odporučilo stanoviti, že immunita trvá jen po ten čas, po který sněmovna odbývá pravidelné schůze, neb jest v tom odpor, žádati usnesení sněmovny, když tato vůbec nezasedá. Nález říšského soudu ze dne 21. dubna 1890, Hye č. 482 nechává otázku v textu zmíněnou nerozřešenu, ačkoliv právě ona byla předmětem stížnosti vznesené.

¹⁹⁾ Jiného náhledu zdá se u věci této býti Seidler n. u. m. str. 101.

mnoze, že sněmovna jest v tomto ohledu zcela neobmezenou, že zvláště může majorita bez dalších ohledů svoliti k žádosti k stíhání člena k minoritě náležejícího a naopak odepřiti svoliti k stíhání vlastníci přivrženců, třeba by se tak dělo jedině za účelem tím, by „regulován“ byl poměr stran ve sněmovně zastoupených ve smyslu majoritě příznivém. Byť i praxe náhled ten s touto příkrrou důsledností sobě neosvojila, stává se přec často, že sněmovny od-pírají povolení k stíhání poslanců pro domnělou „malichernost věci“, pro „nedostatek náležitých důkazů o vině poslancově“ a jiné podobné příčiny. Při tom však přehlízí se, že při nedostatku výslovného předpisu zákona hleděti jest k duchu instituce, jíž se týče; tento však zde patrně nese se k tomu, by zamezeno bylo každé tendenční stíhání poslance, jež by mohlo býti na újmu řádnému konání funkcí poslaneckých. Zvláště nemělo by se zapomínati, že trestní řízení sice v první řadě sleduje účel, učiniti ex officio zadost uražené spravedlnosti, že však řízení to vedle toho též namnoze směřuje k tomu, by ten, kdo činem trestním byl poškozen, mohl dovolati se práva svého způsobem výhodnějším, než-li to možné jest v rozepři civilní, a to zvláště tenkrát, jde-li o delikt, který se stíhá toliko k návrhu strany soukromé. Tyto třetí osoby zajisté nechtěl zákonodárce zkracovati v jich právech vytčením privilegia immunity poslanecké; co pak týče se závažnosti činu, jest zajisté odůvodněn úsudek, že čím nepatrnější jest čin, pro který jest vznesena obžaloba, tím méně jest příčiny, odepřiti svolení k soudnímu stíhání poslance, poněvadž nelze pak domnívati se, že výsledkem trestního řízení bude nějaké omezení poslance co do úředních jeho výkonů. Docházíme tedy výsledku, že není to zůstaveno libovůli sněmu, chce-li svoliti k soudnímu stíhání neb k zatčení poslance, že naopak povolení k soudnímu stíhání nemá odepřeno býti oproti obžalobě soukromé a že je i proti žalobci veřejnému lze odepřiti jen tenkrát, je-li tu nebezpečí, že zavedením vyšetřování by poslanec bez důvodu zbaven byl passivního práva volebního a že svolení k zatčení možno odepřiti jen tenkrát, je-li neztenčeného vykonávání činnosti poslance dle náhledu sněmu tou měrou zapotřebí, že by přerušeni její bylo na újmu řádnému a nezávislému konání funkcí poslaneckých.²⁰⁾

²⁰⁾ Nemůžet býti účelem privilegia, by poslancové beztrestně mohli spáchat činy trestné; výsada o kterou jde, zajisté propůjčena byla nikoliv ve pro-

2. V případě svrchu vyjmutém, když totiž poslanec dopaden byl při činu samém, lze zavést trestní vyšetřování a po případ poslance i zatknouti bez přivolení sněmovny, avšak dlužno v takovém případě o zatčení (nikoliv tedy již o zavedení trestního vyšetřování) předsedovi sněmu ihned zprávu podati. Předseda pak oznámí věc sněmu a tento má právo žádati, by zatčení, o němž byl předseda zpraven, bylo ihned zrušeno a pokud se týče, by soudní stíhání — o němž snad na zbyt učiněno bylo oznámení, neb o němž třeba sněm jinak vědomosti nabyl — bylo odročeno na celou dobu zasedání sněmovního.

3. Přihodil-li se případ zatčení neb soudního stíhání poslance mimo čas zasedání sněmu, není sice třeba ani přivolení sněmovny ani oznámení případu předsednictvu sněmu, avšak sněm má po opětném sejítí se právo, žádati, by vazba byla zrušena a po případě soudní stíhání bylo odročeno na celou dobu zasedání. Ovšem i zde vyskytuje se kontroverze, týká-li se předpis ten také výkonu vazby na základě právoplatného nálezu dřívějšího uvalené neb toliko vazby vyšetřovací; otázku tu sluší rozřešiti podobně, kterak jsme se svrchu o to byli pokusili. Rovněž postrádáme pravidel hmotných o tom, kdy sněmovna může učiniti žádání právě zmíněné; z důvodů, již s hora vyložených, máme za to, že by i rozhodnutí sněmovny v dotčeném směru bylo konečné, přec není jinak zůstaveno libovůli její, nýbrž vázáno pravidly, vyplývajícími z povahy a z účelu instituce, o kterou tu jde.

§ 128.

Ostatní práva poslanců.

Kromě práva immunity, kteréž jest ovšem nejvýznačnějším z práv, poslancům náležejících, přísluší těmto ještě některá jiná oprávnění zvláštní, z jich postavení vyplývající, a to:

spěch o sob určitých, nýbrž ve prospěch věci, nemůže tedy sahati dále, než toho tento věčný moment nutně vyhledává. Nauka o domnělé souverenitě sborů zákonodárných jest nyní vůbec uznána za mylnou; ostatně není ani sporno, že při rozhodnutí, o které jde, nejde nijak o funkci zákonodárnou (ku kteréž by ostatně třeba bylo přivolení koruny), nýbrž o funkci správní, v příčině kteréž platí všeobecné pravidlo, že úkony výkonné moci pohybovati se musí v mezích platných zákonů. Naprosto nerozhodno jest pro otázku práva trestního, že rozhodnutí sněmu není podrobeno dle rakouského práva žádné kontrole právní, poněvadž nebude nikdo popírati, že zákona šetřiti má i ta instance, proti jejíž rozhodnutí žádného dalšího odvolání více není.

1. Právo na denní plat (diěty poslanecké), jakož i na náhradu nákladu cesty, již třeba vážiti, by poslanec mohl se účastniti porad a usnesení sněmovních. Jest ovšem s podivením, že není právo na tyto platy u nás, pokud se týče sněmu, upraveno zákonem, nýbrž že pouhými usneseními sněmovními, kteréž mohou býti sněmem kdykoliv odvolána neb modifikována, došel upravení poměr, při němž stránka finanční rozhodně ustupuje oproti veřejnoprávnímu jeho významu.¹⁾ V Čechách přísluší voleným poslancům na sněmu — nikoliv ale virilistům — dle snesení sněmovního ze dne 20. dubna 1861 denní plat 5 zlatých z fondu zemského po celou dobu, po kterou sněm odbývá porady²⁾ a to bez rozdílu, zda poslanec má své bydliště v Praze neb na venkově. Přespolní poslanci mají mimo to nárok na náhradu výloh cesty, v příčině které však posud zvláštního regulativu postrádáme.³⁾ Podobně má se věc i v zemích jiných.⁴⁾

¹⁾ Jak známo, odporučovala konstituční theorie diěty poslanecké za tou příčinou, by i méně zámožným bylo umožněno přijmouti mandát poslanecký a by tím ve skutečnosti kruh osob volitelných byl rozšířen.

²⁾ Onemocní-li poslanec, bere diěty i na dále, bylo-li o tom učiněno oznámení praesidii sněmu. Naproti tomu nepřislušejí diěty poslanci, jenž bez takové omluvy schůzi sněmovny se vzdaluje. Vyžádal-li si poslanec dovolenou, přestává jeho nárok na diěty až do opětného jeho dostavení se do sněmovny (§ 20. jedn. řádu česk. sněmu).

³⁾ Sr. zprávu, kterou v této věci podal zemský výbor českému sněmu, sdělenou Čížkem v S. O. V. na str. 241. a násl. Vzhledem k usnesení sněmem českým při vyřízení rozpočtu pro rok 1882 učiněnému navrhl zemský výbor, by cestovné poslanců se nahrazovalo způsobem dosavadním, totiž dle individualné likvidace. Sněm pak přijal ve svém sezení, dne 17. října 1882 odbývaném, návrh budžetní komise, nesoucí se k tomu, by členům sněmu, mimo Prahu a předměstí bydlicím, nahrazen byl náklad cesty a to tak, že účtovati mohou jízdné v I. třídě železniční, jinaké pak náklady cesty „dle míry v místě obvyklé“. Roku 1887 jednalo se opět o této věci a tu navrhl zpravodaj úpravu podobnou, jaká se stala pro říšskou radu zákonem ze dne 11. března 1875 č. 23 ř. z., nař. min. vnitra ze dne 31. července 1876 č. 105 ř. z. a § 14. jednacího řádu říšské rady. Sněm však usnesl se dne 21. prosince 1887, by cestné i na dále se účtovalo dle zásad obsažených v sněmovním usnesení ze dne 17. října 1882 a na tomto stavu věci nebylo posud ničehož měněno. Pozoruhodno jest, že již roku 1848 stanoven byl denní plat poslanců na sněmu českém sumou 5 zl. konv. měny a cestné 1 zl. konv. mince za každou mili vzdálenosti, což vše mělo se platiti z pokladny státní (vyhláška praesidia zemského gubernia ze dne 18. května 1848 č. 4173 v české prov. sbírce zák. 30 sv. č. 103 na str. 175 a násl.).

⁴⁾ Dle zpráv, došlých českého výboru zemského k jeho dotazům, v příčině té roku 1882 a 1887 učiněným, jest výměra diět a cestovného v jednotlivých

2. Již v právu obecním (díl I., § 77., str. 317.) bylo pojednáno o tom, že trestní nález, který by vynesl obecní představený společně s dvěma radními obecními na poslance zemského ve smyslu zřízení obecního, musí být dříve předložen politickému úřadu okresnímu k předběžnému zkoušení a stvrzení, ač má-li míti takový nález platnosti. Tato výsada týče se netoliko poslanců volených, nýbrž i těch, kdož mají virilní hlas na sněmu a trvá na tak dlouho, pokud osoba, již se týče, skutečně jest poslancem, tudíž při volených poslancích až do vypršení období volebního neb rozpuštění sněmu, nenastala-li ztráta mandátu již dříve, kdežto při virilistech jest trvání výsady na volebním období zcela nezávislé.⁵⁾

zemích velmi různá. Na Moravě platí se diety 5 zlatých a cestovné vůbec se nenahrazuje; ve Slezsku obnáší denní plat 6 zlatých, za cestu nahrazuje se 1 zl. za míli cesty z místa volebního do Opavy a zpět (usnesení sněmu ze dne 26. srpna 1870 a 28. listopadu 1872); v Dolním Rakousku platí se diéta 8 zl., však žádná náhrada za cestu; v Horním Rakousku stanoven denní plat pro poslance v Linci bydlící na 4 zl., pro ostatní na 5 zl., kdežto cestné se nahrazuje dle zásad slušnosti (nach billigem Ermessen) t. j. dle výloh skutečných (usnesení sněmu ze dne 18. dubna 1861 a 28. září 1868); v Haliči nahrazuje se přespolním členům dle usnesení sněmovního ze dne 20. dubna 1861 1 zl. za každou míli cesty od bydliště poslance do Lvova a zpět; v Štýrsku obdrží poslanci mimo Štýrský Hradec bydlící diétu 5 zl. a náhradu cesty v I. třídě železniční konané, event. 1 zl. za každou míli (usnesení sněmu ze dne 16. dubna 1861); v Tyrolsku obdrží poslanci v Inoství bydlící denně 3 zl., ostatní 5 zl. a náhradu nákladů cesty sumou 1 zl. za každou míli; ve Vorarlberku má se věc co do náhrady nákladů cesty podobně; v Solnohradsku obdrží poslanci v Solnohradě bydlící denní plat 2 zl., přespolní 4 zl., tito pak kromě toho za každý kilometr cesty 13 kr., resp. 20 kr. (usnesení sněmu ze dne 12. dubna 1861); v Korutanech obnáší dle usnesení sněmu ze dne 20. ledna 1863 denní plat 4 zl. a za cestu nahrazuje se 1 zl. pro míli vzhledem k bydlišti poslancové; v Krajině obdrží dle usnesení sněmu ze dne 15. dubna 1861 Lublaňští poslanci denně 3 zl., ostatní 5 zl. a náhradu skutečných nákladů cesty; v Bukovině obnáší denní plat 3 zl. a za cestu platí se 1 zl. za míli (usnesení sněmu ze dne 3. února 1863); v Dalmatsku nahrazuje se diéta 4 zl., kdežto náhrada cestného vyměřena dle 4 pásem paušální sumou 30—80 zlatých; v Gorici konečně stanovena usnesením sněmu ze dne 22. dubna 1861 diéta na 4 zl. a cestné nahrazuje se při jízdě po železnici dle sazby I. třídy, jinak jedním zlatým za každou míli vzdálenosti.

⁵⁾ Výsada ta jest dalším dokladem pro správnost náhledu svrchu v ten smysl projeveného, že immunita nebrání stíhání poslance pro přestupky policejní, neb nelze sobě mysliti, že by zákonodárce byl kromě svolení sněmovny ještě chtěl žádati zmíněné stvrzení policejního nálezu trestního na poslance vynesného

3. Praxe užívá namnoze i v příčině poslanců zemských obdobně předpisu § 8. zákla. zákona státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., dle něhož veřejní úředníci a funkcionáři, kteří zvoleni byli za poslance do rady říšské, nemají zapotřebí dovolené, by mohli zastávat úřad svůj. Avšak analogie tato nezdá se býti vůči zcela výjimečné povaze řečeného privilegia býti přípustnou.⁶⁾

§ 129.

Poměr poslance k voličům.

V theorii konstituční jest panujícím názor, že zastupuje každý poslanec, jakmile zvolen byl, veškerý lid, v dotčeném svazku soustředěný a nikoliv pouze voliče své¹⁾ a to mocí práva vlastního, nikoliv snad na základě zmocnění, jemu voliči uděleného.²⁾ Dle toho mají míti volby vliv sice na způsob složení sboru zákonodárního, nikoliv na funkce sboru tohoto; má každý poslanec, vykonávaje práce povolání svého, míti na zřeteli zájem celku a nikoliv toliko zvláštní přání voličů svých. Jak dalece

⁶⁾ Dle toho odpadají pro zemské právo ústavní další kontroverze, týkající se toho, na které funkcionáře se vztahuje výsada, o níž tu řeč, zda-li zejména ji zahrnutí jsou netoliko zřízení státní, nýbrž i hodnostáři církevní, pak zřízení korporací samosprávných. Někteří sněmové učinili usnesení v ten smysl, že nepokládají úřad zemského zřizence za kompatibilní s mandátem do sněmu zemského, čímž nepřímo projevem náhled, že se výsada, o níž tu řeč, ač lze-li jí vůbec vztahovati na poslance zemské, netýká zřizenců zemských. Tak zvláště usnesl se český sněm v 26. schůzi IV. ročního zasedání, dne 8. února 1866 odbývané, k návrhu Jindřicha hraběte Clam-Martinitze takto: „Kdokoliv u zemského výboru neb u nějakého ústavu zemského ve službě konceptní, kancelářské, kasovní, účetní neb zpravovnické platem a s povinností ku každodenní frekvenci úřadu ustanoven jest a mandát poslanecký do sněmu království Českého přijme, vzdává se tím dotčené služby zemské.“ O tomto usnesení vydán cirkulár ku všem úředníkům konceptním, úředníkům zemského archivu, technického odboru a zřizencům úřadů výpomocných, by dle toho se zachovali.

¹⁾ Právě tato myšlenka jest základem instituce zastupitelstva repraesentativního protivou k zastoupení jednotlivých tříd a stavů, kteréž vykazovaly dřívější sbory stavovské. Veškeré snahy po reformách volebních mají oprávněnost jen potud, pokud se jimi přibližujeme k zmíněnému ideálu, při čemž ovšem nelze pojmati lid jako massu neorganisovanou, nýbrž o to jest dbáti, by dle možností přirozené a historicky se vyvinuvší seskupení obyvatelstva došlo svého výrazu i ve složení sborů zákonodárných.

²⁾ „Mandát“ poslanecký není tudíž mandátem v právnickém slova smyslu; zcela nevhodné názvosloví toto právě bývá příčinou častých nedorozumění.

tuto theoreticky nepochybně správnou zásadu též v praxi lze provést, závisí ovšem na různých momentech, kteréž se vymykají tomu, by zákonem došly upravení svého.³⁾

Rakouské právo ústavní stojí rozhodně na stanovisku nezávislosti poslance od voličů jeho, čehož dokladem jest svrchu již zmíněný předpis zřízení zemských, dle něhož nemohou voliči nikdy před uplynutím období volebního odvolati mandát poslanci udělený. Avšak rakouské právo jde ještě dále, zapovídá i dokonce poslancům, by nepřijímali žádných instrukcí od voličů svých (§ 7. česk. a mor. zřízení zemského). Sankci na zachování předpisu tohoto jest jednak naprostá bezúčinnost udělených instrukcí, jimiž poslanec po právu nijak vázán není; mimo to však zajisté mohlo by proti poslanci, který instrukci přijal, jakož i proti těm, kteří jemu instrukci dáti se pokusili,⁴⁾ býti provedeno politické řízení trestní ve smyslu min. nařízení ze dne 30. září 1857 č. 198. ř. z.⁵⁾

§ 130.

Povinnosti poslanců.

Poslancům náleží předkem, by při nastoupení funkce své vykonali do rukou předsedy sněmu předepsaný slib. Jest jim slibiti na místě přísahy rukou dáním císaři věrnost a poslušnost, dále že budou zachovávat zákony a své povinnosti svědomitě plniti (§ 9. česk. a mor. zřízení zemského). Jelikož již doručením certi-

³⁾ Vedle úpravy volebního období působí zde totiž poměry společenské měrou dříve netušenou. Dlouhé trvání porad sborů zákonodárných brání nammnoze mužům vážných životních povolání v přijetí mandátu; čím více však mandát poslanecký o sobě stává se životním povoláním, tím přístupnějším arcí musí poslanec býti vselijakým „projevům nedůvěry“ a jiným emanacím, ze středu voličstva vycházejícím. Kterak toho želeť jest v zájmu věci, netřeba šíře vykládati; vždyť neplodnost prací tak mnohých moderních sborů zákonodárných jest patrnou důsledností těchto poměrů.

⁴⁾ Ač zákon v první řadě má na zřeteli instrukce poslancům voliči dané, není přec obmezena platnost dotčeného předpisu ve směru uvedeném, tak že zajisté řečená záповěď brání též instrukcím, které by n. př. chtěl dáti představený úřadu nějakého zřízení jeho, zastávajícímu mandát poslanecký.

⁵⁾ Předpis tento (o t. zv. všeobecném trestu policejním) ohrožuje pokutou od 1 do 100 zlatých resp. vězením od 6 hodin do 14 dnů každé činění, kteréž zákonem za trestné neb třeba i jen za nedovolené bylo prohlášeno, není-li v příčině té vytčena nějaká zvláštní sazba trestní.

fikátu nabývá zvolený práva, účastniti se prací sněmovny a vykonávati oprávnění, s úřadem poslaneckým spojená, právo to však dle všeobecných zásad práva veřejného jest zároveň povinností i nehledíc k výslovnému složení slibu, nebylo by závady v tom, kdyby přijat byl od poslanců slib ještě před ověřením jich volby.¹⁾ Praxe však aspoň v Čechách ustálila se záhy v ten smysl, že poslancové skladají slib teprve po ověření jich volby; zde také byl postup ten odstavcem III. místodrž. vyhlášky ze dne 1. pros. r. 1863 č. 56 z. z.²⁾ schválen s tím dodatkem, že má sněm před svým ustavením se přestati na zkoumání průkazů volebních a že teprve tehda, až prozkoumány a za platné uznány jsou volby tolika poslanců, kolik jich třeba jest ku platnému usnášení se sněmu, má nejvyšší maršálek zemský přistoupiti ku přijetí slibu v § 9. zřízení zemského předepsaného a pak prohlásiti sněm za ustavený.³⁾

Poslanci ovšem mají i nehledíc k tomu, zda-li řečený slib již vykonali, čili nic, již dle povahy věci a dle všeobecných pravidel práva veřejného povinnost, rádně navštěvovati schůze sněmu a účastniti se bez přetržení jednání a prací jeho.

Povinnost ta náleží netoliko poslancům voleným nýbrž i virilistům, byť i sankce, za účelem účinného zachovávání předpisu toho stanovená, o kteréž se ihned zmíníme, nebylo lze v příčině jich užiti.

Má totiž poslanec, jemuž na čas nemožno v pracích sněmovních se účastniti, o věci ihned učiniti praesidium sněmovny oznámení. Je-li příčinou dotčené nemožnosti nemoc poslance, netřeba dalšího opatření,⁴⁾ kdežto při jinakém zaneprázdnění má

¹⁾ Tak děje se zvláště na říšské radě dle § 1. jednacího řádu ze dne 12. května 1873 č. 94. ř. z.

²⁾ Tato častěji již zmíněná vyhláška místodržitelství vydána jest na základě usnesení sněmu českého Jeho Veličenstvem schváleného a čítá se tudíž právem mezi dodatky k zřízení zemskému vydané.

³⁾ Není sice zde zřejmě vysloveno, že se skládání slibu má státi v příčině každého poslance vždy teprv po ověření jeho volby, avšak zdá se to přec vyplývatí ze smyslu předpisu řečeného. Ostatně nelze přehlédnouti, že ověření, o kterém se tu zmínka děje, jest v Čechách toliko provisorním, poněvadž jim teprv počíná běžeti lhůta k protestům volebním.

⁴⁾ Že v případě onemocnění netřeba vyžádati sobě dovolené, vyplývá z porovnání odstavce 2. a 4. § 20. jednacího řádu sněmu českého. Tato otázka má ostatně praktický význam toliko v příčině diét poslaneckých, poněvadž nelze předpokládati, jednak že by poslanec proti pravdě hlásil se nemocným, jednak že by sněmovna, kteréž onemocnění bylo oznámeno, kdy dovolenou odeprala.

poslanec sobě vyžádati na sněmu samém dovolenou, aná jinak nepřítomnost jeho za omluvenou pokládána býti nemůže.⁵⁾

V Čechách a na Moravě vedla pak abstinenci politika, počátkem éry ústavní větším počtem poslanců zemských provozovaná, k vydání předpisů, jimiž měla býti zjednána pomoc proti úmyslnému vzdalování se poslanců práce sněmovních. Má se totiž dle čl. IV. vyhl. česk. místodrž. ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z. a dle moravského zákona zemského ze dne 6. května 1869 č. 20. zák. zem. každý poslanec, jenž by odkládal déle 8 dnů do sněmu vstoupiti, neb který by po stejný čas, aniž by sobě vyžádal dovolení neb ohlásil nemoc, resp. přes čas dovolené neb nemoci schůzí sněmovních nenavštěvoval, předsedou sněmu vyzvatí, by se do 14 dnů dostavil a z nedostavení svého se ospravedlnil. Minulo-li se toto vyzvání s účinkem, má předseda o věci učiniti oznámení sněmu, který pak může poslance takového mandátu na sněm zemský zbaviti a učiniti opatření v příčině vypsání volby nové.⁶⁾ Ač předpisy ty, hledie k době jich vzniku v první řadě mají na zřeteli toliko případ úmyslného vzdalování se poslance práci sněmovních, lze jich v nedostatku jiných vhodných opatření vůči

⁵⁾ Nelze snad z článku IV. vyhlášky česk. místodrž. ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z. a z § 19. jednacího řádu česk. sněmu a contrario souditi, že by poslanci bylo lze bez dovolené přerušiti své účastenství v pracích sněmu po dobu 8 dnů nedosahující. I když nelze užiti sankce zmíněných předpisů, trvá přec právní závazek poslance, súčastniti se práci sněmovních a nesmí nás o tom másti nedůsledné ustanovení § 20., odst. 3. jedn. řádu česk. sněmu, dle něhož se v naznačeném případě diěty poslance zastavují teprv s vyzváním, nejvyšším maršálkem k poslanci učiněným. Jak již svrchu bylo podotčeno, nelze pochybovati o tom, že poslanec, který se nesúčastňuje práci sněmovny, právního nároku na diěty poslance nemá. Jinak byl by ten, kdož se zachoval dle předpisu, vyžádav sobě dovolené, hůře na tom, než ten, kdož bez dovolené prostě ignoruje povinnosti, sobě náležející. Cit. § 20., odst. 3. má tedy jen ten smysl, že nemá při vyplácení diět z povinnosti úřední neomluvená nepřítomnost poslancova býti k řeči přiváděna.

⁶⁾ Znění českého a moravského předpisu ovšem v tom se rozcházi, že moravský zákon toliko fakultativně zůstává sněmu, by se usnesl na ztrátě mandátu „rozhodnuv zároveň o důvodech ospravedlňujících, které snad předneseny byly“; kdežto český předpis sněmu dotčené usnesení přímo ukládá. Prakticky vyjde věc na jedno, poněvadž sněm k zmíněnému usnesení nikdy nemůže býti donucen.

všeobecnému jich znění zajisté užiti i proti těm poslancům, kteří z nedbalosti porušují povinnosti, s úřadem jich spojené.⁷⁾

§ 131.

Kterak končí se úřad poslanecký.

Co do pomnutí úřadu poslaneckého sluší rozeznávati jednak virilisty, jednak poslance volené.

I. Úřad poslance voleného končí se

- a) úmrtím poslance,
- b) vypršením období volebního,¹⁾
- c) vzdáním se mandátu,²⁾
- d) tím, že volba sněmem za neplatnou byla prohlášena,³⁾
- e) tím, že poslanec dodatečně pozbyl passivního práva volebního,⁴⁾

⁷⁾ Že se jich ve skutečnosti pro tento případ neuzívá, vysvětluje se nedostatečností zmíněných předpisů, které připouštějí, by poslanec, jenž se každých 8 dnů jednou do sněmu dostaví, možnost zakročení proti sobě účinně mařil.

¹⁾ V příčině té odkázati jest k výkladům shora v § 126. na str. 104 podaným.

²⁾ Při tom vyskytuje se otázka, kterým momentem resignace působí, zda zvláště právní účinek její nastává již podáním resignace neb tím, že vzdání se poslance sněmovnou bylo vzato na vědomí. Vůči tomu, že může aspoň před konečným ověřením volby vzejíti pochybnost o přípustnosti resignace, dlužno rozhodnouti se ve smysl posleze zmíněný, čehož praktickou důsledností pak jest, že může poslanec resignaci svou odvolati až do té doby, kdy byla sněmem vzata na vědomost.

³⁾ Při tomto prohlášení arcí se jedná o to, že volba poslancova ihned původně byla neplatna. Jelikož však zvolený, jenž obdržel certifikátu, může vykonávati všechna práva s certifikátem spojená až do řečeného prohlášení, dlužno k vůli úplnosti i tento případ zde zahrnouti.

⁴⁾ Ztráta členství nastává v tomto případě ipso jure a eventualně usnesení se sněmu v dotčeném směru mělo by toliko význam deklaratorní; arcí není lze odpirati platnosti usnesení, v nichž dotčený poslanec po ztrátě volitelnosti měl účastenství a to dle obdoby toho, co platí v příčině hlasovacího práva osob certifikátem podělených, jichž volba později uznána byla za neplatnou. Ztráta volitelnosti má za následek ztrátu mandátu a to, bez rozdílu, jde-li o důvod vyloučení z práva volebního (negativní náležitosti práva tohoto) neb odpadla-li později některá pozitivní náležitost passivního práva tohoto (na př. placení daně, pokud toto jest podmínkou aktivního a tím i passivního práva volebního). Z toho vyplývá, že nastává ztráta mandátu zavedením vyšetřování pro zločin (k němuž ovšem, jak dotčeno, v čas zasedání třeba jest svolení sněmu) ve všech případech, kde vyšetřování takové překáží passivnímu právu volebnímu (sr. o tom svrchu § 116., str. 38, pozn. 1.). V některých zemích (tak ve Slezsku

f) usnesením sněmu svrchu v § 130. zmíněným, jimž se poslanec, jenž se navzdor vyzvání k sobě učiněnému nedostavil, zbavil mandátu.

g) rozpuštěním sněmu.

II. Při virilistech odpadají důvody, zde pod písm. b), d), f) a g) uvedené; naproti tomu nastává při nich mimo případ úmrtí zajisté pomnutí členství ve sněmu ztrátou úřadu, jehož držením jest právo virilního hlasu podmíněno.

Zda virilista může se svého hlasu virilního ve sněmu vzdáti, pokládá se za pochybné, avšak zajisté přičilo by se připuštění této možnosti zásadě, že veřejná práva jsou zároveň povinnostmi veřejnými.⁵⁾

Největší nesnáze působí případ, když virilista pozbyl volitelnosti do sněmu, poněvadž nelze předpokládati, že by zákonodárce byl chtěl připustiti účastenství virilisty v pracích sněmu, jemuž vadí důvod, pro kterýž by volený poslanec byl z passivního práva volebního vyloučen. Nelze sice míti za to, že v dotčeném případě nastává ztráta práva hlasu virilního, avšak právo to nelze na tak dlouho vykonávati, dokud trvá zmíněný důvod vylučovací.⁶⁾

VIII. Výkonné orgány zemské.

§ 132.

O výkonné moci zemské vůbec.

V době, kdy království a země nyní v říšské radě zastoupené měly ještě všechny atributy státoprávní samostatnosti své,

zákonem ze dne 7. prosince 1869 č. 43 z. z. a v Haliči zák. ze dne 17. ledna 1874 č. 8 z. z.) byla však důslednost ta výslovným předpisem zákona zmírněna v ten smysl, že po době vyšetřování nelze vykonávati funkce poslance, aniž by proto dotčený poslanec pozbyl mandátu svého.

⁵⁾ Ze faktické nevykonávání práva hlasu virilního nemůže býti účinně zamezeno, nemění ovšem ničehož na zásadním stanovisku právním.

⁶⁾ V těch zemích, kde účinek trestního vyšetřování proti poslanci zavedeného jest zvláštními zákony upraven (sr. pozn. 4.), jest ovšem otázka naše rozluštěna i v příčině virilistů. Ostatní důvody vylučovací, které by zde mohly padati na váhu, uvedli jsme svrchu v § 116. na str. 38—40. Naproti tomu nezdá se býti v duchu zákona, žádati na virilistovi pozitivně náležitosti passivního práva volebního, dokud věc tato nedojde upravení svého zvláštním předpisem zákonným.

spočívalo těžiště výkonné moci v úřadech zemských, nadaných rozsáhlou mocí v oboru soudnictví a správy veřejné.

Úředníky zemské, jimiž státi se mohli výhradně příslušníci privilegovaných stavů země dotčené, slušelo tehda přesně líšiti od zřízenců dvorských, nebo-li zeměpanských, které si vladař povolával dle vůle své k obstarávání osobních záležitostí svých, kteří však na správu vlastních záležitostí zemských neměli vlivu žádného.

Byloť najmě v Čechách hlavní příčinou úpadku samostatnosti výkonné moci zemské, že rozdíl mezi úředníky zemskými a královskými postupem času vymizel. O vliv stavů na osazování úřadů zemských vedeny sice již v době předbělohorské tuhé boje; však rozřešení, kteréž boje ty doznaly obnoveným zřízením zemským, bylo rozhodně v neprospěch samosprávy země České. Zřízení toto zná ve svém odstavci A IX. pouze „královské úřady zemské“ a vyhrazuje jmenování všech královských úředníků zemských výhradně králi s tím pouze obmezením, aby královský zemský soud i jiní úřadové rozumnými, hodnými a v království Českém usedlými osobami opatření a osazení byli. Však i toto obmezení mnoho nevážilo, poněvadž dle téhož obnoveného zřízení zemského král udělení zemského práva obyvatelského sobě sám vyhradil.

Vzmáháním se absolutismu a zřizováním ústředních úřadů pro všechny země rakouské a změnami v organizaci úřadů vůbec tím podmíněnými byl vliv a význam zemských úřadů stále zeslabován, přece však byly úřady ty až do roku 1848 osazovány a držitelé těchto úřadů nabývali, nebyli-li již dříve členy sněmu, členství tohoto již jmenováním svým, kdežto ostatní stavové k tomu konci zvláště do sněmu musili býti uváděni. R. 1848 počínajíc nebyly však úřady zemské, které se od této doby uprázdnily, již vůbec osazovány a byly takto mlčky zrušeny.¹⁾

Zemské zřízení z února 1861 nezná žádných jiných důstojenství zemských, než úřad zemského maršálka (na Moravě a ve

¹⁾ Od úřadů zemských sluší rozeznávati dědičné služby zemské, jichž držitelé konají úřad svůj nyní toliko při korunovací králové. Tyto služby jsou dědičné v některých domácích rodinách stavu panského a rytířského tím způsobem, že vždy nejstarší člen dotčené rodiny úřad ten zastává. O tom, kdo jest dočasným držitelem toho kterého z dotčených úřadů, nechová se zvláštní evidence, nýbrž jest věcí těch, jichž se týče, by se k funkcím svým přihlásili, jakmile načejde k tomu příležitost.

Slezsku hejtmana zemského) a jeho náměstka, kteří se císařem jmenují ze členů sněmu na volební období k řízení jednání sněmovních; zemský maršálek mimo to jest mocí úřadu svého předsedou výboru zemského. Avšak držitelé těchto hodností nejsou více representanty nějaké samostatné výkonné moci zemské.

Při absolutní formě vládní mohl se převod státních funkcí s orgánů zemských na orgány říše ústřední provésti poznenáhla i bez přerušení pravidelných funkcí ústroje veřejného. Kdežto však po zavedení ústavnosti vzájemný poměr říše a jednotlivých zemí pokud se týče zákonodárné moci zřejmě upraven byl v ten smysl, že moc ta částečně vyhrazena byla říši celé, v ostatním pak navrácena byla zemím, nenastala v oboru výkonné moci oproti stavu dřívějšímu nižší změna podstatná. Výkon ten zůstal i v příčině oněch záležitostí, které na dále upravovalo samostatné zákonodárství zemské, při společných orgánech, a to dříve říše centrální, později státu předlitavského, aniž by se bylo pomýšlelo na to, by aspoň provedení toho, na čem se sněm za sankce vladařovy byl usnesl, bylo svěřeno vlastním správním orgánům této země pro případ i samému sněmu zodpovědným.

Obor působnosti výkonných orgánů zemských, kterak vyměřen byl ústavou únorovou, nijak nepřipouští úsudku, že by bylo mělo dojíti k reformě ve směru naznačeném a jest zajisté charakteristické, že i ústava prosincová, v níž obsažen i zvláštní základní zákon státní o vykonávání moci vládní a výkonné (ze dne 21. pros. r. 1867 č. 145 ř. z.) o výkonné moci orgánů zemských ani slovem se nezmiňuje. Bylť se ustálil názor, že zeměpanská správa nemůže býti organisována jinak, než jako správa státu centrálního a tím vyvinula se protiva mezi touto správou a vlastní správou autonomní, kteráž však nebyla organisována s hora, nýbrž z dola a nemá se státoprávní samostatností jednotlivých zemí nižší souvislosti.²⁾

²⁾ Zde dlužno k tomu poukázati, že vlastně principiální protivy mezi zeměpanskou a autonomní správou není; mohlať by zajisté i zeměpanská správa býti organisována na základě autonomistického rovněž jak s druhé strany bychom sobě mohli mysleti centralisovanou správou, orgány společenskými obstarávanou. Zmíněný názor však tou měrou již ovládl zákonodárstvím pozitivním, že dlužno jej přijati i pro další rozbor předmětu našeho; jím způsoben také dualismus správy, který se jeví v samostatném organismu jednak správy zeměpanské, jednak autonomní, z nichž každá má obor působnosti o sobě vymezený, čímž

Nestalať se totiž organisace této autonomní správy na zeměpanské správě nezávislé — pokud střediskem korporací ji obstarávajících jsou zájmy místní — nikoli přímým ustanovením zřízení zemského, nýbrž toliko oklikou tím, že zřízení obecní, k němuž § 23. českého a moravského zřízení zemského prostě poukazuje, prohlásilo jisté záležitosti jakožto v samostatný obor obcí náležející, a že pak důsledně i další postup instancí v těchto věcech upraveno bylo směrem takovým, jenž by se nepřičil duchu samosprávy v řízení obecním uznané. Tak se stalo, že po zavedení nynějších zřízení obecních a po uvedení v život okresních zastupitelstev — pokud se toto událo — ovšem ony záležitosti, které náležejí v samostatný obor působnosti obcí, celkem samosprávě zemské byly zachovány, byť i v těchto věcech namnoze zasahovala zeměpanská správa, jako zejména tím, že — jak jsme seznali na místě příslušném — rozhodnutí o jistých stížnostech (na př. na vypovězení z obce, na odepřené vydání domovského listu) výslovně zeměpanským úřadům bylo vyhrazeno, že samosprávným korporacím nebyla přisouzena samostatná exekutiva a že konečně kontrola právní, kterou i v těchto věcech již dle zřízení obecního a dle zákona o zastupitelstvech okresních vykonávaly zeměpanské orgány oproti nižším instancím samosprávy, po zřízení správního dvoru soudního, r. 1875 nastalém, vykonává se též oproti zemskému výboru dotčeným právě orgánem říšským.

Poněkud pak rozšířena ještě byla agenda samosprávná některými pozdějšími zákony, na př. zákonem honebním, silničním, chudinským a j., kdežto naproti tomu školské zákony z r. 1869 a násl. opět agendu tuto valně ztenčily tím, že vznesen dohled ku školám na úřady zvláštní, převahou zeměpanské, i ponechána samosprávným korporacím pouze péče o uhrazení nákladu potřebného.

V obor výkonné moci zemské počítají se konečně po rozumu §§ 26. a násl. zřízení zemského ještě správování jmění zemského, fondů a ústavů zemských, dohled na úřadnictvo a služebnictvo zemské, vykonávání práv patronátních a praesentačních, zastoupení země v záležitostech právních, připravování sezení sněmu, opatrování potřebných místností a j. pod., a sluší též konstatovati,

vysvětluje se i možnost kompetenčního konfliktu mezi orgány těmito (čl. 2., lit. b) zák. státn. o říšském soudě ze dne 21. prosince 1867 č. 143. ř. z.)

že agenda ta zejména v Čechách zřízením a zdokonalením mnohých nových ústavů zemských, jednak humanitních (porodnice, nalezinec, ústavy pro choromyslné), uměleckých (divadla), vyučovací (nejm. hospodářských) a úvěrních (banka hypoteční a banka zemská), pak zdokonalením a rozmožením institucí se strany země podporovaných (nejm. v oboru prostředků komunikačních) značného došla rozšíření. Avšak tyto záležitosti mají již ráz podstatně jiný; tu jde ponejvíce toliko o agendu hospodářskou, kterou si obstarává i jednotlivec samostatně, pročež v příkázání těchto agend orgánům zemské správy nižádné zvláštnosti spatřovati nelze, kteráž by za doklad autonomie zemské mohla býti uváděna. O osvědčení jakési vykonné moci zemských orgánů lze tu mluvit toliko v míře velmi obmezené, totiž potud, pokud jde o uhrazení nákladu na instituce zemské pomocí příspěvků jednotlivými občany jako takovými konaných.³⁾

§ 133.

Stručné dějiny českého výboru zemského.

Již za dob starých sněmů stavovských vyskytla se někdy potřeba, by sněm ustanovil ze svého středu komisi neb výbor k tomu konci, by záležitosti, kteréž po čas trvání porad sněmovních nemohly býti konečně vyřízeny, i po rozejtí se sněmu řádně byly opatřovány. Počátek byl v příčině té učiněn v Čechách roku 1652 zřízením komise 12 osob (po třech z každého stavu), která měla míti dohled nad berničním úřadem a které zároveň svěřeno bylo rozhodování o všech námitkách neb stížnostech jednotlivých osob proti reparticím, zhotoveným od krajských deputovaných tehda zřízených, též ve skutek uvedení komisi nařízené k vyhledání stavu kollatur a far i vůbec skutečné provedení všeho, co na předešlém sněmu bylo uzavřeno. Komisi této byly pak v pozdějších letech přikázány ještě úkoly jiné; ona nazývána již roku 1652

³⁾ Značné stoupání agendy výborů zemských v letech minulých má příčinu svou spíše v momentech faktických než právních. Jaký vliv by mělo na působnost zemských výborů příznivé rozřešení otázky státoprávní, nelze nijak předvídati, však není vyloučena možnost, že by jím agenda ta spíše ještě byla ztenčena, poněvadž by pak as bylo pomýšleno — podobně jak v Chorvatsku-Slavonsku — na zřízení samostatných zemských orgánů zeměpanských, jimž by připadla čásť dosavadního oboru působnosti úřadů autonomních.

komisi hlavní hledíc k jiným, jí podřízeným, ona byla hlavním výkonným ústrojem sněmu, zastávajícím jej v čase, kdy nebyl shromážděn. Moc této hlavní komise byla od sněmu vždy znovu prodlužována a trvala až do roku 1674. Roku 1714 pak došlo k zřízení nové komise, kteréž stavové místo sebe správu a řízení zemského hospodářství svěřili. Komise tato, později „weyhozní komisi“ (dle německého „Ausschusscommission“) nazvaná skládala se kromě předsedy z osmi osob, po dvou z každého stavu, které od sněmu do sněmu byly nově voleny a odbyvala své porady pod řízením nejvyššího purkrabí.¹⁾

Tento zemský výbor úřadoval od té doby — vyjímajíc krátkou přestávku za císaře Josefa II. nastalou — nepřetržitě až do té doby, kdy nastala působnost výboru zemského, dle ústavy únorové zřízeného. Podotknouti však dlužno, že se v době pozdější vyžadovalo potvrzení volby členů zemského výboru vladařem. Volba tato děla se na šest let a byla konána tím způsobem, že stav duchovní, panský a rytířský volili své zástupce na sněmu samém, kdežto města volila při pražském magistrátu, oznamující toliko od případu k případu výsledek volby direktoriu sněmu. Předsedou výboru zemského a zároveň řiditelem sněmu byl i na dále z pravidla nejvyšší purkrabí, pokud pak jeho nebylo, předsedal ve výboru zemský úředník, jemu co do důstojnosti nejbližší. Členové výboru požívali stálého platu z prostředků zemských.²⁾

Vedle tohoto t. zv. stálého, nebo-li permanentního výboru zemského (ständiger Landesausschuss) zřízen byl v první polovici našeho století též ještě t. zv. sesílený výbor zemský (verstärkter Landesausschuss), který se skládal ze 16 členů, totiž z 8 členů stálého výboru a z dalších 8 členů, kteří se volili po dvou z každého sboru taktéž na dobu 6 let; i tato volba musila býti králem potvrzena. Tento sesílený výbor zemský usnášel se v případech pilných, když věc, kterou by jinak bylo přímo předložiti usnesení stavů zemských, nebylo lze odložiti až do sejití se sněmu. Čle-

¹⁾ Tomek, Sněmy české dle Obnoveného zřízení zemského, str. 104–106.

²⁾ Zvláštností jest, že nebyly platy ty stejné pro všechny členy výboru; požívali přisedící ze stavu panského a rytířského po 2000 zl., přisedící stavu duchovního po 1000 zl. a přisedící stavu měšťanského po 900 zl. konv. měny. Předseda požíval ročně z fondu zemských statků 14.500 zl. konv. m. a z domestikálního fondu 2000 zl. konv. m.; když však nebylo nejvyššího purkrabí, vyplácen byl pouze důchod posléze zmíněný.

nové sesíleného výboru jako takoví neměli žádného důchodu z peněz zemských.

Funkce zemského výboru byly v poslední době zřízení stavovského podstatně tyto: 1. spravovatí zemský fond, pak nemovitosti a nadace k němu náležející, zvláště pak fond domestikální, jenž vznikl z přírážek zemských, které původně tížily pouze pozemky rustikální, později však též pozemky bývalých vrchností; 2. spravovatí ústavy zemské, najmě divadlo, polytechniku, školu jezdeckou, taneční, šermířskou, pak Královskou Oboru v Bubenči; 3. spravovatí fondy zvláštních nadací, najmě Strakovské, Leopoldovské (vzniklé z korunovačního daru Leopolda II.) a nadací pro bezplatná místa ve vojenských ústavech vychovávacích; 4. spravovatí fondy veřejné, zejména fond berní, fond daně dědické a fond zemských dluhů; 5. spravovatí katastr zemský; 6. účtovatí hudebné; 7. vykonávatí moc disciplinární a dohled k úředníkům zemským; 8. připravovatí předlohy pro jednání sněmu; 9. spravovatí archiv stavovský.³⁾

Když došlo roku 1848 k přerušení činnosti sněmu českého, nemohly pak více volby do zemského výboru dle dosavadního způsobu býti konány a zůstali tudíž funkcionáři výboru zemského do roku 1847 zvolení⁴⁾ bez obnovené volby na dále v úřadě, poněvadž, jak již svrchu k tomu bylo ukázáno, ústava pro král. České cis. patentem ze dne 30. prosince 1849 čís. 21 ř. z. pro r. 1850 vydaná, kteráž byla stanovila nové složení výboru zemského, nikdy v život nevstoupila.⁵⁾

³⁾ Takto sestaveny stručně tehdejší funkce výboru zemského v referátu č. 2970, podaném ve schůzi výboru zemského ze dne 28. července 1849, o němž již svrchu (§ 105., str. 2.) zmínka byla učiněna.

⁴⁾ Poslední volby do zemského výboru stavovského byly konány v sezení sněmovním, konaném od 15. května do 1. června 1847, kde na místě dosavadních dvou přisedících stálého výboru ze stavu duchovního, jichž doba úřadování byla uplynula, zvoleni byli jiní členové, a poněvadž jeden z nově zvolených byl dříve členem sesíleného výboru, vykonána současně pro případ potvrzení této volby doplňovací volba do výboru sesíleného. Rok před tím (1846) byly konány volby dvou přisedících ze stavu panského a jednoho ze stavu rytířského do výboru stálého a jednoho přisedícího ze stavu panského do výboru sesíleného, při kteréžto příležitosti vyslovena a Jeho Veličenstvem dne 9. června 1846 schválena byla zásada, že nelze spojití funkci vrchního úředníka zemského stavu panského s úřadem přisedícího zemského výboru, nechť si jde o výbor stálý nebo sesílený.

⁵⁾ Jak svrchu v § 105. na str. 5. bylo podotknuto, měl dle určení této ústavy výbor zemský býti složen z 12 členů, z nichž polovice se měla voliti po

Stavovský výbor zemský z r. 1847 úřadoval tudíž navzdor formálnímu zrušení stavovské ústavy, jež bylo vysloveno § 77. ústavy ze dne 4. března 1849 číslo 150 říšského zákonníku i na dále, vyrizuje běžné záležitosti zemské. Ačkoliv již roku 1851 uprázdňeno bylo jedno místo ve výboru stálém a dvě místa ve výboru sesíleném, a ačkoliv doba, na kterou voleni byli funkcionáři ostatní, buď již vypršela nebo chýlila se ku konci, nemohlo přece nic býti opatřeno v příčině doplnění sboru řečeného, poněvadž vzhledem k líčenému svrchu stavu věci nebylo již možno svolati sněm stavovský, jinaké složení sněmu však posud nebylo v život uvedeno. Takto prodloužen mlčky mandát dosavadních funkcionářů, jimž nebylo možno zanechatí záležitostí zemských, dokud nebylo postaráno o jinaké opatřování těchto záležitostí a převzetí zemských fondů.

Jen jedna důležitá změna ve složení zemského výboru nastala v této době tím, že na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 21. února 1852 připisem místodržitelství českého ze dne 24. února r. 1852 č. 1422 zemskému výboru bylo oznámeno, že řízení jednání stavovského výboru v Čechách se vzneslo na místodržitele; zároveň bylo povoleno, aby ti, kdož posud předsedali zemskému výboru, na dále konali úřad místopředsednický, při čemž jim ponechány byly jich dosavadní důchody z prostředků zemských. K tomu však bylo podotknuto, že až do provedení zásad sylvestrovým patentem stanovených mají se funkcionáři výboru zemského přesně omeziti na obstarávání běžných záležitostí sobě svěřených, šetříce bedlivě mezi své působnosti. Tento přípis místodržitelství vyřídil zemský výbor stavovský v ten smysl, že jej vzal na vědomí a že se dostavili členové jeho dne 1. března 1852 k slavnostnímu převzetí praesidia místodržitelem, v kterýžto den tehdejší předseda stavovského výboru předsednictví do rukou místodržitelových odevzdal.

Teprv uvedením v život nynějšího zřízení zemského ze dne 26. února 1861 nadešla doba, kdy mohl zemský výbor stavovský skončiti své úřadování a odevzdati správu záležitostí zemských novému výboru zemskému, jenž zvolen byl na základě tohoto nového zřízení zemského. Toto odevzdání stalo se dnem 1. května r. 1861 a byla o něm učiněna místodržitelstvím vyhláška z téhož

2 z každé kurie (nejvyšších poplatníků, měst, venkovských obcí), druhá polovice pak z plného shromáždění sněmovního.

dne pod čís. 23. z. z. s tím, že pomocné úřady dosavadního výboru stavovského a ústavy druhdy stavovské, které byly přešly ve správu nového výboru zemského, na dále jako úřady a ústavy zemské mají býti označovány.

§ 134.

Zemské výbory dle ústavy únorové.

Zemská zřízení z r. 1861 přivedla zásadu zastupování zájmů k platnosti i pokud se týče složení zemského výboru jakožto výkonného orgánu sněmu. To provedeno v té způsobě, že část členů zemského výboru se volí stejným počtem každou z tří hlavních skupin poslanců sněmovních, totiž: 1. z velkostatkářských poslanců spolu s virilisty, 2. z vyslanců měst, průmyslových míst a obchodních komor, 3. z vyslanců obcí venkovských. Zbytek pak členů výboru zemského volí se z plného shromáždění sněmu.

V Čechách skládá se výbor zemský z maršálka zemského a z osmi členů, ze středu sněmu absolutní většinou zvolených. Z těchto 8 členů volí dva poslanci velkostatkářští společně s virilisty, dva poslanci z měst a obchodních komor vyslaní, dva poslancové obcí venkovských¹⁾ a zbývající dva volí se plným shromážděním sněmu (§ 12. zřiz. zemského). Náměstek zemského maršálka není členem zem. výboru, nýbrž zemský maršálek určuje sobě sám náměstka ze členů výboru, který jej zastupuje, pokud jde o předsednictví ve výboru zemském (§ 11. posl. věta zřiz. zemského). Při tom postrádáme předpisu o tom, co by činiti bylo, kdyby zemský maršálek zemřel neb jinak pozbyl mandátu; dle všeobecných zásad mělo by vlastně v tomto případě pominouti i zmocnění jím zástupci dané, tak že by pak zemský výbor do jmenování nového maršálka zemského vůbec řízení postrádal. Poněvadž nelze předpokládati, že by zákonodárce byl chtěl dáti dojíti k této důslednosti, právem nepokládá praxe v dotčeném případě mandát náměstka za uhaslý.²⁾

¹⁾ Dle předlohy vládní, r. 1890 na základě t. zv. Vídeňských smluv učiněné, měly na místě posledních dvou skupin nastoupiti skupiny národní (česká a německá) poslanců mimo první skupinu se nacházejících, které měly voliti taktéž po dvou členech výboru zemského. Návrh ten však nestal se zákonem.

²⁾ Podobná pochybnost vyskytuje se ostatně též při výborech okresních dle § 45. zák. ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z. a bývá i zde stejným spů-

Podobným způsobem, jako členové zemského výboru, volí se náhradníci přisedících výboru zemského stejným počtem, a sice tak, že za člena výboru, jenž trvale jest zaneprázdněn, nastoupí náhradník, týmž sborem volený, na tak dlouho, až se sněm opět sejde a novou volbu vykoná (§ 13. zřiz. zemského).

Členové zemského výboru musí bydleti v Praze a obdrží po čas svého úřadování náhradu sněmem se schválením císařovým jim vyměřenou z peněz zemských (§ 15. zřiz. zemského).³⁾ Ztráta členství ve sněmu má za následek též ztrátu členství ve výboru zemském. Z této zásady stanovena však v zájmu nepřetržitého vykonávání příslušných funkcí výjimka, že i po vypršení období volebního a i po rozpuštění sněmu členové výboru zemského zůstávají v úřadě potud, až nový sněm zvolil výbor nový (§ 14. zřiz. zemského).

Záležitosti výboru zemskému přikázané vyřizují se v poradách kolegiálních; ku platnému usnesení jest třeba přítomnosti 5 členů a absolutní většiny přítomných. Shledá-li zemský maršálek, že usnesení výboru přiči se zákonu neb obecnému dobru, má usnesení zastaviti a předložiti věc k nejvyššímu rozhodnutí prostřednictvím místodržitelovým (§ 42. zřiz. zemsk.).

Zemský výbor smí se toliko stýkati se sněmem téže země a činiti vyhlášky ve správních věcech naň vložených. Deputací nesmí přijímati (§ 43. zřiz. zemsk.). Bližších ustanovení o tom, kterak by slušelo přivesti ku platnosti odpovědnost výboru zemského oproti sněmu, ovšem ze všeobecných zásad vyplývající, v ústavě zemské posud nemáme.

Na Moravě skládá se výbor zemský kromě zemského hejtmana jako předsedy ze šesti přisedících ze středu sněmu zvolených. Co do zastupování předsedy máme podobné ustanovení, jaké platí v Čechách (§ 11. mor. zřiz. zemsk.). Ze zmíněných šesti přisedících volí se tři po jednom naznačenými již svrchu třemi skupinami poslanců, kdežto zbývající tři přisedící volí sněm a sice jednoho každého o sobě absolutní většinou hlasů v plném shromáždění (§ 12. zřiz. zemsk.). Za každého člena výboru volí se náhradník týmž sborem, který vyslal přisedícího samého (§ 13.

sobem rozřešena. Což ale, když nebyl zřízen odstoupilým předsedou po čas jeho úřadování náměstek, neb nepřijal-li tento úkolu naň vloženého?

³⁾ Tento funkční plat obnáší nyní ročních 3000 zl. rak. měny.

zřiz. zemsk.). Co do pomnutí úřadu člena výboru zemského ztrátou členství ve sněmu platí totéž jak v Čechách (§ 14. zřiz. zemsk.). Přisedící mají bydleti v Brně a obdrží jak v Čechách funkční plat z prostředků zemských (§ 15. tamtéž). K platnému usnesení se zemského výboru zapotřebí přítomnosti předsedy neb jeho náměstka a kromě toho ještě čtyř přisedících (§ 42. tamtéž).

Ve Slezsku sestává výbor zemský kromě hejtmána zemského ze čtyř členů, z nichž po jednom volí zmíněné tři skupiny poslanců, kdežto jednoho volí sněm v plném shromáždění svém (§§ 11. a 12. slez. zřiz. zemsk.). Sídlo jest Opava (§ 13.); k platnému usnášení se třeba přítomnosti aspoň tří přisedících (§ 42. tamtéž).

Co pak týče se zemi ostatních, skládá se výbor zemský v Haliči, v Rakousku nad Enží, Rakousku pod Enží, Štýrsku a Tyrolsku ze šesti členů, při čemž se skupinami volí po jednom, zbytek pak z plného shromáždění sněmovního. Všechny ostatní země, posud nejmenované mají zemský výbor čtyřčlenný, zvolený po jednom členu ve skupinách, čtvrtým členem z plného shromáždění. Toliko ve Vorarlberku, kde ani velkostatkáři ani nejvyšší poplatníci nemají samostatného zastoupení, volí se po jednom přisedícím ve skupině poslanců měst a obcí venkovských, kdežto dva přisedící volí plenum sněmu.

Předpisy ostatní, o nichž svrchu byla učiněna zmínka, opakují se téměř do slova ve všech zřízeních zemských a možno nám v tomto směru prostě odvolati se k tomu, což jsme o obsahu příslušných ustanovení Českého zřízení zemského právě stručně byli pověděli.

§ 135.

Úředníci a služebníci zemští.

Již svrchu (§ 132.) bylo k tomu ukázáno, že úředníků zemských v historickém slova toho smyslu nyní více není, že výkonná moc v jednotlivých zemích, pokud v čele její stojí vladař — tedy ovšem nehledíc k funkcím korporací autonomních — spočívá v rukou zřízenců státu ústředního a pokud se týče státu předlitavského, nikoliv v rukou samostatných orgánů zemských. Pokud pak zemské výbory se objevují býti nejvyšším orgánem samosprávy místní a pokud obstarávají hospodářské zájmy

země, jeví se býti rozhodujícími činiteli toliko předsedové a přisedící jich, kterým jedině přísluší rozhodující hlas v těchto záležitostech zemských.

Při značném rozsahu prací, na zemský výbor složených jakož i vůči tomu, že četné ústavy, jichž správa o sobě značného počtu sil pracovních vyžaduje, nalezájí se ve správě země, jest arcif pochopitelné, že se objevila potřeba, učiniti opatření co do přijmutí a organizaci potřebných sil výpomocných na obstarávání prací povahy podřízenější. V příčině té vyhrazuje § 25. česk. a mor. zřízení zemského samému sněmu, by učinil usnesení o systemisování úřadnictva a služebnictva, které se výboru zemskému přidá aneb pro spravování některých ústavů zřídí, jakož i o systemisování platů tohoto úřadnictva a služebnictva; sněmu zemskému náleží též ustanovovati, jakým způsobem se má toto úřadnictvo a služebnictvo jmenovati a disciplinárně k němu přikročovati i jaké má míti platy ve výslužbě a pro zaopatření; konečně má zemský sněm též sdělávati základy ku instrukcím, ježto se úřadnictvu dají v příčině vykonávání služby.

Výboru zemskému pak náleží dle § 26. zřiz. zemského, by řídil službu úředníků a služebníků pod ním postavených a přihlížel k této službě.

Z řečených předpisů neseznáváme ničehož o právní povaze služebního poměru zřízenců zemských, aniž o tom, které předpisy hmotného práva jsou rozhodnými při posuzování poměru řečeného.

V právu obecním (díl I., § 38., str. 163 a násl., pak § 103., str. 434) projevili jsme co do obdobného zajisté poměru zřízenců obecních a okresních, v příčině kterého rovněž výslovného předpisu zákonného postrádáme, náhled svůj v ten smysl, že tu jde o poměr, náležející v obor práva soukromého a nepřipustili jsme z této zásady výjimky ani v příčině úředníků měst zvláštním statutem opatřených, kterým někdy statuty obecními propůjčena dokonce samostatná moc úřední neb hlasovací právo ve sboru, o záležitostech veřejných rozhodujícím. Tytéž důvody, které jsme ve prospěch tohoto náhledu svého na dotčených místech uvedli, mluví pro to, považovati i služební poměr zřízenců zemských za poměr soukromoprávní, neb není vskutku dosta-

tečné příčiny, pro kterou bychom zde měli dojít k úsudku opačnému.¹⁾

Nejzávažnější námitka proti názoru zde pronesenému mohla by shledána být v předpisu § 10. zákona o právu domovském ze dne 6. prosince 1863 č. 105. ř. z., dle něhož stále zřízení úředníci zemští rovněž jak definitivně ustanovení úředníci státní nabývají uvázáním se v úřad práva domovského v té obci, v níž jim bylo ustanoveno stálé sídlo úřední. Však ani nehledíc k tomu, že předpis tento se týká toliko úředníků, nikoliv služebníků a toliko úředníků stále zřízených, nemůžeme z něho nijak přímo soudit na povahu poměru zmíněného, nýbrž nanejvýše nepřímou, argumentující, že nelze se domýšlet, že by zákonodárce byl chtěl spojit tak důležitý účinek veřejnoprávní s nastoupením poměru povahy soukromoprávní. Argumentace ta však není dostatečnou na vyvrácení důvodů pronesených; jen to zdá se z ní vyplývat s logickou důsledností, že aspoň poměr definitivního úředníka zemského nutně předpokládá státní občanství při tom, kdo se v dotčený poměr uvazuje, neb v něm by chtěl setrvat, poněvadž by jinak v tom byl odpor, kdyby zřízenec druhu naznačeného měl domovské právo v sídle svém úředním, nebyl však státním občanem Rakouským (§ 1. cit. zák. o právu domovském).²⁾

Praxe arcíť rozhodně se kloní k tomu, přihlížeti k poměru zřízenců zemských s hlediska práva veřejného, neb nepokládá řádné soudy za příslušné, projednávat spory ze služebního poměru zřízenců zemských vzešlé.³⁾

¹⁾ Sr. mé Spory o příslušnost I. § 25. str. 208. a 209.

²⁾ Pojem zřízence stále neb definitivně ustanoveného pojí se přesně k pozitivním předpisům, které platí v příčině zřízenců státních. Pokud se tedy při dosazení zřízence zemského užilo výrazu tohoto, možno předpokládati, že služební smlouva zřízenců zemských zajisté ony předpisy má na zřeteli, z čehož vyplývá, že nemůže být ustanoven za definitivního zřízence zemského cizozemec, resp. že při pozdější ztrátě státního občanství služební poměr dotčené osoby aspoň jako „definitivní“ dále trvat nemůže.

³⁾ Sr. v tomto směru nálezy nejv. soudu ze dne 16. března 1880 č. 630 (Ger. Halle 1882 č. 40), kterým změněna ve smysl odmítnutí příslušnosti soudní dokonce souhlasná rozhodnutí nižších stolic. Říšský soud se sice o otázce naší ex professo posud nevyslovil, uznal však již několikrát příslušnost svou o žalobách zřízenců zemských na zemské výbory o vyplacení služného neb pensí podaných, což by byl nemohl učiniti, kdyby pokládal dotčený poměr za soukromoprávní. Tak rozhodnuto dne 25. října 1876 H y e, č. 117. a nejnověji dne 8. ledna

Pokud sněm neužil práva svého v příčině zevrubného upravení právních poměrů zřízenců zemských,⁴⁾ zbývá pro posouzení těchto poměrů s hlediska práva hmotného jen dvoji možnost: buď možno dle okolností případu předpokládati, že platí v příčině zřízenců zemských, zvláště pokud se týče ukončení jich poměru služebního, předpisy platné pro zřízence státní⁵⁾ anebo posoudí se poměr ten pak výhradně dle předpisů o smlouvě námezdní v obecném zákoníku občanském obsažených. V prvním případě máme tu zvláštnost, že po ruce jest sice poměr soukromoprávní, že však obsah smlouvy, o níž jde, určen jest předpisy, náležejícími v obor práva veřejného.⁶⁾

1894 pod č. 387 z r. 1893 (Z. f. V. 1894 č. 5). Zvláštností ovšem jest, že v těchto případech otázka kompetence ani stranami ani říšským soudem samým nebyla rozebírána, nýbrž že, jak se zdá, kompetence říšského soudu ve sporech druhu naznačeného za zcela nepochybnou byla pokládána. Sr. též a contrario nálezy říšského soudu ze dne 26. října 1894 č. 284 (Z. f. V. 1894 č. 47), jímž zamítnuta pro nepřislušnost a odkázána k řádným soudům žaloba kočujícího učitele zemědělského, jenž se domáhal na zemi Solnohradské služného jemu prý zaručeného; zamítnutí to stalo se blavně z důvodu toho „dass der Kläger thatsächlich nicht in den Verband der landschaftlichen Beamten getreten ist und daher auch keinen Diensteid abgelegt hat.“

⁴⁾ Sněm království Českého zamýšlel skutečně vydati na základě § 25. zřízení zemského zevrubný řád služební pro zřízence zemské, o čemž svědčí § 11., odst. 2. instrukce pro výbor zemský, v sezení sněmovním ze dne 31. května 1864 dané (níže v § 140. sdělené), ve kterém se zavazuje zemský výbor k seřízení tohoto slíbeného řádu služebního. K vydání řádu tohoto však posud nedošlo a to hlavně z té příčiny, že se očekávalo vydání pragmatiky služební pro zřízence státní, o které se již po drahnou řadu let jedná, která však taktéž doposud k místu nepřišla.

⁵⁾ Tak prohlašuje § 14. zmíněné právě instrukce pro český výbor zemský že výslužné a zaopatřovací platy zřízenců zemských, jich vdov a sirotek, dlužno vyměřiti dle předpisů daných pro zřízence státní, pokud řádem služebním nic jiného nebude stanoveno. Vydáním zvláštního normale o tomto předmětu, na kterém se sněm pak usnesl ve schůzích svých ze dne 8. března 1866, 20. ledna 1886 a 23. ledna 1890, stalo se pak ovšem toto odvolání se k předpisům daným pro zřízence státní, kteréž nalezáme v § 16. zmíněné instrukce, kdež se praví, že výboru zemskému přísluší předsebrati řízení disciplinární proti úředníkům a služebníkům, placeným z fondů, v příčině jichž vede správu, suspendovati je od úřadů a platů a propoušteti je ze služby, pokud sněm nic jiného neustanoví, podle předpisů vydaných pro úředníky státní a zůstaviv při vůli jejich, odvolati se ze suspense této nebo z propuštění tohoto ke sněmu.

⁶⁾ V této zvláštnosti nemožno však spatřovati nemožnou jakousi konstrukci právníkou, poněvadž má sněm vždy na vůli, vydáním samostatných předpisů

Co pak týče se otázky, komu přísluší jmenovati zřizence zemské, vyplývá ze svrchu zmíněných předpisů zřízení zemského, že jmenování to přísluší výboru zemskému, jakožto výkonému orgánu sněmu, leč by sněm v pravidlech, jim třeba dle § 25. zřiz. zemského vydaných, jmenování zřizenců vůbec, neb aspoň některých jich kategorií sobě samému výslovně byl vyhradil.

O zřizencích ústavů, buď nákladem země vydržovaných neb zemí spravovaných platí totéž, co právě o poměrech zřizenců zemských bylo pověděno. Při zřizencích těchto ústavů ovšem soukromoprávní povaha jich poměru služebního ještě více vstupuje v popředí, než-li při zřizencích zemských v užším slova smyslu.

Zde nelze arcíť pouštět se v rozebírání otázky, které z funkcionářů rozličných, se správou zemskou souvisejících, za skutečné zřizence zemské jest pokládati, poněvadž zde rozhodují poměry konkrétného případu a usnesení, jež tím kterým sněmem ve směrech zde rozhodujících byla učiněna.⁷⁾ Jen tolik zde budíž podotčeno, že učitele škol národních nelze pokládati za zřizence zemské, byť i nyní skutečně většinou náklad na platy jejich hradil se z prostředků zemských.⁸⁾

o dotčeném předmětu obsah smlouvy námezdní jinak upravití. Nebudíž však popíráno, že takové odvolávání se k předpisům o zřizencích státních daným může zavdati příčinu k dalším četným kontroverším. Předpisy dotčené totiž spočívají jednak na zásadě svrchovanosti státní moci, jednak na nevypověditelnosti definitivního poměru služebního; na základě jich nesmí úředník sice býti propuštěn kromě případů v zákoně uvedených, avšak jemu jest s druhé strany podrobiti se každé změně řádu služebního a disciplinárního, který stát o své ujmě vydá. Může-liž pak — předpokládajíc existenci smlouvy soukromoprávné — sněm, který přec repraesentuje toliko jednu ze stran smlouvajících, řád služební změnit bez přivolení úředníků již dosazených?

⁷⁾ Tak možno hájiti náhled, že ve smyslu posledních usnesení českého sněmu o této věci učiněných nyní zřizence z emědělské rady pro král. České jest pokládati za zřizence zemské (sr. §§ 1. a 37. zák. o organisaci zeměd. rady ze dne 20. března 1891, č. 20 z. z.). Naproti tomu nejsou učitelé na zimních školách hospodářských posud zřizenci zemskými, třeba se plat jejich nyní vyplácel berními úřady na účet zemského fondu.

⁸⁾ V příčině té dlužno odkázati k výkladům, které o věci této na příslušném místě budou podány o právu správním.

IX. Pravidla o činnosti orgánů zemských.

§ 136.

Zasedání sněmovní.

Dle povahy věci nemůže žádný zákonodárny sbor býti permanentním, nýbrž sborové tito odbývají práce své v určitých obdobích, pravidelně ročních,¹⁾ Občasného přerušeni činnosti sněmu jest v Rakousku tím více zapotřebí, jelikož zde vedle sněmů máme ještě dva jiné sbory zákonodárné (říšskou radu a delegace); současná porada třeba všech těchto sborů není sice zásadně vyloučena, avšak zajisté ve skutečnosti nijak se nedoporučuje.²⁾

Ústava únorová má sice jako pravidlo na zřeteli každoroční svolání sněmů k pravidelným zasedáním, avšak zásada ta není v příčině sněmů vyslovena s toužou rozhodností jako v příčině říšské rady;³⁾ praví § 8. českého a mor. zřízení zemského.

¹⁾ Roční období souvisejí s obvyklou roční periodou finanční, poněvadž náleží zákonodárným sborům schváliti rozpočet pro příští rok jakož i účty za rok minulý. Tím, že porady zákonodárných sborů nabývají čím dále tím větších rozměrů, stává se ovšem intervallum mezi jednotlivými zasedáními stále menší, což nijak není na prospěch věci, hledí-li se zvláště k osobnostem, jimž za takových poměrů možno přijati mandát poslanecký. Též jest omylem, domnívá-li se kdo, že delší doba trvání porad též jest ve prospěch jich důkladnosti jakož i skutečného významu sboru.

²⁾ Dokud poslanci na říšskou radu vysíláni byli sněmy zemskými, nebylo lze současně odbývatí sezení říšské rady a sněmů, poněvadž se říšská rada skládala ze samých poslanců zemských (§ 7. zák. a zastup. říše ze dne 26. února 1861 č. 20. ř. z.) a sněmové ani by nebyli bývali působili usnášeti se za nepřítomnosti značného počtu poslanců, do říšské rady vyslaných. Od zavedení voleb přímých v roce 1873 není sice zásadně překážky, pro kterou by nemohly říšská rada a sněmy odbývatí sezení současně, jelikož však úřad poslanecký vzhledem k ličeným poměrům čím dále tím více stává se životním povoláním a z jiných ještě příčin bývali často tytéž osoby zvoleny za poslance říšské a zemské, konají se současně porady říšské rady a některého sněmu toliko v případě nutnosti nejnehavější.

³⁾ Říšskou radu sluší dle kategorického předpisu § 10. zák. státního ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. svolávatí ovšem každoročně. V Uhersku bylo každoročně svolávání sněmu jedním z hlavních požadavků doby předbřeznové, jenž došel také svého uspokojení článkem zák. č. 4 z roku 1848 ještě s tím podotčením, že ukončení sněmu nesmí se státi před úpravou rozpočtu a schválením účtů výročních. (§ 6. tamtéž.)

že sněm se svolává z pravidla jednou do roka a to, nebylo-li nic jiného zvláště ustanoveno, v hlavním městě zemském.⁴⁾

Svolávání sněmů jest vyhrazeno Jeho Veličenstvu; rovněž i určení, kdy má sněm ustati v poradách svých, jest právem praerogativy zeměpanské.⁵⁾ Toliko v tom případě, když sněm vyřídil všechny práce své, uzavře předseda sám sezení sněmu (§ 10. česk. a mor. zřiz. zemského, § 84. jedn. řádu česk. sněmu).⁶⁾

Co do tohoto ukončení činnosti sněmovní dlužno přísně rozeznávat:

1. pouhé odročení porad sněmu, kteréž pozůstává toliko v tom, že se po nějaký čas neodbývají sezení sněmu a výborů jím dosazených,⁷⁾ aniž by přerušeni to mělo v ostatním nějaký vliv na práce sněmovní;⁸⁾

⁴⁾ Z autentického německého textu dlužno totiž souditi, že netoliko za zvláštních případností lze svolati sněm vícekrát než jednou do roka, nýbrž že s druhé strany i svolání sněmu v některém roce zcela může být opomínuto, zavdávají-li mimořádné okolnosti k tomu příčinu.

⁵⁾ Se strany sněmů zemských bylo za posledních let častěji vysloveno přání, by vyměřena byla dostatečná a příhodná doba k poradám sněmovním, by zvláště rozpočet zemský mohl být důkladně a v čas probrán a vyřízen. Sr. o této věci zprávu komise rozpočtové česk. sněmu a zprávu výboru zemského v příčině opatření, která by se měla státi za tím účelem, aby sněm království Českého byl pravidelně svoláván. Zpráva ta končí návrhem komisí jednohlasně přijatým:

Slavný sněme račiž se usnísti: 1. C. k. vláda se vyzývá, aby v zájmu pravidelného a řádného opatrování zemských záležitostí, jmenovitě v zájmu řádného finančního hospodářství země učinila vhodná opatření, aby sněm království Českého každoročně v určitou dobu a to v měsících zimních byl svoláván a aby jemu ponechána byla dostatečná doba, by mohl své práce v čas vyřídit. 2. Zemskému výboru ukládá se, aby s c. k. vládou dále vyjednával ve směru zde uvedeném (tisk. CLX. č. 377 sněm. 1892/3).

⁶⁾ Sr. Spiegel, „die Kais. Verordnungen mit provis. Gesetzeskraft“ str. 27., jenž vysvětluje toto „rozšíření autonomie“ (protivou k říšské radě) tím, že sněmovné zbudovány jsou na soustavě komory jediné.

⁷⁾ Jde-li o pouhou mezeru mezi schůzemi plenárními, nemůžeme mluvit o odročení sněmu v pravém slova smyslu, neb jest vůbec vyhrazeno předsedovi, by uzavíral sezení a ustanovil, kdy příští sezení bude odhýváno (§ 33. česk. a mor. zřiz. zemsk., § 15. jedn. řádu česk. sněmu).

⁸⁾ Instituce trvalého odročení sněmu jest jednacím řádu českého sněmu téměř neznámá, neb zmiňuje se o ní toliko v § 20., odst. 5. za příčinou řešení otázky cestního v ten smysl, že se v těch případech, kde byl sněm odročen, aniž by se přestaly platiti diěty, cestné přespólním členům nenahrazuje. Naopak

2. propuštění sněmu nebo-li ukončení zasedání sněmovního, kteréž záleží v tom, že se sněm po vyřízení svých prací neb třeba i před tímto vyřízením (v tomto případě vladařem) propouští. Ukončením zasedání končí se, jak jsme seznali, účinnost privilegia immunity poslanecké; mimo to přeruší se tímto ukončením veškeré práce sněmu, tak že po opětném svolání sněmu tento v práce dříve neukončené opět znovu se uvázati musí aniž by mohl prostě pokračovati v nich tam, kde se ustalo v zasedání minulém; též komise sněmem dosazené a funkcionáře jich sluší pak z pravidla voliti znova.⁹⁾ V novém zasedání mohou i návrhy v předešlém zasedání zamítnuté neb takové, které nedosáhly souhlasu koruny, býti znovu podány, což při pouhém odročení místa nemá (čl. VI. vyhl. česk. místodrž. ze dne 1. prosince 1863 č. 56. z. z. a § 45. jedn. řádu česk. sněmu).

3. Rozpuštění sněmu, kteréž má mimo to, co bylo již k číslu 2. uvedeno, ještě ten účinek, že pozbudou všickni poslanci — vyjímajíc virilisty — členství svého ve svěmu, tak že dlužno pak vypsati volby nové. O činnosti sněmu neb výborů jím dosazených nemůže být po rozpuštění sněmu žádné řeči, rovněž ne o pokračování v dřívější činnosti po sejiti se nového sněmu. Výjimkou však stanoveno § 14. zřízení zemského, že přes rozpuštění sněmu trvá mandát členů výboru zemského i na dále a to na tak dlouho až se novým sněmem zřídí výbor nový, z čehož vyplývá, že zemský výbor ovšem i po rozpuštění sněmu může odbývati porady a usnášeti se.¹⁰⁾

vyplývá z čl. VI. místodrž. vyhl. ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z., že se předpokládá ukončení zasedání každého roku, tak že pravidelné odročování sněmu na místě tohoto ukončení — kterak stalo se zvykem na říšské radě — zajisté by nebylo v duchu příslušných předpisů. Přes to však nelze tvrditi, že by takové odročení nebylo přípustným; právo k němu přísluší Jeho Veličenstvu bez odporu na základě § 10. zřiz. zemského (arg. a majore ad minus).

⁹⁾ Dle § 29., odst. 3. jednacím řádu českého sněmu může se však výminkou sněm po čas téhož období volebního usnísti na tom, že komise, která působila v zasedání předešlém, zahájila opět svou činnost bez nové volby. Dle § 86., odst. 2. téhož jednacím řádu může zpráva komise takto obnovené, která byla již tištěná rozdána, snesením sněmu býti položena ihned na denní pořádek k druhému čtení, aniž by třeba bylo nově ji přikázati komisí.

¹⁰⁾ Takové činnosti zemského výboru jest ostatně ani nehledíc k běžným správním jeho úkolům zapotřebí již k tomu konci, by mohly býti zkoumány výkazy nově zvolených poslanců (§ 31. česk. a mor. zřiz. zemského) a učiněny přípravy, jichž potřebí, aby nový sněm zemský sezení svá míti mohl (§ 30. tamtéž).

Právo iniciativy.

Právem t. zv. iniciativy vyznáváme právo, činiti sboru zákonodárnému návrhy, kteréž pak základem jsou dalšího jednání sboru.¹⁾ Za dob stavovských nebývala sice samostatná iniciativa stavů vyloučena a bylo jí také v záležitostech správních zhusta užíváno, však pokud se týče vydávání zákonů, obmezovala se činnost stavů pravidelně na zkoumání a eventualné přijetí předloh (proposicí) zeměpánem učiněných. Vůči známému předpisu Obnoveného zřízení zemského, jimž sobě král t. zv. jus legis ferendae sám vyhradil, stala se vůbec v Čechách samostatná iniciativa stavů u věcech legisciae se týkajících, bezpředmětnou.²⁾

Novější ústavy naproti tomu vindikují z pravidla právo iniciativy netoliko vládě, nýbrž i sborům zákonodárným samým, přičemž učiněna toliko někdy výjimka pokud se týče takových předloh, které mají přímý efekt finanční.³⁾ Rakouské zákonodárství vytklo, pokud se týče sněmů, sice v první řadě právo iniciativy vládní, vedle toho však zůstaveno bylo také sněmům, navrhovati zákony v záležitostech zemských a to bez dalšího obmezení co do předmětu návrhu (§ 17., odst. 1. a 2. česk. a mor. zřízení zemského).

Přes to dlužno návrhy vládní sněmu prostřednictvím zemského maršálka, resp. hejtmána zemského došlé (§ 35., lit. a) česk. a mor. zřiz. zemského) a návrhy ze středu sněmu vzniklé (t. zv. návrhy iniciativní v užším slova smyslu) přesně rozeznávatí a to

¹⁾ Tim, že návrh učiněný jako takový jest základem jednání sboru zákonodárného, liší se právo iniciativy od práva petičního, jehož vykonáváním se taktéž domáháme nějakého opatření v oboru zákonodárství neb veřejné správy, aniž by však petice jako taková přímo mohla býti základem akce zákonodárné. Činí-li se tedy někdy na sněmu návrh, aby komise, za tím účelem zvolená, zemský výbor neb vláda byly vyzvány, učiniti sněmu o nějaké věci návrh zákona, nemáme co činiti s návrhem iniciativním v pravém slova smyslu, nýbrž tu spíše jde toliko o výkon práva petičního. Proto také jednací řád českého sněmu pro takové „návrhy“ připouští zřízení zvláště zkrácené (§ 37., odst. 3. tamtéž).

²⁾ Že naproti tomu v záležitostech správních sněm český i po bitvě Bělohorské často chápal se iniciativy, toho doklady podává Tomek v častěji zmíněném spise svém „Sněmy České dle Obnoveného zřízení zemského“.

³⁾ Výjimka v posléze dotčeném směru v některých ústavách stanovená vysvětluje se tím, že vláda, jež připraviti má rozpočet, zodpovědnou jest za zachování rovnováhy v příjmech a vydajích státu, že jí tedy musí býti zůstaveno, učiniti návrhy, kteréž by v tomto směru mohly míti vliv rušící.

proto, že návrhy prv zmíněné oproti ostatním požívají jakýchsi výsad a to v ten smysl, že

a) návrhy vládní dlužno bráti v poradu a vyříditi dříve, než se započne jednati o návrzích iniciativních (§ 36., odst. 2. česk. a mor. zřízení zemského, čl. V., odst. 3., vyhl. česk. míst. ze dne 1. prosince 1863 č. 56. z. z., §§ 38., odst. 2., pak 46. jedn. řádu česk. sněmu);⁴⁾

b) návrhy vládní nelze v Čechách zamítnouti bez předběžné porady (čl. V., odst. 1. vyhl. česk. místodrž. ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z., § 38. odst. 1. jedn. řádu česk. sněmu);⁵⁾ konečně

c) nemají návrhy tyto ve sněmu českém zapotřebí podpory žádné (cit. čl. V., odst. 1. míst. vyhl. ze dne 1. prosince 1863, § 38, odst. 1. jednacího řádu česk. sněmu), kdežto o návrzích, jednotlivými členy sněmu podaných, lze jednati jen tenkrát, jsou-li podepsány 20 členy sněmu, neb ukáže-li se k dotazu v příčině té učiněnému, že aspoň 20 členů návrh ten podporuje (§ 39., odst. 2. a 3., pak § 47., odst. 11. jedn. řádu česk. sněmu).

Co pak týče se návrhů, ze středu samého sněmu učiněných, sluší opět rozeznávatí návrhy jednotlivých členů sněmu (§ 35., písm. c) česk. a mor. zřiz. zemského) a návrhy, vyšlé z lůna výboru zemského neb některého výboru zvláštního, ze sněmu a mezi sněmem k tomu konci zvoleného (§ 35., písm. b) tamtéž). Návrhy posléze zmíněného druhu požívají taktéž výhody, že nemusí býti podporovány určitým počtem poslanců, by o nich mohlo býti jednání zahájeno (§ 40., odst. 1., § 41., odst. 2. jedn. řádu česk. sněmu) a že může býti ihned přikročeno k rokování (druhému čtení) o nich, (§ 37., odst. 2. tamtéž), kdežto návrhy jednotlivými členy podané — ač nejde-li o pouhý přídavek

⁴⁾ Přednost ta vyslovena posléze zmíněnými předpisy v ten smysl, že zprávy komisí o vládních předlohách zřízených, o nichž dojíti má k druhému čtení, mají přednost přede všemi jinými věcmi, o kterých nepočalo se ještě jednati. Pokud pak týče se nakládání s předlohami návrhy takové obsahujícími, stanoveno, že předlohy ty, když byly vtištěny a členům sněmu rozdány, mají se položiti na denní pořádek nejprve přísti k prvním čtení.

⁵⁾ O návrzích vládních jednati se může tedy při prvním čtení jen o to, které komisí neb výboru je sluší k předběžné poradě přikázati, nikoliv o to, zda o návrhu vůbec má býti odbývána předběžná porada. Nepřikázal-li sněm nějaký návrh vládní žádné komisí, odevzdá se návrh ten zemskému výboru, aby se předběžně o něm radil (§ 42., odst. 5. jedn. řádu česk. sněmu).

k návrhu již projednávanému (amendement) — mají předsedovi sněmu vždy písemně býti ohlášeny a předkem ve výboru v poradu vzaty (§ 35., odst. 2. česk. a mor. zřízení zemského).⁶⁾

Návrhy o věcech, které nenáleží k působnosti sněmu zemského, nemá předseda sněmu vůbec k poradě připouštět (§ 35. posl. odst. česk. a mor. zřiz. zemsk., § 36., odst. 2. jedn. řádu česk. sněmu). Navrhovatel má na vůli, od návrhu svého kdykoliv upustiti, však bylo-li o návrhu již učiněno usnesení v předběžné poradě, může se návrhu ujmouti kterýkoliv poslanec a sluší pak o návrhu jednati dále, svolí-li k tomu sněm (§ 43. jedn. řádu česk. sněmu).

§ 138.

Povšechný postup jednání na sněmu.

O předlohách učiněných zahájí se na sněmu jednání, jež do podrobná upraveno jest jednacímí řády jednotlivých sněmů a v příčině kterého zde stačí poukázat k hlavním zásadám vodícím.¹⁾

Porady ve sněmu o jednotlivých předlohách konané rozpadají se z pravidla na tři části, a to:

1. Čtení první, jehož výsledek jest, nezamítne-li se návrh ihned, odkázání návrhu komisi, odboru nebo zemskému výboru. Komise, které se volí k této předběžné poradě o návrzích, volí se dle usnesení sněmu buď z plného shromáždění nebo z jednotlivých tří kurií (velkostatkáři s virilisty, poslanci měst s vyslanci obchodních komor, poslanci obcí venkovských). Pro některé záležitosti často se opakující může býti zřízen i výbor stálý, též mohou některé věci býti přikázány zemskému výboru ku předběžné poradě. Volbu do komise musí přijmouti každý člen sněmu; odmítnouti může jen ten, kdo jest členem zemského výboru, kdo již ve dvou jiných komisích zasedá nebo kdo sněmem z podstatných důvodů byl omluven. Komise volí si předsedu i zpravodaje ze svého středu (sr. §§ 28.—35. jedn. řádu česk. sněmu).

2. Čtení druhé, které se zahájí zprávou komise, z pravidla tištěnou, načež následuje rokování všeobecné (debata generální) a pak o jednotlivých ustanoveních zvláště (debata speciální).

⁶⁾ Sr. k tomu § 39. jednacímí řádu sněmu českého.

¹⁾ Přehledu tomuto položeny jsou v základ předpisy jednacímí řádu sněmu českého; vodící zásady všech jednacímí řádů jsou ostatně totožné.

Není ovšem třeba, by o každém předmětu obojí toto rokování bylo zahájeno (§ 47. tamtéž).

3. Čtení třetí, t. j. hlasování o návrhu jakožto celku, kdež se pak připouštět jen ony speciální návrhy, které směřují k tomu, by jednotlivé části zákona neb oba jazykové texty, nesrovnávají-li se následkem změn průběhem druhého čtení učiněných, byly uvedeny v souhlas, neb opraveny byly poklesky mluvnické, chyby písma neb tiskové (§ 48. tamtéž).

Pořádek, ve kterém sluší předměty v poradu bráti, ustanovuje zemský maršálek ovšem s výhradou zmíněné již přednosti návrhů vládních.

O každém návrhu může kterýkoliv člen sněmu, však ne více než dvakrát, mluvit; o návrhu na konec debaty hlasuje se ihned, a byl-li návrh přijat, volí si řečníci „pro“ i „proti“ zapsaní po řečníku generálním²⁾ a nemá pak nikdo mimo tyto generální řečníky a zpravodaje³⁾ připuštěn býti ke slovu, leč ku krátkým opravám věcným. Poslanci musí mluvit volně a nesmí, vyjímajíc zpravodaje, čísti svá prohlášení.

Místodržitel jakož i komisaři vládní mohou se kdykoliv ve sněmovně objeviti a slova se chopiti, aniž by však kdo jiný jimi směl býti v řeči přerušen (§ 37., odst. 1. zřiz. zemsk. čl. VII. míst. vyhl. ze dne 1. prosince 1863 č. 56. z. z.)⁴⁾, oni mohou také čísti spisy a prohlášení svá. Je-li třeba, by vláda v některém případě podala vysvětlení, může sněm žádati, by za tím účelem vláda k poradám své zřizence vyslala (§ 37. odst. 2. zřiz. zemsk., § 58., odst. 3. jedn. řádu česk. sn.).

Pokud se týče jazyka jednacímí vyslovuje § 14. jedn. řádu česk. sněmu úplnou rovnoprávnost obou jazyků zemských;

²⁾ Z §§ 50. a 52. jednacímí řádu sněmu českého vysvitá, že prohlášení řečníkovo, chce-li mluvit „pro“ neb „proti“ návrhu, má nikoliv nepatrné praktické důslednosti a proto mělo by ovšem býti o to postaráno, by prohlášení to vždy také skutečně s pravdou se srovnávalo. Pro nedostatek sankce zůstaveno ovšem citu slušnosti jednotlivých poslanců, kterak ve věci této chtějí se zachováti; pohříchu i tu zdá se pro budoucnost účinná náprava býti velenutnou.

³⁾ Pravidelně jest toliko jeden zpravodaj, však tříčlenná menšina může žádati, by směl mluvit i zvláštní její zpravodaj (§ 34., odst. 3. jedn. řádu česk. sněmu). I zemský výbor může pro případ zvláštního svého zpravodaje vyslati (§ 59. tamtéž).

⁴⁾ Mluví-li místodržitel neb některý jeho zástupce po skončeném rokování, jest tím debata znova zahájena (§ 50., odst. 5. jedn. ř. česk. sněmu).

protokol píše se oběma jazyky a považuje se v obojím sepsání za prvopis (§ 23., odst. 2. tamtéž); komise podávají své návrhy v obou jazycích (§ 34., odst. 5. tamtéž); otázky při hlasování budtěž učiněny taktéž v obou jazycích (§ 65. odst. 2. tamtéž).⁵⁾

Jednání sněmu jsou veřejná, pouze výjimečně může býti sezení tajné, když za to žádá předseda nebo 5 členů, a když se o tom usnese sněm po odstranění posluchačů (§ 34. česk. a mor. zřiz. zemsk., § 21. jedn. ř. česk. sn.).

O každé schůzi sepíše se protokol, který obsahuje trest jednání a usnesení; protokol podepíše předseda a 3 verifikátoři, načež se vyloží po 3 dny v kanceláři sněmovní k nahlédnutí, a nečiní-li se pak v příští schůzi námitky, jest protokol schválen. Mimo to pořádají se tištěná vydání protokolů těsnopisných, která obsahují i doslov řeči přednesených (§§ 23.—27. jedn. ř. č. sn.).⁶⁾

§ 139.

Hlasování.

Po skončené poradě přikročuje se k hlasování, při čemž má každý člen sněmu hlas stejný; předseda nehlasuje, leč by šlo o volby neb o obsazování míst (§ 70. jedn. ř. česk. sn.). Místodržitel a ostatní zástupcové vlády hlasují jen tenkrát, jsou-li zároveň poslanci (§ 37., odst. 1. česk. a mor. zřiz. zemsk.).

Hlasování děje se z pravidla pozdvížením ruky nebo povstáním; je-li výsledek dle náhledu předsedy pochybným, nebo žádá-li za to 20 členů, jest předsevziti zkoušku opačnou, a nepodala-li i tato výsledku bezpečného nebo žádá-li za to 50 členů, hlasuje se dle jmen (čl. VIII. míst. výt. ze dne 1. prosince 1863 č. 56.

⁵⁾ Ustanovení téhož § 65. jedn. řádu. dle něhož se za původní text návrhů pokládá znění, ve kterém jej sepsal navrhovatel, neodporuje nikterak tomu, co jsme o autentičnosti obou textů zákonů zemských byli na jiném místě (dil. I., § 6., str. 28 a násl.) uvedli. Zde jedná se o to, který text návrhů jest původní a tu zajisté intenci návrhu nejlépe lze seznati ze sepsání navrhovatelova; to také úplně stačí, jde-li o takové návrhy, které nejsou základem akce zákonodárné. Při zákonech zemských nutno povždy hlasovati o obojím textu jakožto textu původním a nelze pak více mluvíti o jediném původním textu návrhu, jakmile se stalo usnesení o textu jak českém tak i německém, o čemž sr. má j. článek v „Právniku“ z roku 1887 str. 289 a násl.

⁶⁾ Sr. i předpis § 40., odst. 2. česk. a mor. zřízení zemského, dle něhož náleží sněmu ustanoviti, jakým způsobem se jednání sněmovní mají uvéstí ve známost všeobecnou.

z. z.)¹⁾ Předseda může návrhy, které o věci na denní pořádek položené byly sněmu předloženy a k nimž nikdo o slovo se nehlásil aniž učiněn byl návrh vedlejší, prohlásiti za přijaté, nežádá-li žádný člen sněmu, aby se hlasovalo (§ 68., odst. 4. jedn. řádu česk. sněmu).

Hlasování jest z pravidla veřejné, nechť již se koná tím neb oním ze způsobů právě zmíněných; jedině při volbách a při obsazování míst smí býti hlasováno tajně pomocí hlasovacích cedulek a pro tyto případy jest tajné hlasování předepsáno obligatorně (§ 39. česk. a mor. zřiz. zemsk.). Zvláště zapověděno jest každé volení, jež by se dělo akklamací (§ 71. jedn. ř. česk. sněmu).

Při hlasování má dojiti výrazu pravá vůle většiny sněmu a sluší tedy pořad jednotlivých návrhů o určitém předmětu učiněných stanoviti tak, by dosaženo bylo cíle tohoto (§ 63. jedn. řádu česk. sněmu). Pořad tento určuje předseda (§ 64. tamtéž), avšak každý poslanec může navrhnouti, aby pořad ten byl upraven jinak; rovněž navrhnouti lze oddělené hlasování, je-li v návrhu obsaženo více otázek, z nichž každou lze postavití samostatně. Souhlasí-li předseda s takovým návrhem k způsobu hlasování se vztahujícím a nečiní-li nikdo návrh tomu odporující, hlasuje se dle pořadu takto upraveného; jinak zahájí se o způsobu hlasování rokování, po jehož ukončení se sporné tyto otázky uklizují usnesením sněmu (§ 66. tamtéž). Za účelem tím, by se hlasování zjednodušilo, možno také předkem učiniti usnesení o některé zásadní otázce, nežli se přikročí k hlasování o návrzích podrobných (§ 61. odst. 1. tamtéž).

Aby se stalo platné usnesení sněmovní, k tomu jest dle předpisu všech zřízení zemských zapotřebí přítomnosti polovice všech členů sněmu, dále, by pro návrh hlasovala absolutní většina členů přítomných. Vůči pak tomu, že předseda mimo volby a dosazování nehlasuje, sluší při rovnosti hlasů návrh v po-

¹⁾ Žádost za hlasování dle jmen dlužno ovšem učiniti před hlasováním, má-li k ni býti přihlíženo, neb jakmile předsedou prohlášen byl určitý výsledek hlasování, nemůže býti výsledek ten hlasováním dle jmen opět zvrácen. Po vykonaném hlasování jinakém může dle výslovného předpisu cit. čl. VIII. hlasováno býti dle jmen jen tenkrát, neudál-li se při prvním hlasování jistý výsledek.

radu vzaty pokládati za zamítnutý (§ 38., odst. 1. a 2. česk. a mor. zřiz. zemského).

Všechny téměř ústavy mají předpisy, čelící k tomu, by aspoň základní ustanovení ústavy samé opatřeny byly bezpečnější garancí stálosti, než jakou poskytuje náležitost přivolení namnoze nahodilé prosté většiny přítomných poslanců. Z té příčiny vyhledává se z pravidla k tomu konci, by k místu přišel zákon, dotýkající se těchto základů, zvýšené garancie nutnosti zamýšlené změny, a tato záruka bývá shledána jednak v tom, že se žádá k platnosti dotčeného usnesení účastenství většího počtu poslanců, než jakého k usnášení se o jiných předmětech jest třeba, jednak v tom, že se vyhledává, by ve prospěch změny, o kterou jde, se vyslovil větší počet přítomných poslanců, než-li jaký repraesentuje majoritu absolutnou, ač má-li návrh dotčený za přijatý býti pokládán.²⁾

Rakouské ústavy zemské požívají zmíněné právě záruky v míře velmi rozsáhlé, neb obsahují všechna zřízení zemská ustanovení, že k usnesení se o návrhu, by se učinila nějaká změna v zřízení zemském, zapotřebí jest, aby byly pospolu alespoň tři čtvrtiny všech členů sněmu a aby k tomu aspoň dvě třetiny přítomných poslanců přivolily (§ 38., odst. 3. česk. a mor. zřízení zemského).

Však na tom není dosti. Dle původního znění volebních řádů jednotlivých zemí měly po uplynutí prvního šestiletí období volebního, jež následovalo po vydání ústav zemských, i pozdější změny řádu volení do sněmu vázány býti splněním oněch zvýšených požadavků, jakých se vyhledávalo ihned ku změně zří-

²⁾ Přípustnost takových předpisů nemožno sice in abstracto popírati, avšak nelze sobě tajiti, že, přepínají-li se požadavky v příčině pozdější změny určitého zákona vytčené, snadno může býti následek ten, že předpis jeví se býti bezúčinným. Již na jiném místě (díl I., § 7., str. 32) poukázali jsme k tomu, že by bezúčinným byl předpis, kterým by zákonodárce v ú b e c každou pozdější změnu určitého zákona chtěl vyloučiti a totéž by platilo zajisté tenkrát, kdyby podmínky pozdější změny byly tak tuhé, že by — pokud lze vůbec dohlednouti — změna taková byla de facto nemožnou. Dlužno tedy zajisté při vytčení podobných kautel zachovati miru rozumnou; zvláště nezdá se býti šťastným předpis, jenž žádá k usnášení se o předmětech určitého druhu přítomnost většího počtu poslanců, než-li se jich vůbec za normalních poměrů může sejíti, poněvadž se tím pak třeba zcela nepatrně minoritě dává možnost, usnesení zmařiti abstinenčí svou.

zení zemského.³⁾ Doba, po kterou za šetření obyčejných náležitostí platného usnesení sněmovního lze bylo provéstí změny volebních řádů do sněmu, byla po několikráte prodloužena a to v Čechách posléze zákonem ze dne 1. července 1877 č. 44. z. z.⁴⁾ do konce roku 1878, kdežto na Moravě zákonem ze dne 2. dubna 1873 č. 33 z. z.⁵⁾ závora svrchu zmíněná již od vydání řečeného právě zákona brání účinnosti všech návrhů ku změně volebního řádu sněmovního směřujících. Jelikož však i v Čechách doba, do které lze bylo prostou majoritou na změně volebního řádu se usnášeti, dávno již minula, nelze arcíť změny ty nyní více provéstí jinak, nežli za šetření náležitostí, v zmíněných předpisech vytknutých.⁶⁾

Z této zásady vytkl český zákon ze dne 1. července 1877 č. 44 z. z. sám důležitou výjimku v ten smysl, že není třeba

³⁾ Při ústavách oktroyovaných neodporučuje se totiž, ihned po vydání ústavy chrániti volební řád tuhými předpisy proti pozdějším změnám, poněvadž by pak vady, jimž při takovém jednostranném uvalení vyhnouti se nemožno, dvojnásob těžce byly pocífovány. Vhodně stanovuje se tudíž v příčině té jakási doba prechodní, po kterou lze změnití volební řád třeba prostou majoritou; po uplynutí této doby, kdy předpokládati lze, že značnější nesrovnalosti již byly odciněny, možno pak dáti nastoupiti požadavkům zvýšeným.

⁴⁾ Zákon ten otištěn v příloze k dílu I. pod číslem 19.

⁵⁾ Zákon ten otištěn v příloze k dílu I. na str. 206.

⁶⁾ Byl sice příležitostně projeven náhled, že by lze bylo zákon ze dne 1. července 1877 č. 44 z. z., jenž neměl ku vzniku svému zapotřebí majority kvalifikované, změnití prostou majoritou v ten smysl, že by se doba, do které za šetření náležitostí obyčejných lze provéstí změny řádu volení do sněmu, prostě prodloužila tak, že by se ještě před její vypršením zamýšlená změna mohla uskutečniti. Manipulace taková potud by se nepřičila d o s l o v u zákona, že se opominulo novelu ze dne 1. července 1877 označiti jako nové formulování § 54. řádu volení do českého sněmu, tak že zákon tento, který se jeví jako předpis samostatný a nikoliv jako integrující část řádu volení, by sám nepožíval garancii stálosti, které jim pro řád volení po uplynutí doby tam naznačené byly vytknuty. Těžko však této argumentaci ubrániti se výtce sofistiky, neb jest patrný v tom rozdíl, činí-li se usnesení na prodloužení lhůty, do které prostou majoritou lze provéstí změny řádu volebního, p ř e d jejím uplynutím, neb děje-li se tak již p o vypršení lhůty té. V prvnějším případě stačila by prostá majorita a to proto, poněvadž by byla v době rozhodující stačila také ku změně samého řádu volebního, kdežto prodloužení zmíněné lhůty po její vypršení — nehledíc ani k tomu, že jest logickým odporem — involvuje zajisté co do věci změnu volebního řádu, byl i zákon ze dne 1. července 1877 nebyl zřejmě označen jakožto nová stylisace jeho § 54. Každý zákon, byf i nevhodný, sluší vykládati tak, by měl účinek; jaký pak byl by účinek zákona ze dne 1. července 1877 č. 44. z. z., kdyby zmíněný tuto postup byl přípustný?

přítomnosti tří čtvrtin všech poslanců a dvoutřetinové majority přítomných k takovým změnám řádu volebního, které by se udály novým zřízením, zrušením aneb přeměněním okresů soudních v § 7. řádu volení do sněmu jmenovaných. To souvisí s tím, že, jak jsme seznali, v Čechách dle novely ze dne 22. února 1874 č. 10 z. z. k § 8. řádu volení do sněmu vydané nyní pojeti jest soudní okresy, které jsou základem vymezení volebních okresů ve skupině obcí venkovských, v hranicích toho obvodu, jaký v čas volení zaujímají, tak že aspoň při zřízení okresu z brusů nového povždy zapotřebí jest změny volebního řádu, mají-li obyvatelé nového okresu míti možnost voliti. Takové změny byly tedy právem sprostěny pout, jimiž jinak vázána jest změna řádu volebního.⁷⁾ Na Moravě výjimky takové nebylo třeba, poněvadž tam posud dle pravého náhledu pro volby sněmovní pojeti jest soudní okresy tak, jakými byly co do rozsahu svého v čas vydání řádu volebního, tak že změna obvodu jednotlivých soudů okresních se volebních obvody do zemského sněmu vůbec nedotýká.⁸⁾

Zbývá ještě dotknouti se toho, kterak sluší počítati polovici resp. tři čtvrtiny poslanců, jichž přítomnosti jest třeba, by se státi mohlo platné usnesení sněmu a pokud se týče usnesení o změně zřízení zemského neb řádu volení do sněmu? Jest při vyšetření počtu tohoto hleděti k celkovému počtu poslanců, kterak uveden jest v § 3. českého a moravského zřízení zemského, neb možno-li z tohoto celkového počtu odečísti počet míst poslaneckých, uprázdněných v době, kdy rozhodující usnesení se děje?⁹⁾

⁷⁾ Sr. svrchu § 114., str. 33, kdež bylo také poukázáno k nejnovějšímu zákonu, v příčině té za příležitosti zřízení okresu Teplického dne 14. dubna 1895 pod č. 33 z. z. vydanému. Tento zákon mohl na základě zmíněné právě výhrady býti usnesen prostou majoritou.

⁸⁾ Kdož jest toho náhledu, že i na Moravě pro volby sněmovní (jak to nařizeno pro volby do říšské rady § 6. odst. 2. zákona ze dne 2. dubna 1873 č. 41 ř. z.) sluší za základ volebních okresů v třídě obcí venkovských položit soudní okresy v těch rozměrech, jakými jsou v čas, kdy volba se děje, musí pak arcí i pro změny volebního řádu, zřízením nového okresu podmíněné, žádati kvalifikované majority, poněvadž Moravský zákon ze dne 2. dubna 1873 v příčině té žádné úlevy nevytkl.

⁹⁾ Toť zvláště by bylo důležité pro případ, kdyby pro abstinenci větší počet poslanců sněmem mandátů byl zbaven a rozhodující hlasování se konalo po té, však před vykonáním nových voleb.

Moravský zákon ze dne 2. dubna 1873 č. 33 z. z. výslovně nařizuje vyšetření ve smyslu prv zmíněném a nám se zdá, že bychom se octlí v odporu s doslovným zněním a se smyslem zákona, kdybychom v Čechách chtěli postupovati jinak.¹⁰⁾

§ 140.

Kterak se nakládá s usneseními sněmu.

Hlasováním o návrhu podaném ukončena jest pravidelně činnost sněmu, k tomuto návrhu se vztahující. Předseda sněmu dá o výsledku hlasování prostřednictvím kanceláře sněmovní věděti těm, jichž se týče; pravidelně vyřídí se věc tím, že se dává o usnesení sněmu věděti výboru zemskému, jemuž náleží dle zákona, by ve skutek uváděl usnesení sněmu, která lze provésti (§ 26. odst. 2. česk. a mor. zřízení zem.).¹⁾

Mimo to jest výslovně nařizeno, že má každé usnesení sněmu prostřednictvím náčelníka zemské vlády býti uvedeno v známost Jeho Veličenstvu za připojení protokolu o sezeních sepsaného (§ 40. odst. 1. česk. a mor. zřízení zemského). To platí netoliko o usneseních, v příčině kterých jest vymoci eventuálně potvrzení neb sankci vladařovu, nýbrž také v příčině usnesení ostatních, třeba negativních, která k dalším opatřením příčiny nezavdávají, ano i v příčině jednání sněmu, která k usnesení se ani nedospěla.

Předsedovi nepřisluší, usnesení sněmu zastaviti, nýbrž toliko z předu vyloučiti jednání o věcech, které nenáleží k působnosti sněmu (§ 35. posl. odst. česk. a mor. zřízení zemského). Jest věcí vlády, učiniti vhodné opatření, domnívá-li se, že usnesení sněmu přiči se zákonu neb obecnému dobru.²⁾

¹⁰⁾ Již slova autentického německého textu § 38. zřízení zemského („Die Anwesenheit von mehr als der Hälfte der Gesamtzahl aller Mitglieder“) nepřipouštějí pochybnosti o tom, že odečtení uprázdněných mandátů z celkového počtu by nebylo správným. Jinak by také základ hlasování mohl býti vždy pochybný, poněvadž se v momentu hlasování nemůže tvrditi plnou bezpečností, není-li nějaký mandát uprázdněn.

¹⁾ K výkladu na záhadný tento výraz (dle něm. textu: „Ausführung der vollziehbaren Landtagsbeschlüsse“) bude nám ještě vrátiti se, až pojednáme o oboru působnosti výboru zemského.

²⁾ Opatření to však rovněž nemůže nikdy záležeti ve zrušení usnesení sněmu, k němuž vláda není po zákonu oprávněna. Věc jest jednoduchá, jde-li o takové usnesení sněmu, kteréž má třeba schválení vladařovo neb jde-li o návrh

Vzchází-li pochybnost o tom, zda nějaké usnesení sněmu jest platné v ohledu formálním, zda zejména byl přítomen dostatečný počet poslanců, zda-li bylo potřebné majority atd., jest předkem na předsedovi, by prohlásil, zda pokládá návrh, o který jde, za platně přijatý čili nic. Usnesení sněmu samého o platnosti hlasování nějakého a správnosti prohlášeného výsledku nelze provokovati, nýbrž dlužno eventuelně různosti náhledů o této věci vyříditi cestou jinou dle toho, jaký jest případ, o který jde.³⁾

Má-li přijíti k místu z á k o n z e m s k ý, k tomu jest třeba, by návrh k tomu směřující byl sněmem platně přijat a došel s a n k c e panovníkovy (§ 17. odst. 3. česk. a mor. zřiz. zem.). Pohříchu postrádáme výslovného předpisu o tom, do které doby jest možnou sankce návrhu zákona sněmem přijatého. Jelikož nelze se domnívati, že by ústava připouštěla sankci za poměrů naprosto změněných neb dokonce za jiného složení sněmu, soudíme, hledíce k duchu závěrečného odstavce § 17. českého a mor. zřízení zemského, že po zahájení nového zasedání sněmu není více možnou sankce zákonů v předcházejícím zasedání usnesených.⁴⁾

zákona, který předložiti jest Jeho Veličenstvu k sankci, neb tu má vláda možnost, navrhnouti koruně odeprání potřebného schválení a pokud se týče sankce. Není-li však toho případu, nezbyvá vládě, než zameziti oněmi prostředky, které jí ústava poskytuje, p r o v e d e n í usnesení záhadného, což ovšem dle povahy věci bude možné jen tenkrát, přiči-li se usnesení to právu platnému, nikoliv, jde-li pouze o usnesení nevhodné. I strany, jichž práva jsou dotknuta provedením nezákonného usnesení sněmovního, mají na vůli dovolati se proti tomu nálezu příslušných instancí soudních a administrativních. Pravidelně však nebude těchto opatření třeba, poněvadž vláda, nabyvši oznámením v § 40. zřízení zemského předepsaným neb intervencí zřízenců svých vědomost o zahájeném jednání, může ještě v čas ukončením zasedání, odročením neb rozpuštěním sněmu zmařiti hrozící usnešení nezákonné.

³⁾ Tak n. př. podáním k vládě, kterým se tato žádá, by nepředložila k sankci zákon, o němž dle náhledu stěžovatelů nestalo se platné usnesení. I po nastalé sankci dotčeného zákona může ovšem jednotlivec míti subjektivní názor o neplatnosti hlasování a tudíž i o neplatnosti zákona, jenž tímto způsobem k místu přišel; zda-li však tomuto přesvědčení svému bude moci s účinkem zjednatí platnost před příslušnými úřady, závisí na tom, jak dalece ústava dovoluje soudcům a pro případ i úředníkům správním zkoumati platnost zákonů, rádně vyhlášených. O této otázce, jež vyžaduje výklad na čl. 7. zákl. zákona státního v moci soudcovské, dlužno pojednati na místě jiném.

⁴⁾ Tak často přetřásala se ve veřejnosti české otázka, zda-li by nyní ještě možno bylo předložiti vladaři k sankci fundamentální články, na nichž

K působnosti své má zákon zemský ovšem mimo to zapotřebí vyhlášky; v příčině té odkazujeme k výkladům, již na jiném místě podaným.⁵⁾

§ 141.

Pravidla pro činnost výborů zemských.

Zřízení zemská neobsahují žádných zevrubnějších pravidel na úpravu způsobu vyřizování záležitosti, zemskému výboru přikázaných, kromě toho, co již svrchu bylo uvedeno, že vyřizovati jest záležitosti dotčené na základě porad a usnesení kollegiálních a dalšího určení toho, mnoho-li přisedících výboru zemského musí býti pospolu, má-li tento býti s to, učiniti usnesení platné (§ 42. česk. a mor. zřízení zemského).

Zevrubnější nařízení o tom, které práce budou k výboru zemskému náležeti a jak se budou měti konati, slušelo dle předpisu § 32. česk. a mor. zřízení zemského přijati v instrukci, již sněm zemský vydá. Na základě předpisu tohoto vydány skutečně v jednotlivých zemích sněmem instrukce pro výbor zemský; v Čechách zakládá se instrukce nyní platná na usneseních, která sněm učinil v sezení svém, dne 31. května 1864 odbývaném.¹⁾

se byl usnesl český sněm roku 1871? V textu citovaný § 17. zřízení zemského není sice pro naši otázku přímo rozhodný, přece ale tvrdíme, že z něho vychází tolik, že každé zasedání sněmu v ohledu legislačním sluší za uzavřený celek pokládati, z čehož pak nutně by vyplývala správnost náhledu shora hájeného. Při nejmenším však nelze přenést nevyřízené návrhy zákonů z jedné periody volební do druhé, kde pak vůbec tu není již sněmu, který se na návrhu byl usnesl.

⁵⁾ Díl I. § 6. str. 27. a následující.

¹⁾ Do instrukce této vřaděny jsou také některé předpisy, do slova ze zřízení zemského přijaté; tyto předpisy ovšem nemožno změnit jinak, než způsobem právě v § 139. vyloženým, kdežto ostatní ustanovení instrukce možno změnití prostým usnesením sněmu. Vůči tomu, že instrukce tato nebyla přijata do sbírky pramenů prvnímú dílu připojené a pokud nám známo, i v jiných sbírkách obsažena není, podáváme zde doslovné její znění:

§ 1. Výbor zemský je spravujícím a vykonávajícím orgánem zastupitelstva zemského, užívá úředního pojmenování: „Výbor zemský království Českého“ a skládá se z osmi přisedících, volených dle ustanovení zřízení zemského, dle případnosti z náměstníků jejich. (§§ 11. a 13. ř. z.)

§ 2. Výbor zemský povinen jest ve skutek uváděti usnešení sněmu zemského, ježto se vykonati měla a uložení, která jemu sněm udělil.

Vyhrazujice sobě pojednati o tom, které práce zemskému výboru jest vyřizovati, až se nám udá jednati o oboru působnosti orgánů zemských, chceme zde vytknouti na základě zmíněné instrukce toliko tyto hlavní zásady, jimiž upraven formální postup při vyřizování prací českého výboru zemského:

V zřízení zemském a zákonech o tom vydaných ustanoveno, jak se má výbor zemský přičiňovati k záležitostem zemským (k záležitostem, týkajícím se obcí a daní, silnic a cest zemských atd. atd.).

Výboru zemskému přísluší péči míti o práce obyčejné, vztahující se ke správě majetnosti zemské, fondů a ústavů zemských a řízení službu úředníků a služebníků pod ním postavených i přihlížeti ke službě této dle instrukce, již sněm schválil. (§§ 18., 25., 26., 32. zř. z.) On jest též povinen, bráti napřed v poradu a předkládati návrhy k věcem zemským se vztahující, ku potřebě sněmu, buď z uložení sněmu nebo samochtě.

§ 3. Výboru zemskému přísluší sestavovati a sněmu v pravý čas k usnešení předkládati předchozí rozpočet zemský a účty zemské, jako co se dotýče důchodů zemských ze spravování majetnosti zemi náležité, z ukládání daní na potřeby zemské a z užívání úvěru zemského, tak i co se dotýče vydání zemského řádného i mimořádného. (§ 18. l. 4. zřiz. z.)

§ 4. Výboru zemskému náleží péči míti o to, aby peníze, které jsou ve fondech na čas vydajny, se ukládaly pod úroky u veřejných ústavů úvěrních, při čemž buďtež vymínovány krátké lhůty k výpovědi, anebo buďtež šetřeno způsobu, předepsaného usnešením sněmu.

§ 5. Co se dotýče vydání z důchodů zemských, je výbor zemský zavázán rozpočtem výročním, jak jej sněm schválil, a předpisy, vydanými v příčině jednoho každého fondu a ústavu.

V případnostech neodkladné potřeby, vyhledávajících vydání nepředvídaného, tedy v rozpočtu nepoloženého, má výbor zemský právo, učiniti vydání takové mimo povolený rozpočet pod vlastním odpovídáním a pod výminkou, že má žádati hned na začátku nejbližší příštího zasedání sněmu za dodatné schválení, pak-li vydání takovéto, neuváděje účel samý v nebezpečí podstatné, nedalo se odložit až do nejbližší příštího svolání sněmu, tedy s prodlžením skutečné nebezpečnosti spojeno bylo. V povolování záloh na stavby silnic je zavázán výbor zemský mezemi předepsanými v sezení sněmu dne 16. dubna r. 1864.

Jiné subvence jakéhokoliv způsobu může povolovati výhradně sněm sám.

§ 6. Práce a dodávky, placené z fondů, v příčině jichž vede výbor zemský správu, buďtež vůbec pouštěny veřejným podáním.

§ 7. Výboru zemskému přísluší vykonávati práva patronátní a presentační, ježto přísluší zemi nebo příslušela bývalým stavům zemským, též právo, navrhovati kandidáty k fundacím neb stipendiím, nebo je fundacemi neb stipendiemi těmito podělovati, a právo přijímati do ústavů a fundačních zřízení stavovských. (§ 27. zř. z.)

Výboru zemskému přísluší kromě toho spravovati všeliké jiné práce, které příslušely dřívějšímu výboru stavovskému, pokud nejsou přenešeny na jiné orgány, anebo pokud nepřestaly za příčinou okolností změněných. (§ 29. zř. z.)

1. Náhradník nastupuje na místo přisedícího zemského výboru jen tenkrát, když toho zašla překážka nějaká, pro kterou jemu nemožno jest úřad zastávati, dále v tom případě, když se uprázdnilo místo přisedícího zemského výboru a to v případě prv zmíněném až do odpadnutí překážky, v druhém případě na

§ 8. Výbor zemský má učiniti přípravy, jichž potřebí, aby mohl sezení svá míti, a má vyhledati, v dobrém způsobu chovati a náležitě zříditi místnosti pro zastupitelstvo zemské a pro úřady a orgány přímo pod zastupitelstvím tímto postavené. (§ 30. zř. z.)

§ 9. Výboru zemskému přísluší zkoušeti průkazy poslanců nově do sněmu vstupujících, že jsou řádně zvoleni a učiniti o tom zprávu ke sněmu, kterýž rozhodne, zdalž se zvolený do sněmu připouští. (§ 31. zř. z.)

§ 10. Výbor zemský jest povinen sněmu činiti počet z prací, vztahujících se ke správě majetnosti zemské a fondů i ústavů zemských, i z toho, že uvedl ve skutek usnešení sněmu, ježto se měla vykonati, jakož i ze všelikých prací, ježto vykonal. (§ 26. zř. z.)

Výbor zemský nemůže si dopisovati se žádným jiným než s českým sněmem a může od sebe vydávati jen ohlášení v příčině věci jemu ke správě svěřených. Deputací nemůže výbor zemský žádných přijímati. (§ 43. zř. z.)

§ 11. Výbor zemský má obsazovati místa úředníků zemských a místa služebníků, kteráž sněm systemisoval a rozepíše konkurs pro každé uprázdněné místo, neobsazuje-li se posloupným postoupením.

Při dosazování na systemisovaná místa služební má šetřiti řádu služebního, jež sněm schválil.

Ustanovovati nová místa úřednická a služebnícká vyhrazuje se sněmu samému.

§ 12. Výbor zemský má právo, když je toho zapotřebí, přijímati znalce, diurnisty a jiné pomocnictvo za remunerace a platy denní, jsa zavázán obmezením obsazeným v § 5.

§ 13. Výbor zemský má též právo udělovati úředníkům zemským a služebníkům záložné služni a pomůcky peněžné, avšak jenom pokud rozpočet stačí.

§ 14. Výboru zemskému přísluší dávat na odpočínutí (na pensi nebo do kviescence) úředníky zemské a udělovati provisi služebníkům, jakož i udělovati pense vdovám po úřednících a provise vdovám po služebnících, pak systemisované příspěvky vychovací dětem po těchto úřednících a služebnících podle předpisů vydaných pro úředníky státní a sice podle předpisů těchto jenom do té doby, pokud nebudou dána řádem služebním, jež sněm vydá (§ 11.), zvláštní ustanovení odchýlná.

§ 15. Žádost za udělení nesystemisovaných platů pensijních nebo provisijských a nesystemisovaných příspěvků vychovavacích, pak žádosti za udělení platů z milosti a přídavků osobních, jest výbor zemský povinen předkládati sněmu ke schválení.

§ 16. Výboru zemskému přísluší předsebráti řízení disciplinární proti úředníkům a služebníkům, placeným z fondů, v příčině jichž vede správu, suspendo-

tak dlouho, až sněm vykoná novou volbu přisedícího dle § 13. odst. 3. zřiz. zemského. V případech v § 17. instrukce pro český výbor zemský zmíněných jest zemský maršálek povinen povolati náhradníka; však i mimo případy ty jest zemský maršálek oprávněn tak učiniti, jsou-li tu vůbec podmínky povolání náhradníka

vati je od úřadů a platů a propouštění je ze služby, pokud sněm nic jiného neustanoví, podle předpisů vydaných pro úředníky státní a zůstaviv při vůli jejich, odvolati se ze suspense této nebo z propuštění tohoto ke sněmu.

§ 17. Nejvyšší maršálek zemský má právo, přidělovati co možná stejnou měrou práce jednomu každému přisedícímu výboru zemského, dle případnosti náměstkům a jest povinen povolati náměstníka:

- a) zašla-li by některému přisedícímu výboru zemského nějaká překážka spravovati práce své po čtyry neděle nebo déle,
- b) bylo-li by, i když zajde nějaká kratší překážka některému přisedícímu výboru zemského, o to činiti, aby zůstalo gremium způsobno k činění, anebo měla-li by se vzítí v poradu nějaká věc zvláště důležitá,
- c) činily-li by se porada nebo usnesení o věcech takových, ježto se dotýkají soukromých práv některého přisedícího výboru zemského nebo soukromých práv jeho manželky, jeho příbuzných anebo osob sešvakřených až do druhého kolena.

§ 18. Práce výboru zemského mají se v poradách kolegiálních na potaz bráti a vyřizovati (§ 42. zř. z.)

Avšak se zůstavuje při vůli nejvyššího maršálka zemského, aby sjednav se o to s výborem zemským, ustanovil a nařídil, které práce se za příčinou menší důležitosti své a pro rychlejší vyřízení mohou pod jeho, nejvyššího maršálka zemského a referentovým odpovídáním běžně spravovati.

§ 19. Nejvyššímu maršálkovi zemskému přísluší ustanovovati, který den a kterou hodinu mají sezení býti a v kterém pořádku se tam mají věci v poradu bráti a vyřizovati.

§ 20. Předsedati v sezeních přísluší nejvyššímu maršálkovi zemskému, anebo přisedícímu výboru zemského, jež on za náměstka svého ustanovil. (§ 11. zř. z.)

§ 21. Aby usnesení bylo platné, potřebí, aby alespoň pět přisedících výboru zemského bylo pospoju. Shledal-li by nejvyšší maršálek zemský, že usnesení výboru zemského se přiči obecnému dobrému, nebo zákonům, má právo a jest povinen učiniti, aby nebylo vykonáno, a má to neprodleně prostředkem mistodržícího na Nejvyšším místě oznámiti, aby Jeho Veličenství v tom rozhodnul. (§ 42. zř. z.)

Jsou-li hlasy mezi dvěma míněními stejně rozděleny, rozhodne přisedící hlasem svým, které z nich se má státi usnesením.

§ 22. O každém sezení budiž sepsán protokol, jenž má obsahovati činěné návrhy a učiněná usnesení, jakož i vota separata oněch přisedících výboru zemského, kteří žádali, aby se zapsala vota tato.

Nejvyšší maršálek zemský ustanoví, kteří konceptní úředníci výboru zemského mají protokol psáti.

a shledá-li maršálek zemský, že toto povolání jest ve prospěch vyřizování záležitostí, na zemský výbor vznesených. K tomu sluší dále srovnati § 15. jednacího řádu českého výboru zemského, na kterém se tento usnesl dne 15. února 1868 pod č. 1394. Dle tohoto předpisu jest každý člen výboru zemského neb povoláný náhradník, který by se z Prahy vzdálil na dobu delší tří dnů, povinen o tom učiniti oznámení praesidiu; trvá-li nepřítomnost déle než osm dnů, sluší toto oznámení učiniti písemně a zároveň opatřiti, by všechny přednášky, v odboru přicházející, předloženy byly praesidiu, by tcto zvláště mohlo i v těch případech, kde náhradníka není povolati, neb kde tak činiti nelze, dotčené přednášky přikázati přisedícímu jinému buďsi proto, že předmět jest zvláště důležitým neb nutkavým neb třeba i proto, by záležitosti byly vyřizovány postupem pravidelným.

2. Prikazování prací jednotlivým přisedícím děje se usnesením maršálka zemského. Instrukce nemá v příčině té zevrubného předpisu; pravi se v její § 17. odst. 1. toliko, že má jednotlivým přisedícím práce co možná stejnou měrou býti přidělována. Z důvodů na snadě jsoucích neděje se ovšem toto prikazování od případu k případu, jsouc upraveno presidiální normou, napřed vydanou,²⁾ přes to však nemá žádný přisedící práva, by jemu právě ta neb ona záležitost do referátu byla přikázána, třeba spadala v obor, pravidelně dotčeným přisedícím spravovaný.

3. Žádný z přisedících výboru zemského nesmí se účastniti porady neb usnesení se o předmětu, jež by se dotýkalo soukromých jeho zájmů, neboli zájmů jeho manželky, pak příbuzných a sešvakřených až do druhého kolena (§ 17., písm. c) české instrukce).³⁾

Ve zprávách, které činí výbor zemský ke sněmu o usnešeních svých, budiž vždy uvedeno, jsou-li usnešení tato učiněna jednohlasně anebo jakou většinou hlasů.

§ 23. Výboru zemskému náleží zastupovati zemské zastupitelstvo ve všelikých záležitostech právních. (§ 28. zř. z.)

§ 24. V listinách, které vzdělá výbor zemský jmenem zastupitelstva zemského, má se podepsati nejv. maršálek zemský s dvěma přisedícími výboru zemského a má se k listinám těmto přitisknouti pečeť zemská. (§ 28. zř. z.)

Ve všelikých jiných expedicích podepíše se nejv. maršálek zem. a referent, jehož se týče.

²⁾ Rozdělení toto, kterak nyní jest v platnosti, sdělíme na místě pozdějším.

³⁾ Instrukce zmiňuje se sice toliko o případu, když se usnesení dotýká „soukromých práv“ některého přisedícího neb osob, nacházejících se vůči němu

4. Z pravidla, v § 42. odst. 1. zřízení zemského vysloveného, dle něhož má výbor zemský práce k němu přikázané v poradách kolegiálních na potaz bráti a je vyřizovati, stanovil § 18. odst. 2. instrukce pro výbor český výjimku důležitou v ten smysl, že zůstaveno jest nejvyššímu maršálku zemskému, by, zjednav si souhlas výboru zemského, ustanovil, které práce mohou býti vyřízeny cestou běžnou neboli kurrentní, to jest bez usnesení sborového, jsouce approbovány toliko referentem, do jehož oboru dotčená záležitost spadá, pro případ za spolupodpisu nejvyššího maršálka neb jeho náměstka.⁴⁾ O tom, zda sněm byl oprávněn,

v některém z poměrů svrchu naznačených. Však již na jiném místě (díl I. § 71. str. 294.) poukázali jsme oproti podobné stylisaci obecních zřízení k tomu, že nelze obmeziti platnost předpisu, o který tu jde, na případ ten, když zájem, jenž pro případ překážeti má společníosti některého přisedícího, zakládá se na poměru soukromoprávním, nýbrž že straniti se jest přisedícímu porady a usnesení ve všech případech, kde jde o takové zvláštní zájmy jeho a osob jemu blízkých, které převyšují všeobecný zájem občanů u vyřizování záležitostí zemských.

⁴⁾ Dle § 4. jednacího řádu svého, na kterém se usnesl český výbor zemský dne 15. února 1868 pod č. 1394 (reg. zn. F. 20—244 výb. z.) sluší v sezení přednáseti všechny předměty důležité, zvláště pak všechny předlohy které se činí sněmu, dobrozdání, která se podávají vládě, má-li se v nich vysloviti nějaká zásada, povolení k provádění staveb, oprav a nových zařízení, převyšuje-li náklad 100 (nyní 500) zlatých, pak poukázky platební převyšující sumu 100 (nyní 500) zlatých, vyjímajíc ony, které jsou již stále upraveny anebo se zakládají na usnesení sněmu, výboru zemského neb na individualních položkách rozpočtů, nižádnou podmínkou nevázaných, neb které se týkají výloh nemocenských, hnaneckých a příspěvních, zemskou účtárnou již upravených. Dále sluší přednáseti v sezení osobní záležitosti úředníků a služebníků a všeliké udílení milostí. Z toho sluší a contrario souditi, že všechny ostatní záležitosti, v dotčeném § 4. nepojmenované lze vyříditi způsobem běžným. Takové kurrentní vyřízení jest opět dvojí; vyřizují se totiž záležitosti, usnesení gremiálnímu nepodrobené buď brevi manu tím, že dotčený přisedící připojí návrhu vyřízení, některým konceptním úředníkem zhotovenému své „expediatur“ resp. „fiat“ anebo dlužno návrh vyřízení referentem podepsaný předložit ještě zemskému maršálku neb jeho zástupci k připojení klausule expediční. O tom, zda-li ten neb onen způsob kurrentního vyřízení jest voliti, vydány jsou podrobnější předpisy § 11. zmíněného právě jednacího řádu, jenž později doznal některých změn usnesením výboru zemského ze dne 11. února 1885 cirkulářem praesidia z téhož dne č. 26 sděleným; usnesení to zejména vypočítává taxativně všechny kurrencie, které předložiteli jest praesidii k připojení klausule expediční. Zevrubnější rozbor těchto předpisů neměl by pro účel spisu tohoto významu žádného.

stanoviti v častěji zmíněné instrukci tuto možnost obmezení porad gremiálních, nelze důvodem pochybovati.⁵⁾

5. Den a hodinu, kdy odbývati jest sezení, určuje zemský maršálek; jemu také přísluší ustanoviti, ve kterém pořádku sluší věci na poradu bráti a vyřizovati (§ 19. instrukce). Rovněž přísluší zemskému maršálku, stanoviti, které věci pro větší důležitost svou mají dříve býti všem přisedícím dodány i s příslušnými spisy k nahlédnutí;⁶⁾ taková t. zv. rolla smí však vždycky sloužit toliko k informaci a nemůže touto cestou platné usnesení se gremia k místu přijíti.⁷⁾

6. Co do zastoupení nejvyššího maršálka v zasedání zemského výboru platí zásada již svrchu zmíněná, dle níž sobě zemský maršálek sám pojmenuje náměstka z členů výboru zemského (§ 11. odst. 2. zřiz. zemského, § 20. instrukce). Funkce náměstka zemského maršálka císařem jmenovaného vztahuje se tedy toliko

⁵⁾ Mohlo by arcí býti namítáno, že dle všeobecného znění prvního odstavce § 42. zřízení zemského výbor zemský má práce k němu přikázané v poradách kolegiálních na potaz bráti a je vyřizovati a že změna v té přičině přípustna by byla toliko za šetření náležitosti, pro změny zřízení zemského předepsaných. Proti tomu však jest uvážiti, že uvedený předpis do slova bráti nelze již proto, poněvadž hned z předu musilo býti patno, že holou jest nemožností, by všechny práce, zemskému výboru náležející, vyřízeny byly kolegiálně. Patně tedy již v čas vydání zřízení zemských bylo pomýšleno na to, že sněm a pokud se týče výbor zemský později sám určí, které záležitosti mají býti podrobeny hlasování sboru a které mohou býti vyřízeny způsobem kurrentním. Toto určení právě stalo se § 18., odst. 2 instrukce ve spojení s pozdějšími usneseními výboru zemského, v předcházející poznámce uvedenými.

⁶⁾ V přičině té stanoveno § 6. svrchu zmíněného jednacího řádu ze dne 15. února 1868, že všechny důležitější a při tom objemnější přednášky sluší předložit praesidii k tomu konci, by ještě dříve, než dojde k jich přednesu, mohly býti sděleny se všemi přisedícími výboru zemského, by tito si je mohli dokonale prohlédnouti a o věci náležitě se informovati.

⁷⁾ Již v právu obecním (díl I. § 69. str. 289) uvedli jsme náleze správy. dv. soudního ze dne 1. července 1878 č. 1046 (S a m i t s c h Zeitschr. II. str. 573, pak Ex el I. č. 877), jímž vyslovena byla zásada, že neplatným jest usnesení se výboru obecním, kteréž k místu přišlo způsobem shora naznačeným (per rollam). Dle zřízení obecním ovšem jest věc proto zcela nepochybnou, poněvadž se hlasování per rollam porušuje zásada veřejnosti, pro sezení výboru obecním obligatorně předepsaná. Ten důvod arcí odpadá, pokud jde o usnesení se výboru zemského; nieméně však i zde sluší rozhodnouti stejně, poněvadž společná porada sboru při naznačeném postupu jest nemožna a vůbec postup ten tou měrou se přiči obvyklým názorům o usnesení gremiálním, že by jej lze bylo schvalovati jen tenkrát, kdyby byl příslušnými předpisy výslovně připuštěn.

na funkce samého sněmu, nikoliv na funkce výboru zemského, jehož členem ostatně náměstek onen jako takový vůbec není.⁹⁾

7. Aby zemský výbor český platně mohl se usnášeti, k tomu jest zapotřebí, jak svrchu (§ 134, str. 131) již bylo podotčeno, v Čechách přítomnosti pěti přisedících výboru zemského (§ 42., odst. 2. zřiz. zemského). Samo sebou se rozumí, že do počtu tohoto se čítají i náhradníci, kteří po právu toho neb onoho člena zastupují. Naproti tomu zdá se býti pochybno, zda stačí přítomnost pěti přisedících v tom případě, když předseda zemskému výboru za nejvyššího maršálka náměstek, jím ze středu přisedících ustanovený. Praxe žádá v tomto případě z opatrnosti, by kromě předsedajícího ještě pět dalších přisedících výboru zemského bylo pospolu.

8. Kollegialní organizace výboru zemského přináší to s sebou, že usneseno jest v něm to, o čemž shodla se absolutní většina přítomných členů. Kdežto však v plenum sněmu předseda mimo volby nikdy nehlasuje, stanoveno pro zemský výbor § 21. odst. 2. instrukce, že předsedovi jest hlasovati při rovnosti hlasů; v tomto případě on rozhoduje hlasem svým. O tom, kterakým způsobem sluší při hlasování jíti před se, nemá instrukce naše žádných předpisů; bude zde tudíž obdobně užiti předpisů, které platí pro plenum sněmu v příčině pořadu, ve kterém sluší o jednotlivých návrzích hlasovati.

9. Důležitý předpis obsahuje § 42. odst. 3. zřiz. zemského a po něm § 21. odst. 1. instrukce pro případ ten, kdyžby nějaké usnesení výboru zemského se přičilo zákonu neb obecnému dobru; máť v tomto případě předseda právo i povinnost, zastaviti provedení usnesení takového, zároveň má však neprodleně prostřednictvím místopředsedatele o věci učiniti oznámení na místě Nejvyšším k tomu konci, aby Jeho Veličenstvo „o tom“ rozhodlo. Zmínivše se svrchu (str. 131) stručně o tomto předpisu, ponechali jsme nerozhodnutou otázku, čeho se v naznačeném případě týká rozhodnutí Jeho Veličenstva, zda může věc, o níž jde, dojiti rozhodnutím tím meritorního upravení, neb jde-li při něm výhradně toliko o to, zda může rozhodnutí výboru zemského, kteréž byl

⁹⁾ Sr. svrchu § 134. str. 130. Může-liž pak ustanovený náměstek v tom případě, když i jeho zajde překážka nějaká, platně dalšího substituta jmenovati? To as možno jest jen tenkrát, lze-li předpokládati, že dotčený substitut byl zřízen se svolením samého maršálka zemského.

maršálek zemský zastavil, býti vykonáno, čili nic. Vůči tomu, že zde jde o správu autonomní, od zeměpanské správy přesně oddělenou, ve kteréž práva knížecí praerogativy jsou určitě vymezena jakož i vůči obdobnému výslovnému předpisu zřízení obecních (§ 56. odst. 3. česk., § 53. odst. 3. mor. zřiz. obecn.) a českého zákona o zastupitelstvu okresním ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z. (§ 72.)⁹⁾ sluší míti za to, že toliko otázka výkonu záhadného usnesení sněmovního může býti podrobena rozhodnutí Jeho Veličenstva, o němž tu řeč.

10. Sezení zemského výboru jsou protivou k sezením sněmovním tajná; ostatně by se veřejnost pro schůze sboru, zabývajícího se ponejvíce vyřizováním běžných záležitostí správních, ani nehodila. O vedení protokolu o schůzích zemského výboru obsažen příslušný předpis v 22. instrukce.¹⁰⁾

11. O expedicích výnosů výboru zemského stanoveno v § 24. odst. 2. instrukce, že podepsány býti mají nejvyšším maršálkem (neb jeho zástupcem) a mimo to referentem, jehož se záležitost týče. Předpis ten však byl později co do jistých expedic významu podřízenějšího v zájmu urychlení věci poněkud zmírněn.¹¹⁾

⁹⁾ Sr. díl I. § 35. str. 158 a § 103. str. 443.

¹⁰⁾ Dle § 9. jednacího řádu zemského výboru ze dne 15. února 1868 mají ostatně konceptní úředníci, jimž svěřeno jest vedení protokolu o schůzích, sdělati pro noviny stručný výtah protokolu, který se pak předloží praesidiu k eventualnímu dalšímu opatření. Samo sebou se rozumí, že povinnost, zachovávatí úřední tajemství, náleží netoliko úředníkům a služebníkům zemským, nýbrž i přisedicím výboru zemského, byť i v příčině těchto nebylo po ruce účinných prostředků donucovacích, jimiž by splnění této povinnosti bylo zaručeno.

¹¹⁾ Bylo totiž § 9. instrukce pro podací protokol, skontrovedoucího a výpravního zemského výboru, na které se usnesl zemský výbor dne 7. ledna 1880, ustanovené toto: „Na výpravě náleží, opatřiti podpisy na čistopisech. Výměry (dekretace) svědčící podřízeným úřadům zemským, jednotlivým stranám atd. buďte k podpisu odevzdány některému z radů nebo sekretářů při zemském výboru; naproti tomu buďte výneseny zemského výboru, noty a přípis k úřadům na rovně postaveným, ku sborům neb korporacím, dekrety, jimiž se kdo v úřad dosazuje anebo jemu nějaké místo propůjčuje atd. nejdříve referentovi, pak praesidiu anebo náměstkovu předsedy k podpisu předloženy. Veškeré zemským výborem vydané kvitance, všeliké smlouvy aneb jiné listiny, jimiž se nějaké břemeno, nějaký závazek přejímá aneb vyvoditi má, musí podepsány býti předsednictvím a dvěma přisedicím zemského výboru.“

12. Zbývá ještě dotknouti se toho, zda na zachování předpisů, v příčině činnosti výboru zemského daných, závisí platnost úkonů, jichž se týče? Ač zákon sankci neplatnosti výslovně vytknul toliko pro případ ten, nebyl-li při usnesení se dostatečný počet přisedících zemského výboru pospolu, sluší přec dle všeobecných zásad tvrditi, že i jiné porušení zásad, v příčině činnosti výboru zemského právě vytčených má za následek neplatnost úkonu, pokud z intence příslušných norem zřejmě nevysvítá, že jde o pouhý předpis poradečný.¹²⁾

§ 142.

Jednací jazyk výborů zemských.

Ani zřízení zemská ani žádný z pozdějších zákonů k nim vydaných neobsahují zevrubných předpisů o užívání jednotlivých jazyků v zemi obvyklých při orgánech zemských. Pokud se týče jednání na českém sněmu, zmínili jsme se již o předpisu § 14. jednacího řádu, jímž vyhrazeno oběma jazykům zemským v jednáních sněmu právo stejné a to tak, že každému členu sněmu jakož i zástupcům vlády ponechána jest úplná volnost, chtějí-li užití toho neb onoho jazyka zemského. Tatáž zásada zajisté platí také, pokud jde o jednání výboru zemského; i tu má každý přisedící a předseda právo, užívati kteréhokoliv z obou jazyků zemských při poradách a rovněž tak i při návrzích, z vlastního popudu přednesených.

Poněkud jinak má se věc, pokud jde o vyřizování záležitostí stran, s nimiž zemskému výboru jest se zabývat. Tu musí zásada volnosti co do užívání jazyků ustoupiti ohledům na práva stran u vyřízení záležitosti súčastněných. I když zásadu rovnoprávnosti všech jazyků zemských pokládáme za zcela nedotknutelnou, můžeme sobě mysliti různé způsoby provedení této zásady, které nutně vyžadují úpravu předpisem pozitivním.¹⁾

¹²⁾ Tak zvláště by bylo neplatným usnesení, při němž předsedal někdo, kdo k tomu nebyl oprávněn, v němž měl účastenství náhradník proti předpisu příbraný; neplatným byl by také úkon, jenž předsevzat byl cestou kurrentní, ač měl býti podroben usnesení gremialnímu.

¹⁾ Tak možno pokládati buď všechny jazyky zemské v celém obvodu země za stejně oprávněné anebo možno v některé části země pokládati jeden jazyk za výhradně panující, v jiné jazyk druhý. Obojí modus lze srovnati

Jelikož ani instrukce pro zemský výbor ani jednací jeho řád v příčině té žádného předpisu neobsahovaly, usnesl se český výbor zemský dne 23. října 1871 pod č. 78 o zásadách, které jest šetřiti, aby skutkem učiněno bylo rovné právo obou jazyků zemských při veškerých úřadech a ústavech zemských.²⁾ Tyto zásady jsou posud v platnosti³⁾ a byly vůči tomu, že se jich všude se stejnou přísností nešetřilo, oběžníkem praesidia výboru zemského ze dne 13. září 1883 č. 84 k vůli nejbedlivějšímu jich šetření opět v známost uvedeny.⁴⁾

se zásadou rovnoprávnosti jazykové. I při naprostém utrakvismu všech orgánů zemských vzhází opět otázka, který moment jest rozhodný pro užívání toho neb onoho jazyka zemského; zda zvláště a jakou měrou tu rozhoduje okolnost, ve kterém jazyku sepsáno jest podání, kteréž zavdalo podnět k jednání úřednímu, o které právě jde.

²⁾ Zásady ty jsou následující: I. Při výboru zemském a při veškerých úřadech, ústavech a správách jemu podřízených budiž při celém řízení věci co nejbedlivěji šetřeno rovného práva obou národností a obou jazyků zemských i budiž rovné právo to k platnosti přivedeno. II. Každý spis budiž v té řeči, v které podán byl protokolu podacímu, již v protokole tom exhibován, odtud pak i na dále v téže řeči pracován i vyřizen, jakož i ve výpravné a spisovné znamenán. III. Veškeré oběžníky, instrukce, ohlášení a pod. buďtež vydávány zároveň v obou jazycích zemských. IV. Veškeré knihy účetnické a zápisníky, žurnály, konsignace, seznamy, indexy a pod. buďtež upraveny v ten způsob, aby nápisy a pojmenování jednotlivých rubrik učiněny byly v obou řečech zemských, aby se sepisování neb poznamenání diti mohlo v řeči oné, v níž psán jest spis neb rozkaz, za jehož příčinou státi se má zapsání neb zaznamenání do oných knih neb seznamů. V. V případech těch, kde užívá se v řízení úředním blanketů na stvrzení, poukázky a pod. buďtež blankety ty upraveny v obou řečech zemských, aby se stvrzení, poukázky a pod. vydávati mohly buď v té neb oné řeči, jak toho potřeba bude žádati. VI. Poněvadž jsou také ústavy zemské, které určeny jsou výhradně pro jednu národnost a tudíž užívají jen jednoho jazyka zemského, jako n. př. divadla, hospodářské školy a pod. tož rozumí se samo sebou, že dopisování si s ústavy těmi diti se má toliko v řeči té, již ústavy ty užívají.

³⁾ K uvarování se všelikým pochybnostem bylo toliko ihned po té následujícím usnesením zemského výboru ze dne 3. listopadu 1871 ustanovení svrchu zmíněného odstavce II. vyloženo v ten smysl, že při vyřízení sluší míti na zřeteli zadání strany a že tudíž veškeré předměty co do řeči vyřizovati se mají na základě podání stran a nikoliv na základě přípisů jiných úřadů.

⁴⁾ Český sněm zabýval se již několikráte návrhem zákona o užívání jazyků zemských při úřadech samosprávných. Návrh v příčině té sněmem přijatý nedošel za příčinou jednoho jeho předpisu, jenž vládou shledán byl závadným, sankce panovníkovy a tvořil pak, byv poněkud pozměněn, jednu z předloh, roku 1890 sněmu českému na základě t. zv. Vídeňských úmluv předložených. Nedošel

Ve smyslu těchto instrukcí jest řízení při výboru zemském co do jazyka jednacího utrakvistické, t. j. užívá se při tomto úřadě stejnou měrou obou jazyků zemských a to bez rozdílu, které části oblasti země české týká se záležitost projednávána. Kdežto pak nařízení ministeria vnitra a práv ze dne 19. dubna 1880 č. 14 z. z., jímž upraveno bylo užívání zemských jazyků při jednání úřadů soudních a politických, pak státních zastupitelstev v království Českém, jedná toliko o tom, kterého jazyka dotčení úřadové užívají mají ve styku se stranami a samosprávnými úřady, nerozlišuje se dle instrukcí, zemskému výboru českému daných mezi t. zv. vnitřním a zevnitřním jazykem jednacím a sluší tedy i všechny ryze vnitřní úkony výboru zemského v ohledu jazykovém dle pravidla zde vysloveného bráti před se.⁵⁾ Zda zásady ty v praxi povždy lze bude přesně prováděti, jest ovšem proto pochybné, poněvadž postrádáme ústavního předpisu, jenž by nařizoval, že do výboru zemského mohou býti voleni toliko oni členové sněmu, již mocni jsou obou jazyků zemských.⁶⁾

při této příležitosti vyřízení svého, zůstal návrh v míře své a byl pak přijat do návrhu, který dne 23. září 1892 podali sněmu českému poslanec Dr. Šolc a soudruzi o užívání obou jazyků zemských při veřejných úřadech v král. Českém (tisk. XXXI. č. 129 sněm. IV. výr. zasedání z r. 1889, §§ 1.—11.), který však taktéž se nedočkal vyřízení svého. Návrh ten jedná o užívání jazyků zemských při výboru zemském ve svém § 10., který zní takto: „Výbor zemský užívá obou jazyků zemského za jazyk úřední. On jedná z pravidla se zastupitelstvy okresními v jejich úředním jazyku a se zastupitelstvy obecními v jejich jednacím jazyku. Z tohoto pravidla připouští se výminky při vyřizování záležitostí stran tehdaž, není-li podání strany sepsáno v jazyku zemském, který jest jazykem úředním neb jednacím nižší stolice samosprávné. Přímé jednání výboru zemského s jednotlivými stranami děje se v tom jazyku zemském, ve kterém sepsáno jest jejich podání“.

⁵⁾ Jest ostatně velice pochybnou a spornou otázkou, možno-li takový rozdíel mezi vnitřním a zevnitřním jazykem jednacím vůbec vytknouti s potřebnou přesností. Mnohé, co se počítá obyčejně k vnitřním úkonům úřadním, zvláště sepsávání výtahů ze spisů a referátů, v sezení přednášených, jest dle pravého náhledu úkonem zevnitřním; vždyť jest na biledni, že porada a rozhodnutí gremia musí se týkati o originálu vyřízení a že by naprosto bylo nepřipustno, usnesení takové pro stranu teprv na jiný jazyk překládati, kdež by pak straně dostalo se vyřízení, jež předmětem shorového usnesení ani nebylo, což by se přičilo zásadě v prvním odstavci § 42. zřiz. zemského vyslovené.

⁶⁾ Že by takového předpisu de lege ferenda velice bylo sobě přáti, ač má-li dosavadní utrakvistická organizace výboru zemského býti zachována, netřeba zde zajisté šíře vykládati.

V zemích ostatních nedošlo rovné právo všech jazyků zemských ve správě zemských záležitostí ještě vesměs provedení svého a staly se stížnosti, v příčině té přednášené, již nejednou předmětem nálezů soudu říšského.⁷⁾

Zákonného podkladu pro rozhodování o stížnostech druhu dotčeného v samých zřízeních zemských a dodatcích k nim vydaných posud postrádáme; naproti tomu sluší ještě uvážiti, nemáme-li poměr, o který tu jde, posuzovati na základě čl. 19. základního zákona státního o všeobecných právech občanů státních ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., jenž praví, že stát uznává rovnoprávnost všech jazyků v zemi obvyklých jak ve škole, tak i v úřadech a v životě veřejném.

Zůstavujice sobě, pojednati o působnosti a významu článku tohoto na jiném místě, až se nám udá vylíčení dosah vytčení t. zv. základních práv občanů státních vůbec, chceme zde toliko k tomu poukázati, že zmíněným právě výrazem „život veřejný“ zajisté zahrnuto jest také působení všech korporací veřejných.⁸⁾ Tomu-li tak, sluší dáte souditi, že článkem řečeným aspoň při všech úřadech samosprávných, jichž působnost se vztahuje na celou oblast země některé⁹⁾, tudíž zajisté také při výborech zem-

⁷⁾ Nálezy ze dne 16. ledna 1882 Hye č. 251, ze dne 18. ledna 1888 Hye č. 423 a ze dne 28. října 1892 Hye č. 588. První a třetí z těchto nálezů ovšem nepouštějí se v meritálně rozřešení otázky v textu rozebírané; bylyť jimi stížnosti, samosprávnými korporacemi na výbor zemský k říšskému soudu podané, odmítnuty pro nedostatek aktivné legitimace, jelikož říšský soud měl za to, že podřízený orgán autonomní nemůže sobě stěžovati do opatření služebního vyšší instance samosprávné. Naproti tomu bylo v druhém ze zmíněných případů žalobě obci proti zemskému výboru pro nešetření rovnoprávnosti jazykové podané u věci samé dáno místa, poněvadž v tomto případě obec vystupovala jako strana a nikoliv jako podřízený orgán samosprávný, pročež říšský soud pokládal aktivní legitimaci obce za prokázanou.

⁸⁾ Ovšem toliko veřejných korporací, nikoliv soukromých spolků; tyto mohou sobě ve stanovách zcela dle vůle určití svůj jazyk jednací. O vymezení pojmu veřejných korporací oproti útvarům jiným podobným pokusil jsem se již v dílu I. § 1. na str. 4. a následujících.

⁹⁾ Pochybnější jest věc, pokud jde o korporace samosprávné, jichž působnost se vztahuje na oblast obmezenější, v příčině kteréž tedy pojem „jazyků v zemi obvyklých“ není přímo rozhodující. Však i tu shleďal správní dvůr soudní nálezem ze dne 28. února 1883 Budwinski č. 1678 porušení jazykové rovnoprávnosti v tom, že zapověděno bylo některým členům obecního zastupitelstva v Budějovicích užívati v jednáních sboru jazyka českého. Důvod rozhodnutí tohoto, že jak český tak i německý jazyk jest v Budějovicích v zemi obvyklý

ských, zaručena jest rovnoprávnost všech jazyků v zemi obvyklých tím způsobem, že by spařovati bylo porušení základního práva ústavou zaručeného v tom, kdyby buďsi ve styku se stranami neb i ve vnitřním úřadování nebylo šetřeno zásady rovnoprávnosti všech jazyků zemských.¹⁰⁾

X. O působnosti sněmů.

§ 143.

O působnosti sněmů vůbec.

Theorie všeobecného práva státního dělí obyčejně funkce zákonodárných¹⁾ sborů na trojí skupinu, a to:

1. Funkce zákonodárné t. j. takové, jimiž sbor spolupůsobí²⁾ při vytčení oněch norem na úpravu životních poměrů daných, které nazýváme zákony.³⁾

(landesüblich) není arcíř zcela srozumitelný; rozhodně však možno souditi, že by správní dvůr soudní ve stejný smysl byl rozhodl, kdyby bylo šlo o úřad, jehož působnost — jak tomu jest při výborech zemských — se vztahuje na celý obvod země některé, neb právě v tomto případě byl by uvedený důvod býval zcela na místě svém.

¹⁰⁾ V ten smysl zní také svrchu zmíněné rozhodnutí říšského soudu ze dne 18. ledna 1888 Hye č. 423, kdež vyslovena zásada svrchu vyložená, pokud jde o styk zemského výboru s jednotlivými stranami. Avšak i ve vnitřním úřadování a ve styku s podřízenými korporacemi samosprávnými sluší šetřiti zásady stejného práva všech jazyků v zemi obvyklých, poněvadž i tu jde o „život veřejný“ a mohl by tedy zajisté n. příkl. člen výboru zemského, jemuž by v sezení bylo bráněno v užívání některého jazyka zemského, s úspěchem sobě stěžovati k soudu říšskému. Nelze ani přisvědčiti tomu, že by — jak říšský soud v ostatních dvou nálezech, v pozn. 7. uvedených za to má — se nižšímu úřadu autonomnímu nedostávalo legitimace k stížnosti na výbor zemský ve směru naznačeném: vždyť podřízenost ta vztahuje se toliko ku momentu věcnému a neměla brániti posouzení správnosti postupu výboru zemského soudem říšským po stránce zde rozhodující.

¹⁾ Název „zákonodárné sbory“ volen od přední a nejvýznačnější jich funkce, není však aspoň v monarchiích zcela správný proto, poněvadž zákony nijak „nedává“ zastupitelstvo lidu, nýbrž vladař, jenž objevuje se býti při zákonech subjektem rozkazujícím, o čemž svědčí již obvyklá formule „S přívolením . . . vidí se M i naříditi toto.“

²⁾ Spolupůsobení zastupitelstva lidu záleží na tom, že nemůže vladařem býti vydána žádná norma, spadající v kategorii zákonů, aniž by k tomu dříve bylo svolilo zastupitelstvo lidu.

³⁾ Zde dlužno ukázati k tomu, že se theorii posud nepodařilo, vynajiti bezpečné kritérium hmotné, na základě kterého bychom mohli rozeznávati

2. Funkce správní, kteréž mají svůj základ v tom, že jisté úkony výkonné moci pro větší jich důležitost ústavou výslovně vyhrazeny byly sborům zákonodárným. Tyto úkony pak jsou buď takové, že se jak co do formy, tak i co do věci samé jeví býti emanacemi moci výkonné anebo takové, které jsou výkonnými akty toliko co do jich podstaty, kdežto co do formy rovnají se zákonům, any dle zřejmého předpisu ústavy mohou přijíti k místu toliko za šetření oněch náležitostí, které předepsány jsou pro vznik zákonů. Z té příčiny nazývá novější theorie úkony správní posléze dotčeného druhu zákony formálními.⁴⁾

3. Funkce autonomní, záležející v tom, že sbor zákonodárný jako každá jiná korporace samostatně upravuje záležitosti své vnitřní. K těmto funkcím počítá se obyčejně volba funkcionářů, vytčení jednacího řádu a péče o jeho zachovávání, rozhodnutí o přípuštění, o dovolené, pak eventuelně o vyloučení jednotlivých poslanců, svolení k soudnímu jich stáhání a jiné podobné.

Jelikož u nás sněmům zemským přikázány jsou funkce, spadající do všech z uvedených zde kategorií, chceme o těchto funkcích dle pořadu tuto naznačeného pojednati. Při tom bude nám hlavní

zákony od jiných emanací státní moci, jim podobných. Nesprávným bylo by, kdybychom řekli, že zákon vytýká normu p o v š e c h n o u, kdežto výkonné akty upravují poměry k o n k r e t n é, neb máme jednak zákony na úpravu konkrétních poměrů vydané (leges speciales), jednak emanace výkonné moci, které obsahují normu povšechnou (nařízení). Rovněž ostatní kriteria, někdy vytýkaná, že zákon se dotýče individualné sféry jednotlivých občanů, ukládá jim břemena, upravuje ústroj státu a pod. jsou více méně libovolná i nesprávná. Zbývá toliko příznak f o r m á l n ý, který hledati dlužno ve způsobu, kterým norma, o níž jde, přišla k místu, a v tomto smyslu nazýváme zákonem každou normu, na upravení životních poměrů vydanou, kteráž povstala za spolupůsobení zastupitelstva lidu. Užíváme-li tohoto kriteria formálního, jest nám ovšem, nemáme-li se pohybovati v mylném kruhu, ještě dále řešiti zásadnou otázku, které normy vyžadují ku vzniku svému spolupůsobení zastupitelstva lidu. O této věci však nemožno pojednati na tomto místě, nýbrž jest nám příslušné výklady odložití, až se nám udá jednati o vzájemném poměru moci zákonodárné a výkonné.

⁴⁾ Není zde možno, dotknouti se velesporné nauky o t. zv. zákonech formálních více, než nakolik toho třeba k tomu konci, by porozuměno bylo následujícím výkladům. Pro ústavu zemskou nemá ostatně nauka tato zvláštního významu proto, že úkony, které se obyčejně počítají mezi zákony t. zv. formální, najmě upravení budžetu, svolení k jistým operacím finančním a pod. jeví se zde býti i co do formy své pouhými akty správními, tak že zemských formálních zákonů v pravém slova smyslu ani nemáme.

zřetel obrátiti k zákonodárným funkcím sněmu, kteréž jsou zásadně nejdůležitějšími, byť i ve skutečnosti oproti návalu správních úkonů, které sněmy naše zaměstnávají, ustupovaly v pozadí.

§ 144.

Vývoj zákonodárné moci sněmů.

Při líčení vývoje zákonodárné moci sněmů zemských nemůžeme z té příčiny navázati na poměry doby předbřeznové, poněvadž častěji již zmíněnou výhradou Obnoveného zřízení zemského ve prospěch výhradné panovníčí moci zákonodárné učiněnou činností sněmu ve směru zde rozhodujícím naprosto byla ochromena.

V dobách absolutní vlády, po roce 1849 nastalé, nebylo arcíř o nějakém spolupůsobení sněmů v aktech zákonodárných žádná řeči.

Říjnový diplom ze dne 20 října 1860 č. 226 ř. z. zahájil řadu novějších zákonů ústavních prohlášením následujícím:

„Právo dávatí zákony, měniti a zrušiti je, bude Námi a zástupci Našimi nadále vykonáváno toliko za spolupůsobení sněmů, po zákonu shromážděných, pokud se týče říšské rady, do něhož sněmovné vyšlou určitý počet zástupců, Námi stanovený.“

Bylať tedy arcíř již říjnovým diplomem vedle sněmů i říšská rada prohlášena za zákonodárný sbor v Rakousku, avšak co se týče vzájemného poměru kompetence těchto sborů, byly v článku II. říjnového diplomu zevrubně vypočteny ony záležitosti, kteréž sluší vyříditi za spolupůsobení říšské rady, kteráž tenkrát byla pojata jako zastupitelstvo lidu říše celkové,¹⁾ načež odstavec první článku III. téhož diplomu výslovně prohlásil:

„Všechny ostatní předměty zákonodárství (Gegenstände der Gesetzgebung), kteréž v předcházejících bodech nejsou obsaženy, budou dle ústavy vyřizovány v dotčených sněmech a za spolupůsobení jich (in und mit den betreffenden Landtagen) a to v královstvích a zemích, náležejících ke koruně Uherské, ve smyslu jich ústav dřívějších, v ostatních královstvích a zemích pak ve smyslu jich zřízení zemských a ve srovnalosti s těmito (im Sinne und in Gemässheit ihrer Landesordnungen).“²⁾

¹⁾ Stručný přehled záležitostí, tenkrát říšské radě vyhrazených, podali jsme v dílu I. § 4. na str. 19.

²⁾ Jest nám již známo, že tato zřízení zemská kromě čtyř nebyla současně s říjnovým diplomem vydána; hlavní obsah zřízení zemských, tehda pro Štýrsko,

Výhrada ve prospěch eventualné kompetence užší říšské rady t. j. shromáždění členů říšské rady ze zemí předlitavských zvolených, která učiněna byla odstavcem 2. téhož článku III. říjnového diplomu, hrozila ovšem již tenkrát zúžití kruh záležitostí, zůsta-vených dle prvního odstavce rozhodování sněmů; vůči neurčitosti této výhrady mohlo však právem býti tvrzeno, že ve smyslu říjnového diplomu za pravidelné sbory zákonodárné v Rakousku prohlášení byli sněmovné zemští a že kompetence říšské rady aťsi širší neb užší měla nastati toliko výjimkou, totiž v těch případech, které, pokud se týče širší rady říšské, byly již v říjnovém diplomu zřejmě uvedeny a které, pokud se týče užší říšské rady, měly vytčeny býti pozdějším nějakým zákonem ústavním.

Ústava únorová, která pak záhy po té dne 26. února 1861 pod č. 20 ř. z. byla vyhlášena, jeví se býti sice formálně provedením říjnového diplomu, avšak bylo již svrchu (dí I. § 4. str. 20) k tomu ukázáno, že právě ve směru, který nás zde zajímá, nastala touto ústavou změna podstatná v ten smysl, že za příčinou úpravy kompetence t. zv. užší rady říšské prohlášeno bylo spolupůsobení této užší říšské rady v aktech legislačních za pravidlo, z něhož stanovena výjimka jednak ve prospěch širší rady říšské, jejíž obor působnosti se srovnával s oborem, sboru tomuto již říjnovým diplomem vykázaným, jednak ve prospěch sněmů, jichž obor působnosti v zřízeních zemských, současně vydaných, zevrubně byl definován a tím jakožto výjimečný označen.³⁾

Takto měl předpis § 18. česk. a mor. zřízení zemského význam zásadný, neb vypočteny v něm taxativně ony záležitosti,

Korutany, Solnohrady a Tyrolsko vydaných sdělili jsme již svrchu v § 105. na str. 7 a 8.

³⁾ Když totiž § 10. zákl. zákona o zastupitelstvu říše ze dne 26. února 1861 byl vypočetl záležitosti, náležející před širší radu říšskou, praví § 11. zákona toho do slova; „Gegenstände der Gesetzgebung, welche allen Königreichen und Ländern, mit Ausnahme der Länder der ungarischen Krone, gemeinsam sind, gehören nach dem III. Artikel des Diploms vom 20. October 1860 zum verfassungsmässigen Wirkungskreise des Reichsrathes ohne Zuziehung der Mitglieder aus den Ländern der ungarischen Krone. Zu diesem engeren Reichsrathe gehören demnach, mit Ausnahme der im § 10 aufgezählten Angelegenheiten, alle Gegenstände der Gesetzgebung, welche nicht ausdrücklich durch die Landesordnungen den einzelnen, im engeren Reichsrathe vertretenen Landtagen vorbehalten sind.“

ve kterých mělo nastati spolupůsobení sněmů při legislatorním jich upravení. Záležitosti ty byly jednak takové, které přikázány byly sněmům co do celkové jich úpravy, jednak takové, v příčině kterých užší radě říšské bylo vyhrazeno, vytknouti základy, kdež pak sněmům zůstaveno bylo toliko vydati zevrubnější předpisy v mezích zákonů říšských takto vydaných.⁴⁾

Jakožto záležitosti výhradně zemské byly prohlášeny:

1. Zemědělství vůbec.
2. Stavby veřejné, ježto se zapravují z prostředků zemských.
3. Ústavy dobročinné, z prostředků zemských nadané.
4. Rozpočet zemský a vyřízení zemských účtů výročních spolu s rozhodováním o tom, kterakým způsobem jest uhraditi potřeby zemské.

Jelikož záležitosti, zde pod č. 2. až 4. uvedené již dle povahy své jinde nežli na sněmech zemských vyřizovány býti nemohly, a i v čas vlády absolutní za zemské záležitosti byly považovány, zbývá toliko úprava zemědělství jakožto obor působnosti, ústavou únorovou sněmům výhradně přikázaný, tak že nebylo možno sobě tajiti, že toto vytčení oboru působnosti nijak neodpovídalo zásadám, kteréž byly došly svého výrazu v diplomu říjnovém.

Co pak týče se věcí, náležejících do druhé skupiny záležitostí zemských, bylo velkou závadou, že nebyly nijak vytčeny meze, do kterých mohou o těchto věcech býti vydány předpisy za spolupůsobení říšské rady, takže kompetence sněmů závislou byla na tom, do které míry užije říšská rada práva přednosti jí v příčině úpravy těchto záležitostí vyhrazeného. Jinak jde při tom o záležitosti dosti značného významu, neb vřaděny sem:

1. Zležitosti obecní;⁵⁾
2. záležitosti církevní a školní;
3. úprava přípráže, pak opatrování a ubytování vojska.

⁴⁾ Třetí skupina záležitostí, v § 18. zřízení zemských zmíněná, totiž „nařizování o věcech, dobrého země neb potřeb zemských se týkajících, ježto zvláštěními nařizeními zastupitelstvu zemskému k opatření se přikázou“ nepadá dále na váhu, poněvadž účinnost této výhrady předpokládala jistě předpisy speciální. O sobě neměla tudíž výhrada ta ještě významu žádného.

⁵⁾ Právě na základě tohoto vyměření vydán říšský zákon obecní ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. (sr. díl I. § 10. str. 49), jenž pak došel zevrubnějšího provedení zřízeními obecními, v jednotlivých zemích vydanými.

Toto vymezení kompetence sněmů s jedné a říšské rady s druhé strany zůstalo v platnosti až do vydání ústavy prosincové ze dne 21. prosince 1867. Že při revisi základního zákona státního o zastupitelstvu říše ze dne 26. února 1861 musilo dojiti k rozšíření kompetence sněmů, bylo již nutným důsledkem uvolnění svazku říše celkové; přec však nedopadla revise tato tou měrou ve prospěch kompetence sněmů, kterak to vůči stávajícím poměrům lze bylo očekávati.

V ohledu formálním vrátila se sice ústava prosincová k zásadě říjnového diplomu, stanovíc v § 12. zák. zákona o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., že všechny předměty zákonodárství, které nebyly zároveň výslovně vyhrazeny říšské radě, náležejí ke kompetenci sněmů zemských. Takto sice zachován na dále princip, že spolupůsobení sněmů při vydání zavazujících předpisů v Rakousku jest pravidlem a že spolupůsobení říšské rady v těchto věcech jest toliko výjimečné; zda-li však tento způsob úpravy kompetence též v ohledu materialním přivodil rozšíření působnosti sněmů, závisí na obsahu výhrad, zároveň ve prospěch kompetence říšské rady učiněných. Přehlédneme-li tyto výhrady, seznáváme, že jsou tak četné, že skutečné rozšíření kompetence sněmů ústavou prosincovou jest dosti skrovné. Přes to není vytčení principu, právě vyloženého, nijak bez významu, a to jednak proto, že jím zachován byl základ pro další utváření se legislace, kompetenci sněmů příznivé, jednak proto, že při chvatu, za jakého základní zákony státní z roku 1867 byly odhlasovány, se zapomnělo na leckteré výhrady, které by za jiných poměrů snad byly se učinily ve prospěch kompetence říšské rady. Každé takové opominutí pak dle líčeného stavu věci znamená rozšíření zákonného oboru působnosti sněmů.

Za těchto okolností nejsou více pramenem k posouzení objemu legislační činnosti sněmů zřízení zemská, nýbrž příslušné odstavce říšské ústavy prosincové, k jichž zevrubnějšímu výkladu tudíž ve statích následujících jest nám přikročiti.⁶⁾

⁶⁾ Jelikož úplný otisk základních zákonů státních nebude lze připojiti tomuto svazku druhému, podáváme zde doslovné znění dotčených §§ 11. a 12. základního zákona státního o zastupitelstvu říše ze dne 11. prosince 1867 č. 141 ř. z. dle autentického textu německého:

§ 11. Der Wirkungskreis des Reichsrathes umfasst alle Angelegenheiten, welche sich auf Rechte, Pflichten und Interessen beziehen, die allen im Reichs-

§ 145.

Povšechná povaha výhrady, ve prospěch kompetence říšské rady učiněné.

Dle toho, co právě bylo pověděno, není více dle dnešního práva obor zákonodárné příslušnosti sněmů určen pozitivně, nýbrž obor ten vyměřen toliko negativně v ten smysl, že zákon určil, které předměty legislace vyříditi jest za spolupůsobení říšské rady; vše ostatní pak, co předmětem jest úkonu moci zá-

rathe vertretenen Königreichen und Ländern gemeinschaftlich sind, insoferne dieselben nicht in Folge der Vereinbarung mit den Ländern der ungarischen Krone zwischen diesen und den übrigen Ländern der Monarchie gemeinsam zu behandeln sein werden.

Es gehören daher zum Wirkungskreise des Reichsrathes :

- a) die Prüfung und Genehmigung der Handelsverträge und jener Staatsverträge, die das Reich oder Theile desselben belasten, oder einzelne Bürger verpflichten, oder eine Gebietsänderung der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder zur Folge haben ;
- b) alle Angelegenheiten, welche sich auf die Art und Weise, sowie auf die Ordnung und Dauer der Militärpflicht beziehen, und insbesondere die jährliche Bewilligung der Anzahl der auszuhebenden Mannschaft und die allgemeinen Bestimmungen in Bezug auf Vorspannsleistung, Verpflegung und Einquartierung des Heeres ;
- c) die Feststellung der Voranschläge des Staatshaushaltes, und insbesondere die jährliche Bewilligung der einzuhebenden Steuern, Abgaben und Gefälle; die Prüfung der Staatsrechnungsabschlüsse und Resultate der Finanzgebarung, die Ertheilung des Absolutariums; die Aufnahme neuer Anlehen, Convertirung der bestehenden Staatsschulden, die Veräusserung, Umwandlung und Belastung des unbeweglichen Staatsvermögens, die Gesetzgebung über Monopole und Regalien und überhaupt alle Finanzangelegenheiten, welche den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern gemeinsam sind ;
- d) die Regelung des Geld-, Münz- und Zettelbankwesens, der Zoll- und Handelsangelegenheiten, sowie des Telegraphen-, Post-, Eisenbahn-, Schifffahrts- und sonstigen Reichs-Communicationswesens ;
- e) die Credit-, Bank-, Privilegien- und Gewerbsgesetzgebung, mit Ausschluss der Gesetzgebung über die Propinationsrechte, dann die Gesetzgebung über Mass und Gewicht, über Marken- und Musterschutz ;
- f) die Medicinalgesetzgebung, sowie die Gesetzgebung zum Schutze gegen Epidemien und Viehseuchen ;
- g) die Gesetzgebung über Staatsbürger- und Heimatsrecht, über Fremdenpolizei und Passwesen, sowie über Volkszählung ;
- h) über die confessionellen Verhältnisse, über Vereins- und Versammlungsrecht, über die Presse und den Schutz des geistigen Eigenthumes ;

konodárné a nebylo v § 11. základního zákona státního o zastupitelstvu říše výslovně vyhrazeno říšské radě, náleží ke kompetenci sněmů zemských.

Uvažujícím v objemu výhrad ve prospěch kompetence říšské rady učiněných, jest nám předkem utvořití sobě určitý názor o tom, jakého druhu jest vypočtení agend, s nimiž se v uvedeném § 11. zákl. zák. státního setkáváme, zda máme totiž co činiti s vypočtením taxativním, neb toliko příkladným ?

Má totiž náš § 11. mimo svůj druhý odstavec, ve kterém se pod poznámkami a) až o) vypočítávají jednotlivé předměty zákonodárství, říšské radě vyhrazené, v čele svém ještě všeobecnou větu, ve které se praví, že obor působnosti říšské rady zahrnuje v sobě všechny záležitosti, které se vztahují na práva, povinnosti i zájmy, které společny jsou všem královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným, pokud tyto není dle smlouvy, se zeměmi koruny Uherské učiněné, mezi těmito

- i) die Feststellung der Grundsätze des Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen und Gymnasien, dann die Gesetzgebung über die Universitäten ;
- k) die Strafjustiz- und Polizeistraf-, sowie die Civilrechtsgesetzgebung, mit Ausschluss der Gesetzgebung über die innere Einrichtung der öffentlichen Bücher und über solche Gegenstände, welche auf Grund der Landesordnungen und dieses Grundgesetzes in den Wirkungskreis der Landtage gehören, ferner die Gesetzgebung über Handels- und Wechselrecht, See-, Berg- und Lehenrecht ;
- l) die Gesetzgebung über die Grundzüge der Organisirung der Gerichts- und Verwaltungsbehörden ;
- m) die zur Durchführung der Staatsgrundgesetze über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger, über das Reichsgericht, über die richterliche, Regierungs- und Vollzugsgewalt zu erlassenden und dort berufenen Gesetze ;
- n) die Gesetzgebung, über jene Gegenstände, welche sich auf Pflichten und Verhältnisse der einzelnen Länder unter einander beziehen ;
- o) die Gesetzgebung, betreffend die Form der Behandlung der durch die Vereinbarung mit den zur ungarischen Krone gehörigen Ländern als gemeinsam festgestellten Angelegenheiten.

§ 12. Alle übrigen Gegenstände der Gesetzgebung, welche in diesem Gesetze dem Reichsrathe nicht ausdrücklich vorbehalten sind, gehören in den Wirkungskreis der Landtage der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder und werden in und mit diesen Landtagen verfassungsmässig erledigt.

Sollte jedoch irgend ein Landtag beschliessen, dass ein oder der andere ihm überlassene Gegenstand der Gesetzgebung im Reichsrathe behandelt und erledigt werde, so übergeht ein solcher Gegenstand für diesen Fall und rücksichtlich des betreffenden Landtages in den Wirkungskreis des Reichsrathes.

zeměmi a mezi ostatními zeměmi mocnářství vyřizovati společně. Pak přechází se k podrobnému rozboru slovy: „Přísluší tedy k působnosti říšské rady“ („Es gehören daher zum Wirkungskreise des Reichsrathes“), kteréžto znění ovšem by mohlo býti uváděno na doklad tvrzení, že vypočtění po té následující jest toliko exemplifikativné.¹⁾

Za příčinou výkladu na poněkud obdobné znění článku V. základních pravidel o zřízení obecním ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. hájili jsme však náhled,²⁾ že určení samostatného oboru působnosti obce tam obsažené jest taxativné a totéž tvrdíme i vůči enumeraci, s níž nám tuto jest činiti, z následujících důvodů:

Předem již nelze domnívati se, že by byl zákonodárce vzájemné omezení kompetence říšské rady a [sněmů, kteréž hluboce zasahá ve veškerý život ústavní, chtěl učiniti závislým na výkladu věty tak mlhavé a neurčité, jakou jest úvodní věta § 11. zák. státn. o zastupitelstvu říše. Co jest záležitost společná všem královstvím a zemím? Na to právě čekáme — pokud jde o činnost zákonodárnou — odpověď ve statí následující, a kdyby již úvodní věta obsahovala žádanou odpověď, pohybovali bychom se stále v mylném kruhu.

Při této příležitosti jest ihned opravití omyl, s nímž často se setkáváme, jakoby totiž pro vymezení kompetence sněmů s jedné a říšské rady s druhé strany rozhodným byl místní obvod, pro který platiti má zákon, o který jde. Tomu rozhodně není tak, neb ačkoliv říšské zákony dle § 3. zákona ze dne 10. června 1869 č. 113 ř. z. platí, není-li nic jiného zřejmě ustanoveno, pro celý obvod zemí předlitavských,³⁾ není přec nijak vyloučeno, by nebyl vydán říšský zákon třeba toliko pro některou zemi⁴⁾ a s druhé strany máme zákony zemské, které srovnale neb aspoň toliko s nepatrnými modifikacemi platí ve všech zemích korunních.⁵⁾ Nikoliv obvod, pro který zákon platiti má, nýbrž jak zákon náš v dalších odstavcích svých zřejmě praví,

¹⁾ Tak soudí totiž Juraschek v Z. f. V. 1879 str. 106.

²⁾ Svrchu díl I. § 76. str. 310 a následující.

³⁾ Sr. díl I. § 6. str. 26.

⁴⁾ Sr. zákon na zamezení opilství pro Halič a Bukovinu vydaný ze dne 19. července 1877 č. 67 ř. z.

⁵⁾ Sr. zvláště zákony vodní na provedení říšského zákona vodního ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. v jednotlivých zemích vydané.

předmět jeho jest rozhodný, pokud jde o posouzení zmíněné otázky kompetenční.

Tomu-li tak, nezbyvá, než poučiti se o tom, které záležitosti jsou „společny všem královstvím a zemím, v říšské radě zastoupeným“, ze specialních předpisů citovaného § 11. Tyto ostatně nijak nejeví se býti důslednostmi jednotného principu, nýbrž mají povahu zcela samostatného určení pozitivního.

Veškerá pochybnost o pravosti náhledu tuto hájeného mizí, hledíme-li k dějinám vzniku článku našeho.

Vládní předloha zákona o revisi ústavy únorové roku 1867 sněmovně poslanecké podaná obsahovala ve svém § 10. všeobecnou větu, jež se v podstatě srovnávala s úvodem nynějšího § 11., načež následovalo pod písm. a) až c) označení některých agend, náležejících před říšskou radu z oboru záležitostí vojenských, obchodních a finančních se zmíněným tam obmězením týkajícím se záležitostí společných. V následujícím pak § 11. bylo prohlášeno, že před říšskou radu náležejí kromě toho „všechny ostatní společné předměty zákonodárství, které nebyly výslovně zřízenými zemskými vyhrazeny jednotlivým sněmům v říšské radě zastoupeným.“⁶⁾

Tato vládní předloha byla výborem ústavním sněmovny poslanecké úmyslně změněna ve smyslu nynějšího znění, což odůvodněno bylo hlavně nutností, by ve smyslu nejvyšší trůnní řeči, kterou zahájeno bylo roku 1867 zasedání říšské rady, „jednotlivým královstvím a zemím poskytnuta byla cestou dohodnutí s říšskou radou ona míra autonomie, která se shoduje s jich přáním a která jim může poskytnuta býti, aniž by poškozeny byly zájmy státu celkového.“ Zpráva řečeného výboru výslovně dokládá se tím, že vypočtění záležitostí říšské radě vyhrazených jest zevrubné⁷⁾ a vyvrací námitky, kteréž by proti takové taxativné enumeraci mohly býti činěny, zvláště poukázáním k tomu, že vzájemné zasahání do kompetence říšské rady a sněmů a pochybnosti z toho

⁶⁾ „Die neue Gesetzgebung Oesterreichs“. Erläutert aus den Reichsraths-verhandlungen. Ve Vídni 1868; str. 112.

⁷⁾ „Der Ausschuss entschloss sich daher dem hohen Hause eine umfassende Aufzählung jener Gegenstände zu empfehlen, welche künftig dem Wirkungskreise des Reichsrathes angehören sollen, so dass alle übrigen, in dem veränderten Grundgesetze dem Reichsrathe nicht ausdrücklich vorbehaltenen Gegenstände dem Wirkungskreise der Landtage angehören werden.“

vzcházející dají se odstraniti toliko tím, když se obor jedné z těchto dvou kategorií sborů zákonodárných úplným vypočtením její agend přesně určí.⁸⁾

I v jednání o této zprávě zahájeném nebylo proti taxativnému vypočtení, o které tu jde, ničehož namítáno, což zpravodaj výslovně konstatoval⁹⁾ a v specialní debatě o jednotlivých odstavcích § 11. odbývané byly učiněny rozličné opravné návrhy dosti podrobné, což by nebylo mělo dostatečného smyslu, kdyby šlo o vypočtení toliko příkladné.

Naprostého objasnění však doznala věc ve smyslu zde vylíčeném debatou o ní ve sněmovně panské odbývanou. Kdežto majorita spojené právníko-politické komise sněmovny této odporučila za pozdějšího přistoupení vlády, by přijaty byly §§ 11. a 12. ve znění, sněmovnou poslaneckou přijatém, jsouc dobře si vědoma líčeného významu návrhu tohoto,¹⁰⁾ navrhl rytíř Schmerling dodatek, čelící k tomu, by vypočtení agend v § 11. obsažené nebylo pojato jako výhradné, nýbrž toliko jako příkladné. Avšak návrh ten byl po řeči zpravodajové a prohlášení státního ministra bar. Beusta výslovně zamítnut.¹¹⁾

Náhled náš sdílí též většina spisovatelů rakouských, kteří se o této otázce vyslovili.¹²⁾

§ 146.

Zevrubnější rozbor této výhrady.

Vzhledem k řečenému jest nám se do podrobně zabývatí s výhradami častěji zmíněným § 11. zákla. zákona státního o zastupitelstvu říše ve prospěch kompetence říšské rady učiněnými.

I. Pojednání o této věci se stanoviska jednotného jest ovšem již z předu velice stíženo tím, že zákon, ač hodlá na uvedeném místě ex professo určití zákonodárnou kompetenci sněmů s jedné a říšské rady s druhé strany, (arg. úvodní slova § 12.:

⁸⁾ „Die neue Gesetzgebung Oesterreichs“ str. 116.

⁹⁾ Tamtéž str. 166.

¹⁰⁾ Tamtéž str. 216.

¹¹⁾ Tamtéž str. 219—236.

¹²⁾ Hugelmann, Studien zum österr. Verfassungsrechte str. 56 a 57, Ulbrich, Lehrbuch des österr. Staatsr. § 129. str. 333, Lingg, die staatsrechtl. Stellung der im Reichsrathe vertretenen Königr. und Länder, str. 51 a 59.

„Alle übrigen Gegenstände der Gesetzgebung“), přec vypočítává mezi záležitostmi říšské radě vyhrazenými promiscue jednak skutečné akty legislační, jednak některé úkony správní, kteréž pro větší důležitost svou sluší podrobiti usnesení říšské rady. Při těchto však nejde nijak o vymezení příslušnosti říšské rady oproti sněmům (jichž kompetence v těchto věcech vůbec ani k řeči přijiti nemohla), nýbrž spíše o vytčení mezi působnosti orgánů výkonné moci oproti sborům zákonodárným, tudíž o věc podstatně jinou, s níž na tomto místě nám zabavovati se není.

Vyloučíme tedy předkem z enumerace našeho § 11. všechny úkony, které nejsou zákonodárnými, nýbrž správními, poněvažž úprava legislační kompetence říšské rady a sněmů, s níž tuto nám jest se zabývatí, se těchto úkonů netýče a dle přirčené povahy věci ani týkati nemůže. Vždyť úkony správní, v cit. § 11. zvláště nepojmenované nespádají proto již dle § 12. v kompetenci sněmů, nýbrž v obor působnosti moci výkonné a dlužno tedy ovšem vyloučení to provésti dříve, nežli přikročíme k zevrubnějšímu rozboru zákonodárných úkonů, říšské radě vyhrazených.

Z této příčiny zde pomijíme:

1. zkoumání a schválení jistých smluv mezinárodních, jež vyhrazeno jest říšské radě dle písm. a) § 11. zákla. zákla. státního o zastupitelstvu říše.¹⁾
2. Povolování branců, jež děje se každoročně (§ 11. lit. b), věta prostřední).²⁾

¹⁾ Ze schvalování smluv mezinárodních, sborům zákonodárným ústavami někdy vyhrazené, není nijak úkonem zákonodárným, nýbrž správním, jest nyní vůbec uznáno a vyplývá to také jasně z čl. 6. zákla. zákla. státního o vykonávání moci vládní a výkonné ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z. Ovšem jsou namnoze důslednostmi takových smluv skutečné zákony upravující n. př. tarify celní, dopravu poštovní, zamezení nakažlivých nemocí a pod. a bývají také někdy k vůli zkrácení věci takové zákony ihned spojeny se schválením smlouvy samé. Avšak toto spojení jest pouze nahodilé a patří zákony druhu dotčeného jen potud před říšskou radu, pokud dle předmětu svého k ní se hodí a nikoliv již z té příčiny, že jsou důslednostmi smlouvy, schválení říšské rady podléhající. Které pak smlouvy sem náležejí, o tom sluší jednatí v knize čtvrté, neb jde tu o záležitost, jež se týče celkové říše Rakousko-Uherské.

²⁾ Každoroční povolení branců jest totiž dle rakouského práva z té příčiny úkonem správním, jelikož při něm jde pouze o provedení zákona branného, jenž obsahuje v příčině té již předpis zavazující (§ 14. zákona branného ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z.) Z toho také vysvitá, že by povolení k odvodu branců,

3. Upravení rozpočtu státního pro země předlitavské, pak povolení, jaké lze v nastávajícím roce vybíratí daně a dávky ve prospěch státu, zkoumání účtů státních a výsledků hospodářství státního, svolení k půjčkám a ku přeměnění dluhů státních, svolení v prodej, směnu a zavazení nemovitých statků státních (§ 11. lit. e).³⁾

II. Co tkne se pak účastenství v zákonodárných aktech v pravém slova smyslu, sluší opět rozeznávati jednak takové úkony, v příčině kterých spolupůsobení říšské radě vyhrazeno jest naprosto, jednak takové, v příčině kterých vyhrazeno jest říšské radě vytknouti toliko základy úpravy legislační, kdežto podrobnější zákonodárné provedení těchto zásad zůstaveno bylo sněmům zemským.

Výhradná kompetence přísluší zastupitelstvu říše ve věcech následujících:

1. Ve všech záležitostech, jež týkají se způsobu, úpravy a doby trvání branné povinnosti (§ 11. lit. b) první věta).

2. V záležitostech, jež se týkají společných financí zemí předlitavských (§ 11. lit. c) posl. věta).

3. V záležitostech peněz, mincí, bankovek, pak měr a vah veřejných (§ 11. lit. d) věta první, pak lit. e) bod předposlední).

4. V záležitostech celních a obchodních, pak komunikačních prostředků říše vůbec, zvláště pak telegrafů, pošt, železnic a plavby (§ 11. d) věta druhá a třetí).

jež by se chtělo udělití na dobu delší jednoho roku, nenáleželo proto nijak před sněmy zemské, nýbrž úchylna dotčená měla by toliko za následek, že by třeba bylo k dotčenému opatření náležitostí, jakých třeba jest ku změně základních zákonů státních.

³⁾ Že úkony posléze zmíněné jsou úkony správními a nikoliv legislačními, netřeba zajisté šíře vykládati. Za pochybnější pokládá se věc, pokud jde o úpravu rozpočtu státního, v němž někteří spatřují akt zákonodárný v pravém slova smyslu. Dle pravého náhledu však jest i tato úprava toliko aktem výkonné moci, který se toliko uskutečňuje ve formě zákona. O této kontroverzi nelze zde rozepsati se; souvisí s naukou o t. zv. zákonech formálních, kteréž vykazati jest místo ve statí, pojednávajících o výkonné moci státu, skládajícího se z království a zemí, v říšské radě zastoupených. Pokud se týče každoročního povolení daní, platí ostatně totéž, co řečeno bylo v předcházející pozn. o odvodu branců, poněvadž nejsou finanční zákony, jimiž daně ty byly zavedeny, co do platnosti své obmezeny na dobu jednoho toliko roku.

5. V záležitostech živnostenských vyjmajíc však úpravu práva propinačního (§ 11. e) věta prostřední,⁴⁾

6. V záležitostech úvěru, bank, ochrany privilejí průmyslových, pak ochrany vzorků a známek (§ 11. lit. e) věta první a poslední).

7. V záležitostech správy z dravotní včítajíc v to i ochranu proti nakažlivým nemocem a moru dobytka (§ 11. lit. f).

8. V záležitostech rakouského práva občanského a práva domovského, sčítání lidu, policie cizinců a listů průvodních (§ 11. lit. g).

9. V záležitostech upravených základními zákony státními samými (arg. § 15. odst. 2. zákl. zák. státního o zastup. říše).⁵⁾; co však týče se zákonů, jichž předmětem jest provedení zásad v základních zákonech státních výslovených, vyhrazena jest výslovně říšské radě toliko legislature, pokud se týče poměrů vyznání náboženských, práva spolčovacích, shromáždovacího a tiskového (§ 11. lit. h), kdežto jinak zákony, které se mají vydati na provedení základních zákonů státních, ač nepřísluší-li před ní z důvodu jiného, vyhrazeny byly říšské radě jen potud, pokud se jich základní zákon státní, jehož se týče, sám dovolává resp. vydání jich slibuje (§ 11. lit. m; arg. zvláště slova „und dort berufenen Gesetze“).⁶⁾ Z té příčiny patří zvláště všeliké upravení jazykových, resp. národnostních poměrů v jednotlivých zemích před zemské sněmy, neb ačkoliv čl. 19. zákl. zákona státního o všeobecných právech občanů stát-

⁴⁾ Tato výhrada ve prospěch kompetence sněmů odůvodněna různým vývojem propinačního práva v jednotlivých zemích, o čemž sr. zvláště Kopetz Allg. österr. Gewerbegesetzkunde (1829) sv. 1 §§ 141, 142, 148, 149 a 150.

⁵⁾ Tak sluší totiž souditi z té okolnosti, že cit. v textu § 15. vytkl zvláštní náležitostí (přítomnost nadpoloviční většiny členů ve sněmovně poslanecké a majority dvoutřetinové v obou sněmovnách říšské rady) k tomu konci, by na říšské radě mohl přijíti k místu zákon, jímž se mění základní zákony státní, z čehož sluší souditi, že každá změna těchto zákonů se může státi toliko zákonem říšským. Do § 11. nebyla tato výhrada pojata as z té příčiny, poněvadž se mělo za to, že se rozumí sama sebou; věc byla by však dosti pochybnou, kdyby nebylo tu zmíněného právě předpisu § 15.

⁶⁾ Do slova ovšem výrazem „berufene Gesetze“ se vyzumívají: toliko zákony, již před základními zákony státními vydané a tam dovolané; z dějin vzniku § 11. vysvitá však, že tu míněny byly i zákony tam teprv slíbené, což by v německém textu spíše odpovídalo výrazu „in Aussicht gestellte Gesetze.“

ních vyslovil zásadu rovnoprávnosti všech jazyků v jednotlivých zemích obvyklých a vytkl základní zásadu v příčině způsobu úpravy veřejných učilišť v ohledu jazykovém, neděje se přec na uvedeném místě žádná zmínka o zákoně prováděcím k článku tomuto, následkem čehož zákon takový k místu přijetí může toliko za spolupůsobení sněmů zemských, což též v průběhu jednání o písmence *m*) našeho článku 11. na říšské radě konaných výslovně bylo konstatováno.⁷⁾

10. V záležitostech universit, pak ochrany vlastnictví duševního (§ 11. písm. *h*) a *i*) posl. věta). K tomu jest podotknouti, že nelze to, co tuto řečeno o universitách, rozšířiti na vysoké školy vůbec, že tedy úprava poměrů všech ostatních vysokých škol (mimo university), zvláště tedy také úpravou poměrů ústavů polytechnických náleží dle častěji dovolaného pravidla § 12. ke kompetenci sněmů zemských.⁸⁾

⁷⁾ Již v generální debatě o § 11. vůbec odbývané poukázal poslanec Dr. Mühlfeld k tomu, že tak, jak lit. *m*) tohoto § byla navržena (a později i přijata) úprava poměrů národnostních byla říšské radě odňata, poněvadž není v čl. 19. zák. státního o všeobecných právech občanů státních dovolán žádný zákon, jenž by se na provedení článku tohoto později měl vydati. Námitku tu provedl v speciální debatě k písm. *m*) odbývané šíře posl. Dr. Hanisch, a končil návrhem, by se na dotčeném místě slova „die dort berufenen“ prostě vynechala. Naproti tomu měl posl. baron Petrino pochybnosti ve smyslu opačném, nebudou-li později praxí tato slova, jimž přikládal zvláštní význam, prostě ignorována a navrhl tudíž, by k vůli přesnějšímu vytknutí stanoviska řečnickova paragraf ten vrácen byl výboru ústavnímu k opětné poradě. Po té poukázal posl. Dr. Herbst k tomu, že dotčená pochybnost nastati nemůže, že sice vůči předpisu § 15. nemůže býti sporno, že změna základního zákona státního samého státu se může toliko zákonem říšským, že však zákony na provedení základních zákonů státních nijak nejsou dle návrhu vůbec vyhrazeny říšské radě, nýbrž jen tenkrát, je-li dotčený zákon prováděcí tam výslovně dovolán, poněvadž by jinak návrh musil zníti: „die zur Durchführung dieser Gesetze zu erlassenden und die dort berufenen Gesetze“ (sr. „Die neue Gesetzgebung Oesterreichs“ str. 166, 203 a 204). Ačkoliv tedy návrh již v plné sněmovně došel výkladu toho, který hájen byl v textu, přijala přec sněmovna návrh beze změny a nepřistoupila na návrh posl. Hanische; bylť jí, jak z řečeného vysvitá, dosah slov „die dort berufenen“ v písm. *m*) § 11. vynikajícím členem většiny zcela jasně vyložen a nemůže tedy býti řeči o tom, jakoby v příčině té bylo se událo nějaké nedorozumění.

⁸⁾ Pravidelně ovšem děje se úprava poměrů těchto ústavů cestou nařizovací, čímž pak otázka kompetenční stává se bezpředmětnou. Tak byl organický statut obou polytechnických ústavů v Praze, vyhlášený nař. místodržitele českého ze dne 2. června 1869 č. 73 z. z. sice usnesen českým

11. Co tkne se předmětů nauk právnických, vyhrazena jest říšské radě naprostá úprava práva obchodního a směnečného, námořního, horního a manského (§ 11., písm. *k*) posl. věta).

12. Totéž platí zásadně též o právu trestním, jak soudním tak i policejním,⁹⁾ pak o právu občanském, materiálním i formálním. V příčině těchto věcí stanoveny však dvě výjimky důležité: Přísluší totiž předkem sněmům dle výslovné výhrady v písm. *k*) § 11. obsažené usnášeti se o zákonech, jichž předmětem jest vnitřní upravení pozemkových knih veřejných,¹⁰⁾ dále pak mají sněmovné právo usnášeti se o ustanoveních práva civilního a trestního, pokud takového ustanovení třeba jest ku vhodnému upravení záležitostí, jinak ku kompetenci sněmů náležejících (§ 11. lit. *k*)¹¹⁾ Velkou

sněmem a schválen cisařem, aniž by však vyhlášen byl jako zákon a totéž se stalo, když později usnesením sněmu, cisařem schváleným, statut ten byl částečně změněn (vyhl. místodrž. ze dne 16. července 1874 č. 44 z. z.). Organisační statut akademie výtvarných umění ve Vídni vydán byl veskrze cestou nařizovací (vyhl. min. kultu a vyučování ze dne 25. srpna 1872 č. 135 ř. z.). Zvláštní postup byl zachován, pokud jde o zřízení vysoké školy pro zemědělství (Hochschule für Bodencultur) ve Vídni, jejíž poměry by byly se musily dle pravidla shora vyloženého upravit sněmem dolnorakouským, kdyby se tak bylo stalo zákonem. Jelikož tento postup se nezdál býti vhodným, usnesen byl na říšské radě zákon ze dne 3. dubna 1872 č. 46 ř. z. o uhrazení nákladu z prostředků státních na školu dotčenou; statut pak ústavu vyhlášen byl nařizováním ministerstva orby ze dne 24. února 1873 č. 28 ř. z. u provedení říšského zákona právě zmíněného.

⁹⁾ Slovem „trestní právo policejní“ sluší však rozuměti toliko předpisy, působící repressivně a nikoliv úpravu opatření preventivních. Z té příčiny nebylo by lze dotčenou výhradou o sobě odůvodniti příslušnost říšské rady v záležitostech donucovacích pracoven, o čemž sr. přednášku prof. Zuckera v „Právnické Jednotě“ dne 16. března 1893 odbývanou („Právník“ z r. 1893 str. 285.) a debatu o tomto předmětu tamtéž dne 23. března 1893 zahájenou („Právník“ z r. 1893 str. 365).

¹⁰⁾ Na základě této výhrady vydán zvláště český zákon zemský ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z. v příčině zřízení nových knih pozemkových v království Českém a jich vnitřního upravení. Ze sněmů zemí ostatních některé postoupily své právo na úpravu této záležitosti dobrovolně říšské radě, o čemž učiněna bude zmínka v paragrafu ihned následujícím.

¹¹⁾ Znění písm. *k*) jest v autentickém německém textu téměř nesrozumitelné, neb praví-li se tam, že náleží do kompetence říšské rady zákonodárství civilního a trestního práva potud, pokud nenáleží do kompetence sněmů a praví-li se dále v § 12., že patří do kompetence sněmů vše, co nepatří před říšskou radou, pohybuje se stále v mylném kruhu, hodlajice určití příslušnost toho

obtíží při tom však jest, že namnoze těžko jest rozhodnouti, co při některém zákoně jest hlavním jeho předmětem a co ustanovením vedlejším, tak že nezřídka k uvarování se sporů o kompetenci nezbyvá, než oddělití ustanovení v obor civilního neb trestního práva spadající od ostatních a pojeti je v zákon zvláštní, který pak ovšem se projednává na radě říšské.¹²⁾

neb onoho sboru zákonodárného ve věcech naznačených. I tu poskytnou nám objasnění toliko porady, na říšské radě o základním zákoně státním o zastupitelstvu říše odbývané. Slova „mit Ausschluss der Gesetzgebung über solche Gegenstände, welche auf Grund der Landesordnungen und dieses Grundgesetzes in den Wirkungskreis der Landtage gehören“ nacházela se s nepatrnou modifikací již v původním návrhu výboru sněmovny poslanecké, a nebyla v debatě o tomto návrhu tam konané nijak s dostatek objasněna. Naproti tomu skrtla většina komise sněmovny panské slova dotčená, příkazujíc legislaci civilního a trestního práva bez další výhrady říšské radě. V debatě o tomto návrhu zahájené hájil kníže Jablonowski znění sněmovnou poslaneckou přijaté najmě poukazem k tomu, kterákě nesrovnalosti by vzešly z toho, kdyby zákon, náležející dle předmětu svého bez odporu ke kompetenci sněmů (n. př. z oboru zemědělství) měl být projednán na říšské radě jediné z toho důvodu, že v něm obsaženy jsou předpisy, náležející v obor práva civilního neb trestního, bez kterých si hrubě ani žádný zákon druhu naznačeného mysliti nelze. Sněmovna panská nepřistoupila sice na tyto vývody a přijala zákon ve znění schváleném většinou komise, avšak sněmovna poslanecká setrvala při dřívějším usnesení svém, při kteréžto příležitosti zpravodaj Dr. z Kaisersfeldů se přidal zcela k výkladu, ve sněmovně panské knížetem Jablonovským hájenému. Sněmovna panská pak ustoupila od svého odporu a zákon byl takto přijat v nynějším znění svém (sr. „die neue Gesetzgebung Oesterreichs“ str. 120, 194 a násl., 218, 255 a násl., 286 a 287, 290 a násl.). Z toho patrně, že výklad v textu podaný, jenž odstraňuje zdánlivý odpor svrchu zmíněný, zároveň činí za dost intencím, jimiž vedení byli skladatelé zákona

¹²⁾ Tak stalo se na př. při zákoně vodním, rybnářském a kommassačním, které sice spadaly aspoň z větší části v obor zemědělský, při nichž však předpisy občansko-právní tou měrou vynikaly, že shledána byla potřeba, vydati o nich dříve zvláštní zákon říšský, nežli se přikročilo k úpravě předmětu s hlediska zemědělského v jednotlivých zemích. Tak povstaly říšské zákony ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. (vodní), ze dne 7. června 1883 č. 92, 93 a 94 ř. z. (kommassační) a ze dne 25. dubna 1885 č. 53 ř. z. (rybnářský); posléze zmíněné dva zákony nabudou však v jednotlivých zemích platnosti teprv současně se zákony zemskými, které se tam o dotčených předmětech vydají. Podobně má se věc, pokud se týče říšského zákona ze dne 1. dubna 1889 č. 52 ř. z., týkajícího se úpravy dědičné posloupnosti v příčině hospodářských statků střední velikosti. Též návrh zákona „o důchodkových statcích“, jímž upravena má býti záležitost zemědělská κατ' εσχολήν, podán byl roku 1894 vládou na radě říšské, poněvadž se mělo za to, že převládají v tomto zákoně předpisy v obor soukromého práva zasahující. Sr. o otázce kompetence vzhledem k této osnové debatě,

13. Ve věcech, které se týkají povinností a poměrů jednotlivých zemí mezi sebou,¹³⁾ pak o tom, jak sluší jednati v záležitostech, jež následkem dohodnutí se se zástupci zemí uherských s těmito společně mají býti vyřizovány (§ 11. písm. n) a o). K tomu jest podotknouti, že výhrada ta dle výslovného znění zákona týče se toliko záležitostí, které společnými jsou na základě vyrovnání Uherského, současně se základními zákony státními schváleného, že však záležitosti, jichž srovnalá úprava se zakládá na jiném důvodu, třeba v pragmatické sankci, najmě tedy úprava posloupnosti trůnní, nenáleží ani co do způsobu jich vyřizování ani co do meritální jich úpravy před říšskou radu, nýbrž dle zásady § 12. před sněmou zemské.¹⁴⁾

14. Usněti se na zákoně, jímž se zřizuje fideikommiss (§ 11. lit. k) a zákon ze dne 13. června 1868 č. 61 ř. z.)

III. V příčině některých záležitostí upravena jest kompetence tím způsobem, že přísluší říši vydati zákony, jimiž se upravují hlavní zásady dotčených odborů, kdežto sněmům jest vyhrazeno bráti v poradu podrobnější jich určení. Sem náleží legislace:

1. O poskytování přípreže, opatřování a ubytování vojska (§ 11. lit. b) in fine zák. státního o zast. říše, § 18. II. č. 3 česk. a mor. zřízení zemského).

ve schůzi „Právnické Jednoty“ v Praze dne 15. března 1894 odbývanou, o níž podána zpráva v „Právniku“ z r. 1894 na str. 581 a násl. pak anon. čl. v Z. f. V. z r. 1876, č. 3—6.

¹³⁾ Sem nenáleží však zajisté usnesení se o spojení několika zemí korunních, neb o rozdělení některé země korunní na více jich, které chce Lingg n. u. in. str. 58 omylem na základě cit. § 11. písm. n) vindikovati říšské radě. O podmínkách změny takové jakož i o podmínkách změny obvodu jednotlivých zemí korunních vůbec zmínili jsme se obšírněji již svrchu v § 108. na str. 18.

¹⁴⁾ Důslednost ta vyhovuje také potud vývoji historickému, že posloupnost trůnní, pragmatickou sankcí stanovená, přišla k místu za soublasu všech zastupitelstev zemských a nikoliv usnesením nějakého sboru ústředního, pročez jest zcela přirozeno, by i eventualná změna se uskutečnila způsobem stejným. Ovšem jest řád posloupnosti trůnní zákonem ústavním, avšak ústava není totožna se základními zákony státními, které jsou toliko částí její. Že každá změna ústavy má býti projednána na říšské radě, jest náhled naprosto mylný. Tento mylný názor svedl dokonce jednoho spisovatele (Jurasschek v Z. f. V. 1879 str. 105 a násl.) k tvrzení, že každá změna ústavy zemské by měla býti projednána na říšské radě, poněvadž (což ovšem jest pravdou) zřízení zemská vydána byla jako zákon říšský. Proti tomu právem ozvali se již Lingg n. u. m. strana 59, pak Spiegel, Kais. Verord. str. 95, pozn. 27.

2. O vyučování na školách národních a na gymnasiích (§ 11. lit. i) zák. zák. st. č. 141). Tím nyní blíže určen jest § 18. II. č. 2 zřízení zemských, který podobným způsobem určil kompetenci co do záležitostí vyučování vůbec. Zejména přísluší nyní zemím výhradná legislativa v příčině reálků¹⁵⁾ a totéž sluší zajisté tvrditi i v příčině učilišť odborných, najmě průmyslových a hospodářských.¹⁶⁾

3. O organizaci soudů a úřadů správních (§ 11. lit. l). Kompetence jest tu ostatně co do soudů sporna, poněvadž se má za to, že organizace soudů jest provedením čl. 2. zák. stát. o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. ř. a že tudíž náleží dle § 11. lit. m) celá do kompetence říšské rady, proti čemuž sluší však zase uvážiti, že by pak nebylo lze nahlédnouti, proč by současně vydaný § 11. lit. l) zák. zákona státního o zastupitelstvu říše byl výslovně toliko základy organizace soudů říšské radě vyhradil.¹⁷⁾ Též sluší ještě co do organizace správních úřadů podotknouti, že citovaným § 11. lit. l) nejsou vytčeny meze zákonodárství zemského a říšského, nýbrž toliko meze zákonodárství říšského s jedné a výkonné moci říšské s druhé strany.¹⁸⁾

¹⁵⁾ Sr. český zákon zemský o reálkách ze dne 13. září 1874 č. 56 z. z., později z části modifikovaný zákonem ze dne 1. května 1886 č. 46 z. z.

¹⁶⁾ Vskutku však poměry škol těchto posud jsou upraveny toliko nařízeními vládními a, pokud se týče škol hospodářských, usneseními sněmu, aniž by bylo došlo k zákonu zemskému na úpravu školství odborného.

¹⁷⁾ Práví totiž článek 2. zák. stát. o moci soudcovské, že organizace a příslušnost soudů se upravuje zákony. Jelikož zákony ty v základním zákoně státním jsou dovolány, mohla by výhradná příslušnost říšské rady v těchto věcech býti hájena dle § 11. lit. m) svrchu zmíněného; při tomto výkladu jest však písm. l) téhož § málo srozumitelná. Spíše musíme souditi, že čl. 2. zák. stát. o moci soudcovské chtěl pouze říci, že organizace soudů má se díti vždy z á k o n e m ač dle panujícího v theorii názoru úkony organizační spadají v působnost moci výkonné. Na otázku pak, zda tato organizace má se státi cestou zákonodárství říšského neb zemského, odpovídá ex professo náš § 11. lit. l), že základy dotčené organizace patří před říšskou radou, zákony pak, tyto základy blíže provádějící, že patří před sněmy zemské. V posléze dotčeném směru byl ostatně předpis základního zákona státního později změněn. potud, že k jistým úkonům organizačním, totiž k zřízení nových soudů a změně jejich obvodů vůbec není více zapotřebí z á k o n a, o čemž níže v § 152. zevrubněji bude pojednáno.

¹⁸⁾ Neb vůči nedostatku výslovného předpisu, jenž by nařizoval, že organizace úřadů správních státi se může toliko zákonem, zůstává při všeobecném

Dříve platila právě dotčená zásada co do rozdělení kompetence, že totiž říšské radě vyhrazeny jsou hlavní zásady, též ve věcech obecních (§ 18., II. č. 1. zřiz. zem.). Avšak ústavou z r. 1867 byl poměr ten změněn ve prospěch výhradné kompetence sněmů ve věcech obecních.¹⁹⁾

Vymezení kompetence říšské rady s jedné a sněmů s druhé strany, jaké stanoveno v záležitostech tuto dotčených, nelze arciť nijak nazvati šťastným. O tom, co jest určením základním a co jest zevrubnějším jeho provedením, mohou náhledy býti v rozdílech velice značných, poněvadž zde vše zůstaveno jest subjektivnímu úsudku posuzovatelovu. Vskutku také seznáváme, že právě v těchto věcech vzházejí nejčastěji spory o příslušnost mezi říšskou radou a sněmy.²⁰⁾

§ 147.

Prorogovaná příslušnost říšské rady.

Již článek III. odst. 3. říjnového diplomu zmínil se o tom, že na základě přání neb návrhu některým sněmem projeveného mohou úřadě říšské rady podrobeny býti i takové záležitosti, které

principu, dle něhož úkony dotčené spadají v obor moci výkonné, pokud nejsou zřejmě vyhrazeny říšské radě. S tím také souhlasí předpis § 10. odst. 3. zákona o organizaci úřadů správních ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z., dle něhož určení obvodu politických úřadů okresních a sídel okresních hejtmánství se státi může cestou nařizovací.

¹⁹⁾ Z bruslu nová úprava práva obecního náležela by tedy nyní veskrze před sněmy zemské a to bez rozdílu, byly-li by touto úpravou změněny zásady, obsažené v říšském zákoně obecním ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. čili nic. Sr. o tom též Weiss v Z. f. V. 1890 č. 35.

²⁰⁾ Vymezení, o kterém tu jde, není zcela totožné s vymezením, obsaženým v § 18. odst. II. zřízení zemských, kde vyhrazeno bylo sněmům, vytknouti zevrubnější pravidla v mezích všeobecných (říšských) zákonů. Dle tohoto předpisu vytklo meze, o které tu jde, samo zákonodárství říšské a kompetence sněmů vztahovala se jen na to, co nebylo již říšským zákonem upraveno. Nyní však určuje se kompetence říšské rady s jedné a sněmů s druhé strany zcela samostatně dle toho, jde-li o základní zásady úpravy dotčeného předmětu, nebo předpis zevrubný a není v tomto směru nijak rozhodné, existuje-li o podrobné úpravě již zákon říšský čili nic. Dle toho záleží vše na tom, co zahrnuje jest výrazem „základy“ („Grundzüge“) a spory o kompetenci mohou dle prosincové ústavy povstati mnohem snáze nežli dle ústavy únorové.

nejdou sboru tomuto výslovně vyhrazeny a tudíž hodí se k tomu, by o nich jednáno bylo na sněmech zemských.

Ustanovení to přešlo i do ústavy únorové, která v § 11. odst. 3. základního zákona svého o zastupitelstvu říše přikázala užší říšské radě kromě předmětů, jí dle odst. 2. téhož § 11. náležejících ještě i záležitosti, sněmům v zřízeních zemských přikázané, pro ten případ, když se některým sněmem samým činí návrh na společné projednávání té neb oné z nich.

Prosincová ústava přijala rovněž toto ustanovení; praví se v odst. 2. § 12. zák. státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.: „Usnesl-li by se některý sněm na tom, by ten neb onen jemu zůstavený předmět zákonodárství byl na říšské radě projednán a vyřízen, přechází pak tento předmět pro tento případ a v příčině dotčeného sněmu v obor působnosti říšské rady.“

Pokud se této prorogované kompetence říšské rady dotýče, sluší míti na zřeteli tyto zásady:

1. Prorogací může nastoupiti kompetence říšské rady na místě kompetence sněmů a nikoliv naopak kompetence sněmů na místě kompetence říšské rady. Toto vyžadovalo by náležitosti, ku změně ústavy potřebných, kdežto k prorogaci ve svrchu zmíněném smyslu stačí usnesení dotčeného sněmu, jež nemusí býti ani potvrzeno vladařem aniž vyhlášeno ve formě zákona.

2. Usnesení to účinkuje toliko v příčině onoho sněmu, který je byl učinil a toliko v příčině předmětu, o kterém bylo učiněno. Při tom nelze předmět ten označiti všeobecně a jej vůbec neb pro vždy přikázati říšské radě, nýbrž usnesení, o které tu jde, může se vždy týkati toliko určité předlohy, o kteréž jednání jest zahájeno a kteréž pak projednává se na místě na sněmu na říšské radě.

3. Vyskytla-li by se později potřeba změny předpisu, na základě takové prorogace vydaného, není ku projednání o této změně příslušnou říšská rada na základě dřívějšího usnesení sněmovního, nýbrž návrh na změnu takovou slušelo by projednávatí opět na dotčeném sněmu, ač nedojde-li k opětovnému usnesení se jeho v ten smysl, by i tato změna stala se předmětem usnášení se říšské rady.

4. Jinak sluší k zákonům, na základě takové prorogace vydaným, přihlížeti zcela jakožto k zákonům říšským, pročez

co do způsobu jich vyhlášení, autentičnosti jazykových textů atd. platí totéž, co stanoveno jest v příčině říšských zákonů vůbec.

Takto postoupeno n. př. usneseními příslušných sněmů říšské radě spolupůsobení při zákonech na vnitřní úpravu pozemkových knih v Dolním a Horním Rakousku, Solnohradsku, Korutanech, na Moravě, ve Slezsku a v Istrii vydaných; postoupení toho dovoláno se výslovně v nápisech zákonů dotčených (zákony ze dne 2. června 1874 č. 88—91, pak 97 a 98 ř. z., dále ze dne 11. března 1875 č. 29 ř. z.). Následkem toho byla též výkonná nařízení k těmto zákonům vyhlášena říšským zákoníkem (nař. ze dne 10. července 1874 č. 103 ř. z. a ze dne 16. března 1875 č. 30 ř. z.).

§ 148.

Ingerence sněmů v oboru zákonodárství říšského.

V souvislosti s úpravou zákonodárné kompetence sněmů obsaženou v § 18. zřízení zemských pojednala ústava únorová o tom, jak dalece přísluší sněmům vliv na zákonodárství říšské, pokud se toto dotýká zájmů a prospěchů země. O této ingerenci sněmů sluší zmíniti se na tomto místě, ač ihned seznáme, že tu nejde nijak o zákonodárnou činnost sněmů v pravém slova smyslu.

Přísluší totiž dle § 19., odst. 1. českého a moravského zřízení zemského sněmu zemskému:

a) raditi se a návrhy činiti, pokud jde o vyhlášené již obecné zákony a stávající zřízení obecná (allgemeine Einrichtungen), o tom, jaký zvláštní účinek mají na dobro země a

b) činiti návrhy, aby vydány byly obecné zákony a zavedla se obecná zřízení, jež vyhledávají potřeby a blaho země.

Není pochybnosti, že měl býti ustanovením tuto zmíněným poskytnut sněmům jakýsi vliv na zákonodárství říšské, když již vlastní zákonodárná kompetence sněmů byla předcházejícím § 18. zřízení zemských obmezena na míru velice skrovnou. Při tom vzpomenouti jest toho, že té doby sněmovné vykonávaly již o sobě nepřímou vliv na zákonodárství říšské tím, že ze svého středu vysílaly poslance na radu říšskou, třeba dle § 15. základního zákona o zastupitelstvu říše ze dne 26. února 1861 nebylo poslancům říšským dovoleno, by od sněmu, který je vyslal, přímo nějakých instrukcí přijímali.

Tento nepřímý vliv zajisté byl mnohem závažnější, než-li předpis § 19. zřízení zemských, o čemž tuto pojednáváme. Neb hledíme-li postřehnouti význam předpisu tohoto, záhy seznáme, že při něm nejde než o výkon práva petičního, kteréž přísluší zemi rovněž tak, jako jinému subjektu právnímu a kteréž nyní jak osobám fysickým tak i všem uznaným spolkům a korporacím výslovně zaručeno jest článkem 11. základního zákona státního o všeobecných právech občanů státních ze dne 21. prosince r. 1867 č. 142 ř. z.

To patrně jest, pokud se týče funkce pod písm. b) zmíněné, kteráž připouští, by sněm domahal se příslušnou cestou nových zákonů a zřízení, již z doslovu zákona samého; pokud pak týče se kritiky vydaných již zákonů a stávajících institucí, o níž zmiňuje se § 19. zřiz. zem. pod písm. 1 a), mohl by ovšem předpis náš míti význam dalekosáhlý, kdyby zároveň bylo stanoveno, že vláda jest povinna předložiti sněmu nařízení vládní na provedení říšských zákonů vydaná ku schválení aneb kdyby aspoň usnesením sněmu o působnosti říšských zákonů a institucí na dobro země učiněným, byl přičten význam, přesahující váhu pouhých akademických prohlášení.

Tomu však pohříchu není tak; sněm sice může raditi se a činiti návrhy ve směrech zde naznačených, avšak výsledek těchto porad a návrhů není nijak zaručen. Rozhodnutí o návrzích a tužbách takto přednesených zůstává přes to při oněch faktorech, jimž přísluší nehledíc k předpisu, o který tu jde. Faktorové tito mohou sice respektovati přání, sněmem přednesené, nemohou však k tomu nijak býti donuceni, pokud tak nelze činiti na základě předpisů jiných, které s § 19. zřízení zemských nemají věcné souvislosti. Petiční právo ve smyslu naznačeném příslušelo by však sněmům i tenkrát, kdyby předpisu cit. § 19. vůbec nebylo.

Právní význam určení tohoto obmezuje se tedy na to, že nemůže býti pochybováno nijak o tom, že projednávání o záležitostech druhu dotčeného náleží v obor působnosti sněmu, že tedy návrhy k tomu směřující nemohou nikdy na základě závěrečné věty § 35. česk. a mor. zřízení zemského býti vyloučeny z porad sněmu. Nakolik v ohledu faktickém bude význam jednání takových značnější a usnesení učiněná závažnější kroků v tomto směru jednotlivci a soukromými spolky podnikaných, zá-

visí na různých momentech, které oceniti leží mimo obor, spisu tomuto vyměřený.

§ 149.

Kollise zákonodárství říšského a zemského.

Nastává otázka, co jest činiti, když povstane kollise mezi zákonodárnou mocí sněmu a říšské rady, jinými slovy, kterak jest ukliditi spor o příslušnost, jenž povstal v příčině spolupůsobení v určitém úkonu legislačním mezi řečenými sbory zákonodárnými?

Ústava únorová obsahovala ve svém § 11. základního zákona o zastupitelstvu říše (odst. 4.) výslovný předpis, jímž pro dotčený případ bylo stanoveno: „Vzejde-li pochybnost o příslušnosti užší říšské rady v záležitostech legislace oproti příslušnosti jednoho ze sněmů, v užší říšské radě zastoupených, rozhodne spor tento císař k návrhu užší říšské rady.“

Vládní předloha příslušného zákona ústavy prosincové přejala i tento odstavec ve svém § 11., kdežto výbor sněmovny poslancecké ustanovení to škrtl, neshledav potřebu, škrtnutí to šíře odůvodniti. Spojená právnícko-politická komise sněmovny panské restituovala v tomto směru osnovu vládní, by vyplněna byla mezera v zákoně taktó povstala.¹⁾ Poslanecká sněmovna nepřistoupila však k návrhu tomu a to dle vývodů zpravodaje svého z té příčiny, že sněmovna nemohla to srovnati s pojmy ústavními, by autentická interpretace ústavy byla dána do rukou vladařových.²⁾ Sněmovna panská snesla se pak bez debaty s touto eliminací, tak že zmíněná mezera v zákoně vůbec vyplněna nebyla.

Vskutku ovšem dojde při sporu druhu řečeného povždy na rozhodnutí vladařovo a to z té příčiny, poněvadž ani zákon zemský ani zákon říšský bez sankce panovníkovy k místu přijiti nemůže, za příčinou této sankce však příslušnost sboru zákonodárného, jenž o návrhu zákona byl se usnesl, jest za všech okolností předmětem úvah kruhů rozhodujících. V nutnosti této sankce pak spo-

¹⁾ „Die neue Gesetzgebung Oesterreichs“ str. 218.

²⁾ Tamtéž str. 288. Bylo dále ukázáno k tomu, že nelze také dodatek uchrániti tím, kdyby se ustanovilo, že císař má býti v příčině té vázán návrhem užší říšské rady, poněvadž by pak rozhodnutí sporu bylo vloženo do rukou jedné z proučích se stran.

čívá jediná, zajisté však dostatečná garancie toho, že žádný ze sborů zákonodárných nepřekročí mezí působnosti, sobě ústavou vyměřených.³⁾

Když by pak přes to vyskytl se případ odporu mezi zákonem říšským a zemským, nezbývalo by, než rozřešiti odpor takový prostě dle zásady, že zákon pozdější mění dřívější jemu odporující zákony o témže předmětu vydané (lex posterior derogat priori). Neb není žádného předpisu, jenž by co do intenzity příkazu v něm obdrženého stavěl zákon říšský před zákonem zemským neb naopak; ten jak onen zákon jest platnou emanací vůle státu⁴⁾ a musí býti zachováván bez ohledu na starší normy, jemu třeba odporující.⁵⁾

³⁾ Návrh Jelinkův (ve spisu „Ein Verfassungsgerichtshof für Oesterreich“ str. 35), by řešení sporů o příslušnost v záležitostech legislačních mezi říšskou radou a sněmy povstalých svěřeno bylo soudu říšskému, sotva as odčinil by nesnáze povstalé, nehledíc ani k tomu, že sněmům na obsazení míst soudců při tomto tribunále žádná ingerence nepřísluší, kdežto říšská rada v příčině té má vliv přímo rozhodující. Nelze tedy míti za to, že by takové rozřešení otázky naší bylo spravedlivé.

⁴⁾ Netřeba tu ani rozebírat otázku, kterého státu projevem jsou zákony zemské. Ti, kdož tvrdí, že i zákony zemské jsou emanací vůle státu celkového, nemusí ovšem dlouho zdržovati se úvahou zde naznačenou, poněvadž tu pak jest kolise státní vůle jedné a téže, kdež užití zásady v textu zmíněné zcela žádných nepůsobí obtíží. Však i tenkrát, považujeme-li zemské zákony za projev vůle jednotlivých zemí, posud státní samostatnosti zcela nepozbyvších, nedocházíme výsledku jiného. Vždyť rozkazujícím subjektem jak při zákonech říšských tak i zemských jest vladař, který by pak arcibí jednal při zákonech říšských jako císař Rakouský, při zákonech zemských jako král Český, markrabě Moravský atd. Když pak nemáme předpisu, že říšské právo ruší právo zemské (Reichsrecht bricht Landrecht), nezbývá tu než eventuelnou kolisi stejným způsobem ukliditi.

⁵⁾ Při tom arcibí se předpokládá, že zákon, o který jde, jest platný, neb zákon neplatný nemá žádné závaznosti a nemůže tedy také měniti normy dřívější. Podmínkou platnosti zákona s druhé strany jest, by přišel k místu za soublasu všech faktorů, jichž spolupůsobení dle ústavy jest třeba, by zákon dotčeného druhu platně přišel k místu a mohl by tedy ovšem ten, kdo jest toho náhledu, že zákon na říšské radě usnesený spadal do kompetence sněmů zemských neb naopak, upírati platnost zákonu takto povstalému. To vše možné jest se stanoviska subjektivního, avšak tím není náhled v textu vyslovený ani ve směru praktickém nijak veden ad absurdum. Neb zda-li kdo svému subjektivnímu přesvědčení o neplatnosti nějakého zákona vskutku též zjednati může platnost, závisí na tom, zda soudové a pak úředové vůbec jsou oprávněni, zkoumati platnost zákonů rádně vyhlášených. Když možnost tato odejmuta jest i

Tento názor náš možno pokládati v literatuře za panující⁶⁾ a jemu přiklonila se i judikatura správního dvora soudního.⁷⁾

Případ, že zákon říšský se mění zákonem zemským a naopak, není ostatně žádnou anomálií neb může i nehledíc ku změně náhledů rozhodujících faktorů o výkladu příslušných předpisů ústavy⁸⁾ přirozeným způsobem nastati tím, že se posunuly hranice legislační kompetence říšské rady a sněmů předpisem pozdějším,⁹⁾ neb že dochází ku změně zákona, jenž toliko na zá-

soudci článkem 7. základního zákona státního o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z., nemohou z různosti náhledů ve směru naznačeném žádné nesrovnalosti povstati. Že nelze z té okolnosti, že zákony zemské se vyhledávají zákoníkem zemským, říšské pak zákoníkem říšským, odvozovati důslednost, že překročení kompetence říšské rady resp. sněmů by repraesentovalo vadu publikace, která by soudce v tomto směru k samostatnému úsudku opravňovala, dokázal jsem již ve svém článku: „Das richterliche Prüfungsrecht in Ansehung der Gesetze, Verordnungen und Spezialverfügungen“ v Samitschově časopisu III. (1879) str. 12.

⁶⁾ Sr. Ulbrich Lehrbuch d. öst. Staatsr. § 146. str. 384, Jellinek, Ein Verfassungsgerichtshof für Oesterreich str. 36 a násl. Spiegel, Die kaiserlichen Verordnungen mit provisorischer Gesetzeskraft (1893) str. 125. Opačného náhledu jest Lingg n. u. m. str. 47 pozn. 75, jenž má za to, že říšské a zemské zákony sobě na vzajem nikdy nemohou derogovati a že eventuelné odpory by slušelo odčiniti „dle všeobecných pravidel interpretačních“. Poněkud odchylný názor zastávají též Jäger v Z. f. V. 1889 č. 1, str. 3 a Geller v Centralbl. für Verwaltungspraxis V. str. 549 pro ten případ, když se vydává zemský zákon na provedení zákona říšského; tito spisovatelé mají totiž za to, že by v dotčeném případě platil na dále princip zákona říšského, třeba prováděcí zákon zemský s ním zcela se nesrovnával.

⁷⁾ Sr. důvody nálezů spr. dvoru soudního ze dne 8. července 1886 Budwinski č. 3149 a ze dne 22. září 1887 Budw. č. 3658. Naproti tomu snaží se nález ze dne 1. července 1887 Budw. č. 3630 (kterého se Spiegel n. u. m. omylem dovolává) diskrepanci zákona říšského a zemského odstraniti takovým výkladem pozdějšího zákona zemského, by neodporoval říšskému zákonu, dříve vydanému.

⁸⁾ Že náhledy v tomto směru mohou se měniti, nebude nikoho tajno, kdo zejména na zřeteli má, kterak elastický jest pojem „základních rysů“, na kterém, jak svrchu vyloženo, v některých věcech kompetence říšské rady v některých záležitostech jest závislou.

⁹⁾ Seznali jsme, že změnu takovou způsobil základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., jímž některé záležitosti, dříve ku kompetenci říšské rady náležející, vráceny byly sněmům, tak že zákony říšské, o dotčených předmětech dříve vydané nyní bez závady mohou býti měněny zákony zemskými. K zajímavé kolisi, kteráž se v příčině té udála ve věcech obecních, bylo již v dílu I. § 42. na str. 191 poukázáno. Tu vytkla ústava prosincová v zákl. zá-

kladě prorogace (svrchu § 147.) byl na říšské radě projednán, aniž by pro případ této pozdější změny došlo na sněmu opět k usnesení podobnému.¹⁰⁾

Zvláštní příčinu ku kollisím zákonodárství říšského a zemského může také zavdati okolnost ta, že otázka uhrazení nákladu na jednotlivé instituce nijak není upravena ve srovnalosti s rozdělením legislační kompetence mezi říšskou radou a sněmy. Náklad na mnohé instituce, které se upravují zcela neb aspoň z části zákony říšskými, nese země zcela neb z části prostředků svých¹¹⁾ a naopak zapravuje opět stát náklad na mnohé instituce, které se upravují zákonodárstvím zemským.¹²⁾ Důvod zmíněných kollisí spočívá v t. zv. budžetním právu těch kterých sborů zákonodárných, z něhož se namnoze odvozuje oprávnění, povolovati neb odepřítí dle vůle své náklad na jednotlivé instituce z veřejných prostředků vydržované neb podporované; kdyby vskutku existovalo takové neobmezené právo budžetní, mohly by ovšem povstati nesrovnalosti ty nejpovážlivější.¹³⁾

Kdo má za to, že úprava rozpočtu zastupitelstvem lidu jest skutečným aktem zákonodárným, nenajde vůbec žádného klíče k rozřešení této záhady a stalo by se pak veškeré vytčení kompe-

koně státním o všeobecných právech občanů státních (čl. 4.) zásadu o volebním právu poplatníků v obcích, ačkoliv tatáž ústava v základním zákoně státním z téhož dne o zastupitelstvu říše na dále celé zákonodárství u věcech obecních přikázala do kompetence sněmů. Sr. i český zákon zemský ze dne 17. února 1889 č. 10 z. z., jímž změněn byl pro Čechy předpis § 9. říšského zákona o právu domovském ze dne 6. prosince 1863 č. 105 ř. z., dle něhož k zavedení platů za přijetí ve svazek domovský zapotřebí bylo zvláštního zákona zemského.

¹⁰⁾ Sr. svrchu § 147 na str. 184.

¹¹⁾ Tak tomu n. př. při školách národních, v příčině kterých vytčení základních zásad pro legislativci vyhrazeno jest říšské radě, kdežto náklad uhrazuje se z větší části z prostředků zemských. Stát pak nepřispívá na školství obecné ničímž, třeba zákony školní, na říšské radě usnesené, měly za následek sebe povážlivější vzrůst nákladu na školy národní.

¹²⁾ Tak zvláště jsou školy realné a ústavy polytechnické, jichž poměry dle toho, co svrchu bylo uvedeno, se upravují zákonodárstvím zemským, zpravidla vydržovány z prostředků státních.

¹³⁾ Když by totiž na př. se zdráhal sněm povoliti náklad vyžadovaný zákonodárstvím říšským, neb naopak říšská rada se zdráhala povoliti náklad vyšší, způsobený zákonodárstvím zemským, na instituci státem vydržované.

tenčních hranic, o které jsme se svrchu pokusili, aspoň potud illusorní, pokud by zněla ve prospěch kompetence sněmů.¹⁴⁾

Avšak novější theorie vůbec nepokládá úpravu rozpočtu za akt zákonodárný, nýbrž za úkon správní, jaký jest dle pravé povahy své. Tomu-li tak, platí v příčině jeho zásady, které vůbec platí o úkonech vykonané moci, že totiž jim pohybovati se jest v mezích platných zákonů, necht' si jde o zákony říšské neb zemské.¹⁵⁾

Stojíme-li na stanovisku této theorie, neposkytuje případ naznačený žádných zvláštních obtíží. Každý sbor zákonodárný jest povinen povolovati hmotné prostředky, kterých třeba jest na provedení platných zákonů a kdyby toho neučinil, nemění se tím ničehož na právním závazku státu, resp. země, již platnými zákony založeném.¹⁶⁾

§ 150.

O správní činnosti sněmů vůbec.

Správní funkce sněmů možno nám dělití vhodně na tři skupiny a to:

1. na funkce správní, při nichž jde o to, by sněm přímo rozhodujícím způsobem upravil jisté správní záležitosti, sobě přikázané,

¹⁴⁾ Kompetenci říšské rady nehrozila by z budžetního práva sněmů pohroma proto, poněvadž rozpočty zemské se sice upravují sněmem, avšak nepřicházejí k místu ve formě zákona. Naproti tomu rozpočet říšský vskutku se vyhláší jako zákon říšský; kdo jej pokládá za zákon skutečný, musí pak připustiti, že se zákonem tím mění zákony starší, tedy také zákony zemské, upravující předměty, na které povoliti jest náklad z prostředků říšských, pokud zákony ty pro říši by měly nějaký efekt finanční.

¹⁵⁾ Sr. o tom můj článek „Beiträge zur Lehre vom Budgetrecht und von den formellen Gesetzen“ Archiv für öffentl. Recht. Sv. II. str. 441 a násled.

¹⁶⁾ Ti, kteří tudíž nabyli nároků určitých zákonem zemským proti říši, mohli by tudíž nárokům těm zjednatí průchod před řádnými soudy a pokud se týče před říšským soudem i tenkrát, kdyby říšská rada byla odepřela, v zákoně finančním pro tyto nároky opatřiti úhradu. Vždyť i jednotlivci by proti věřiteli, jenž domáhá se zaplacení pohledávky jinak odůvodněné, zajisté ničehož neprospěla námitka, že v rozpočtu svém posud neučinil opatření v příčině úhrady pohledávky dotčené.

2. na funkce takové, při nichž jde o to, by sněm podával dobré zdání o některých záležitostech spadajících v obor jeho působnosti, konečně

3. na funkce kontrolní, záležející v tom, že sněm dohlíží na některé obory správy neb snaží se přivést k platnosti vliv svůj, pokud se týče směru neb způsobu, kterak se obstarávají záležitosti dotčené.

V naznačeném tuto pořádku hodláme o právních funkcích sněmu pojednati, načež připojíme výklad na t. zv. autonomní funkce sněmu, svrchu zmíněné, které v širším slova smyslu taktéž náležejí k funkcím správním.

Všem těmto funkcím společným jest příznak, že při nich jde o projevy výkonné moci ve státu, byť i ne výkonné moci orgánů státu samého, nýbrž spíše orgánů společenského.¹⁾ Z toho však vyplývá, že základního pravidla, kteráž platí v příčině všech emanací výkonné moci, že totiž pohybovati se musí v mezích platného práva, užití jest i v příčině všech správních úkonů, o nichž tuto jest řeč.

Takto tvoří správní a autonomní funkce sněmu společně protivu k zákonodárným jeho úkonům, v § 16. zřízení zemských zmíněných, o nichž posud jsme pojednali. Zákonodárce může rušiti práva dosavadní, neb právem jest to, co zákon nařizuje;²⁾ správním úkonem však nemůže dosavadní právo nikdy býti změněno, poněvadž úkon takový po právu vůbec jest možný toliko v mezích platných zákonů.

¹⁾ Zde stručně nastinili jsme stanovisko své v nad míru sporné otázce po právní povaze samosprávy. Zevrubný rozbor této otázky náleží do všeobecného práva státního; v této práci bude se nám k ní vrátiti v kapitole o výkonné moci státu, kde samosprávě věnována bude stať zvláštní. Tam bude šíře provedeno, že samospráva není správou státní v pravém (užším) slova toho smyslu, nýbrž správou s dopuštěním státu orgány lidské společnosti obstarávanou.

²⁾ Že právní pravidla (právo v objektivním slova smyslu) se mění novým zákonem, netřeba šíře dovozovati; však i nabytá práva (právo v subjektivním slova smyslu) musí vůči výslovnému určení zákonodárcovu ustoupiti. Mluví-li se o tom, že nový zákon nedotýká se práv nabytých, má to vždy jen ten smysl, že takové rušení nabytých práv nelze předpokládati, dokud jeho zákonodárce zřejmě nevytkl.

§ 151.

Rozhodování sněmů v záležitostech správních.

Případy, kde sněmu jest přímo upravovati konkrétné poměry rozhodnutím svým, týkají se ponejvíce zemského hospodářství, setkáváme se s nimi však i v jiných oborech správy.

Nejdůležitější z nich chceme tuto stručně vytknouti:

1. Sněmu zemskému náleží upravití rozpočet zemský, t. j. určití, jaká vydání z peněz zemských v nastávajícím období finančním sluší zapravovati a jaké příjmy v tomtéž období lze očekávati z důchodů jmění, zemi náležejícího a pro případ z dávek k účelům zemským rozvržených neb z toho, co země v tomto období vydluží (§ 18. I. č. 4. česk. a mor. zřízení zemského).

Povaha rozpočtu to s sebou přináší, že nikoliv celý jeho obsah, nýbrž toliko poměrně nepatrná část jeho jeví se býti úpravou správních záležitostí sněmem. Hledíme-li předkem k vydáním do rozpočtu pojatým, jest nám ihned patrné, že vydání, zakládající se na závazcích, zemi platně převzatých neb na předpisech, jimiž po právu se založil závazek země, musí býti konána bez ohledu na to, byla-li přijata v rozpočet čili nic,¹⁾ tak že efekt samostatného opatření správního má toliko usnesení se o takových položkách vydání, která by mohla býti opominuta, aniž by tím právo nějaké bylo porušeno.²⁾

Co pak týče se příjmů praeliminovaných, jest rovněž patrné, že správní výrok obsahují toliko ona usnesení sněmu, za příčinou úpravy rozpočtu učiněná, kterými se určí, mnoho-li mají jednotliví účastníci svazku zemského přispěti na potřeby zemské a pro případ, jaká půjčka má na uhrazení schodku býti uzavřena, nikoliv ale ona usnesení, jimiž se dle pravděpodobnosti odhaduje finanční efekt jednotlivých skutečností, z nichž příjmy země vyplývají. Však právě toto odhadování, jež vymyká se vůbec možnosti autoritativní úpravy, jest hlavním obsahem části rozpočtu,

¹⁾ Hledě k otázce hranic zákonodárné moci sněmů s jedné a říšské rady s druhé strany zmínil jsem se o této věci již shora v § 149. na str. 190 a 191.

²⁾ Odepřel-li tedy sněm, přijati v rozpočet vydání, k němuž země dle zákona jest zavázána, nemění se tím ničehož na právním závazku země a musí býti tato přes to v případě sporu býti odsouzena k splnění závazku zmíněného. To uznáno jest stálou praxí říšského soudu, o čemž sr. nálezy soudu tohoto ze dne 19. října 1887 Hye č. 408, 18. října 1888 Hye č. 451 a ze dne 18. října 1889 Hye č. 475.

k příjmům se vztahující, kdežto ona právě zmíněná závažná usnesení s úpravou rozpočtu spíše mají toliko souvislost zevnější a také namnoze bývají učiněna o sobě. Z té příčiny uvádí také § 22. zřízení zemských rozvrhování a vybírání přírážek k zeměpanským daním přímým, pak ukládání jiných dávek zemských jakožto předmět samostatného usnesení sněmu.

2. Sněm usnáší se o účtech zemských za dobu minulou (§ 18. I., čís. 4. druhá věta zřízení zemských) t. j. vytyká buď vady v účtech shledané neb udílí absolutorium těm, kdož počty ty učiniti byli zavázáni.

3. Sněmu jest usnésti se o tom, má-li kmenové jmění, náležející zemi, neb některému fondu a ústavu zřízenému neb chovanému z prostředků zemských, býti zcizeno, stálou závadou stíženo neb zastaveno (§ 20. zřízení zemských).

4. Již svrchu (§ 135., str. 133) byla učiněna zmínka o tom, že vyhrazeno jest sněmu dle § 25. zřiz. zem., by se usnášel o systemisování úřednictva a služebnictva zemského, a o platech, které zřízcům zemským jest vykázati jak pro dobu činné služby tak i pro případ ten, kdyby dáni byli do výslužby, jaké platy na zaopatření členům rodin těchto zřízců mají býti poskytovány, dále o pravidlech, jimiž se stanoví, jak se má úřednictvo a služebnictvo zemské jmenovati a disciplinárně k němu přikročovati, konečně o základech instrukcí, které se zřízcům zemským dají v příčině vykonávání služby. V Čechách vyhrazeno také § 16. instrukce pro výbor zemský ze dne 31. května r. 1864 (otisktené svrchu na str. 151 a násl.) sněmu, by rozhodoval v tom případě, odvolá-li se úředník neb služebník zemský z toho, že byl výborem zemským cestou disciplinární z úřadu propuštěn neb na čas s něho suspendován.

5. V právu obecním zmínili jsme se již o tom, že k některým úkonům správy obecní zapotřebí jest schválení sněmu zemského, tak zvláště k rozdělení kmenového jmění obce mezi občany (§ 68. českého zřiz. obecního), k vypsání dávek obecních na uhrazení nákladu způsobeného výdělkovým podnikem obce (§ 85. tamtéž), k zamítnutí žádosti za vyšší přírážky obecní (§ 87. závěr. věta tamtéž), za určitých podmínek k zavedení samostatných platů a dávek (§ 89. tamtéž) a j. v. K této působnosti sněmu ve věcech obecních poukazují zřízení zemská ve svém § 23.

6. Dle původního znění § 77. česk. zákona o zastupitelstvu okresním ze dne 25. července 1864 č. 27. z. z. byl sněm pravidelnou instancí samosprávy, ku kteréž náleželo sobě stěžovati do rozhodnutí zastupitelstva neb výboru okresního. Teprv zákonem ze dne 25. října 1868 čís. 36 z. z. přešla funkce tato zcela na výbor zemský.

7. Dle § 11. českého zákona zemského ze dne 17. prosince r. 1892 č. 8. z. z. pro rok 1893 o zvelebení železnicí nižšího řádu vyhrazena jsou sněmu zemskému jistá usnesení v záležitostech tímto zákonem upravených, najmě usnesení o stavbě drah, jež se zříditi mají dle zákona tohoto, o prodeji neb pronajmutí drah dle tohoto zákona již zřízených, o způsobu opatření peněz na stavbu drah, jež země stavěti má, pak o způsobu a výši příspěvků, jež z prostředků zemských povoliti se mají jednotlivým podnikatelstvům drah. Dle § 4. téhož zák. vyhrazeno také sněmu usnesení o tom, má-li stavba některé dráhy býti provedena výborem zemským.

8. I v rozličných jiných oborech správy setkáváme se s usneseními sněmu, jež nutnými jsou buď za příčinou tou, že se k jistým správním úkonům dle výslovného předpisu výhledává zákona zemského (jako n. příkl. k zřízení neb zrušení silnice zemské ve smyslu §§ 14. a 20. česk. zák. zem. ze dne 12. srpna 1864 č. 46 z. z.) neb že vůči nedostatku zákona sněm prozatím musil upravit sám některé záležitosti zemskému zákonodárství přikázané. Takto na př. předepsány stanovy zimních škol hospodářských, škol rolnických, středních škol hospodářských a vyšších hospodářských ústavů v Čechách sněmem českým v sezení jeho dne 14. října 1884 odbyvaném, což vyhlášeno českým místodržitelstvím dne 20. září 1885 pod č. 44. z. z. Tímže způsobem provedeny i pozdější změny dotčených předpisů, o čemž sr. vyhl. místodrž. ze dne 29. května 1890 č. 43 z. z. a ze dne 14. května 1891 č. 31 z. z.

9. Dle § 16. zřízení zemských náleželo sněmům posílati určitý počet poslanců ze svého středu do sněmovny poslanců říšské rady ve smyslu § 7. základního zákona o zastupitelstvu říše ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z. resp. zák. zákona státního ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. Právo toto však nyní nemůže býti více vykonáváno, jelikož zákon ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z. nařídil, by poslancové do říšské rady voleni byli přímo od voličů resp. volitelů a nikoliv více prostřednictvím sněmů.

§ 152.

O působnosti sněmů v záležitostech berních zvláště.

Poměrně velice rozsáhlou působnost měl druhdy sněm v záležitostech berních.¹⁾ Dávné právo českého sněmu, povolovati berně, zachovalo sice v podstatě ještě obnovené zřízení zemské v míře své, ustanovilo však zároveň ve svém článku A V., že nemá býti povoleno berní učiněno závislým na podmínkách, jež by nebylo lze srovnati s vyvýšeností královskou.²⁾ Ovšem nebylo té doby ještě pomýšleno vybírati berně na uhrazení pravidelných potřeb státních; čím více pak potřeby státu rostly, snažily se stavové vyhnouti se požadavkům vyšším tím, že povolovali určitou sumu na delší řadu let, obyčejně na desetiletí proti slibu, že průběhem této doby nebude požadavek zvyšován.³⁾ Však právě tyto decennální recessy přispěly nemálo k tomu, že právo sněmu povolovati berně,

¹⁾ Sr. o tomto předmětu zvláště: Tomek, Sněmy české dle Obnoveného zřízení zemského str. 12 a násl. pak 65 a násl., Kalousek, České státní právo str. 313 a násl., Gindely, Geschichte der böhm. Finanzen von 1526—1618, Linden, Die Grundsteuerverfassung in den deutschen und italienischen Provinzen der österr. Monarchie mit vorzüglicher Berücksichtigung des stabilen Katasters (ve Vídni 1840), Falk, Die Grundsteuerverfassung Böhmens (v Praze 1847); přehledný výtah z těchto dvou posléze zmíněných prací podává Chlupp „System. Handbuch der direkten Steuern 4. vyd. (v Lipsku 1873) str. 16 a násl.

²⁾ Praví se n. u. m. do slova toto: „Co se pak všelijakých berní a sbírek dotýče, na tom jsme se jak sami od sebe, tak i na místě budoucích Našich králův a dědicův tohoto království milostivě ustanoviti ráčili, že těch toliko při samých sněmích, a to jináče nic, nežli proti obyčejným reversům, od stavův žádati a vyhledávati chtíti ráčíme; o tom žádné pochybnosti nemajíce, nežli že věrní stavové Naši, jak Naše, tak i milé vlasti své nastalé potřeby každého času věrně a upřímně k myslí a srdci připustí. Toho však nijakž přehlídati a k tomu nyní neb napotom přijíti dáti chtíti neráčíme, aby takové berně a daně od Nás žádané Nám skrz některé neslušné vejmičky, kteréž by se proti Naši královské mocnosti, vyvýšenosti a důstojenství vztahovati mohly, jako skrz vyhledávání nových privilegií a svobod, aneb k těm podobných věcí, jenž by v proposici Naši obsaženy nebyly, jakž se to až posavad dále, od stavův obmezované a zastavované býti měly.“ Nelze ovšem popřítí, že jest v tom jakýsi odpor, uznávali se právo stavů k povolování berní, upírali se jim však právo, připojití povolení výminky obsahu naznačeného, neb může-li kdo vůbec říci „Ne“, mohl by také říci „Ano s podmínkou“. O záповědi t. z. tacking bills dle práva anglického sr. Gneist Gesetz und Budget, (1879) str. 107.

³⁾ Tomek, n. u. m. str. 50 a násl. Tomán, das böhm. Staatsr. und die Entwicklung der österr. Reichsidee str. 108 a násl.

nedošlo v pozdějších letech v praxi vždy povšimnutí a že byly vydány zákony berní pro celou říši, aniž by platnost jich na přivolení sněmu byla se učinila závislou.⁴⁾ Postup tento nebyl v souhlasu s tehdejší ústavou zemskou⁵⁾ a nebylo lze jej odůvodniti ani poukázáním k tomu, že tu nešlo o daň pozemkovou, poněvadž nebylo právo stavů, povolovati berně, na tuto obmezeno.⁶⁾ Ústava únorová neuznala pak vůbec více práva sněmů k povolování berní a ústava prosincová vyhradila v § 11. lit. c) zák. státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 čís. 141 ř. z. právo to výslovně radě říšské s úplným pominutím sněmů.⁷⁾

S právem, povolovati berně, souvisela jiná důležitá funkce sněmu, záležející v repartici daně povolené na jednotlivé vrch-

⁴⁾ Tak stalo se patentem o dani z výdělku ze dne 31. prosince 1812, patentem o zavedení zvláštní daně domovní ze dne 23. ledna 1820 (česká prov. sbírka zák. sv. 2. č. 36 str. 94 a násl.) pak patentem o dani z příjmů ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z.

⁵⁾ Neb ačkoliv právo zákonodárství vyhrazeno bylo v Obnoveném zřízení zemském králi samému, nelze přece přehlédnouti, že zákony berní, byly-li vydány bez obmezení jich platnosti co do času, praejudikovaly právu stavů, povolovati berně. Jen tenkrát nebylo by bývalo odporu s ústavou zemskou, kdyby zákony berní byly se vydaly s výhradou každoročního svolení stavů k vybírání dávek dotčených; pak ale bylo by bývalo zhola zbytečno, věc tu napřed upravití zákonem.

⁶⁾ Jest ovšem pravda, že při vytyčení práva k povolování berní se pomýšlelo v první řadě na daň pozemkovou, kteráž byla původně jedinou daní přímou. Avšak jak daň domovní tak i daň ze živnosti a z příjmů vyvinuly se postupně z daně pozemkové, kteráž se vyměřovala dle počtu usedlostí, při čemž pak důchod z domů a živnosti pojat byl v soustavu berní pomocí fikce, již základem byla úvaha, která se rovná výtěžek z dotčených objektů výtěžku určitého počtu usedlostí. Nesprávně nazývala se tato daň na základě smýšlenky (ficticie) vyměřená ficticiu a mluvílo se pak o ficticiu reale při domech a ficticiu personale při živnostech, z čehož pak vyvinula se pozdější daň domovní a živnostenská. Ostatně uznána souvislost ta také tím, že reskriptem postulátním ze dne 5. září 1820 českému sněmu zasláným právě vzhledem k zavedené mezitím nové dani domovní žádáno bylo na dani pozemkové méně než v letech předěšlých a že ještě roku 1821 postulována byla i daň domovní dle nového zákona. Arciž žádána byla tehdá domovní daň třídní dvojnásobným obnosem stanovené sazby, o čemž sr. Falk n. u. m. str. 69 a 70.

⁷⁾ Jelikož vedle toho i veškeré zákonodárství, týkající se společných financí říšských dle téžé písm. c) vyhrazeno jest říšské radě, nemůže se vyskytnouti odpor mezi právem k povolování berní a zákonodárstvím finančním, jaký předpokládá Schwarz v S. O. XIII. str. 59.

ností a poplatníky,⁸⁾ pak ve vybírání a pro případ i exekucím vymáhání povolených daní. Není zde místa, líčiti jednotlivé fáse vzniku a vývoje katastru daně pozemkové a vlivu, který v příčině té, jakož i v pracích evidenčních vykonávali stavové a jich orgány;⁹⁾ nynější zákon na úpravu daně pozemkové ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z., jakož i zákon o evidenci katastru této daně ze dne 23. května 1883 čis. 83 ř. z. vyloučili ingerenci orgánů zemských v záležitostech těchto naprosto. Sněmu zemskému příslušelo toliko dle § 8. zákona prv zmíněného voliti polovici členů do komise zemské, která pod předsednictvím správce zemské vlády měla míti péči o provádění vceňování. Dle č. 41. zákona tohoto měla se po uplynutí 15 let státi revize katastru daně pozemkové za kteroužto příčinou zákon ze dne 1. ledna 1895 č. 3. ř. z. znovu upravil sestavení komisí zemských, do níž zemské sněmy měly vyslati polovici členů a to z poplatníků daně pozemkové. Manipulační práce, týkající se katastru, obstarávala, pokud šlo o starší katastr Josefský, v Čechách zemská účtárna až do uvedení v život nových zákonů knihovních.¹⁰⁾

⁸⁾ Rozvržení daní souviselo potud úzce s tehdejšími poměry poddanskými, že rádná daň pozemková (ordinarium) vybírána byla toliko z pozemků rustikálních, k čemuž ovšem vrchností již v starších dobách přispívaly, aniž by však příspěvek ten byl nějak jednotně upraven, pročež označen byl jako extraordinarium. Vyrovnání této neshody zamýšleno bylo Tereziánskou soustavou berní patentem ze dne 20. září 1756 počátkem vojenského roku 1757 zavedenou, na základě kteréž vedle dosavadního rustikálního katastru zaveden byl i katastr dominikální, obsahující pozemky dominikální, domy městské bývalých vrchností a užitková jich práva. Pro tento dominikální katastr zvolen název exaequatorium dominicale a to proto, poněvadž tímto operátem měly býti vyrovnány nedostatky, které dosavadní soustava berní vykazovala na prospěch bývalých vrchností. Poměry tyto jeví své důsledky i v dnešním právu ústavním, poněvadž volebním u právu v třídě držitelů velkých statků nemůže býti nikdy základem držení pozemků, druhdy v rustikálním katastru zapsaných, ač nebylo-li později po právu provedeno připsání jich k statku deskovému, o čemž sr. výklady svrchu v § 116. na str. 41—43 podané.

⁹⁾ Sr. o této věci Linden n. u. m. sv. II., str. 2 a násl., Falk n. u. m. str. 6 a násl., Tomek n. u. m. str. 65 a násl.

¹⁰⁾ Katastr Josefský veden byl totiž při účtárně zemské, kdežto t. zv. stabilní katastr patentem ze dne 23. prosince 1817 zavedený podřízen byl později ústřednímu říditelství katastru daně pozemkové. Když pak novými zákony knihovními vyslovena byla nutnost srovnalosti katastru se stavem knihovním, staly se mapy katastrální částí veřejných knih, při soudech vedených a byly také

Dle líčeného takto stavu nynějšího zákonodárství berního stal se téměř zcela bezpředmětným poukaz, v příčině působnosti sněmů v těchto záležitostech ještě v § 24. zřízení zemských obsažený.

§ 153.

Dobrozdání, sněmy podáváná.

Dle § 19. č. 2. zřízení zemských přísluší sněmům zemským, podávati návrhy o všelikých věcech, které chce vláda s nimi v pořadu vzíti. Jde tu o ustanovení podobné, s jakým se setkáváme ve zřízeních obecních jakož i v českém zákoně o zastupitelství okresním; neměloť by o sobě zvláštního významu, jelikož není dle něho vláda zavázána, vyžádati si v určitých záležitostech dobrozdání sněmu, aniž respektovati mínění jeho, vyslovil-li se sněm o některé věci k vyzvání vlády.

Avšak máme i případy takové, ve kterých zvláštními předpisy jest nařízeno, že vláda jest p o v i n n a, vyžádati si o některé věci dobrozdání sněmu a nastává pak otázka, co činiti jest v tom případě, kdyby vyžádané dobrozdání podáno nebylo? Jelikož sněm není orgánem vládě podřízeným, nemůže býti o tom řeči, by tato oproti sněmu užila své moci donucovací a nemohla by tedy touto cestou náprava zmíněné nesrovnalosti nikdy býti zjednána.

Hlavní případy sem náležející týkají se organizace soudů. Dle § 2. zákona ze dne 11. června 1868 č. 59 ř. z. o organizaci okresních soudů vydaného, může ministr spravedlnosti tam, kde toho vyžadují poměry místní a dopravní, cestou nařizovací příkázati některé obce neb obvody dvorské jiným obvodům soudů okresních, než ku kterým dosaváde náležely, on může touže cestou rozsáhlé obvody soudů okresních rozdělití, okresy spojití neb naříditi změnu dosavadních sídel úředních soudů okresních, vše to ale jen vyžádav sobě prvé dobrozdání sněmu súčasného (nach eingeholtem Gutachten des theiligten Landtags). Dále ustanovuje zákon ze dne 26. dubna 1873 č. 62 ř. z. v příčině změn obvodů sborových soudů první stolice, že změny v teritoriálním vymezení obvodů soudů zemských, obchodních

v Čechách tyto mapy účtárnou zemskou odevzdány po uvedení v platnost zákona ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z. do uschování soudů knihovních.

a krajských vyloučením neb příkázáním některých soudů okresních, pak spojením stávajících neb zřízením nových soudů sborových rovněž jako změny sídla úředního soudů těchto mohou cestou nařizovací býti provedeny toliko po vyžádaném neb přijatém dobrozdání sněmu (nach Einholung oder Entgegennahme des Gutachtens des Landtages).

Jest sporno, zda úkony tuto zmíněně sluší pokládati za úkony organizační v pravém slova smyslu, kteréž dle čl. 2. zákl. zákona státního o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. mohly se uskutečniti pouze zákonem a to zákonem zemským, poněvadž rozhodně tu nejde o základy organizace, nýbrž o podrobné její provedení (§ 11. písm. 7) zákl. zák. státn. o zast. říše). Kdo k této otázce přisvědčí, bude v dotčených právech zákonech spatřovati změnu základních zákonů státních, kterou na místě svolení sněmu, jehož dříve v příčině té jakožto k zákonům zemským vůbec bylo třeba, nastoupilo pouhé jeho dobrozdání ve věci, náležející na dále v obor moci výkonné.

Pro výklad zmíněných předpisů není tato okolnost potud zcela bezvýznamna, že dobrozdání sněmu, pokud skutečně bylo podáno, zajisté příkládati bude význam závažnější, má-li dobrozdání to nahraditi zákon, původně vyžadovaný a to tím více, jelikož se dobrozdáním takovým pro případ praejudikuje změně volebního řádu do sněmu, pak-li taková ve smyslu výkladů svrchu (§ 114. str. 33 a § 139. str. 148) podaných jeví se býti nutnou důsledností zamýšlené změny v obvodech soudů okresních.¹⁾

Co pak týče se případu, když vyžádané dobrozdání sněmu podáno nebylo, zajisté nepochybíme, učiníme-li všeobecně uznané zásady, že každý zákon vyložití jest tak, by měl účinek a by úmysl, jímž zákonodárce byl veden, co možná byl dosažen, pokud úmysl ten vůbec lze postřehnouti.

To-li na zřeteli máme, odmítneme právem výklad slovný, který z německého textu zákona ze dne 11. června 1868 by chtěl

¹⁾ Změnou v obvodech krajských soudů nemůže změna volebního řádu nikdy býti podmíněna a proto odpadá zde důvod v textu uvedený, poukazující k praejudicialnímu významu dobrozdání sněmovního. Věc nestojí tedy zcela stejně, jde-li o zřízení nového soudu okresního nebo krajského; jde-li o soud okresní, spíše přikloníme se k náhledu, že vláda dobrozdáním sněmu jest v á z á n a. Ovšem jest jím pak vázán i sněm sám v příčině modifikace volebního řádu změnou tou podmíněné.

odvozovati, jakoby stačila již okolnost ta, že vláda sobě o zamýšlené změně dobrozdání zúčastněného sněmu vyžádala, neb který ze znění zákona ze dne 26. dubna 1873 by chtěl souditi, že dobrozdání vyžádané rovná se co do účinku ihned dobrozdání již vskučku podanému. S druhé strany však nemůžeme připustiti, že by se srovnávalo s duchem zákona, kdyby ode přením vyžádaného dobrozdání se strany sněmu výslovně neb mlčky učiněným zamýšlená změna vůbec mohla býti zmařena, když ani negativní votum sněmu, kterému přece dle povahy věci sluší přičísti význam větší, než ode pření prohlášení vůbec, nemůže aspoň povždy přivoditi účinek zmíněný.

Z toho soudíme, že dlužno k podání dobrozdání vyžádaného při nejmenším ponechati sněmu tolik času, by votum své o této věci podati mohl a že nelze před uplynutím přiměřené doby k zamýšlené změně přikročiti. O tom, jak dlouho by slušelo v příčině té vyčkati, nelze vytknouti pravidla všeobecného, neb záleží tu vše na okolnostech případu konkrétního.²⁾

Nebylo-li pák sněmem, ač to bylo možné, vyžádané na něm dobrozdání podáno ve lhůtě přiměřené neb bylo-li dokonce výslovně ode přeno, podati dobrozdání, není lze souditi jinak, než že sněm ničehož nenamítá proti vládní propositi a má se věc v ohledu právním tak, jakoby podáno bylo dobrozdání přisvědčující.³⁾

²⁾ Tak zajisté není důvodné pochybnosti o tom, že vláda by mohla ihned přikročiti k zamýšlené změně, kdyby se věc, o kterou tu jde, byla již nalezala na denním pořádku schůze sněmovní, když však schůze ta pro nedostatečné účastnění většiny členů sněmu nebyla schopna usnášeti se, poněvadž v tomto postupu by slušelo spatřovati projev sněmu, že se spokojuje úplně s tím, co vláda v dotčené věci opatří. Pochybnější byla by věc, kdyby se předloha nedostala na denní pořádek některé schůze sněmovní anebo, kdyby se tak sice stalo, však k projednání o ní toho dne více nedošlo, anebo kdyby událostí mezi tím nastalou jednání sněmu bylo přerušeno. Tu mohlo by býti namítáno, že právu sněmu nemůže býti praejudikováno událostí, která se sběhla mimo vůli většiny sboru tohoto. S druhé strany však možno poukázati k tomu, že většina sněmu má s dostatek po ruce prostředků, jimiž může dovésti toho, by projednání věci v čas bylo skončováno. Vše právě záleží na tom, zdali tento úsudek jest odůvodněn skutečným stavem věci.

³⁾ Pro velké nesnáze, které působí dotčená zde otázka sice méně v ohledu právním než v ohledu skutkovém, bylo by de lege ferenda žádoucí, buď vrátiti se k principu základního zákona státního a připustiti změny v obvodech soudů toliko na základě zákona anebo přesně vytknouti právní následky dobrozdání

§ 154.

Kontrolní činnost sněmů.

Sněmovné dohlížejí jednak na činnost výkonných orgánů zemských, jednak vykonávají též jakousi kontrolní činnost v oboru správy zeměpanskými orgány obstarávané.

I. Co předkem týče se dohledu na správu zemskou, tož vyplývá již ze zásad všeobecných, že sněm k dohledu tomuto ve všech směrech jest povolán. Výslovně pak vytyká § 26. odst. 2. zřízení zemských, že zemský výbor jest povinen, činiti sněmu počty z obstarávání záležitostí sobě svěřených, zvláště ze správy majetností zemské a fondů i ústavů zemských, pak z toho, kterak řídil službu úředníků a služebníků zemských. Dále praví § 20. zřízení zemských, že sněmu jest míti péči o zachování majetku zemského a fondů i ústavů, zřízených neb chovaných z prostředků zemských dle § 21. tamtéž spravuje sněm záležitosti úvěru zemského a pečuje o to, aby závazkové země řádně se plnili; konečně jest dle § 22. zřízení zemských sněmu raditi a usnášeti se o to, jak by se opatřily prostředky, jichž potřebí k vyplnění povinností zemských. Jest však na biledni, že ve všech těchto oborech nemůže býti řeči o přímém spravování dotčených záležitostí sněmem, nýbrž spíše toliko o činnosti kontrolní vůči výkonným orgánům zemským. Schválení rozpočtu zemského a zkoumání účtů výročních, o němž již svrchu byla řeč, poskytne pak pravidelně sněmu příležitost k takovému dohledání; bývá zvykem, že za příčinou tou sněm dává výboru zemskému různé příkazy, že káže sestaviti a předložiti sobě výkazy a dáti všeliká vysvětlení potřebná. Pro případ potřeby může sněm dosaditi i zvláštní komise ku výkonu dohledu tohoto (§ 29. jedn. řádu česk. sněmu); ovšem mohou takové komise býti činnými toliko po ten čas, po který sněm sám odbývá porady své, poněvadž jediným permanentním orgánem sněmu jest výbor zemský. Ostatně může sněm do instrukce. výboru zemskému dle § 32. zřiz. zemsk. udělené, přijati vhodné předpisy, zaručující jemu účinný dohled na konání orgánů zemských.

II. Pokud se týče kontrolní činnosti sněmu oproti orgánům zeměpanské správy, obstarávajícím záležitosti zemské, bylo již

výslovně neb mlčky odepřeno. Předloha vládou v příčině té roku 1893 sněmovně poslanecké říšské rady podaná, jež nedošla posud vyřízení svého, nezdá se býti spůsobilou, odstraniti všechny nesnáze, které se byly vyskytly.

dříve (sr. svrchu § 132. str. 124. a 125) k tomu ukázáno, že není nijak stanovena zodpovědnost těchto orgánů oproti sněmu, takže i pro eventualné porušení ústavy zemské se strany těchto orgánů by mohlo býti žalováno toliko před státním dvorem soudním zemí předlitavských na základě usnesení v příčině té říšskou radou učiněného (§§ 2. a 7. zák. o zodpovědnosti ministerské ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z.).

Bylo dále již uvedeno, že též soudové, vykonávající právní kontrolu správy, jichž působením má býti zaručeno pohybování se orgánů správních v mezích zákona, najmě říšský soud a správní dvůr soudní, nejsou institucemi zemskými, nýbrž společnými všem zemím předlitavským a že na organizaci právních kontrol v zemi samé při úpravě poměru tohoto nebylo vůbec pomýšleno.

Sněmu zůstaly oproti orgánům zeměpanské správy pouze některé méně účinné prostředky parlamentární kontroly a to:

1. Sněmu jest dáno na vůli, by skládal své přesvědčení o těch neb oněch zjevech, v životě veřejném se vyskytujících, neb o tom, kterak by slušelo v některém oboru výkonu jíti před se, v resoluce neb adressy; vládě však není nižádná uložena povinnost, by se zachovala dle direktiv, jí takto daných aniž sněmu poskytnut účinný prostředek, by o provedení zásad, v dotčených projevech obsažených, usiloval.

2. Dle § 37. zřízení zemských má sněm toho na vůli, vyžádati sobě prostřednictvím maršálka zemského cestou služební na vládě oněch zpráv nebo vysvětlení, jež se jemu zdají býti potřebnými. Naproti tomu není sněmu dáno právo, by zkoumal sám nebo pomocí zvláštních komisí, jim třeba dosazených, správnost aktů vlády, kterak to učiniti může říšská rada na základě předpisu § 21. základního zákona státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., ano vládě není ani uložena povinnost, by vskutku podala zprávy a vysvětlení, sněmem vyžádaná.

3. Dle odstavce IX. dodatku k českému zřízení zemskému místodrž. vyhláškou ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z. ve známost uvedeného mohou ve sněmu býti učiněny interpellace k místodržiteli neb jeho náměstku, t. j. dotazy, nesoucí se k tomu, by dotčený orgán vlády se vyslovil o tom, co vládou v některém oboru správy bylo opatřeno a kterak vláda pro případ v oboru interpellací dotknutém na dále bude postupovati. Interpellace připouští se

jen tenkrát, je-li aspoň 20 členy sněmu podepsána a sluší ji odevzdati před sezením nejvyššímu maršálkovi. Dotazy ty přečtou se ihned v sezení, ve kterém byly podány a sděli se s tím, komu dotaz zní.

Účinnost jest však prostředku interpellace naprosto odňata tím, že není vládě nižádná uložena povinnost, dáti k dotazu odpověď. Tázaný může totiž k interpellaci buď dáti ihned odpověď, neb slíbiti odpověď v některém příštím sezení sněmu neb také odpovědi vůbec zanechat. Toliko v tom případě, když by odpověď k interpellaci byla výslovně odepřena, jest tázaný povinen, udati toho příčiny, jinak ale není stanovena žádná lhůta k odpovědi a může tedy také odpověď býti odepřena mlčky, v kterémžto případě odepření odůvodniti vůbec netřeba.

Konečně ještě jest připomenouti, že dle výslovného předpisu cit. odst. IX. dodatku k česk. zřiz. zemsk. a § 73. jednacího řádu českého sněmu naprosto jest zapověděno, zahájiti na sněmu jednání o interpellaci neb o odpovědi k ní dané.

§ 155.

Autonomní funkce sněmu.

Autonomními funkcemi sněmu nazvali jsme ony, při nichž jeví se sněm jako sbor samosprávný, obstaráváje sám své záležitosti vnitřní. Sem náleží zejména:

1. Ověřování voleb poslaneckých. O této věci bylo již svrchu (§ 125. str. 97 a násl.) pojednáno a zároveň k tomu poukázáno, že ve smyslu zákonodárství rakouského tato funkce potud nenáleží mezi autonomní v pravém slova smyslu, pokud při řečeném ověřování nejde nikterak o osvědčení toho, pokládá-li sbor zvoleného za hodna, býti členem jeho,¹⁾ nýbrž toliko o to, byla-li volba platně vykonána čili nic.

2. Svolení k soudnímu stíhání neb zatčení poslanců, o čemž taktéž již bylo pojednáno.²⁾

¹⁾ Ovšem možno tázati se, proč medle toto rozhodování sněmovně bylo vyhrazeno, když při něm nemá býti závažnou okolností tuto zmíněná? Vskutku vysvětluje se výhrada ta pouze historickou reminiscencí na dobu sněmů stavovských; tenkrát ovšem rozhodovali stavové zcela neodvisle o tom, má-li kdo přijat býti do stavu a tím nabytí práva k účastenství ve sněmu.

²⁾ Sr. svrchu § 127. str. 112 a 113.

3. Volba funkcionářů. Jelikož jak předseda sněmu tak i jeho náměstek jmenují se dle § 4., zřízení zemských Jeho Veličenstvem, jak již svrchu (§ 132. str. 123 a 124) bylo vyloženo, obmezuje se tato funkce na volbu výboru verifikačního (§§ 6. a 7. jednacího řádu českého sněmu), na volbu členů komisi (§§ 28.—35. tamtéž) a členů výboru zemského (§ 12. zřízení zemských).

4. Udržování pořádků ve schůzích. Toto náleží ovšem předsedovi sněmu, jenž užití může oproti členům sněmu, již v řečech užívají výrazů neslušných neb trestuhodných neb uchylují se od věci, volání „k pořádku“ neb „k věci“ a pro případ odejmouti může řečníku slovo na dobro; v případech pochybných dotazuje se předseda v příčině té sněmu (§§ 60. a 61. jedn. řádu česk. sněmu) Sněm také rozhoduje bez debaty o tom, smí-li řečník ve sněmu čísti spis neb listinu, na které se ústní přednesení jeho vztahuje (§ 56. tamtéž). Sem náleží také usnesení se sněmu o tajnosti schůze (§ 34. zřízení zemských). Opatření oproti posluchačům, kteří rušili postup jednání, náleží činiti předsedovi (§ 15. jedn. řádu česk. sněmu).

5. Udílení dovolené členům sněmu. O této věci rozhoduje sněm zcela volně, nejsa vázán žádnými předpisy zvláštními (sr. § 18. odst. 3. jedn. řádu česk. sněmu).

6. Úprava jednacího řádu. Základní pravidla pro činnost sněmu výtčena jsou již v zřízeních zemských; v Čechách mimo to v častěji zmíněné místodrž. vyhláске ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z., vydané na základě usnesení sněmu, Jeho Veličenstvem schváleného. V těchto mezích může se sněm sám usnésti o jednacím řádě, do něhož v Čechách arcif slušelo pojeti i příslušné předpisy zřízení zemského a řečeného dodatku k němu (čl. XI. tamtéž). Jednací řád nemá zapotřebí schválení Jeho Veličenstva a může prostým usnesením sněmu býti změněn, leč by šlo o takové předpisy, odjinud do něho pojaté, které lze měniti pouze cestou zákonodárnou (§ 87. jednacího řádu česk. sněmu).

§ 156.

Negativná obmezení působnosti sněmu a jeho orgánů.

I v mezích působnosti sobě vyměřených předpisy právě vyloženými jest sněm obmezen ještě některými předpisy, kteréž jemu

zapovídají, vstupovati ve styky jistého druhu neb učiniti projevy určitého způsobu. Obmezení ta jsou následující:

1. Sněm nesmí přijímati žádných deputací a to ani v plném shromáždění svém (§ 41. zřízení zemských) ani v jednotlivých oddílech neb komisích (čl. X. dodatku k česk. zřiz. zemskému ze dne 1. prosince 1863 č. 56 z. z.). Rovněž zemský výbor nesmí žádných deputací přijímati (§ 43. odst. 2. zřízení zemských); naproti tomu mohou ovšem jednotliví poslanci deputací přijmouti, činí-li tak mimo místnosti k poradě sněmu neb komisí určené.

2. Vlastní deputace k Jeho Veličenstvu smí sněm vyslati jen tenkrát, když k tomu císař pán prvé přivolil (§ 41. posl. věta zřízení zemských).

3. Sněm nesmí vydávati žádných vyhlášek kteréhokoliv druhu (§ 41. odst. 1. druhá věta zřízení zemských). Zemský výbor pak smí od sebe vydávati ohlášení toliko v příčině věcí, jemu k správě svěřených (§ 43. odst. 2. česk. a mor. zřiz. zemského).

4. Žádosti a petice smí sněm přijmouti jen tenkrát, byly-li jemu podány některým jeho členem (§ 41. odst. 2. druhá věta zřízení zemských).

5. Sněmu zemskému není dovoleno, s nížádným zastupitelstvem jiných zemí korunních mocnářství rakouského vstupovati ve styky (§ 41. první věta zřízení zemských); též zemský výbor může si dopisovati jen se sněmem, z něhož byl zvolen (§ 43. první věta tamtéž). Slovní výklad předpisu tohoto obmezoval by ovšem korespondenci najmě zemského výboru způsobem takovým, že by rozumný důvod toho jen stěží bylo lze seznati; právem vykládá tedy praxe obmezení tuto zmíněné restriktivně v ten smysl, že toliko vyzvání, činěné zastupitelstvům jiných zemí k společným akcím mimo rámec platných zákonů přičí se zřízení zemskému, že však není tím vyloučeno, by zemský výbor dopisoval si se zastupitelstvem jiné země, žádaje jej za zprávy v určitých záležitostech správních neb třeba i za podporu kroků u vlády podniknutých za účelem tím neb oním.

XI. Působnost výborů zemských.

§ 157.

Výbor zemský jakožto výkonný orgán sněmu.

Povšechně označen jest obor činnosti výboru zemského tím, když pravíme, že jest jednak výkonným orgánem sněmu

zemského, jednak nejvyšší instancí autonomní správy, samostatně organisované. Naproti tomu nemá zemský výbor přeneseného oboru působnosti, čímž agenda jeho podstatně se liší od agendy nižších instancí samosprávných, na které, jak jsme seznali, vznesena jest značná část činnosti zásadně orgánům správy zeměpanské náležející.

Agendy, náležející výboru zemskému jakožto výkonnému orgánu sněmu, uvedeny jsou přehledně v zřízeních zemských a to v ten způsob, že náleží výboru zemskému:

1. Učiniti přípravy, čelící k tomu, by sněm svá sedění míti mohl, z čehož tedy sestaviti předlohy, kteréž po jeho soudě by měly býti základem porad sněmovních (§§ 26. posl. věta, pak 30., 35. písm. b) zřízení zemských, § 40. jednacního řádu česk. sněmu). S tím má toliko zevnější souvislost další předpis cit. § 30. zřízení zemských, dle něhož náleží výboru zemskému vyhledati, v dobrém způsobu chovati a náležitě zříditi místnosti pro zastupitelstvo zemské a pro úřady a orgány, přímo pod tímto zastupitelstvem postavené.

2. Raditi se o návrzích, které sněm po odbytém prvním čtení přikázal zemskému výboru k předběžné úradě, neb které, jsouce předlohami vládními, nemohou bez předběžné úřady býti odmítnuty a kterých přes to sněm žádné komisi nepřikázal (§ 29. odst. 3. a § 42. odst. 5 jedn. řádu česk. sněmu). Sem také náleží příprava usnesení sněmovního o připuštění poslanců nově do sněmu zvolených (§ 31. zřiz. zemských), o němž již svrchu bylo pojednáno (§ 125. str. 98).

3. Uváděti ve skutek usnesení sněmu (§ 26. odst. 2. zřízení zemských). Záhadným jest obmezení, které zákon n. u. m. připojuje v ten smysl, že zemskému výboru náleží sněmu činiti počty z toho, že uvedl ve skutek usnesení sněmu zemského, ježto se vykonati mohla. Ani autentický německý text neposkytuje v příčině té dostatečného vysvětlení.¹⁾ Jen stěží lze se domnívati, že v dotčeném místě jest shledati poukaz k exekutivní moci vý-

¹⁾ „Derselbe (der Landesausschuss) hat über die Ausführung der vollziehbaren Landtagsbeschlüsse dem Landtage Rechenschaft zu geben.“ Zde klade se váha na to, je-li usnesení způsobilé k tomu, by bylo vykonáno, as podobně, jak se mluví o právoplatném rozsudku, jenž hodí se k tomu, by na jeho základě povolena byla exekuce.

konných orgánů zeměpanských vůči zákonům zemským.²⁾ Spíše spatřovali bychom v těchto slovech výraz myšlenky, ostatně samozřejmé, že možno činiti počet jen z toho, co vskutku bylo provedeno neb co aspoň provésti bylo lze.³⁾

4. Obstarávati běžné záležitosti, vztahující se ku správě majetku zemského, jakož i majetku, náležejícího fondům, zemí spravovaným (§ 26. odst. 1. první věta zřiz. zemských).

5. Říditi službu úředníků a služebníků zemských a vykonávati nad těmito zřízeními moc disciplinární (§ 26. odst. 2 druhá věta zřízení zemských).⁴⁾

6. Vykonávati práva patronátní a praesentační zemí náležející a obsazovati nadace zemské jakož i místa nadační při ústavách zemských (§ 27. tamtéž).

7. Zastupovati zemské zastupitelstvo ve všelikých záležitostech právních. Listiny výborem zemským v zastoupení země vydané má podepsati maršálek resp. hejtman zemský, dva přisedící výboru zemského a sluší na ně vytisknouti pečeti zemskou. (§ 28. tamtéž). I tu vzhází pochybnost, zda předpis posléze dotčený týče se toliko průvodní moci listiny vydané neb platnosti samého jednání právního, o němž listina jest vydána. Znění a smysl zákona zdají se nasvědčovati tomu, že nešetření formálnosti druhého odstavce § 28 zřiz. zemských sice zbavuje listinu, již se týče, moci průvodní, že však nemá účinků v ohledu práva hmotného.⁵⁾

8. Obstarávati vůbec všeliké jiné práce, které příslušely dřívějšímu zemskému výboru stavovskému, pokud nebyly na jiné

²⁾ Tak soudí totiž Lingg n. u. m. str. 11.

³⁾ Že provádění zákonů zemských svěřeno jest jmenovaným v nich ministrům odborným státu ústředního, nemá s touto věcí souvislosti. I zemský výbor má prováděti zákony zemské, třeba jemu to nebylo zvláště tam nařízeno, což souvisí s tím, že rozkaz v zákoně obsažený dán jest vládařem, jehož výkonným orgánem právě výbor zemský není. Ostatně nemá § 26. zřízení zemského aspoň v první řadě na zřeteli zákony zemské, nýbrž spíše usnesení sněmu, kteráž nebyla pojata ve formu zákona zemského.

⁴⁾ Sr. svrchu § 135. str. 133.

⁵⁾ Že jsme v příčině listin obcí vydaných hajili náhled opačný (díl I. § 80. str. 326), není na závalu, poněvadž jednak znění § 55. zřiz. obecního se naprosto různí od doslovu § 28. zřiz. zemského, jednak i ratio legis (sr. zvláště předpis o pečeti zemské) zde zcela jest rozdílná.

orgány přeneseny neb nepřestaly za příčinou okolností změněných (§ 29. tamtéž).⁶⁾

§ 158.

Zemský výbor jakožto orgán autonomní správy.

Seznali jsme, že pozdějšími zákony přibyla zemskému výboru značná agenda tím, že učiněn byl nejvyšší instancí samostatně organisované správy autonomní, od správy zeměpanské oddělené. Základem organisace této autonomní správy byl říšský zákon obecní ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. a zřízení obecní, v jednotlivých zemích na základě tohoto zákona vydaná. Později však ještě četné zákony přikázaly autonomním orgánům různé funkce; ovšem jest zákonodárství jednotlivých zemí o těchto věcech v dosti značných rozdílech a proto také není obor působnosti autonomních orgánů a tím i výboru zemského ve všech zemích stejného rozsahu.¹⁾

Není možné ani účelné, vypočísti zde do podrobnosti agendy tyto; stručný jich jakož i prací výboru zemského vůbec přehled podává nařízení praesidia českého výboru zemského ze dne 21. února 1895, jímž nejnověji rozděleny byly práce při českém výboru zemském, a to vzhledem k stanovenému zákonem počtu přisedicích, na osm odborů.²⁾ Zevrubnější věci této rozbor sluší podati na příslušných místech v právu správním.

⁶⁾ Přehled agendy bývalého výboru zemského, která se jevila v poslední době zřízení stavovského, podali jsme svrchu v § 133. na str. 128.

¹⁾ Tak na př. svěřeno jest v Čechách rozhodování v záležitostech myslivosti dle § 23. zemsk. zákona ze dne 1. června 1866 č. 49 z. z. úřadům autonomním, kdežto v ostatních zemích dle cis. patentu ze dne 7. března 1849 č. 154 ř. z. v těchto věcech posud rozhodují úřadové političtí. Velkou různost působí též ustanovení rozličných novějších stavebních řádů, ač zásadně již ve smyslu zřízení obecních policie stavební náleží v samostatný obor působnosti obcí.

²⁾ Rozvržení toto jest následující:

O d b o r I.:

1. Fondy nadační: hraběte Straky, císaře Leopolda, arcivévodkyně Gisely, Gerstnerovský, a fond dobrovolníků a vysloužilců.

2. Nadace císaře Leopolda, arcivévodkyně Gisely, Gerstnerova, vojenské, cvičebn. ústavů, ústavů slepců a hluchoněmých.

3. Správa statků zemských a statků Strakovských.

4. Stromovka a výstavní budovy.

V pořadí instancí samosprávných jest výbor zemský stolicí nejvyšší a z jeho nálezu není žádného dovolání se k zeměpanským úřadům správním a to ani tenkrát, když by kdo tvrdil, že

5. Ústavy cvičební.

6. Osobní záležitosti úředníků a služebníků, vyjmajíc ty, které se týkají osob jmenovaných pro zdravotní ústavy zemské, pro káznice a polepšovaci ústavy, pak pro archiv zemský.

7. Říditelství kancelářů.

8. Upravení místností sněmovních, správa úředních budov.

9. Volební záležitosti držitelů velkých statků.

10. Záležitosti honební.

11. Záležitosti chudiny.

12. Pojišťovací fond císaře Františka Josefa.

13. Veškeré žádosti za výpomoc.

14. Hospodářské střední školy.

15. Hospodářská nižší učiliště.

16. Zákon lesní.

17. Zákon o rybářství.

18. Scelování pozemků.

19. Hospodářská společenstva a důchodkové statky.

O d b o r II. :

1. Stavby vodní.

2. Záležitosti silnic a cest — vyjmajíc ty, které vyhrazeny jsou odboru V.

3. Mýta.

4. Meliorace.

5. Záležitosti vojska a četnictva.

6. Domobrana.

7. Škody válečné.

8. Věci hnanecké a přípřežní.

9. Zřízení zemské pojišťovny.

10. Stravovny.

11. Vodní oddělení.

O d b o r III. :

1. Systemalie okresních zastupitelstev.

2. Záložny a fondy kontribučenské.

3. Hypoteční banka.

4. Volební záležitosti měst a míst průmyslových.

5. Policie požární.

6. Hranice zemské.

7. Záležitosti průmyslové a obchodní.

8. Okresní přírážky.

9. Založny Raiffeisenovy.

10. Stavební rády vyjmajíc rád pro král. hlavn. město Prahu a předměstí.

11. Stížnosti v záležitostech staveb pozemních vyjmajíc král. hlavn. město Prahu a předměstí.

rozhodnutím zemského výboru v některé záležitosti správní vynešeným porušen byl zákon. Jakmile tedy dospěla některá záležitost postupem instancí samosprávných až k výboru zemskému.

O d b o r IV. :

1. Školství národní.

2. Záležitosti škol reálných, živnostenských a průmyslových.

3. Fond pro školy normální.

4. Dějepis český.

5. České museum.

6. Knihovna a archiv.

O d b o r V. :

1. Zemědělská rada.

2. Záležitosti zeměvzdělání vyjmajíc ty, které přikázány jsou odb. I.

3. Vyšší hospodářské ústavy v Táboře a v Libverdě.

4. Pomologický ústav v Troji.

5. Hospodářské učení na vysokých školách.

6. Nadace hraběte Straky.

7. Strakovská akademie.

8. Záležitosti šlechty.

9. Nadace skotolčitelského ústavu.

10. Česká akademie císaře Františka Josefa.

11. Konservatoř.

12. Systemalie zřízení zemského.

13. Silnice zemské, tračování silnic, subvence a zálohy na stavby silnic.

14. Železnice, poštovní a telegrafní záležitosti.

15. Veškeré záležitosti, které nejsou odkázány jiným odborům.

16. Silniční oddělení.

17. Železniční oddělení.

O d b o r VI. :

1. Obecní záležitosti, vyjmajíc ty, které jsou přikázány odboru I., III. a IV.

2. Odvolání z rozhodnutí okresních výborů a zastupitelstev, vyjmajíc ty, které jsou přikázány odboru I., II., III., IV., V. a VIII.

3. Volební záležitosti kr. hlavn. města Prahy.

4. Volební záležitosti volebních okresů venkovských.

5. Záležitosti desk zemských a knih pozemkových.

6. Řád cejchovní.

7. Řád čelední.

8. Daň ze psů.

9. Poplatky za udělení práva měšťanského neb domovského.

10. Obecní přírážky.

11. Zemská banka.

12. Král. české divadlo zemské.

13. Stavební rád pro král. hl. město Prahu a předměstí.

14. Stížnosti v záležitostech staveb pozemních v král. hl. městě Praze a v předměstích.

nelze více dovolati se u věci té právní kontroly zeměpanských úřadů správních, kdežto, jak jsme seznali, naše zákonodárství dopouští stěžovati si k úřadům těmto, byl-li rozhodnutím neb opatřením obce zákon porušen neb mylně vyložen (§ 103. česk. a § 104. mor. zřiz. obecního; sr. svrchu díl I. § 95. str. 397 a násl.) a podobně také, vytýká-li se překročení mezi kompetenčních neb materiální nezákonnost některému rozhodnutí zastupitelstva neb výboru okresního (§ 79. česk. zák. o zastup. okresním ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z.; sr. svrchu díl I. § 104. str. 446).³⁾

Odbor VII.:

1. Zdravotní záležitosti.
2. Ústavy pro choromyslné.
3. Porodnice a nalezinec.
4. Nemocnice a chorobince.
5. Očkování.
6. Ústav léčení nemocí očních.
7. Likvidace léčebných nákladů nemocnic.

Odbor VIII.:

1. Fond zemský a veškeré fondy vedlejší, které nejsou přikázány jinému odboru.
2. Přírážky zemské.
3. Zemské dluhy a zemský úvěr.
4. Systemalie pokladny.
5. Hudebné.
6. Fond propinační.
7. Volební záležitosti komor obchodních a průmyslových.
8. Záležitosti daně pozemkové.
9. Zachování stavebních památek.
10. Vyvazovací fond.
11. Pracovny donucovací a ústavy polepšovaci.
12. Německé zem. divadlo.
13. Fondy hasičské.

Rozvržení prací na jednotlivé odbory podléhá ovšem stálým změnám a rozhodují v příčině té dočasné poměry personalní. Toto rozvržení jest výhradně zůstaveno praesidiu zemského výboru, při čemž toliko dle § 17. instrukce ze dne 31. května 1864 jest o to dbáti, by dle možnosti práce přiděleny byly stejnou měrou všem přísedícím výboru zemského.

³⁾ Že naprosto nemožno, dovolati se zeměpanských úřadů správních, jakmile rozhodl o některé věci výbor zemský, uznáno rozh. min. vnitřní ze dne 19. září 1886 č. 14.637 (Z. f. V. z r. 1886 č. 51). Pokud se týče překročení kompetence rozhodnutím výboru zemského, nezbylo by úřadům správním, kdyby nebylo docíleno dohodnutí s výborem zemským, než dovolati se při říšském soudě rozřešení konfliktu kompetenčního dle čl. 2. písm. b) zák. státního

Až do uvedení v život správního dvoru soudního nebylo vůbec žádného opravného prostředku proti rozhodnutím správním výborů zemských. Dle zákona ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. pro r. 1876 může však nyní ten, kdo se domnívá, že nezákonným rozhodnutím výboru zemského zkrácen jest v právech svých,⁴⁾ podati stížnost k správnímu dvoru soudnímu, ač nehodí-li se záležitost na pořad práva soukromého neb před říšský soud a není-li na snadě též žádného jiného důvodu, pro který by příslušnost správního dvora soudního byla vyloučena ve smyslu § 3. zákona právě zmíněného. Avšak správní dvůr soudní poskytuje vůbec toliko mimořádnou pomoc právní, nejsou řádnou instancí odvolací, nýbrž pouhou instancí kassační; bylo-li jim pak některé rozhodnutí zemského výboru zrušeno, vrací se záležitost opět k výboru zemskému, by vynesl nálezný nový, při čemž ovšem vázán jest právním názorem, kterým veden byl správní dvůr soudní při rozhodnutí svém (§ 7. cit. zákona ze dne 22. října 1875).⁵⁾

K tomu ještě sluší podotknouti, že v zákonech správních někdy přikázáno jest vyřizování určitých záležitostí úřadu autonomnímu ve srozumění s místodržitelstvím.⁶⁾ V těchto věcech nelze pak stěžovati sobě do rozhodnutí zemským neb okresním výborem po dohodnutí se s místodržitelstvím vyneslých, k ministerstvu, poněvadž výbor zemský ministerstvu nijak není podřízen, toto tedy nikdy by nemohlo čeho měniti na rozhodnutí, v němž výbor zemský měl účastenství.⁷⁾

ze dne 21. prosince 1867 č. 143 ř. z. Sr. v tomto směru případ, o němž rozhodlo min. vnitřní dne 29. června 1870 pod č. 8125 (Z. f. V. 1870 č. 30).

⁴⁾ Nestačí tu tedy dovolati se porušení zákona, jako v tom případě, když se domáháme právní kontroly zeměpanských úřadů správních, nýbrž třeba mimo to i porušení subjektivních práv stěžovatelových, o čemž zevrubněji pojednáno bude v nauce o správním dvoru soudním.

⁵⁾ Naproti tomu do usnesení správních samého sněmu nemožno dovolati se při správním soudě nápravy, o čemž sr. důvody nálezu spr. soudu ze dne 11. února 1887 Budw. č. 3387.

⁶⁾ Sr. n. př. § 100. česk. zřiz. obecního, pak § 12. česk. zák. o zastup. okresním ze dne 25. července 1864.

⁷⁾ V ten smysl sr. nál. spr. dvora soudního ze dne 8. srpna 1877 Budw. č. 115., 20. července 1880 Budw. č. 842, 12. února 1881 Budw. č. 1015 a ze dne 10. března 1886 Budw. č. 2955.

Co dále týče se výkonu rozhodnutí, vynesných výborem zemským jakožto nejvyšším orgánem autonomní správy,⁸⁾ není nižším zákonem přisouzeno výboru zemskému právo samostatné exekutivy, a nelze zvláště v příčině té dovolati se přímo pomoci četnictva.⁹⁾ Nezbývá tedy, než by výbor zemský obrátil se v příčině té na zeměpanský úřad politický, jenž výkon povoliti jest zavazán, nemá-li za to, že výbor zemský překročil při vynesení nálezu mezi příslušnosti své.¹⁰⁾

Odmítnutí zemského výboru pro namítanou předpojatost jeho v některé záležitosti správní, jemu k rozhodnutí přikázané, nemá místa a nelze zejména proto, že země u vyřízení sama jest hmotně zúčastněna, rozhodnutí její bráti v odpor neb žádati za delegaci jiného výboru zemského.¹¹⁾ Delegace taková byla by ve smyslu našich ústav zemských naprosto nemožnou.¹²⁾

§ 159.

Zemský výbor jako zástupce sněmu.

Postavení zemského výboru jako výkonného orgánu sněmu a jakožto nejvyššího orgánu autonomní správy, o němž posud bylo pojednáno, má základ svůj ve výslovných předpisech našeho práva ústavního. Naproti tomu postrádáme zřejmého ustanovení v tom, zda může zemský výbor zastupovati sněm v tom případě,

⁸⁾ Při úkonech, svrchu v § 157. zmíněných, při kterých zemský výbor vystupuje jako výkonný orgán sněmu, nemůže otázka jich výkonu přes odpor soukromých osob vůbec k řeči přijiti; sr. ostatně to, co o znění § 26. zřízení zemských právě na str. 207 bylo pověděno.

⁹⁾ I nový zákon o četnictvu ze dne 25. prosince 1894 č. 1 ř. z. pro rok 1895 upírá ve svém § 7. zemským výborům právo, dovolávati se přímo četnické assistance.

¹⁰⁾ Právo k přezkoumání nálezu v tomto formálním směru nelze zeměpanskému úřadu upřít, poněvadž formální bezvadnost nálezu jest nutnou podmínkou jeho vykonatelnosti. Sr. o této věci zajímavý případ, o němž rozhodlo ministerstvo vnitřní dne 22. září 1871 pod č. 7756, uveřejněný v Z. f. V. z r. 1871 č. 46. Návrhy, které na úpravu této záležitosti de lege ferenda učinil Juraschek v Z. f. V. 1879 č. 29 v ten smysl, by zřízen byl při mistodržitelství senát smíšený, nemají pražádné vyhlídky, že dojdou kdy uskutečněni.

¹¹⁾ Sr. v ten smysl rozh. správního dvoru soudního ze dne 4. září 1878. Budw č. 310.

¹²⁾ Není ani orgánu, jenž by oprávněn byl, delegaci takovou vyřknouti.

když pro různé překážky nemůže sněm vyřídití úkol, sobě přikázaný, který naprosto odkládati nelze?¹⁾

Někteří spisovatelé chtějí v dotčených případech užití obdobně § 14. zák. zák. státního o zastupitelstvu říše ze dne 21. prosince 1867 č. 14 ř. z. a připustiti, by výkonná moc říšská vydala za šetření náležitostí zmíněného právě zákona nařízení s provisorní platností zákona zemského.²⁾ Však nám se zdá, že zmíněná tuto analogie naprosto se nehodí, neb není tu jednak podobnosti případu, jednak nepřipouští také předpis tak eminentně vyjimečný obdobného rozšíření.³⁾

Spiše zamlouvá se nám názor, že zemský výbor jako zákonný repraesentant země v dotčených případech učiniti může prozatím neodkladná opatření proti dodatečnému schválení sněmu.⁴⁾ V těch případech pak, kde by i usnesení sněmu samého mělo zapotřebí schválení císařského, dlužno pak arcí i usnesení zemského výboru v zastoupení sněmu učiněné předložiti k nejvyššímu schválení. Přes to však nemáme za to, že by ličeným způsobem mohl přijiti k místu provisorní zákon zemský, nýbrž opa-

¹⁾ Případ takový v novější době se udál v Čechách roku 1893, kde pro nastalé přerušení činnosti jeho nebylo sněmu možno vyřídití rozpočet pro běžící rok a učiniti nutné usnesení o uhrazení potřeb zemských. Rovněž mohlo by se státi, že by naprosto nebylo možno některý rok sněm svolati neb že by pro úmyslnou abstinenci neb nedbalost většiny členů sněmu tento navzdor řádnému svolání svému nemohl se ustaviti neb pokračovati v poradách svých.

²⁾ Tak soudí Spiegel n. u. m. str. 18. a násl. Ulbrich, Lehrb. des österr. Staatsr. § 150. str. 398.

³⁾ Podobnosti případu tu není, poněvadž úkoly říšské rady jsou jiné, než úkoly sněmů, poněvadž též různá organisace říšské rady (dle principu dvou komor) nepřipouští zmíněné období, poněvadž dále ministerstvo, jež by takové nařízení z nouze vydalo, jest sice zodpovědno říšské radě, nikoliv ale sněmu a poněvadž konečně i obmezení, která vytčena jsou v cit. § 14. zák. zák. státního, na usnesení sněmu nijak se nehodí. Že ostatně tu jde o předpis naprosto vyjimečný, není nikým popřeno a odpadá tudíž užití analogie samo sebou. Sr. o tom mou úvahu v „Právniku“ z r. 1893 str. 806 a 807.

⁴⁾ Pro tento náhled možno uvéstí i důvod historický, že totiž ústava únorová nepřijala instituce t. zv. sesíleného výboru zemského, kteréž bylo před rokem 1848. Tento sesílený výbor zemský zastupoval sněm, když tento nebyl shromážděn; když zemská ústava nynější sboru toho nezná, zdá se, že chtěla vložiti na zemský výbor vůbec i tu funkci, kterou měl dříve výbor sesílený.

tření, zde odporučené, mohlo by se týkat jen oněch usnesení sněmovních, která spadají v kategorii aktů výkonných.⁵⁾

Větších ještě nesnází působí případ, když zemský výbor sám buď pro nastalé překážky úřadovati nemůže⁶⁾ anebo úmyslnou abstinencí většiny členů svých ve své činnosti jest ochromen. Návrh, aby v takovém případě vláda ve spolku se zastupitelstvem říše učinila opatření potřebná,⁷⁾ nemá žádného základu v zákoně a přiči se naprosto duchu samé únorové ústavy zemské. Udály-li se okolnosti zmíněné při výboru zemském, jenž úřadu svého ještě nenastoupil, neposkytuje věc zvláštních obtíží, poněvadž v takovém případě dle § 14. zřízení zemských trvá na dále mandát dosavadního výboru zemského. Mimo tento případ nezbyvá, než zůstaviti vladaři, by učinil ve věci opatření potřebná na tak dlouho, až by sněm, který by slušelo ihned svolati, zjednal v příčině té pomoc. K orgánům, jichž by vladař při těchto pracích užil, nebylo by však lze přihlídnouti jakožto k výkonným orgánům státu předlitavského, nýbrž jakožto k výkonným orgánům správy zemské, pročez také by nebylo lze nikdy hájiti názor, jakoby orgány ty z úřadování svého zodpovědny byly říšské radě.⁸⁾ Principiální zodpovědnost jich oproti sněmu dala by se ovšem odůvodniti zásadami všeobecnými; pro nedostatek zevrubné úpravy této zodpovědnosti bylo by jí však v praxi zajisté nesnadno zjednati průchodu.

Opatření tuto odporučené mělo by pak místa netoliko v těch případech, kde zemský výbor jedná jako zástupce sněmu nebo výkonný jeho orgán, nýbrž i tenkrát, když zemskému výboru by

⁵⁾ Případy, ve kterých se jedná o zákon zemský, nejsou ostatně nikdy tak nalahavé, že by se nemohlo vyčkati sejití se sněmu, uváží-li se zejména, že rozpočet zemský a vypsání přírážek, ano dokonce i vypsání samostatných dávek zemských zákona nevyžadují a tudíž naznačenou cestou dojití mohou vyřízení svého, čímž praktické potřebě s dostatek jest vyhověno.

⁶⁾ Případ ten mohl by nastati, kdyby zemský maršálek resp. hejtman zemský zemřel, nezřídív žádného zástupce, nebo kdyby tolik členů výboru zemského a náhradníků mezi dvěma zasedáními sněmů odpadlo, že by výbor zemský nebyl více spůsobilým, platná usnesení činiti.

⁷⁾ To navrhuje Juraschek v Z. f. V. 1879 č. 28 na str. 130. Dle jeho návrhu měla by smíšená komise, sestávající z polovice z úředníků zeměpanských, z polovice z poslanců říšských v dotčeném případě za předsednictví osoby, císařem k tomuto úřadu povoláné, prozatím záležitosti zemské spravovati, až by sněm řádnou volbu nového výboru zemského vykonal.

⁸⁾ Tak soudí totiž Juraschek n. u. m. v příčině smíšené komise, jim navržené.

náleželo jednati jakožto nejvyššímu orgánu autonomní správy a nastala některá z překážek svrchu zmíněných. Právě pro tyto případy objeví se nutnost opatření prozatímních býti pravidelně nejvíce nalahavou.

V jediné tolika zemi máme o předmětu tuto dotčeném výslovný předpis, totiž v Terstu, kde desetičlenný správní výbor z městské rady zvolený dle § 121. císař. pat. ze dne 12. dubna 1850 č. 139 ř. z. zastupuje městskou radu v záležitostech obecních i po její rozpuštění až do provedení nových voleb, kdežto co do úkonů, náležejících městské radě jako sněmu, přísluší císaři učiniti potřebná opatření s provisorní mocí zákona za zodpovědnosti ministerstva proti tomu, by příčiny a výsledky učiněných opatření vyloženy byly městské radě, kteráž se po té nejdříve sejde.⁹⁾

XII. Hospodářství zemské.

§ 160.

O majetku zemském.

Za starších dob přinášela to státoprávní postavení jednotlivých zemí, nyní v mocnářství Rakouské sloučených, s sebou, že země tyto i v ohledu majetkového práva požívaly naprosté samostatnosti. Dokud nebylo vedle zemí těchto státu ústředního, splynul pojem majetku zemského a státního v jedno a nebylo důvodné pochybnosti o tom, že nepřisluší faktorům mimozemským ni žádná ingerence v příčině nakládání s jměním tímto a správy jeho.

Rozdil mezi statky korunními neboli komorními a statky zemskými v užším slova smyslu byl arcíř velmi důležitý potud, že stavové v příčině řádné správy statků komorních neměli přímého vlivu, kdežto statky druhu posléze naznačeného nacházely se v bezprostředné správě stavů a pokud se týče oněch úředníků zemských, k jichž výživě byly určeny.

Přes to mohla býti považována za subjekt vlastnického práva i v příčině statků komorních země jakožto celek politický a ni-

⁹⁾ Předpis ten koresponduje § 87. říšské ústavy ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z. jímž stanoveno bylo právo vlády k vydání provisorních zákonů netoliko říšských, nýbrž i zemských. Sr. o tom Spiegel n. u. m. str. 4. a 5.

koliv vladař pro osobu svou,¹⁾ což jevílo se v tom, že ků každému zcizení a zavazení statků těchto zapotřebí bylo přivolení sněmu zemského²⁾ a máme toho doklady, že takto bylo se zachováno v Čechách i po katastrofě Bělohorské.³⁾ V ostatním sloužily důchody statků komorních nanejvýš k uhrazení nákladů dvoru panovníckého,⁴⁾ kdežto z důchodů ostatních statků zemských uhrazován byl náklad na vlastní zemskou správu, zejména platy zemských úředníků a podobné.⁵⁾

¹⁾ Vladař arcif byl neobmezeným požívatelem statků korunních, však nikoliv jako soukromník, nýbrž jakožto zeměpán; poměr jeho vůči podstatě těchto statků byl as podobný, jako poměr držitele obročí církevního vůči podstatě jmění beneficiačního. V zemích českých byl arcif při statech korunních oproti statkům zemským též rozdílný pokud se týče subjektu vlastnického práva; kdežto statky zemské náležely jednotlivým zemím českým, byly statky komorní společny všem zemím koruny české.

²⁾ V zemích koruny české byla ta zvláštnost, že sněm český bez přivzetí zástupců ostatních zemí přivtělených udílel svolení k prodeji a zabavení korunních statků, třebaž tyto se nacházely v zemi jiné. Sr. o tom Kalousek: České státní právo (2. vyd.) str. 154 a 155, kdež uveden i doslov privileje krále Vladislava ze dne 12. listopadu 1499, potvrzeného králem Ferdinandem II. roku 1627. Dle tohoto privileje nesměl král ani v Čechách ani v přivtělených zemích nižádných statků, náležejících ku komoře královské, zastavovati, dávat ani prodávati, leč s radou a s přivolením sněmu českého. Na statky královskou komorou konfiskované nebylo však privilegium toto v praxi vztahováno; takové statky považovaly se za neobmezený majetek panovníkův.

³⁾ Doklady ty uvádí Tomek: Sněmy české dle Obnov. zřiz. zemského str. 61 a následující, Kalousek n. u. m. str. 162.

⁴⁾ Důchod ze statků korunních nebyl ovšem jediným pramenem příjmů koruny; v Čechách zvláště sem také náležel výtěžek z dovozného cla, z t. zv. „ungeltů“ uvnitř země, výtěžek hor královských a desátek uvalený na výtěžek hor soukromých, výtěžek mincovnictví, stálý úrok ze statků církevních a z měst královských, spotřební daň z piva a jiné. Zvláštnost těchto důchodů záležela právě v tom, že se vymykaly veškeré ingerenci se strany stavů, pročež se také nazývala manipulace, pozůstávající ve vymknutí některých dávek z povolovacího práva stavů, „inkameraci“ berní. Z této samostatnosti krále v dispoici s důchody komory odvozována ovšem s druhé strany ta důslednost, že nepřislouží stavům míti nijaké péče o zaplacení dluhů komory královské. Vskutku také odmítali sněmovné čeští povždy zásadně záruku za tyto dluhy a přimlouvali se toliko za to, by se dostalo se strany komory zaplacení pohledávek nuzným věřitelům v zemi usedlým.

⁵⁾ Tak sloužila v Čechách zvláštní skupina statků vydržování nejvyššího purkrabí král. Českého; statky ty měly a mají podnes společnou vložku v deskách zemských nadepsanou „Statky úřadu nejvyššího purkrabí“ (Oberstburggräfliche Amtsgüter).

Ačkoliv tedy rozdíl právě dotčený spíše tykal se toliko účelu, jemuž věnováno bylo to které jmění, zemi náležející, než podstaty jmění samého, stal se přece pro jednu část jmění zemského osudným, poněvadž jmění komorní se převedlo postupem času na centrální stát Rakouský, který na se vzal uhrazování nákladu na vydržování nákladu dvora vladaře společného. Právní důvod tohoto závažného převodu, jenž se udal netoliko v příčině statků komorních,⁶⁾ nýbrž i v příčině předmětů sloužících bezprostředně osobním potřebám panovníkovým,⁷⁾ není však přes to

⁶⁾ Pokud se týče komorních statků, zbylých do konce 18. století, poučuje nás listina, při deskách zemských do kvaternu hyacinthové barvy č. 3 od r. 1788 pod písm. K. 24 zapsaná o tom, že tenkrát na základě přípisu fiskálního úřadu pražského ze dne 20. června 1796 právu zemskému zasláno udála se „rektifikace“ desk zemských na základě seznamů, sdělaných od král. správy státních statků („Königl. Staatsgüter-Administration“) dne 20. dubna 1790. Seznamy ty byly tři; první obsahoval statky klášterní a nadační za vlády císaře Josefa II. saekularisované a té doby již prodané, druhý statky téhož původu, posud pod správou král. české správy státních statků se nacházející třetí pak ostatní, tímže úřadem spravované statky, komoře, ústavu šlechticů, stavům neb vysokému učení náležející („die unter der königlichen böhmischen Staatsgüterverwaltung stehenden Kameral-Damenstifts-ständischen- und Universitäts-fondsgüter“). V tomto seznamu uvedeny statky fondu komorního (Kameralfond) pod č. 1—15, statky fondu ústavu šlechticů (Damenstiftsfond) pod č. 16—20; dále nalézáme pod č. 21 statky úřadu nejvyššího purkrabí jakožto českému stavovskému fondu (böhm. ständischer Fond) náležející; konečně následuje pod č. 22 statek Michelský s Malešicemi, jenž označen jako majetek pražského fondu universitního. Statky v tomto seznamu pod č. 1—15 uvedené (Brandýs, Horeňoves, Králův Dvůr u Berouna, Kolín, Mírošov, Pardubice, Poděbrady, Přísečnice, Přerov, Smiřice, Smrkovice, Točnick, Vosek, Zbiroh, Zahořany) byly vskutku v deskách zemských zapsány pro „český fond komorní“ (böhmischer Kameralfond); nicméně byl roku 1869 povolen knihovní převod statku Zbirožského na soukromníka na základě smlouvy s aerarem rakouským uzavřené, když dříve zákonem ze dne 20. června 1868 č. 68 ř. z. povolen byl prodej statku tohoto jakožto domnělého majetku státního za přivolení obou sněmoven říšské rady. Naproti tomu zůstaly statky úřadu nejvyššího purkrabí (nacházející se v obcích košířské, libocké, ovenceké, zlejšínské, trojské, hostivařské atd.) na dále zapsány pro stavy české a statky ty posud nacházejí se ve vlastnictví a užívání české země a ve správě zemského výboru království Českého, zvláště když později odpadlo věnování důchodů statků těchto na výživu dočasného nejv. purkrabí.

⁷⁾ Královský zámek č. p. 1 na Hradčanech v Praze byl teprve následkem žádosti finanční prokuratury pražské ze dne 13. listopadu 1866 č. 27.279 vložen do desk zemských na základě vysvědčení českého výboru zemského ze dne 28. března 1862, jimž bylo osvědčeno, že v t. zv. exaequatorium dominicale

nynější úpravou civilní listy v Rakousku — o níž pojednati nám jest na místě jiném — s dostatek objasněn.⁸⁾

Nynější majetek zemský označujeme obyčejně jakožto majetek osoby právnické nazývané fondem zemským (Landesfond). Označení toto zdá se ovšem nasvědčovati tomu, jakoby tu šlo o jmění nadační tvořící samostatnou universitas honorum, vskutku však jde tu o jmění náležející zemi jakožto korporaci (universitas personarum) práva veřejného.⁹⁾

I majetek zemský možno ve smyslu § 287. obecn. zák. obč. dělití na jmění zemské a na statek zemský, dle toho, zdali důchody z majetku tohoto plynou do pokladny zemské neb zdali dovoleno jest všem příslušníkům země statku tohoto užívatí. K rozeznávání tomuto nepojí se však žádné praktické důslednosti, poněvadž způsob užívání statku zemského není žádnými zvláštními předpisy upraven.

z r. 1757 hrad ten přichází jakožto nemovitost desková pod samostatnou rubrikou a že dle zemského katastru k němu náležejí pozemky tam bližší vyznačené. Vklad ten proveden byl ihned k rukou c. k. dvorního aeraru (für das k. k. Hofárar). Král. Obora „Hvězda“ v Liboci byla dle přípisů stavovského zemského výboru českého ze dne 28. března 1823 a 19. dubna 1823 (srov. knihu instrum. desk zemských 1096 B 13) dříve v katastru zemském připsána král. dvornímu úřadu stavebnímu (königl. Hofbauamt) a byla dne 10. května 1823 vložena do desk k rukou c. s. král. komory (k. k. Kammer) s poznámkou, že se nemovitost ta nachází toho času ve správě c. k. dvorního úřadu stavebního. Nyní zapsána jest nemovitost ta v deskách zemských pro c. k. dvorní aerar. Podobně má se věc s Král. Oborou v Bubeně, jen že při této nemovitosti, rovněž roku 1823 do desk zemských pro c. k. komoru zapsané ihned bylo poznamenáno, že dle dekretu praesidia dvorní kanceláře ze dne 20. července 1809 ponechána byla Jeho Veličenstvem českým stavům k účelům okrašlovacím s výhradou práva vlastnického. Nyní jest i tato nemovitost v deskách zemských připsána c. k. dvornímu aeraru i poznamenáno při tom právo správy (Verwaltungsrecht) pro zemský výbor království Českého.

⁸⁾ Že „statky komorní“ se v § 287 ob. zák. obč. uvádějí jakožto jmění státní, není patrně rozhodné, poněvadž vždy ještě vzejiti může otázka, který stát v příčině těchto statků označen byl jako subjekt práva vlastnického.

⁹⁾ Kontroverse tato nemá hrubě praktického významu, poněvadž vůči výslovnému předpisu zřízení zemských není pochybností o tom, že nemůže stát jmění zemské jakožto nadační nikdy převziti do vlastní své správy. Není nás ostatně tajno, že novější theorie práva obecného namnoze vůbec popírá oprávněnost rozdílu mezi universitates personarum a universitates honorum. Eventualné zastoupení zemského fondu finanční prokuratou nepadá příliš na váhu a jest, jak známo, i při obrocích církevních sporno, zda zastoupení takové jest obligatorní neb toliko fakultativné.

Rádnou správu majetku zemského vede výbor zemský (§ 26. česk. a mor. zřiz. zemského) za vrchního dohledu sněmu samého (§ 20. odst. 1. tamtéž). Dle toho potřebí usnesení sněmovního ku každému úkonu správním, přesahujícímu meze správy obyčejné; mimo to třeba jest schválení císařského ku každému usnesení sněmu, jímž se má zciziti, nějakou stálou závadou stížití nebo zastaviti základní, nebo kmenové jmění zemské (§ 20. odst. 2. tamtéž).

§ 161.

O fondech zemi spravovaných.

Majetek země netvoří jednotné massy, nýbrž skládá se pravidelně z několika skupin nebo fondů, kteréž vzaly svůj původ v dobách rozličných a dle okolností mohou býti pokládány též za samostatné osobnosti právnické. Při kterých z dotčených fondů tomu tak jest, nelze s povšechného hlediska nijak určití; záleží tu vše na okolnostech případu konkrétného.

Mimo to nacházejí se ve správě zemské rozličné fondy jiné, o nichž není pochybnosti, že repraesentují samosprávné osoby právnické a že s jměním zemským ani co do důchodů jich, ani co do podstaty jmění nijak nesmějí býti konfundovány.

Nejdůležitějším z fondů, náležejících do skupiny prv zmíněné, jest fond domestikální, jenž se vyskytuje ve většině zemi rakouských (mimo Bukovinu, Dalmatsko, Přímoří, Terst, Solnohradsko a Vorarlberk) a zahrnuje v sobě zbytky jmění náleževšího společně bývalým stavům zemským. Zřízení zemská oněch zemi, kde fond domestikální se udržel do vzejití v platnost ústavy únorové, nazývají ve svém § 20. fond domestikální majetkem země dotčené a nebylo by s tohoto hlediska principiální závady proti úplnému sloučení fondů domestikálních s ostatním jměním zemským. S druhé strany uvádí ihned následující § 21. těchto zřízení zemských fond domestikální jakožto fond zemi toliko spravovaný, což opět nezdá se býti ve srovnalosti s náhledem, jakoby byla nastala naprostá universální succe země v práva a závazky bývalých stavů zemských.¹⁾

¹⁾ O původu a osudech českého fondu domestikálního podán byl českému sněmu svého času přehledný elaborát roku 1879 bývalým archivářem zemským prof. G i n d e l y m uložený v registratuře výboru zemského. Spis tento klade

V Čechách rozeznáváme posud vlastní jmění zemské, nazvané fondem zemským,²⁾ od fondů zvláštních, které se sice, pokud se týče jich důchodů, samostatně neúčtují, přece však co do podstaty jich jmění jsou od zemského fondu odloučeny, což nepostrádá zcela významu praktického.³⁾ Takovými zvláštními fondy jsou vedle fondu domestikálního⁴⁾ ještě fond zemských statků, obtížených druhdy věnováním jich důchodů na

počátek domestikálního fondu do roku 1569, kde čeští stavové povolení dvouleté daně válečné připojili klausulí, že z eventálního přebytku výtěžku této daně přes roční sumu 75.000 kop grošů českých jistá suma „stavům na některé jisté potřeby zemské v mocnosti zůstati má.“ Původně plynuly do fondu tohoto toliko přebytky daně pozemkové přes míru, sněmem k postulatům královským povolenou; později však tvořily hlavní zdroj příjmů jeho t. zv. důchodky a adminikularní (Adminikulargefälle) t. j. pomocné dávky sněmem k účelům zemským povolené. Dávky tyto byly ponejvíce daně spotřební a nazývaly se pomocnými, poněvadž vybývány i osobami neusedlími, které takto musily pomáhati usedlým nésti břímě berní. Většinu těchto pomocných daní stihl však během 18. a v první polovici 19. století osud inkamerace; posléze přirknuta byla domestikálnímu fondu roku 1835 za příčinou zavedení zeměpanské daně spotřební aversionální roční náhrada 70.500 zl. konv. mince, nebo-li 74.025 zl. rak. měny, které se posud každého roku z pokladny státní zemské pokladně vyplácejí. Sr. o této věci též Kalousek n. u. m. str. 532.

²⁾ Vlastní zemský fond měl koncem roku 1894 jmění: na nemovitostech, právech požitých a věcech inventárních 4.260.475 zl. 4 kr., na cenných papírech 298.587 zl. 27 kr., úhrnem tedy 4.559.062 zl. 31 kr. Naproti tomu bylo zemských dluhů tou dobou celkem 5.025.000 zl.

³⁾ Význam ten jevil by se jednak v eventálním vyloučení kompetence říšského soudu, pokud jde o žaloby na takové fondy vznesené, které se nehodí na pořad práva soukromého, kteréžto žaloby by tenkrát, kdyby dotčené fondy sloučeny byly s fondem zemským, náležely před říšský soud dle čl. 3. písm. a) zák. státního ze dne 21. prosince 1867 č. 143 ř. z. Mimo to musil by eventální přebytek těchto fondů aspoň tenkrát býti účtován zvláště, kdyby šlo o fond, zvláštnímu účelu věnovaný. Pokud ovšem fondy takové jsou passivní, bylo by to zbytečným stížením manipulace a kontroly, kdyby důchody jich vykázaný byly mimo rozpočet zemský.

⁴⁾ Jméni domestikálního fondu českého obnášelo koncem roku 1894 na kapitálech 2.265.041 zl. 87 kr., na nemovitostech, právech, a t. d. 3.691.862 zl. 2 kr., úhrnem 5.956.903 zl. 89 kr. mimo obligace 510.487 zl. 34 kr. za prodané pozemky zemských statků zakoupené. Podotknouti při tom jest, že v zmíněných aktivech zahrnuty jsou též 4 a 3½ proc. dlužné úpisy na zápůjčky z domestikálního fondu zemí sumou 1.525.000 zl. a 280.000 zl. poskytnuté. Právě z toho, že domestikální fond se objevuje mezi věřiteli zemskými, jde na jevo, že naprostě splnutí jeho s fondem zemským na ten čas za možné se nepokládá.

výživu nejv. purkrabiho,⁵⁾ fond bubenečský,⁶⁾ fond porodnice,⁷⁾ nalezince,⁸⁾ blázince,⁹⁾ káznice¹⁰⁾ a fond zemědělský.¹¹⁾

Oproti těmto skupinám majetku stojí fondy samostatně účtované, kteréž v nížádném ohledu, ani co do podstaty jmění, ani co do důchodů nesplyvají s jměním zemským, v rozpočtu zemském vůbec se neobjevují a se správou zemskou mají toliko tu souvislost, že se nacházejí ve správě zemské. Jsou to: nadační fond hraběte Straky,¹²⁾ nadační fond císaře Leopolda pro dívky,¹³⁾ nadační fond arcivévodkyně Gisely pro

⁵⁾ Fond tento, o němž již svrchu v § 158. na str. 218 poznámka 5 zmínka byla učiněna, pozůstává toliko z domu čp. 6-IV. s vedlejšími budovami v Praze (vedle „Daliborky“), pak z dvorů v Ruzyni a v Hostivati a pozemků v Bubenci, Liboci, Selci, Podbabě, Stodůlkách, Troji a Zlejčíně v úhrnné ceně 386.846 zl. 40 kr. Zmíněné právě věnování později odpadlo a jest příslušná poznámka v deskách zemských již vymazána.

⁶⁾ Fond tento měl koncem roku 1894 obligace úhrnem za 21.326 zl. 9 kr., nemovitosti a inventář (čítajíc v to i některé výstavní budovy) za 367.929 zl., úhrnem tudíž jmění 389.255 zl. 9 kr.

⁷⁾ Měl koncem roku 1894 na obligacích 15.650 zl., nemovitosti a inventář za 136.963 zl. 64 kr., úhrnem tedy 152.613 zl. 64 kr.

⁸⁾ Měl koncem roku 1894 na obligacích 177.316 zl. 15 kr. nemovitosti a inventář za 81.177 zl. 44 kr., úhrnem tedy 258.493 zl. 59 kr.

⁹⁾ Měl koncem roku 1894 na obligacích 31.812 zl. 36 kr., nemovitosti a inventář za 872.761 zl. 15 kr., úhrnem 904.573 zl. 51 kr.

¹⁰⁾ Fond tento měl (čítaje v něj i základní jmění továrny) koncem roku 1894 obligace za 23.033 zl. 12 kr., nemovitosti, inventář a pohledávky za 245.951 zl. 8 kr., úhrnem 268.984 zl. 20 kr.

¹¹⁾ Jméni fondu tohoto pochází většinou od bývalé vlastenecko-hospodářské společnosti (patriotisch-ökonomische Gesellschaft) roku 1872 zrušené, a pozůstává z obligací v ceně 30.376 zl. 2 kr., pak z nemovitostí (domu čp. 799-II. v Praze a pomologického ústavu v Troji) a inventárních věcí v ceně 188.020 zl. 21 kr., úhrnem 218.396 zl. 23 kr.

¹²⁾ Fond ten měl koncem roku 1894 kapitály 1.583.836 zl. 21 kr. a nemovitosti v ceně 497.145 zl. 13 kr., inventář 16.702 zl. 70 kr. a hotovost 113.512 zl. 18 kr., úhrnem 2.221.196 zl. 22 kr. K tomu ještě připočísti dlužno rezervní fond pro stavbu nové budovy akademie, jenž obnášel v naznačený čas 793.662 zl. 2 kr.

¹³⁾ Fond ten vzal svůj původ z korunovačního daru českých stavů, císaři Leopoldu II. učiněného, a úroků jeho užívá se dle tehdejšího určení císařova k úhradě dotace nadačních míst na zaopatřování nemajetných deér úředníků státních neb zemských, pak měšťanů měst královských. Stav kapitálů fondu tohoto obnášel koncem roku 1894 celkem 130.341 zl. 26 kr.

hluchoněmé,¹⁴⁾ nadační fond Gerstnerův,¹⁵⁾ fond pro zvelebení rybářství,¹⁶⁾ tři fondy hasičské,¹⁷⁾ fond dobrovolníků a vysloužilců,¹⁸⁾ fond škol normálních a nadací k němu náležejících,¹⁹⁾ pensijní fond učitelstva na odborných školách hospodářských v království Českém,²⁰⁾ fond české akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění v Praze i s vedlejšími některými jeho fondy,²¹⁾ zemský pojišťovací fond císaře Františka Josefa I.,²²⁾ ná-

¹⁴⁾ Kapitály fondu tohoto činily koncem r. 1894 celkem 102.093 zl. 70 kr.

¹⁵⁾ Fond ten měl koncem roku 1894 kapitály sumou 38.904 zl. 38 kr.

¹⁶⁾ Zákonem ze dne 9. října 1883 č. 22 z. z. pro rok 1885 bylo totiž stanoveno, že lovení ryb dovoleno jest toliko tomu, kdo vykázati se může rybářským lístkem, politickým úřadem vydaným. Taxy za vydání těchto lístků (jež vynesly roku 1894 celkem 1657 zlatých rak. měny) plynou do zvláštního fondu „pro zvelebení rybářství“, z něhož se poskytují subvence k účelu naznačenému. Základní jmění fondu tohoto jest nepatrné.

¹⁷⁾ Dle českých zákonů zemských ze dne 24. prosince 1884 č. 62 z. z. a ze dne 12. března 1886 č. 19 z. z. platí totiž společnosti pojišťovací k účelům hasičství příspěvek 2 proc. z hrubé prémie z pojištění proti ohni vybrané; toho příspěvku se užije třemi čtvrtinami k podpoře spolků hasičských a jednou čtvrtinou k podpoře hasičů ve službě k úrazu příšlých neb jich pozůstalých. Fond takto z řečených příspěvků utvořený skládá se z tří samostatných oddělení a to: a) pro věcnou podporu, b) pro osobní podporu dobrovolných hasičů a c) pro osobní podporu hasičů z povolání. Fondy tyto nemají žádného jmění kromě kasovních přebytků; přebytky ty dosahují však při fondu pro věcnou podporu téměř již výše 300.000 zl.

¹⁸⁾ Stav kapitálů fondu tohoto obnášel koncem roku 1894 celkem 626.095 zl. 62 kr.

¹⁹⁾ Dle § 66. říšského zákona školského ze dne 14. května 1869 čís. 62 f. z. přešly totiž fondy škol normálních, v jednotlivých zemích zřízené do správy zemské na částečné uhrazení zvýšeného zákonem tímto nákladu na školynárodní. Český fond škol normálních skládá se jednak z volného jmění, jež obnášelo koncem roku 1894 celkem 739.817 zl. 70 kr., jednak z jmění nadačního, vykázaného v řečený čas sumou 5973 zl. 83 kr.

²⁰⁾ Fond tento nestačí již nyní na úhradu pensí k němu odkázaných a požívá r. 1894 dotace z všeobecného etatu pensijního sumou 362 zl. 10 kr. Stav kapitálů jeho obnáší 708 zl. 92 kr.

²¹⁾ Akademie tato, roku 1890 založená, měla koncem roku 1894 jmění 282.949 zl. 7 kr.; rezervní fond její obnášel v tuto dobu 8.605 zl. 60 kr. Vedlejšími jejími fondy jsou: fond knížete Liechtensteina (jmění 13.771 zl. 72 kr.), fond Klementy Kalašové (jmění 2379 zl. 93 kr.), fond MDr. Josefa Šichy (jmění 50.300 zl.) a fond Josefy Čermákové (jmění 1021 zl. 35 kr.).

²²⁾ Fond tento, roku 1895 v život uvedený slouží k pojištění důchodů pro starší osobám služby nižší kategorie zastávajícím a méně zámožným hospodářům

hradní fond propinační²³⁾ a konečně fond vyvazovací, o němž se druhá věta § 21. zřízení zemského jakožto o fondu zvláštnímu účelu věnovanému výslovně zmiňuje.²⁴⁾

Naproti tomu nelze pensijní pokladnu učitelů škol národních a měšťanských v království Českém, do které členové stavu učitelského skládati mají příspěvky zmíněné v § 75. zemského zákona ze dne 19. prosince 1875 č. 86 z. z. — nyní zákonem ze dne 13. května 1894 č. 36 z. z. pozměněném — považovati za samostatnou osobnost právnickou, pročež nároky proti této pokladně směřující sluší pokládati za takové, které čelí proti všeobecnému fondu zemskému.²⁵⁾

V příčině té, jak dalece princip fondovní ve správě zemských financí k platnosti jest přiveden, jsou jednotlivé země rakouské ve velkých rozdílech a byla by látka tato vděčným předmětem studií specialních.²⁶⁾

a živnostníkům. Přistoupení jest vesměs dobrovolné; náklad správní uhrazuje se z užitků základního jmění povstalého hlavně z příspěvků země. Kapitály fondu řečeného obnášely koncem roku 1894 celkem 638.137 zl. 40 kr.

²³⁾ Když totiž zákonem ze dne 30. dubna 1869 č. 55 z. z. zrušeno bylo právo propinační, bylo ustanoveno, že na odškodnění dosavadních oprávněných má se utvořiti fond, zemi spravovaný, do něhož měli přispěti ti, kdož do roku 1889 nově nastoupili živnost pivovarskou neb lihovarnickou, po 5000 zl. resp. 200 zl. rak. měny. Fond ten jest nyní již mezi oprávněné rozdělen a neměl koncem roku 1894 žádných aktiv více.

²⁴⁾ I úkol tohoto fondu, utvořeného na provedení akce vyvazení pozemků, roku 1848 zahájené, jest v Čechách již splněn, poněvadž veškeré vyvazovací dluhopisy byly vylosovány a zbývá toliko konečné uzavření účtů. Z přebytků fondu tohoto povolila se sněmem značná podpora těm, kdož povodní zářijovou roku 1890 byli poškozeni; nyní opět vykázan jest přebytek obnášející přes 100.000 zlatých.

²⁵⁾ V ten smysl rozhodl říšský soud dne 4. července 1894 pod č. 159 (Z. f. V. 1894 č. 28), uznáv kompetenci svou za příčinou žaloby, učitelem o vyplácení vyšší pense podané. Rozhodnutí to opírá se o úvahu, že dle § 77. cit. zák. ze dne 19. prosince 1875 země uhrazuje nedostatky pensijní pokladny učitelské. Však tato úvaha nezdá se nám býti výhradně rozhodující.

²⁶⁾ Sr. o tomto předmětu obsažený článek, jež uveřejnil Dr. Ferd. Schmid pod nápisem „Das Fondsprinzip in der österreichischen Landesverwaltung und seine Bedeutung für die Statistik der Landesfinanzen“ v Z. f. V. z r. 1892 č. 41—49. Statistická data o zemském hospodářství jsou posud velmi nedostatečná; vždyť teprv r. 1892 vyšla publikace c. k. ústřední statistické komise „Die Finanzen der autonomen Verwaltung (Landesfonde, Grundentlastungsfonde, Bezirksvertretungen, Städte und Landgemeinden) vornehmlich in den Jahren 1883—1887“; z novější doby však postrádáme na-

Úhrada potřeb zemských.

I v hospodářství zemském platí zásada, vůbec uznaná, že běžné potřeby sluší v první řadě uhrazovati z důchodů jmění zemského. Že nelze sáhnouti na základní jmění k uhrazení běžných potřeb, vyplývá z prvního odstavce § 22. zřízení zemských, jenž praví, že sněmu zemskému přísluší raditi se a usnesení činiti o to, jak by se opatřily prostředky, jichž potřebí k vyplnění povinností jeho v příčině potřeb zemských, zachování majetností fondů a ústavů zemských, pokud příjmy z jmění základního k tomu nestačí. K tomu konci nařizuje také § 18. I. č. 4. písm. b) zřízení zemských, by za příčinou sdělení rozpočtu zemského dělena byla vydání zemská na řádná a mimořádná,¹⁾ což patrně má účel ten, by lze bylo posouditi, možno-li na uhrazení eventuality schodku užití úvěru zemského neb má-li schodek takový uhrazen býti příspěvkem na poplatnících ve prospěch zemského fondu vybranými.

Pokud nestačí důchody jmění zemského na uhrazení potřeb zemských a pokud nelze dle řečeného schodek uhraditi půjčkou zemskou — kteráž ostatně jakožto trvalá závada zemská nemůže dle § 20. odst. 2. zřízení zemských jinak býti uskutečněna, než se schválením Jeho Veličenstva — nezbyvá než vybíratí do uhrazení potřeby příspěvkem na účastnících svazku zemského. Jako příspěvkem k účelům obecním, můžeme i příspěvkem k účelům zemským rozvrhnouti na dvě skupiny, jednak na přírázky zemské, k daním zeměpanským vypsáné, jednak na samostatné dávky k účelům zemským požadované.

Pravidlem jest i v hospodářství zemském neblahá soustava přírážková, ku kteréž § 22. odst. 2. zřízení zemských v první

prosto přehledného sestavení dat příslušných. Na nedostatek úředních publikací v důležitém tomto oboru též toužil právem již Mischler ve spisu svém „Der öffentliche Haushalt in Böhmen“ (V Lipsku a ve Vídni 1887).

¹⁾ Ovšem činí takové rozvržení, kteréž pak důsledně provésti by slušelo též v příčině položek příjmů, někdy dosti značné obtíže, poněvadž názory o tom, co jest příjmem resp. vydáním řádným neb mimořádným, někdy dosti se rozcházejí. Obtíže ty byly příčinou, že v Čechách navzdor citovanému předpisu zřízení zemských a navzdor usnesení sněmovnímu, v ten smysl učiněnému, dotčené rozvržení posud k místu přijiti nemohlo.

řadě ukazuje²⁾ slovy, že zemský sněm má právo, na uhrazení potřeb zemských rozvrhnouti a vybíratí přírázky k přímým daním až do desíti procent. K větším přírážkám zapotřebí schválení císařského. Ač zákon to výslovně nepraví, zdá se přec z povahy věci vyplývati, že přírázky sněmem bez schválení císařského vybrané musí postihnouti všechny druhy zeměpanských daní přímých a to procentem stejným, poněvadž právě předpokládaná stejnoměrnost břemene přírážek jest příčinou, proč se nežadá, by přírázky deseti procent nepřevyšující byly císařem schváleny (sr. i § 80. česk. a § 74. mor. zřízení obecního).³⁾ Přírázky císařem schválené nemusily by ovšem býti rozvrženy stejným procentem,⁴⁾ avšak nelze předpokládati, že by přírázky, nestejným způsobem rozvržené kdy schválení takového došly bez příčin těch nejvážnějších.⁵⁾

I v příčině přírážek zemských platí zásada, námi již co do přírážek obecních vytknutá (svrchu díl I. § 88. str. 373 až 375), že závislími jsou na základu zeměpanské daně, ku které se přírážejí, z čehož vyplývá, že nelze s jedné strany odpírati přírážkám k daní zeměpanské, již právoplatně předepsané, z toho důvodu, že prý se sběhl omyl při vyměření daně zeměpanské,⁶⁾ že však s druhé strany právoplatné odepsání daně zeměpanské, kteréž se stalo po právu a nikoliv v cestě milosti, nutně má za následek, že odpadají i zemské přírázky ze sumy takto odepsané.⁷⁾

²⁾ Sr. i Kaiserfeld v. Z. f. V. 1877 č. 48.

³⁾ Sr. svrchu díl I. § 88. str. 366. Otázka ta ostatně není hrubě praktickou, poněvadž vskutku ve všech zemích přírázky zemské již dávno převyšují míru desíti procent, v zřízeních zemských naznačenou.

⁴⁾ To vyplývá z toho, že se schválením císařským mohou vypsány býti i dávky samostatné, které vůbec do kategorie přírážek nenáležejí. Přírážka nestejným způsobem rozvržená nemůže vyžadovati tužších náležitostí, nežli dávka samostatná, poněvadž ji aspoň při nejmenším lze vřaditi do této posléze zmíněné kategorie.

⁵⁾ Všem pochybnostem předejde se ostatně snadno, když by takové usnesení sněmovní císařem schválené bylo vyhlášeno jako zákon zemský, což zvláštních obtíží již nepůsobí a všechny námitky hned z předu vylučuje.

⁶⁾ Sr. v ten smysl náleží spr. dv. soudn. ze dne 30. dubna 1879 Bud w. č. 480.

⁷⁾ Dle výslovného předpisu zákonů, upravujících daň domovní (tak dle § 3. nynějšího zákona ze dne 25. března 1880 č. 39 ř. z.) nezakládá však dočasné osvobození od daně dotčené z důvodu, že jde o stavbu nově zřízenou, nižádného osvobození od břemen ostatních, najmě od přírážek zemských, o čemž sr. kromě nálezu již v předcházející poznámce zmíněného ještě další náleží spr. dvoru soudního ze dne 11. června 1885 Bud w. č. 2605.

Dle výslovného předpisu nejv. rozhodnutí ze dne 25. listopadu 1858, vyhlášeného nařízením ministerstva vnitra ze dne 27. listopadu 1858 č. 220 ř. z. nelze přírážkou zemskou postihnouti daň z příjmů, pokud se týče důchodů služebních a výslužného úředníků a služebníků státních jakož i fondovních. Předpisu toho nedotkla se pozdější zřízení zemská.⁸⁾ Praxe vztahuje toto osvobození též na zřízení zemské, nikoliv ale na zřízení obecní a okresní jakož i na zřízení ostatních korporací samosprávných.

Zřízení zemská zmiňují se toliko o přírážkách zemských k daním přímým, čímž ovšem není vyloučeno, by se schválením císařským i přírážky k zeměpanským daním spotřebním byly vybírány. Arciž by takové vybírání působilo v praxi velké nesnáze, poněvadž by bylo nesnadno, dostáti podmínce, za jakou as toliko by lze bylo dávkou druhu naznačeného povolití, totiž podmínce, by dávkou byla postižena toliko spotřeba v zemi samé.⁹⁾

Samostatné dávky k účelům zemským vyskytují se toliko po řídku a to z té příčiny, poněvadž již téměř všechny předměty, na které by takové dávky mohly býti uvaleny, postiženy jsou dosti značnými daněmi zeměpanskými. V některých zemích byly zavedeny samostatné daně zemské ze spotřeby lihových nápojů a dobře se osvědčily.¹⁰⁾

Podmínkou vypsání samostatných dávek k účelům zemským jest dle závěrečné věty § 22. zřízení zemských, by usnesení sněmu, jímž se dávka taková zavádí, bylo schváleno Jeho Veličenstvem. Nežádá se tedy v příčině té výslovně zákon zemský,

⁸⁾ Nálezem ze dne 26. září 1883 Budw. č. 1846 uznal správní dvůr soudní, že toto osvobození vztahovati sluší též na remunerace, funkcionářům státního návladnictva z pokladny státní vyplácené.

⁹⁾ By totiž vyhověno bylo zásadě, vyslovené v čl. 15., odst. 3. základních zásad o zřízení obecním ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z., které by v tomto případě zajisté obdobně bylo užito, musil by celý obvod země býti střežen proti přivozu cizího zboží, přírážkou nepostiženého a musila by s druhé strany na hranicích zemských zapravená přírážka, pokud se týče zboží přes tyto hranice dopraveného. býti navrácena.

¹⁰⁾ O štyrské dani zemské ze spotřeby piva a pálených lihových nápojů rozepsal se Caspaar v. Z. f. V. z r. 1885 č. 12—14, pak 53, dále z r. 1886 č. 39.

ačkoliv nelze popřítí, že toho káže opatrnost, dáti usnesení druhu dotčeného vyhlásiti ve formě zákona zemského.¹¹⁾

V Čechách máme doposud toliko dvě samostatné dávky k účelům zemským a to:

1. Hudebné,¹²⁾ t. j. samostatná dávka spotřební, kterou náleží zapravovati za pořádání zábav hudebních a tanečních zábav s hudbou. Dávka tato existuje v Čechách již od dávných dob a plynul výtěžek její do fondu domestikálního;¹³⁾ nyní upravena jest zemským zákonem ze dne 20. července 1894 čís. 62 z. z.¹⁴⁾ Hudebné jest buď všeobecné neb zvláštní; všeobecné má platiti každý hostinský, jenž při provozování živnosti hostinské a výčepnické pořádá nebo dává pořádati během roku zábavy druhu právě

¹¹⁾ Zde dlužno — ač o předmětu tomto sluší se ex professo pojednati na místě jiném — k tomu poukázati, že to není nijak pouhá hříčka slovy, činí-li se rozdíl mezi zákonem zemským a usnesením sněmovním, císařem schváleným, nýbrž že k tomuto rozdílu poji se důležité praktické konsekvence, kteréž záležejí hlavně v tom, že usnesení sněmu, byť i císařem schválené, zůstává povždy aktem výkonným, jenž dle všeobecných zákonů vždy pohybovati se musí v rámci práva dosavadního, kdežto zákon zemský má oproti dřívějším zákonům moci derogatorní. Dále nepřislouží při zákoně zemském soudci právo, zkoumati, zda platným způsobem k místu přišel, nýbrž tu jest se soudci dle čl. 7 základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. obmeziti na zkoumání, zda zákon byl řádně vyhlášen. S druhé strany může se nejvyšší schválení sněmovního usnesení uchylovati od usnesení tohoto ve směru kvantitativném, aniž by to platnosti aktu bylo na závađu; tak n. př. mohlo by usnesení sněmu znějící na vybírání dávky 4 krejcarů ze spotřeby jednoho litru piva býti zajisté schváleno císařem s tím obmezením, že dávka obnáseti má toliko 2 krejcare z litru. Jinak při zákoně zemském: tu musí se usnesení císaře, obsahující sankci, naprosto srovnávati s usnesením sněmu a je-li tu úchyly třeba jen ve směru kvantitativném, nemůže zákon k místu přijíti. Sr. o tomto předmětu můj článek v Právniku z r. 1887 str. 330 a násl., pak Spiegel, die kais. Verordnungen mit provis. Gesetzeskraft, str. 70.

¹²⁾ V jazyku německém užívalo se do nedávna pro hudebné zastaralého názvu „Musikimpost-Gebühr“, což nyní nahrazeno případnějším názvem „Musik-Abgabe“.

¹³⁾ Roku 1894 vynesla dávka ta 78.287 zl. 3 kr.; dle nového zákona bude však výtěžek její značně vyšší.

¹⁴⁾ I dle nového zákona plyne výtěžek dávky posud do fondu domestikálního a nikoliv do všeobecného fondu zemského, což však nemá praktického významu, poněvadž se výtěžek její uvádí mezi příjmy zemské správy vůbec a fond domestikální, jak svrchu dotčeno, toliko co do podstaty jmění se účtuje samostatně, kdežto řádné jeho příjmy se objevují ve všeobecném rozpočtu a účtu zemském.

naznačeného a vybírá se dávka zmíněná za celý rok napřed pevnou sazbou;¹⁵⁾ kdežto zvláštní hudebné zapravovatí mají hostinští vedle všeobecného hudebného ze zábav tanečních s hudbou za plat uspořádaných, pak všechny ostatní osoby fyzické neb právnické (tudiž také spolky) za každou jednotlivou taneční zábavu s hudbou buď za plat nebo bezplatně pořádanou.¹⁶⁾ Promlčení dávkou hudebného nastává v pěti letech (§ 9.). Za příčinou vybírání této dávky sluší učiniti se strany povinných předepsané v §§ 4. a 7. ohlášky, což chráněno pak zvláštní sankcí trestní (§ 8. tamtéž)¹⁷⁾, k čemuž jest podotknouti, že zákon o kompetenci v příčině vykonávání pravomocnosti trestní pro přestupky jeho se nezmiňuje. Mezera tato vyplněna byla čl. VII. vykonávacího nařízení, dne 12. listopadu 1894 pod č. 92 z. z. českým místodržitelem ve srozumění s výborem zemským král. českého vydaného, v ten smysl, že vyšetřovati a trestati všechny přestupky, týkající se hudebného, přísluší politickým úřadům správním, v jichž obvodu přestupky se udály, dle platných všeobecných ustanovení trestních.¹⁸⁾

2. Na částečné uhrazení nákladu na školy národní, novými zákony školními značně zvýšeného, byla zemským zákonem ze dne 2. února 1873 čís. 60 z. z. zavedena dávka z pozůstalosti pro český fond zemský. Dávku tu sluší zapravovati z každé v království českém projednávané pozůstalosti, kteráž po odražení dluhů přesahuje sumu 500 zl. r. m. Dávkou postihuje se čisté jmění

¹⁵⁾ Sazba obnáší 10—2 zl. dle počtu obyvatelstva v místě, zjištěného posledním sčítáním lidu.

¹⁶⁾ Dávka obnáší 60—30 kr. za jednu každou zábavu; stupnice opět upravena dle počtu obyvatelstva v místě posledním sčítáním lidu na jisto postaveného.

¹⁷⁾ Vinník zapraviti má kromě plné zemské dávky připadající dle sazby zákonné ještě pokutu peněžitou, která se vyměří stejnou sumou jako dotčená dávka zemská, však nejméně sumou, rovnající se všeobecnému hudebnému dle dotčené třídy. Pokutu tuto naprosto nelze prominouti; ona případně fondu chudinskému toho místa, v němž přestupek se stal. Promlčení trestnosti nastane v šesti měsících.

¹⁸⁾ V těch místech, kde část policejní správy vznesena jest na samostatné úřady policejní, zvláště tedy v Praze a v obcích, k policejnímu obvodu pražskému náležejících, vzhází pochybnost, zda vykonávání dotčené pravomocnosti trestní přísluší magistrátu, resp. okresním hejtmanským obvodu policejního, neboli dotčeným zvláštním úřadům policejním. Ve smysl posléze zmíněný vyslovil se Trümmler v Z. f. V. z r. 1894 č. 52; proti tomu však vyslovila v tomže čísle sama redakce zmíněného časopisu pochybnost.

pozůstalé a to v tom případě, nečiní-li čisté jmění pozůstalé více než 1000 zl., pevnou sumou 1 zlatého, jinak dle škály progressivní, nyní zákonem ze dne 14. ledna 1895 č. 9 z. z. značně zvýšené,¹⁹⁾ kteráž stoupá od 0·3 až do dvou procent čistého jmění pozůstalého.²⁰⁾

Rozhodovati o tom, zdali kdo povinen jest platiti přírážku zemskou neb samostatnou daň, k účelům zemským vybíranou, přísluší výboru zemskému, poněvadž jemu náleží pečovati o provedení usnesení sněmu, k úhradě potřeb zemských směřujících a pokud dotčené rozhodnutí nebylo výslovně žádnému jinému úřadu příkázáno.²¹⁾ Důsledně přísluší pak také výboru zemskému, by rozhodoval o žádostech za odepsání neb za navrácení přírážek neb samostatných dávek zemských.²²⁾

¹⁹⁾ Roku 1894 vynesla tato dávka dle staré sazby 194·221 zl. 71 kr.

²⁰⁾ Rozhodným pro vyměření dávky jest jednak výše jmění pozůstalého (sazba stoupá průměrně za každých 10.000 zl. o 0·1 procenta), jednak poměr dědicův neb legatářův k zůstaviteli. Manželé a dědicové nepominutelní platí normalní poplatek, kdežto při osobách jiných se poplatek zvýší o 50 eventualně dokonce o 100 procent až do svrchu zmíněné výměry maximální.

²¹⁾ Sr. v ten smysl svrchu již dotčený náleží spr. dvoru soudn. ze dne 11. června 1885 Budw. č. 2605. Dle § 6. českého zákona ze dne 2. února 1873 č. 60 z. z. sluší však zemský příspěvek školní vyměřovati a vybírat na účet českého fondu zemského tímž způsobem, jak vyměřují a vybírají se státní poplatky za pozůstalosti.

²²⁾ V ten smysl zní náleží spr. dvoru soudního ze dne 21. května 1886 Budw. č. 3069. K tomu sr. další náleží téhož soudu ze dne 16. prosince 1887 Budw. č. 3823.

Abecední ukazovatel věcný k části I. a II.

(Římské číslice značí část, arabské stránku, p. poznámku).

- Absolutorium II. 194.
Abstinence II. 120.
Adminikularní důchodky II. 222 p. 1.
Administratoři I. 184. p. 9.
Adopce I. 108.
Adressy II. 203.
Akciové společnosti I. 135, 194.
Akklamace I. 250 p. 6. II. 145.
Aktivní právo volební I. 169. II. 38
a násl.
Akademie výtvarných umění ve Vídni
II. 179. p. 8.
Amendement II. 142.
Analfabeta I. 257.
Animus domiciliiandi I. 90, 92, 131.
Arcibiskupové II. 27.
Auskultanti I. 103. p. 49.
Autonomie II. 124.
Autonomní funkce sněmu II. 204.
- Báby porodní I. 107. p. 2.
Bankovky II. 176.
Bankovní úvěr II. 177.
Beneficium I. 100.
Berně, jich povolání II. 196.
Berní záležitosti II. 196.
Bezdomovci I. 88. p. 1, 2; 121.
Bikamerální princip II. 27. p. 1.
Biskupové jako virilisté II. 27.
Blankety listů domov. I. 118. p. 6.
Branci, povolování II. 175.
Branná povinnost II. 176.
Brno, kvadriennování I. 93. p. 9.
Břemeno průvodní I. 118, 203.
Bukovina, diěty poslanců II. 116. p. 4.
— honorace I. 186. p. 16.
— velkostatky II. 64.
- Bukovina, způsob hlasování II. 94.
Bydlení řádné I. 131.
Bydliště I, 94, 133, 181, 195. p. 11, 223.
- Census pro volby sněmovni II. 60.
— „ „ obecní I. 190, 199.
Certifikát volební I. 430; II. 99, 112.
Cestovné II. 115. p. 3. a 4.
Císařské schválení I. 70, 71. p. 7, 74.
II. 221, 226, 228.
Civilní žaloba II. 111.
Cizinci I. 82, 106. p. 59; 122. p. 4;
130. p. 6; II. 40.
— policie II. 177.
Člo II. 176.
Culpa in eligendo I. 416.
- Čeledin I. 211. p. 3.
Čelední svazek I. 219.
Čestní měšťané I. 149. p. 4.
Čestný občan I. 182, 209, 237, 240;
II. 46. p. 20; 54, 57, 79.
Čestné občanství, měšťanství I. 137.
— občanství vznik I. 138. p. 3.
— občanství, pomnutí I. 139.
Četnictvo II. 214.
Činžovní groš I. 377.
Členové komor obchodních volí do
sněmu II. 33, 34, 35.
Čtení, první, druhé, třetí II. 142, 143.
- Dalmácie, diěty poslanců II. 116. p. 4.
— honorace I. 186.
— plná moc I. 215.
— volební komise I. 258.
— náhrady škody obci I. 419. p. 10.
Daň I. 114, 189; II. 227.
— místo placení I. 132.

Daň, předsání I. 370.
 — domovní I. 132; II. 227. p. 7.
 — z lihovin, stýrská II. 228. p. 10.
 — pozemková II. 60.
 — z příjmů I. 129.
 Daně přímé I. 366. sq.
 — ze psů I. 376.
 — reální II. 41. a p. 8; 50.
 — spotřební I. 366. sq. 371; II. 227.
 — ze živnosti I. 129.
 Dávky obecní I. 174, 356.
 Dávka z nájemného I. 377.
 Dávky samostatné I. 375; II. 227.
 Dávka z pozůstalosti II. 229.
 Dávky za právo domovské viz Poplatky.
 Debata generální, speciální II. 142.
 Dědicové I. 198, 278.
 — nepominutelní II. 230. p. 18.
 Dědictví jako důvod převodu statků deskových II. 43.
 Deficienti I. 224.
 Deficit I. 355; II. 226.
 Dějiny ústavy rak. I. 16.
 Deklarace II. 10. p. 2.
 Delegace jiného výboru zemsk. II. 214.
 Delegáti obecní I. 155.
 Deputace II. 206.
 Desátek II. 218. p. 4.
 Deseti zlatoví poplatníci II. 54, 62.
 Desky manské II. 41. p. 6.
 — zemské II. 41.
 — zemské, nová vložka II. 43.
 Děti I. 125, 127.
 — manželské I. 107, 110, 112, p. 8, 126; nemanželské I. 107, 111, 112 p. 8, 126.
 Diěty I. 295 p. 3; II. 115.
 Diplomatická cesta I. 89.
 Diplomování technikové I. 189.
 Disciplinární moc I. 168, 221, 410.
 — nálež I. 218.
 — stíhání poslanců II. 111.
 Diskrepance zákonů II. 188.
 Dlužníci obecní vyloučení z práva volebního I. 174, 177, 226.
 Dobročinnost obecná kdo jí padá za obtž I. 151.

Dobrovolný prodej II. 42.
 Dobrozdání sněmu II. 199.
 Dohled k obcím I. 396.
 — k okr. zastupitelstvům I. 445.
 — k výboru zemskému II. 210.
 — státní vůbec I. 7. p. 24; 45.
 Dohlídka policejní I. 113.
 Doktoři jako honorace I. 185.
 Domácnost společná I. 126. p. 22, 153.
 Domácí lidé viz Domácnost.
 — obyvatelé I. 82, 91. p. 1.
 Dominikalisté I. 333.
 Domkáři I. 333.
 Domobrana I. 145, 176.
 Doplnovací volby I. 288; II. 104.
 Doručování I. 394. p. 1, 395 409.
 Doručení pozvání I. 291.
 Dovolání v záležitostech domovského práva I. 117.
 Dovolená II. 117, 120, 205.
 Dráhy železné II. 195.
 Dražby dobrovolné I. 311, p. 5, 390.
 — exekuční I. 129 p. 2. 390 p. 7; II. 42.
 Držba I. 130, 327.
 — knihovní, naturální II. 42, 51.
 Duchovní I. 100, 182, 224, 240, 317.
 Dúchodkový přestupek viz Přestupky.
 Duchovní správa I. 183.
 Důkaz práva domovského I. 107, 118.
 Dústojníci I. 97, 175, 185, 208, 223. p. 6, 240; II. 40.
 Dvorní aerár II. 220. p. 7.
 Emancipace dětí I. 111.
 Emfyteuti I. 333.
 Enklavy moravské II. 21, 35, 52.
 Exaequatorium dominicale II. 198. p. 8; 220 p. 7.
 Exekuce na přírážky I. 360.
 — politická náleží do přen. působnosti obce I. 395.
 Exekutiva viz Výkonná moc.
 Exempce ze svazku obec. I. 52.
 Expedice výnosů z. výboru II. 159.
 Expositura úřadu I. 103.
 Expropriace I. 329.

Exterritorialita I. 317.
 Extraordinarium (daně pozemkové) II. 197. p. 8.
 Evidence osob v obci I. 147.
 Faráři I. 183, 240.
 Ficticium reale a personale II. 197. p. 6.
 Fideikomis, zřízení II. 181.
 Fikce práva domov. I. 122.
 Finance společné zemí předlitavských II. 176.
 Finanční stráž dozorcí I. 96. p. 20.
 Fondovní zřízení I. 99. II. 228.
 Fond nadační Gerstnerův II. 224.
 — arcivévodkyně Gisely II. 223.
 — císaře Leopolda II. 223.
 — hraběte Straky II. 223.
 — cis. Františka Josefa II. 26. 224.
 — blázince II. 223.
 — Bubenečský II. 223.
 — české akademie II. 224.
 — dobrovolníků a vysloužilců II. 224.
 — domestikální II. 221.
 — hasičský II. 224.
 — hudebních tax I. 396.
 — chudinský I. 98. p. 28.
 — káznice II. 223.
 — komorní, český II. 219. p. 6.
 — kontribučenský obilní I. 439.
 — kontribučenský peněžní I. 440.
 — lázeňský I. 396.
 — nalezince II. 223.
 — porodnice II. 223.
 — ku zvelebení rybnářství II. 224.
 — škol normálních II. 224.
 — pensijní učitelstva II. 224.
 — propinační II. 225 a p. 23.
 — vyvazovací II. 225.
 — zemědělský II. 223.
 — zemský II. 220.
 — zemských statků II. 222.
 Formulář listů domovských I. 118.
 Fundace I. 134, 194; II. 44.
 Fundamentální články II. 10. p. 2. 150 p. 4.
 Funkce sněmu vůbec II. 164.

Funkce autonomní sněmu II. 165.
 — správní sněmu II. 165, 191.
 — zákonodárné sněmu II. 164, 166.
 Funkcionáři sněmovni II. 205.
 Gerent I. 405.
 Gorice, diěty poslanců II. 116. p. 4.
 — složení sněmu II. 38.
 — zmocněnec voličův I. 211.
 Gymnasia II. 182.
 Halič, diěty poslanců II. 116. p. 4.
 — honorace I. 186. p. 16; II. 63.
 — vyhlášení výsledku volby obecní I. 276.
 — příslušnost I. 84.
 — společníci obce I. 134.
 — velkostatky II. 64.
 — virilistě II. 28.
 — vol. právo do sněmu II. 58. p. 2.
 Hasičství I. 346. p. 7; 224 p. 17.
 Hejtman zemský II. 124.
 Hereditas iacens jako volič I. 198.
 Hlasovací právo poslanců II. 100.
 Hlasování I. 261, 268, 281, 289, 293; II. 144.
 — občanstva I. 63, 363.
 — písemné II. 94.
 — ústní II. 94.
 — tajné I. 138.
 Hlidač polní I. 347 a p. 8.
 Hlídka polní I. 67.
 Honební listky I. 436.
 Honorace I. 142, 179, 181, 203, 216, 232, 238, 239; II. 45, 46, 47, 54, 57.
 Hospodářství zemské II. 217.
 Hranice obecní, změna I. 73, 76, 90 p. 9.
 Hudebné II. 228.
 Hvězda král. obora II. 220 p. 7.
 Charakter služební I. 185.
 Chebské purkrabství, kvaterny II. 41. p. 6.
 Chudí vyloučení z vol. práva I. 179, 219; II. 59.

- Chudinství I. 81, 142.
Chudobince I. 195.
- Jatky obecní I. 67.
- Jazyk jednací výborů zemských II. 160.
— vnitřní a zevnitřní II. 162. a p. 5.
— jednací na sněmu II. 143.
— úřední II. 162.
- Jazykové poměry, zákonodárné jejich upravení II. 177.
- Jmění obecní I. 322, 324.
— kmenové obecní I. 61.
— osadní I. 327.
— zemské II. 220.
— obce, účinek změny obvodu I. 75.
- Jmenování čestných občanů viz Čestné občanství.
- Immunita poslanecká II. 105, 110, 139.
— přisědicích výb. zemsk. II. 108.
— vládních zástupců II. 108.
- Impedimentum iuris publici resp. privati I. 108.
- Indebitum berní I. 361.
- Indigenát I. 80; II. 23.
- Initiativa II. 140.
- Inkamerace berní II. 218 p. 4.
- Inkolát II. 23.
- Inkompatibilita práva volebního II. 68 p. 4.
— zemsk. úřadu s mandátem II. 117 p. 6.
- Inspektoři berní I. 219.
- Instantia, osvobození ab. I. 143.
- Interjekce II. 107.
- Interpelace II. 203.
- Istrie, pozemkové knihy. II. 185.
- Internování I. 113.
- Invalida patentální I. 98. p. 25.
- Inventář obecní I. 324.
- Jus legis ferendae II. 140.
- Kandidáti notářství II. 63 p. 11.
- Kanovníci I. 100 p. 36, 183, 188 p. 24.
- Kapitální vikář II. 28.
- Kaplan I. 100 p. 35, 103 p. 49, 183 a p. 7.
- Kassace nálezu obecních orgánů I. 399, 408.
- Kassační instance správního soudu II. 213.
- Katastr daně pozemkové II. 198.
— dominikální II. 198 p. 8.
— Josefinský I. 55. II. 198 p. 10.
— rustikální II. 198 p. 8.
— stálý I. 55; II. 198 p. 10.
— změna I. 89 p. 5.
- Katastrální mapa I. 78; II. 198 p. 10.
— zápisy, rektifikace I. 77, 78.
- Kázně I. 154.
- Kláštery, volební jejich právo I. 195 p. 12.
- Kluby parlamentární II. 106.
- Knihovni držení I. 130; II. 42.
- Knížka cestovní I. 94 p. 10; pracovní I. 121, 150; čelední I. 121, 150.
- Koadjutor II. 28.
- Kolejný plat I. 372 p. 16.
- Kollise mezi sněmem a radou říšskou II. 187.
- Kollise úředních povinností vylučuje z pass. práva volebního I. 219.
- Komisář volební I. 259, 260 p. 16. II. 88, 97.
- Komise hlavní II. 127.
— reklamační I. 249.
— volební I. 257, 260, 430; II. 88.
— „weyhovní“ II. 127.
— zdravotní I. 441.
- Komorník městský I. 156 p. 5.
- Komory jako základ organizace sněmu I. 6 p. 18. II. 27.
— obchodní I. 99 p. 29; II. 28, 33, 66, 93.
- Kompetence říšské rady II. 170, 174, 176.
- Kompetence prorogovaná II. 183.
— říšského soudu II. 134 p. 3. 222, 225.
— sněmu II. 170, 174.
— při sporech o hranice obcí I. 76.
- Komunikace I. 438. II. 176.
- Koncertační řízení I. 117.
- Kondikce dávek obecních I. 361.
- Kongrua I. 243 a p. 8; 372 p. 17.

- Konkubinát I. 152.
- Konkurence (příspěvky) I. 348.
— chudinské I. 352.
— kostelní a farní I. 349.
— silniční I. 351.
— školní I. 350.
— vodní I. 352.
— práva volebního I. 181; II. 66.
- Konkurs I. 152 p. 17, 175, 178; II. 39. 49, 59, 81.
- Konsens polit. k sňatku I. 121.
- Konskribované osoby bez rodičů I. 82.
- Konskripce I. 78, 81.
- Konstitutivní moc aktů správních I. 123.
- Kontingent (branců) I. 124; II. 175.
- Kontrolní činnost sněmu II. 202.
- Kooperatoři viz Kaplani.
- Korporace I. 133, 194, 200.
— veřejné I. 3, 45.
- Korutany, diéty poslanců II. 116 p. 4.
— pozemkové knihy II. 185.
— složení sněmu II. 8, 37.
— zletilost a svéprávnost II. 58.
- Kovář obecní I. 337.
- Krádež I. 170, 217; II. 38, 59.
- Krajina, diéty poslanců II. 116 p. 4.
— zletilost a svéprávnost II. 58.
— složení sněmu II. 37.
- Krajské úřady I. 73.
- Krida viz Konkurs.
- Kridatář viz Konkurs.
- Kumulace práva volebního I. 181; II. 65.
- Kurrentní vyřizování II. 156.
- Kvadriennování I. 93.
- Kvaterny chebské II. 41 p. 6.
- Legalisace plných mocí I. 214; II. 78.
- Leges viz Zákon.
- Legitimace nemanž. dětí I. 107, 108, 110.
— reklamantova I. 270; II. 87.
— stěžovatele I. 402, p. 20.
— zák. zástupce I. 213; II. 78.
— zmocněnčova I. 214; II. 78.
- Legitimace listky voličů II. 88.
- Lékaři I. 221, 224.
- Lhůta praeklusivní k námitkám I. 270 a p. 4, 282; II. 87.
— k protestu volebnímu II. 101.
— ke stížnosti I. 402, 409, 414 p. 22, 446.
- Liberec, census volební I. 200.
— čestní občané I. 188.
— honorace I. 189.
— městská rada I. 163.
— právo volební I. 178.
— sbory voličské I. 233.
— společníci obce I. 135 p. 24.
- Lichva I. 152 p. 21, 170, 171, 217; II. 39.
- Lista protější I. 264.
- List domovký I. 93, 118, 150.
- Listek hlasovací (formulár) II. 88.
- Listiny voličské viz Seznamy.
— průvodní I. 120, 326.
— volební I. 193 p. 7, 428; II. 84.
- Listky hlasovací I. 164 p. 1.
- Los I. 237, 243, 264, 268, 283, 286; II. 89, 96, 97.
- Magistrát I. 162, 317 393.
- Magistrátní rada I. 162.
- Magistři farmacie 186 a p. 16.
- Magistrové ranhojičství I. 185.
- Majorita potřebná na sněmu II. 145.
- Mandát poslanecký, jeho povaha II. 117 p. 2.
— vzdání se jeho II. 121.
- Manské desky v. Desky.
- Manželka I. 110, 126, 140, 205, 212 p. 7; II. 71—73.
- Manželství I. 107, 108, 206.
- Maršálek zemský II. 123.
- Matrika křestní I. 107.
— obecní I. 147.
- Města I. 145; II. 29.
- Městys I. 143; II. 28.
- Měšťané I. 128 p. 1, 140, 145 182.
- Měšťanské školy I. 187.
- Měšťanský pivovar I. 144.
- Měšťanství I. 92.
- Měšťanstvo jako sbor I. 146.

Mezinárodní smlouvy II. 175.
 Militia vaga I. 97 p. 23.
 Mince, kompetence co do legislačního jejich upravení II. 176.
 Miry a váhy II. 176.
 Mistodržitelství, svolení I. 63, 64, 67, 70, 73, 282, 368.
 Ministr, pokud vyloučen jest z volebního práva II. 40.
 Místo volební II. 33.
 Mistrovství jako důvod naturalisace I. 92.
 Mobilisace, opatrování koňstva I. 395.
 Moc právní při úhrnných aktech I. 64 p. 19.
 — výkonná I. 318, 445; II. 122.
 Mor dobytčí II. 177.
 Morava, čestní měšťané I. 149 p. 4.
 — diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — hlasy virilní I. 161.
 — honorece I. 186 p. 16, 242; II. 54
 — konkurs jako důvod vylučovací II. 49.
 — manželka, zastoupení její I. 212 p. 7.
 — měšťanství I. 141, 142 p. 4.
 — místo volební II. 34.
 — pozemkové knihy II. 185.
 — příslušníci I. 354 p. 2.
 — rozloučení obcí I. 70.
 — seznamy voličů I. 237.
 — sousedé I. 143.
 — spoludržitelé nemovitosti II. 53, 55.
 — virilisté II. 33.
 — volební právo žen II. 55.
 — volitelé II. 85.
 — vyhostění z obce I. 149 p. 4.
 — zemský výbor II. 131.
 — zákonný zástupce voličův II. 73, 75.
 — změna soudních okresů II. 34.
 — zřízení nových okresů soudních II. 35 p. 5.
 Mužstvo branného stavu, jeho právo volební I. 176.
 Myslivost, kompetence auton. orgánů II. 209.
 Mýto I. 436.

Náboženské vyznání, kompetence při legis. úpravě II. 177.
 Nadace I. 133, 205 p. 8; II. 208.
 Nádeníci, jejich volební právo I. 219.
 Náhrada škody I. 297, 299, 417, 418 p. 6.
 Náhrada za ošetřování chudých I. 117, 127.
 Náhradník členů obecn. výboru I. 265, 286, 292 p. 6.
 Náhradníci členů komor obchodních II. 35.
 Náhradník ve výboru zemském II. 153, 158.
 Nájemce daně potravní I. 165 p. 3.
 Nakažlivé nemoci, kompetence při legis. úpravě II. 177.
 Nákladnictva horní I. 133, 194.
 Nalezenec, jeho příkazání I. 125.
 Nalezinec I. 125.
 Naměstek starosty I. 283, 285.
 Námitky proti volbě I. 270, 274; II. 102.
 — proti rozpočtu obecnímu I. 340.
 Národní školy II. 182.
 Národnost I. 5 p. 15.
 Národnostní poměry II. 177.
 Narovnávací (smírčí) činnost obce I. 388.
 Nařízení, rozdíl od zákona II. 165 p. 3.
 Nařizovací moc obce I. 320.
 Naturalisování obyvatelstva I. 82, 91, 112 p. 9.
 Návrhy iniciativní II. 141.
 — vládní II. 141.
 — výboru zemského II. 141, 207.
 Název země II. 20.
 Nedílnost země II. 16.
 Negotiorum gestio I. 420 p. 11.
 Nejvyšší maršálek II. 154 p.
 — poplatníci II. 28.
 Neplatnost sňatku a manželství viz toto.
 Neplacení daní, následky pro volební právo I. 130, 132, 177.
 — dávek obecních I. 174.
 Nemovitosti I. 92, 129, 130.

Nemovitosti nabytí jako důvod nabytí domovského práva I. 92, 94.
 Normy, základy práva I. 10.
 Notáři I. 99 p. 31.
 Občané I. 129, 192.
 — čestní viz čestní občané.
 Občan státní subjektem dom. práva I. 87.
 Občanství státní I. 80, 88 p. 3, 115, 133, 180, 195 p. 11; II. 51 p. 5.
 — nabytí, pozbytí I. 7 p. 26.
 Občiny I. 333.
 Období volební I. 284; II. 104.
 Obec I. 195.
 — pojem a úkoly I. 45.
 — nábož. židov. I. 54, 77 p. 3.
 — katastrální I. 55, 78.
 — místní a politická I. 57, 89.
 — sloučení I. 60.
 — jako volič I. 204; II. 44, 52.
 Oblast zemská II. 16.
 Obor působnosti viz Působnost.
 Obora král. v Bubenči II. 220 p. 7.
 Obrana národní I. 145.
 — zemská I. 176.
 Obvod obecní I. 94 p. 13, 222.
 — statkový I. 53, 90, 128, 236. II. 75 a p. 14.
 Obvodní lékaři I. 440.
 Obyčej v obci I. 336.
 — jako pramen právní I. 31.
 Odepsání přírážek II. 230.
 Odkaz jako důvod nabytí statků deskových II. 43.
 Odměna funkcionářů obecních I. 295.
 Odmitnutí volby I. 229, 429; II. 103.
 Odročení sněmu II. 112, 138.
 — volby obecní I. 263.
 Odsouzení I. 169, 173, 217, 225. II. 38 p. 1.
 Odstrčení I. 396.
 Odvod branců I. 121, 124.
 Odvodní okres I. 128.
 Odvod (protidůkaz) I. 120.
 Odvolání, instance I. 154, 407, 447.
 — z výroku o reklamaci I. 251; II. 87.

Odvolání, vyloučení jeho I. 103, 104 p. 53.
 — mandátu II. 104, 118.
 — plné moci I. 215; II. 78.
 Ochrana vzorků viz toto.
 Okresy soudní, změna II. 33, 34, 199.
 — soudní, zřízení nových II. 33, 34, 35, 199.
 — volební I. 231; II. 69.
 Omluva z volby viz odmítnutí.
 Omyl I. 120, 278.
 Opravné prostředky I. 251, 258.
 Ordinarium (daně pozemkové) II. 198 p. 8.
 Organizace soudní a správní II. 182.
 Organové obecní správy I. 154.
 Osada I. 57, 222 p. 3, 342, 347.
 — jako volič I. 196; II. 44 a p. 15.
 — na Moravě II. 52 p. 11.
 Osirelí, jejich příkazání I. 126.
 Osoby viz Právnícké, Vojenské atd.
 Ověření plné moci I. 217; II. 78 p. 17.
 — voleb I. 269, 430; II. 97, 204.
 Parochus actualis I. 184.
 — habitualis I. 184 p. 11.
 Pasení průkazem o dom. právu I. 150.
 Passivní právo volební I. 170; II. 79.
 Patronát školní I. 350.
 Patroni ranhojičství I. 185.
 Pausalování výloh I. 295 a p. 3.
 Péče o chudé I. 387.
 Péče o školy I. 388.
 Pečeť obecní I. 118, 119.
 — zemská II. 208.
 Pensijní pokladna viz toto slovo.
 Pensisté I. 132 p. 11.
 Petice k sněmu II. 206.
 Pětizlatoví poplatníci jako voliči I. 200 II. 45, 62.
 Pivní krejcar I. 376.
 Platnost listiny I. 326; II. 208.
 — volby I. 274; II. 98.
 Platy za udělení práva domov. neb měšťanského I. 376.
 Plná moc I. 213; II. 42 p. 12, 78, 89 p. 1.

- Pluralitní soustava v právu volebním II. 66.
 Plynárny obecní I. 195.
 Pobyt v obci I. 94, 113, 124.
 — v zemi I. 92.
 Poddanství I. 80.
 Podílnictví v trestním činu, potud vylučuje z práva volebního I. 170; II. 39, 49.
 Podmíněné přijetí ve svazek obecní I. 106.
 Podniky obecní I. 363.
 — státní I. 373.
 Podpisy na listu domov. I. 119 p. 9, 326.
 Podruhové či nájemníci I. 82.
 Podučitelé I. 186.
 Podvod odsouzení proň, vylučují z práva volebního I. 170, 313 p. 9. II. 39, 59.
 Pohlaví I. 180, 205, 217; II. 81. Viz též: Právo volební žen.
 Pojišťovací fond viz Fond císaře Františka Josefa.
 Pokladna pensijní učitelská II. 225.
 Pokuta I. 228, 230, 281, 292, 316, 320, 406, 410, 430; II. 229, 230 p. 17.
 Polepšovna I. 154.
 Policejní přestupek viz Přestupky.
 — úřady II. 230 p. 18.
 Policie cizinců II. 177.
 — chudinská I. 387 p. 1.
 — místní I. 311, 314, 320, 380, 417.
 — požární I. 320.
 Politické zločiny I. 171 p. 4, 174 p. 14.
 — obce I. 57; II. 30.
 Polytechniky II. 28, 178, 190 p. 12.
 Pomocníci živnostenští I. 219.
 Poplatek za právo domov. I. 105, 121, 376.
 — za právo měšťanské I. 143, 376.
 — v příčině služby zdravotní I. 376.
 Poplatník jako volič I. 179, 189, 232.
 — jako samostatný stěžující I. 436.
 Porod v obci důvodem příkázání I. 125.
 Porodinec I. 128.
- Poslanci I. 317. II. 32.
 — diéty II. 115 a p. 3.
 — immunita II. 105.
 — povinnosti II. 118.
 — práva II. 114.
 Posloupnost trůnní, legislační její úprava II. 181.
 Postavení zřizenců obecních I. 166.
 Postrk I. 124.
 Povinnost přijetí volbu I. 226.
 Pozemkové knihy, legislační úprava jejich II. 179, 185.
 Poznámka knih. oddělení II. 52 p. 9.
 Pozůstalost jako volič I. 198.
 Pozůstalostní dávka zemská II. 230.
 Pozvání I. 291.
 Pracovní donucovací II. 179 p. 9.
 Praejudiciální otázky: I. 77, 79, 87, 107, 117, 216, 327, 370, 419. II. 19.
 Praeklusivní lhůta I. 247.
 Praerogativní právo II. 138.
 Praesentační právo obce I. 158.
 Praha, census volební I. 200.
 — honorace I. 188.
 — právo volební I. 177.
 — remunerace starosty I. 296.
 — rozpočet I. 343.
 — společníci obce I. 130, 188 p. 23.
 Praktikanti berních úřadů I. 96 p. 17.
 — finanční koncept. I. 103 p. 49.
 — místodrž. koncept. I. 103 p. 49.
 Prameny práva I. 23, 31.
 — zemského práva ústavního II. 9.
 Pravidlo právní I. 2.
 Právnícké osoby I. 130 p. 19, 133, 134, 180, 195, 204, 210. II. 43, 61.
 — osoby vznik I. 68.
 — osoby zánik I. 68.
 — osoby subj. práva domov. I. 87.
 Právní závazky země II. 193.
 Právo domovské I. 71, 72, 80; II. 177.
 — — bezdomovců I. 121.
 — — nabytí I. 91, 106, 123 p. 5.
 — — obsah I. 112.
 — — osob vojenských I. 97.

- Právo domovské poplatků za I. 105.
 — — propůjčení I. 95, 96.
 — — předmět I. 89.
 — — příslušnost k rozhodování o I. 88, p. 2.
 — — subjekt I. 87.
 — — zánik I. 114.
 — — změna I. 109.
 — horní, legislační jeho úprava II. 179.
 — iniciativy II. 140.
 — manské II. 179.
 — měšťanské I. 80, 114.
 — měšťanů I. 142.
 — námořní II. 179.
 — obecní I. 46.
 — občanské, legislační jeho úprava II. 177, 179.
 — obchodní, legislační jeho úprava II. 179.
 — obyčejové I. 31.
 — patronátní II. 208.
 — petiční II. 140, 186, 206.
 — praesentační II. 208.
 — shromažďovací, legisl. úpr. II. 177.
 — směnečné, legisl. úprava II. 179.
 — soukromé v obj. sm. I. 1.
 — spolčovací II. 177.
 — správní I. 15.
 — státní I. 1 p. 1.
 — subjektivně I. 8, 402.
 — tiskové II. 177.
 — trestní II. 179.
 — ústavní I. 15.
 — veřejné, rozdělení I. 13.
 — veřejné v obj. sm. I. 1, 3.
 — — v subj. sm. I. 8.
 — volební do zastupitelstva obecního I. 113, 169.
 — — náležitosti negativně I. 169.
 — volební aktivní náležitosti pozitivně I. 179.
 — — passivní I. 215, 225.
 — — výkon jeho I. 201.
 — — žen I. 205.
 — — do sněmu Českého II. 38.
 — — do sněmu moravského II. 49.
- Právo volební do sněmu, aktivní II. 38.
 — — — passivní II. 79.
 — — pass. čestných občanů II. 79.
 — — náležitosti negativní II. 38.
 — — — pozitivní II. 40.
 — — výkon jeho II. 70.
 — — nepřímé II. 31.
 — — osob právnických II. 43, 47, 52.
 — — osob vojenských II. 40.
 — — žen II. 47 a p. 21, 55, 58, 71, 74.
 — — v obcích venkovských II. 48, 56, 64.
 — — osad II. 52 p. 11.
 — — v městech II. 45, 54, 62.
 — — ve skupině komor obchodních II. 45, 53, 62.
 — — členů komor obchod. II. 35.
 — — velkostatkářů II. 41, 50, 60.
 Právomoc obce, trestní I. 314, 387.
 Právověrečná měšťanstva I. 144.
 Privileje, legisl. úprava II. 176.
 Profesori I. 99 p. 32. 101, 186.
 Promlčení dávek obecních I. 363.
 — hudebního II. 230.
 Propinace I. 144; II. 177.
 Propuštění sněmu II. 139.
 Prorektor II. 28.
 Protest volební II. 101.
 Protokol I. 267, 290, 444. II. 97.
 — sněmovní II. 144.
 Provdání se, účinek jeho na právo domovské I. 107, 109, 116.
 Provisorní zákony II. 215, 217 p. 9.
 Průmyslová místa II. 28.
 Právo dlužní břemeno I. 93, 94 p. 10, 172.
 — listy II. 177.
 — moc listin I. 118, 326; II. 208.
 Předlohy sněmovní II. 207.
 Představenstvo obecní I. 154, 159 p. 15, 222, 230, 280.
 Představený I. 393.
 Presazení z trestu I. 102.
 Přespolní I. 113, 128, 135, 148, 192.
 Přestání trestu I. 171; II. 39.
 Přestupky důchodkové II. 110 a p. 14.

Přestupky policejní I. 169 p. 1; II. 110 a p. 14.
 Příbuzenský poměr vylučuje z hlasování I. 294 a p. 6. II. 155.
 Příbuzenství, pokud vylučuje zvolitelnosti I. 224, 433.
 Přípravné vyhledávání I. 173.
 — vyšetřování I. 173.
 Přípřeže I. 395. II. 181.
 Přírážky I. 174, 351 p. 24, 365. II. 41 p. 9.
 — obecní I. 77, 194, 365.
 — okresní I. 435, 437.
 — státní I. 199, 200.
 — — mimořádné I. 366.
 — vrácení I. 374. II. 230.
 — zemské II. 194, 226.
 Přísaha korunovační II. 17 p. 2.
 — služební I. 165, 168, 284.
 Přisídící výboru zemského II. 155.
 Příslušenství usedlosti (práva poživací) I. 335.
 Příslušníci I. 80, II. 23.
 — obce I. 71, 80, 136, 140, 182, 188.
 Příslušnost viz kompetence.
 — k obci I. 80, 115.
 — ve sporech o právo domov. I. 116.
 — soudů I. 301 p. 14, 302, 312 a p. 7, 330 p. 3, 331 p. 6, 339 a p. 31, 418, 434.
 — státní II. 25.
 — zemská II. 25.
 Purkmistr I. 165, 226, 283.
 Purkrabí II. 127, 218 p. 5, 219 p. 6, 223.
 Purkrabství chebské II. 41 p. 6.
 Působnost obce I. 308.
 — — přenesená I. 392, 406.
 — — samostatná veřejná I. 380.
 — sněmů II. 164.
 — výboru zemského II. 206.
 — zákonů domov. I. 84.
 — zastupitelstva okresního I. 435.

Quasi domicil I. 131.
 — virilisté II. 29 p. 4.
 Rabbini I. 100, 182.
 Rada městská I. 155.
 — — pražská I. 161.
 — — v Terstu v. Terst.
 — říšská I. 17, 18, 19.
 — — užší II. 167.
 — školní okresní I. 441.
 — obecní viz Starší.
 Radní komora II. 39.
 Rakousy Dolní, diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — — honorace I. 186 p. 16.
 — — matrika obecní I. 147 p. 1.
 — — pozemkové knihy II. 185.
 — — správa obecní I. 68.
 — — zletilost a svéprávnost II. 58.
 Rakousy Horní, diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — — pozemkové knihy II. 185.
 Reálky II. 182, 190 p. 12.
 Reforma práva domov. I. 86, 87 p. 20.
 Reformace nálezu I. 399, 404, 408.
 Reklamace I. 193, 247, 256, 428. II. 84, 86.
 Reklamační lhůta I. 178, 245, 247 p. 14, 253. II. 84.
 — řízení I. 236, 247, 248.
 Rektoři II. 27.
 Remunerace I. 220, 295.
 Repartice daní II. 197.
 Res iudicata I. 401 p. 13.
 Residence cis. I. 128.
 Resignace I. 224, 304 p. 8. II. 103.
 — na práva domov. I. 114.
 — na úřad I. 116.
 Resoluce II. 203.
 Réva kořenatá I. 24 p. 2.
 Revise katastru II. 198.
 Rolla (usnesení per rollam) I. 289; II. 157 a p. 7.

Rovnoprávnost jazyková II. 143, 163.
 Rozdělení užitků obecních I. 354.
 Rozloučení manželství I. 110.
 — obcí I. 69, 89.
 Rozpočet obecní I. 340, 344 p. 1.
 — okresní I. 436.
 — státní II. 176.
 — zemský II. 193, 225.
 Rozpuštění sněmu II. 112, 139.
 — zastupitelstva obecního I. 405.
 Rozvod od stolu a lože I. 110, 206.
 Ručení obcí I. 73, 75, 414.
 Rustikalisté I. 333.
 Rustikální pozemky II. 198 p. 8.
 Rybářský lístek II. 224 p. 16.
 Řád jednací sněmu II. 205.
 Řády náboženské I. 6 p. 20.
 Řeholníci I. 184.
 Říditelové, jich vol. právo I. 186.
 Říšská rada, kompetence I. 19.
 Říšské konstituující shromáždění I. 18.
 Říšský soud I. 252, II. 97, 134 p. 3, 212 p. 3.
 Samospráva II. 20.
 Samosprávný viz Autonomní.
 Sankce trestní I. 321, II. 227, 230.
 — zákonů II. 150.
 Sborové měšťanství, uniformování I. 145.
 Sbor volební I. 203; II. 69.
 Sbory voličské v obcích I. 231.
 Sečítání lidu I. 395; II. 177, 230 p. 15 a 16.
 Separace jmění I. 75.
 Servitus projiciendi I. 331 p. 6.
 Sesazení s úřadu I. 305, 404.
 Seznamy porotců I. 394.
 — voličů I. 234, 244, 255. II. 70, 84, 103 p. 12.
 — volitelů II. 86.
 Schodek I. 360, viz též Deficit.
 Schovanství I. 108.
 Schůze okr. zastupitelstva I. 443.
 — výboru obecní I. 291.
 — voličské II. 107.

Schválení císařské II. 221.
 — sněmu I. 70, 325; II. 194.
 — zastupitelstva okres. I. 325.
 Silnice I. 438.
 — zemská prozat. II. 195.
 Skrutinium I. 279; II. 95.
 — listin I. 231; II. 32, 35.
 Slezsko, deskové statky II. 60.
 — diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — honorace I. 186 p. 16.
 — pozemkové knihy II. 185.
 — rozloučení obcí I. 70.
 — skrutinium listin II. 35.
 — volitelé II. 85 p. 3.
 — výbor zemský II. 132.
 — zletilost a svéprávnost II. 58.
 — způsob hlasování II. 94.
 Slib členů předst. obecního I. 282.
 — do obce přijatých I. 105.
 — poddanský II. 24.
 — poslanců II. 118.
 Slouha obecní I. 92 p. 6, 337.
 Sluhové, jich dom. právo I. 96.
 Služba, nastoupení I. 92.
 — vojenská I. 124.
 Služby zemské, dědičné II. 26, 123 p. 1.
 Služební poměr k obci I. 219.
 Služebníci zemští II. 132, 208.
 Služné I. 243; II. 227.
 Smířovací činnost obce I. 389.
 Smlouva I. 63.
 — veřejnoprávní I. 64.
 Smlouvy mezinárodní II. 175.
 Sňatek I. 107, 109.
 — občanský I. 395.
 Sněmy zemské I. 18.
 — kompetence II. 19, 164.
 Sněm, autonomní funkce II. 204.
 — dobrozdání II. 199.
 — hlasování II. 144.
 — kontrolní činnost II. 202.
 — působnost II. 164, viz též Funkce.
 — správní funkce II. 193.
 Sněmy zemské, složení II. 7, 26.
 Sněm zemský bukovinský, složení II. 37.
 — — český, působnost II. 2.
 — — — složení II. 3, 5, 32.

- Sněm zemský odročení II. 138.
 — — propuštění II. 139.
 — — rozpuštění II. 139.
 — — dalmatský, složení II. 36.
 — — dolnorakouský, složení II. 36.
 — — gorický a gradištský, složení II. 38.
 — — istrijský, složení II. 38.
 — — haličský, složení II. 36.
 — — hornorakouský, složení II. 36.
 — — korutanský, složení II. 37.
 — — krajinský, složení II. 37.
 — — moravský, složení II. 33.
 — — slezský, složení II. 35.
 — — solnohradský, složení II. 36.
 — — štýrský, složení II. 37.
 — — tyrolský, složení II. 37.
 — — vorarlberský, složení II. 38.
 Solnohradsko, diěty poslanců II. 116 p. 4.
 Solnohraďy, složení sněmu II. 8.
 Solnohradsko, pozemkové knihy II. 185.
 — spory o hranice obecní I. 76 p. 1.
 Soudní okresy II. 31, 199.
 Soudové, organisace II. 199.
 — okresní II. 199.
 — sborové II. 199.
 Sousedé I. 128 p. 1, 140, 143.
 Soustava zemského práva ústavního II. 14.
 Společenstva svépomocná I. 135, 195.
 Společníci obce I. 128, 136, 139.
 — závodů průmyslových a obch. II. 56 a p. 17; 63 a p. 12, 64.
 Společnost (societas) I. 135, 196; II. 47, 48.
 Spolky I. 133, 145.
 Spoludržitelé I. 235; II. 44, 47.
 Spoludržitel nemovitosti I. 208. II. 75.
 Spoludržitelé v městech II. 55, 63.
 — velkostatku II. 44, 53, 61, 69 p. 6.
 Spoluporučník I. 213, 215.
 Spory o hranice obecní I. 76.
 — o hranice zemské II. 19.
 Spořitelny I. 195.
 Správa duší I. 100.
 — finanční I. 394.
 — obecní I. 67, 73 p. 15.
 — politická I. 395.
 — soudní I. 394.
 — vojenská I. 395.
 — zdravotní II. 177.
 — zeměpanská II. 20.
 — zemská II. 20.
 Správce duchovní, místní I. 156.
 Správní dvůr soudní II. 213.
 — záležitostí sněmu II. 193.
 Srocení I. 417.
 Stanovy I. 6.
 Starosta obecní I. 155, 174, 175 p. 17, 417.
 — místní I. 156.
 — okresní I. 432.
 Starousedlí I. 333.
 Starší obecní I. 155, 285, 290.
 Statek obecní I. 77, 322, 332.
 — — veřejný I. 328, 379 p. 12.
 — veřejný I. 313 p. 8.
 — zemský II. 220.
 Statky komorní viz Statky korunní.
 — korunní II. 217 a násled.
 — úřadu nejvyššího purkrabi II. 218 p. 5, 219 p. 6.
 — zemské II. 217.
 Státní dvůr soudní II. 40, 203.
 — občanství II. 59.
 — právo české II. 9.
 Statuty městské I. 50, 161.
 Stihání soudní poslanců II. 112, 204.
 Stížnost I. 104, 154, 157, 256, 269, 280, 341, 358, 398, 401, 407, 427, 446; II. 87, 92.
 Stočné I. 377.
 Stoky obecní I. 346 p. 7.
 Strakova akademie II. 26.
 Stromořadí I. 438.
 Střelecké sbory, viz Sbor.
 Strídavé bydliště II. 69 p. 7.
 Sukcesse universální I. 66; II. 221.

- Supplenti I. 101 p. 40.
 Suspense úřadu I. 185 p. 12, 218, 224, 225, 306, 432.
 Svazek obecní I. 52.
 — — přijetí I. 103.
 — — přípověď I. 106.
 Svědci, spolupodpis jich na plné moci I. 214.
 Svěprávnost I. 108, 109, 110, 126, 206, 217; II. 42, 51, 58, 73.
 Systemisování míst služebných I. 163 II. 194.
 Svěření II. 45, 181.
 Škola cvičná I. 100 p. 37.
 — střední I. 101.
 — veřejná I. 101.
 Školné I. 151 p. 13.
 Školy hospodářské II. 182.
 — — zimní, střední, vyšší II. 195.
 — průmyslové II. 182.
 Šlechtický stav II. 60.
 Štýrsko, diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — přespolní I. 148 p. 2.
 — složení sněmu II. 8.
 Švakrovství I. 224, 433; II. 155.
 Tajné schůze I. 289, II. 205.
 Technikové diplomování II. 63 p. 11.
 Territorium v. Oblast.
 Terst, městská rada II. 20.
 — — — složení II. 38.
 — správní výbor II. 217.
 — zákony provisorní II. 217.
 — způsob hlasování II. 94.
 Text zákonů I. 25.
 Těživstva I. 134.
 Trident, kvadrienování I. 93 p. 9.
 — správa zeměpanská II. 20.
 Trest, účinky I. 169, 217; II. 39.
 Trestní nález obce I. 317. II. 116.
 Třída hodnostní I. 96, 240.
 Tuláci I. 125 p. 17.
 Tyrolsko, diěty poslanců II. 116 p. 4.
 — honorace I. 186 p. 16.
 — katastr I. 79 p. 12.
 Tyrolsko, komise volební I. 258 p. 7.
 — konškrpční patent I. 83 p. 6.
 — období volební II. 105.
 — složení sněmu II. 8.
 — správa obecní I. 68 p. 6.
 — šlechtické velkostatky II. 29.
 — virilisté II. 105.
 Ubytování vojska II. 181.
 Učedník I. 111 p. 5.
 Účetní rozepře I. 298.
 Učitelé I. 100, 186, 221 p. 13, 224, 317; II. 136.
 Učitelky I. 101, 186.
 Účtárna zemská II. 198.
 Účty I. 220, 297, 341.
 — obecní I. 174 p. 16; 175 p. 17; 177.
 — zemské II. 194.
 Údové obce I. 139, 193.
 Úhonnost I. 149, 151.
 Úhrada I. 353, 363 p. 32.
 Uhrnný akt I. 63.
 Ujednání I. 63.
 Ungelty II. 218 p. 4.
 Uniformovaný sbor měšť. viz Sbor.
 Universitas honorum I. 87, 99, 135, 344; II. 44, 52. 220 p. p.
 — personarum I. 135; II. 44, 220 p. 9.
 University II. 28, 178.
 Úpadek viz Konkurs.
 Úrazové pojišťovny I. 99 p. 29.
 Úrok z prodlení I. 363.
 Úřad, nastoupení I. 92, 96, 102, 116.
 Úřadování nucené I. 227.
 Úřady zemské II. 123.
 Úřední sídlo I. 102.
 Úředníci obecní I. 163.
 Úředníci dvorští, státní atd. I. 96, 184, 189, 223, 240, 317.
 — vojenští I. 97 p. 23.
 — okresní, obecní I. 98.
 Úředníci zemští II. 132, 208.
 Usazení se I. 92.
 Ústava prosincová I. 21.
 — únorová I. 20, 28, 49.
 Ústavy stavovské II. 1, 5.
 Ústavy I. 133, 134, 194.

Ústavy dobročinné I. 387.
 — obecní I. 220.
 — vojenské vyučovací I. 124.
 Usufruktuář II. 72.
 Útraty I. 282, 412.
 Úvěr viz Bankovní.
 Uživací práva k statku obec. I. 334.
 Užší volby I. 268; II. 97.

Váha obecní I. 346 p. 7.
 Vazba I. 154; II. 111 p. 15.
 Vazba trestní, vyšetřovací I. 124. II. 111.
 Vdova I. 110, 126.
 Věk I. 217, 225, 237, 244.
 Velkostatkáři II. 28, 50, 60, 74.
 Velkostatky šlechtické II. 29.
 Venkovské obce II. 28, 31.
 Veřejné násilí I. 313 p. 9.
 Veřejnost jednání I. 288; II. 144.
 Většina, absolutní II. 145.
 — kvalifikovaná II. 146, 148.
 Videň, pětizlatoví voliči II. 63.
 Virement I. 342.
 Virilní hlas I. 144 p. 15, 159, 176;
 II. 27.
 Virilisté I. 222, 226, 236 a p. 3.
 305, 317; II. 32, 68.
 Vlastnictví duševní II. 178.
 Vojenské osoby I. 179, 185, 225,
 316. II. 40, 59, 74.
 Vojenský stav I. 175, 178.
 Volání „k pořádku“, „k věci“. II. 205.
 Volba I. 231; II. 83.
 — volitelů II. 85.
 Volby doplňovací I. 286; II. 83, 104.
 — všeobecné II. 83.
 Volební komisař I. 259; II. 88.
 — komise I. 259; II. 88.
 — — funkce, hlasování II. 91.
 — — stížitost II. 92.
 — obce II. 30.
 — právo viz Právo.
 — řád, změna II. 148.
 Voliči původní II. 84.
 Volitelé I. 429; II. 31, 84.
 Volitel-virilista II. 65.

Vorarlberg, diěty poslanců II. 116
 p. 4.
 — zákonný zástupce II. 73.
 — virilisté II. 27.
 Vratislavský biskup II. 27.
 Vrchnosti I. 47, 92, 165 p. 3.
 Výbor obecní I. 154, 215, 230.
 — okresní I. 432.
 — zemský II. 98.
 — — svolení I. 70.
 — — sesílený II. 127, 215 p. 4.
 — — stálý II. 127.
 — — stavovský, II. 5 p. 5; 7,
 126.
 — — agenda II. 209. p. 2.
 — — členové II. 131.
 — — obor působnosti II. 207.
 Výbory zemské, složení II. 130.
 Výbor zemský: funkce II. 125, 128, 206.
 — — pravidla pro činnost II. 151.
 — — immunita přísedících II.
 108.
 Vyhláška volební I. 252, 256, II. 83.
 Vyhlásování zákonů říšských I. 24
 p. 2, 25.
 — zákonů zemských I. 27.
 Vyhostění I. 113, 142, 148.
 Výhrada ve prospěch kompetence
 říšské rady II. 170, 174.
 Výkonná moc I. 318, 445; II. 122.
 Výlohy zvláštní I. 343, 345.
 Výměnkář I. 130 p. 7.
 Vypovězení I. 113.
 Vypovězení právo I. 136.
 Vypsání voleb sněmovních II. 83.
 Výslužné I. 166 p. 5, 167 p. 9;
 II. 133.
 Vysoká škola pro zemědělství II. 179.
 Vyšetřování (pro zločin) I. 172;
 viz též Přípravné vyšetřování.
 — trestní I. 307; II. 110, 122 p. 6.
 Vyvazení pozemků II. 225 p. 24.
 Vyznání viz Náboženské.
 Vzdání se hlasu virilního I. 160, 226;
 II. 122.
 — se mandátu II. 121.
 Vzorky a známky II. 177.

Zájmové zastoupení viz toto sl.
 Základní zákony státní II. 177.
 Zákon II. 165 p. 3.
 — text I. 25, 28.
 — oprava textu I. 30; II. 214.
 — provisorní I. 30.
 Zákoník říšský I. 25 p. 3, 4.
 — překlady I. 25.
 — zemský I. 27.
 Zákonný zástupce I. 202; II. 51 p. 7,
 70, 73, 76.
 Zákonodárství říšské II. 8.
 — zemské II. 8, 19, 166.
 Zákony zemské II. 229 p. 11.
 Záložní důstojníci I. 176.
 Záložny hospodářské okresní I. 439.
 Zasedání sněmu II. 112, 137.
 Zasluky podmínkou čest. obč. I. 138.
 Zastavení nálezu obce I. 399.
 — usnesení sněmu II. 149.
 — — z. výboru II. 158.
 Zástupce I. 222.
 — obce I. 413.
 — právní I. 158.
 — právnických osob II. 72.
 — velkostatkáře I. 432; II. 72.
 — voličův I. 210.
 Zastupitelstvo místní I. 57, 65,
 156, 233.
 — obecní I. 63.
 — okresní I. 420.
 — — svolení I. 63, 64, 67, 70, 73,
 410.
 Zastupování zájmů I. 425; II. 27.
 Závazek země II. 193.
 Zcizení jmění zemského II. 194.
 Zeměbranci I. 176.
 Zeměpanské daně I. 194, 237, 373;
 II. 230.
 Zdravotnictví I. 440.
 Zdržování se viz Pobyt.
 Zkrácení věřitelů I. 170, 171, 217;
 II. 39.

Zlé užívání moci úřední I. 313 p. 9.
 Zločin I. 170; II. 38, 59.
 — politický I. 217; II. 39.
 Zletilost II. 42 p. 10; 51 a p. 6, 58,
 62 p. 7.
 Změna oblasti zemské II. 16.
 — obvodu obce I. 73.
 Zmocněnec I. 207, 317; II. 70.
 — voličův II. 77.
 — spoludržitel I. 212; II. 78 p. 14.
 Zmocnění I. 213.
 — fakultativní I. 209, II. 75.
 — obligatorní I. 207; II. 74.
 Znak zemský I. 445; II. 20.
 — český a zemi koruny české II. 21
 p. 1.
 Zodpovědnost civilní poslanců
 II. 108.
 — disciplinární II. 109.
 — trestní II. 108.
 Zpravodaj II. 143.
 Zpronevěra I. 170, 217; II. 39, 59.
 Způsobnost k právním činům viz
 Svěprávnost.
 Zrození I. 107.
 Zřízení obecní I. 163; II. 227.
 — zemští II. 132.
 Zřízení obecní I. 48.
 — zemské I. 20.
 — — změna II. 146.
 Ztráta úřadu v obci I. 302.
 — volitelnosti II. 121 p. 4.
 Zvonik I. 350 p. 5.

Žaloba viz Civilní.
 Žebrání I. 151.
 Železnice I. 209, 439; II. 195.
 Ženy v městech a obcích venk. II. 75.
 Židovské obce I. 54; II. 29 p. 6.
 Živelní nepohoda I. 278 p. 19.
 Živnost I. 132.
 Živnostenské záležitosti II. 177.

Chronologický seznam

dovolanych zákonů a nařízení.

(Římská čísla značí část, arabská stránku, p. poznámku).

Do roku 1800.	I. 111; § 26 I. 91 p. 1; §§ 26, 27 I. 82, 83 p. 6.
Privilej krále Vladislava ze dne 12. listopadu 1499 II. 218 p. 2.	Dv. dekret ze dne 14. března 1806 č. 758 sb. z. s. I. 419 a p. 9.
Zřízení zemské z roku 1530 čl. 201 až 204 I. 81 p. 2.	Patent ze dne 8. prosince 1808 č. 872 sb. z. s. I. 299 p. 5.
— — z roku 1549 J) 12—13 R) 24, 25, 29, N) 6—8 I. 81 p. 2.	Dv. dekret ze dne 13. ledna 1809 č. 880 sb. z. s. I. 214.
Obnovené zřízení zemské ze dne 10. května 1627;	Občanský zákoník rakouský ze dne 1. června 1811 č. 946 sb. z. s.
čl. A) 5. II. 196 p. 2.;	— — § 4. I. 109.
čl. A) 8. II. 2;	— — §§ 9., 10. I. 31.
čl. Q) 1—21, I. 81 p. 2.;	— — § 94. I. 108, 109 p. 5.
čl. Y) 1—14, I. 81 p. 2.	— — § 110. I. 110.
Nejvyšší resoluce ze dne 16. listopadu 1754 vyhlášená dekretem dvor. kanc. ze dne 22. listopadu 1754 I. 81., 83 p. 6.	— — § 175. I. 206.
Tereziánská soustava berní, patent ze dne 20. září 1756 II. 198 p. 8.	— — § 260. I. 206.
Obecní řád soudní ze dne 1. května 1781 č. 13 sb. z. s.	— — § 269. I. 212.
— — — § 100. I. 298.	— — § 287. II. 220 a p. 8
— — — § 275. II. 111 p. 15.	— — § 288. I. 322.
— — — § 310. II. 111 p. 15.	— — § 293. I. 390.
Patent (josef. katastr) ze dne 20. dubna 1785 I. 55.	— — § 295. I. 390.
Cis. patent ze dne 16. ledna 1786 č. 516 sb. z. s. I. 299 p. 5.	— — § 298. I. 390.
Řád dražební ze dne 15. července 1786 č. 565 sb. z. s. I. 390.	— — § 312. I. 330 p. 5.
Dvor. dekret ze dne 4. října 1790. II. 28.	— — § 364. I. 320.
Od r. 1800—1847.	— — § 365. I. 329.
Konskripční patent ze dne 25. října 1804 §§ 6, 25 I. 107 p. 1; §§ 24, 25 I. 111; § 26 I. 91 p. 1; §§ 26, 27 I. 82, 83 p. 6.	— — § 812. I. 66, 75 p. 10.
	— — § 825. I. 339.
	— — § 867. I. 325.
	— — § 1008. I. 214.
	— — § 1010. I. 416.
	— — § 1020. I. 215.
	— — § 1042. I. 118, 393 a p. 5.
	— — § 1094. I. 390.

- — § 1315. I. 416.
 — — § 1338. I. 298, 418.
 — — §§ 1431. až 1437. I. 361.
 — — § 1472. I. 325.
 Dv. dekret. ze dne 8. února 1812 č. 971 sb. z. s. I. 214.
 Patent o dani z výdělků ze dne 31. prosince 1812 II. 197 p. 4.
 Dekret dvor. kanc. ze dne 21. října 1813 sv. 41 č. 49 pol. sb. z. I. 107 p. 2.
 — — — — ze dne 13. ledna 1814 sv. 42 č. 7 pol. sb. z. I. 107 p. 2.
 Zákon ze dne 23. prosince 1817 (stálý katastr) I. 55.
 Dekret dv. kanc. ze dne 16. dubna 1818 č. 1436 sb. z. s. I. 214.
 Nejv. rozh. ze dne 20. srpna 1819 pol. sb. z. s. 47 str. 312 I. 166.
 Patent o dani domovní ze dne 23. ledna 1820 (česká prov. sb. z. sv. 2 č. 36 str. 94) II. 197 p. 4.
 Řád dražební ze dne 14. září 1825 č. 101 pol. sb. z. I. 390.
 Dekret stud. dvor. komise ze dne 19. září 1826 č. 4412 (čes. prov. sb. z. sv. 8 č. 135) I. 99 p. 32.
 — dv. kancel. ze dne 14. pros. 1826 č. 34552 (prov. čes. sb. z. sv. 9 str. 134) I. 145.
 — čes. gubernia ze dne 11. dubna 1834 č. 10.705 (čes. prov. sb. zák. sv. 16 str. 340) I. 144 p. 15.
 — dvor. kanceláře ze dne 22. srpna 1836 (čes. prov. sb. zák. sv. 18. č. 249) II. 21 p. 1.
 Dvor. dekr. ze dne 27. června 1837 č. 208 sb. z. s. I. 108.
 — — — — ze dne 16. dubna 1841 č. 555 sb. z. s. I. 419.
1848—1850.
 Cís. patent ze dne 15. března 1848 II. 3.
 — — — — ze dne 25. dubna 1848 čes. prov. sb. zák. sv. 30, str. 127, § 55. II. 5.

- Vyhláška praesidia zemského gubernia ze dne 18. května 1848 č. 4173 čes. prov. sb. zák. 30. sv. č. 102 str. 175. II. 4, 115 p. 3.
 Předpis o sdělení listin voličských ze dne 19. května 1848 č. 4221 prov. sb. zák. sv. 30, str. 186 II. 4.
 Řád volební ze dne 26. května 1848 č. 4430 prov. sb. zák. sv. 30, str. 235 II. 4.
 Instrukce pro volební komisy ze dne 3. června 1848 č. 4980 prov. sb. zák. sv. 30., str. 268, II. 4.
 Min. nařiz. ze dne 18. ledna 1849 č. 94 ř. z. I. 48 p. 2.
 Manifest ze dne 4. března 1849 č. 149 ř. z. I. 18.
 Ústava ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z. I. 18, 48, 309; § 6. II. 17. § 33 I. 288.
 — — § 77. II. 5, 9 p. 1, 129.
 — — § 87. II. 217 p. 9.
 Cís. patent ze dne 4. března 1849 č. 153 ř. z. (dop. sv.) I. 25.
 Cís. patent ze dne 7. března 1849 č. 154 ř. z. II. 209 p. 1.
 Prozatímné zřízení obecní ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z. I. 48, 83, 309, 420.
 — — — — § 7. I. 140.
 — — — — § 11. I. 107 p. 1.
 — — — — § 13. I. 96 p. 20.
 — — — — § 20. I. 147.
 — — — — § 45. I. 220 p. 9.
 — — — — § 108. I. 119.
 — — — — § 128. I. 395 p. 5.
 Patent o dani z příjmů ze dne 29. října 1849 č. 439 ř. z. II. 197 p. 4.
 Výn. min. vnitra ze dne 29. října 1849 č. 440 ř. z. I. 53 p. 6.
 Cís. patent ze dne 7. pros. 1849 č. 31 ř. z. I. 26 p. 8.
 Ústava zemská pro král. České ze dne 30. pros. 1849 č. 21 ř. z. pro 1850 II. 5, 128.
 — — § 4. II. 17.

- Poučení min. vnitra ze dne 12. února 1850 č. 25.712 (č. 51 z. z. a vl. věst. čes. kor. země) I. 381.
 Min. nařiz. ze dne 7. března 1850 č. 116 ř. z. I. 48, 240 p. 1.
 Zákon o komorách obchodních ze dne 26. března 1850 č. 122 ř. z. II. 45.
 Terstský statut ze dne 12. dubna 1850 č. 139 ř. z. II. 20, 94.
 — — — — §§ 39, 41. II. 38.
 — — — — § 121. II. 217.
 Pražský statut ze dne 27. dubna 1850 č. 85 z. z. Příl. č. 2 str. 34.
 — — — — §§ 6—16. I. 84.
 — — — — § 6. I. 139, 140.
 — — — — § 10. I. 93.
 — — — — § 11. I. 104, 141.
 — — — — § 17. I. 141.
 — — — — § 19. I. 376.
 — — — — § 22. I. 140.
 — — — — § 23. I. 140 p. 1, 143.
 — — — — § 24. I. 137, 139, 188.
 — — — — §§ 25., 84. I. 147.
 — — — — § 31. I. 142.
 — — — — § 34. I. 148.
 — — — — §§ 37., 66. I. 161.
 — — — — § 38. I. 180.
 — — — — § 38. č. 1. I. 188.
 — — — — § 38. č. 2. I. 188.
 — — — — § 38. lit. c) I. 178.
 — — — — § 39. I. 200.
 — — — — § 39. odst. 2. I. 180.
 — — — — § 40. I. 169, 189.
 — — — — § 40. odst. 1. I. 179.
 — — — — § 40. lit. a) I. 176.
 — — — — § 40. lit. b) I. 177.
 — — — — § 40. lit. d) I. 177.
 — — — — § 41. I. 225.
 — — — — § 42. I. 225.
 — — — — § 42. odst. 2. lit. c) I. 177.
 — — — — § 43. I. 189, 203, 207, 234, 244.
 — — — — § 43. odst. 3. II. 47.
 — — — — § 44. I. 234.
 — — — — § 44. odst. 2, 3. I. 181.
 — — — — § 46. I. 255.
 — — — — § 47. I. 256.
 — — — — § 48. I. 261.
 — — — — § 50. I. 202.
 — — — — § 50. odst. 2. I. 204.
 — — — — § 51. I. 256.
 — — — — § 53. I. 268.
 — — — — § 54. I. 274.
 — — — — § 55. I. 227, 230.
 — — — — § 56. I. 285, 288.
 — — — — § 57. I. 226, 283.
 — — — — § 58. I. 162, 283, 288, 296.
 — — — — § 59. I. 285, 288.
 — — — — § 61. I. 284.
 — — — — § 62. I. 296.
 — — — — § 63. I. 296.
 — — — — § 64. I. 302.
 — — — — § 65. I. 407.
 — — — — § 66. I. 285.
 — — — — §§ 71., 72. I. 162.
 — — — — §§ 71.—77. I. 164.
 — — — — § 73. I. 162.
 — — — — § 82. I. 386.
 — — — — §§ 96.—100., 105., 142. I. 165.
 — — — — § 102. I. 324.
 — — — — § 103. I. 343.
 — — — — § 105. I. 327.
 — — — — § 106. I. 290, 375, 376.
 — — — — § 107. I. 327.
 — — — — § 108. I. 327.
 — — — — § 109. I. 327.
 — — — — §§ 111., 132. I. 292.
 — — — — §§ 117., 136. I. 290.
 — — — — § 120. I. 290.
 — — — — § 121. I. 162., 406.
 — — — — § 122. I. 161.
 — — — — §§ 128., 129. I. 343.
 — — — — § 130. I. 162.
 — — — — § 133. I. 294 p. 5.
 — — — — § 137. I. 162.
 — — — — § 138. I. 161.
 — — — — § 139. I. 162, 327.
 — — — — §§ 140., 146. I. 162.
 — — — — § 143. I. 317.
 — — — — §§ 143.—145. I. 162.
 — — — — §§ 146., 147. I. 162.

Cis. nařiz. ze dne 27. června 1850 č. 309 ř. z. I. 101, 388.

Min. nař. ze dne 28. června 1850 č. 256 ř. z. I. 394.

Vyhláška čes. místodržitele ze dne 1. srpna 1850 č. 142 z. z. I. 381, 385.

Min. nař. ze dne 16. pros. 1850 č. 464 ř. z. I. 220 p. 9.

Cis. patent ze dne 20. pros. 1850 č. 473 ř. z. I. 26 p. 7, 27 p. 10.

Liberecký statut ze dne 21. pros. 1850 č. 202 z. z. I. 50.

Min. nařiz. ze dne 29. pros. 1850 č. 496 ř. z. I. 48.

1851.

Cis. patent ze dne 13. dubna 1851 č. 92 ř. z. I. 19.

— — ze dne 22. srpna 1851 č. 191 ř. z. I. 145.

Vyhláška zem. vlády ze dne 27. září 1851 č. 222 slezsk. z. z. I. 29.

1852.

Sylvestrový patent ze dne 31. pros. 1851 č. 2 ř. z. pro 1852 I. 18; II. 6.

Zásady pro organické zákonodárství říše z téh. dne č. 4 ř. z. pro r. 1852 II. 6.

Min. nařiz. ze dne 15. ledna 1852 č. 17 ř. z. I. 48, 289.

Nejvyšší rozhodnutí ze dne 21. února 1852 oznámené přepisem čes. místodržitelství ze dne 24. února 1852 č. 1422 II. 129.

Zákon trestní ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z. I. 316 p. 7.

— — § 25. I. 113.

— — § 68. I. 165 p. 3.

— — § 143 odst. 2. I. 171 p. 4.

— — § 157 odst. 2. I. 171 p. 4.

— — § 249. I. 113.

— — § 324. I. 150 p. 7.

— — §§ 460., 461., 463., 464. I. 170, 171; II. 39.

— — § 486. I. 175.

— — § 496. I. 145 p. 17.

Min. nařiz. ze dne 26. října 1852 č. 214 ř. z. I. 48.

Jurisdikční norma ze dne 20. listop. 1852 č. 251 ř. z. § 17. I. 131.

Cis. patent ze dne 27. pros. 1852 č. 260 ř. z. I. 25, 26, 27, 85.

1853.

Min. nařiz. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. I. 76, 422.

Nejv. rozhod. ze dne 16. února 1853 č. 48 ř. z. I. 437 p. 3.

Min. nař. ze dne 13. března 1853 č. 48 ř. z. I. 372 p. 16.

Nař. min. sprav. ze dne 19. března 1853 č. 51 ř. z. I. 25.

Cis. pat. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z. § 213 I. 394 p. 1.

Trestní řád ze dne 29. cervence 1853 č. 151 ř. z. § 145. I. 172.

1854.

Min. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. I. 319, 321, 390 p. 7, 395.

Horní zákon ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z.

— — § 232. I. 317 p. 9.

1855—1860.

Instrukce pro polit. úřady ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z. § 92. I. 270 p. 2, 409; § 93. I. 433 p. 7.

Studijní řád pro právnické fakulty ze dne 2. října 1855 č. 172 ř. z. I. 14 p. I.

Min. nařiz. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z. I. 316 p. 7; II. 118 p. 5.

— — o užívání říš. neb zem. znaku ze dne 24. dubna 1858 č. 61 ř. z. II. 21.

— — ze dne 8. listop. 1858 č. 207 ř. z. I. 173 p. 11.

Nařízení min. vnitra ze dne 27. listop. 1858 č. 220 ř. z. II. 227.

Cis. patent ze dne 24. dubna 1859 čis. 58 ř. z. I. 49. (zřiz. obec.)

— — § 32. I. 80.

— — §§ 32.—51. I. 84.

— — § 36. I. 108 p. 7.

— — § 39. I. 95, 104, 107 p. 1.

— — § 44. I. 111.

— — § 49. I. 109 p. 12.

— — § 51. I. 123.

— — §§ 52.—54. I. 90.

— — §§ 55.—57. I. 84.

Živnostenský řád ze dne 20. pros. 1859 č. 227 ř. z.

— — § 57. I. 303 p. 3.

— — § 69. I. 331 p. 6, 378.

— — § 70. I. 378.

Cis. patent ze dne 1. ledna 1860 č. 3 ř. z. I. 27.

Patenty ze dne 5. března 1860 č. 56 a 57 ř. z. I. 19; II. 7.

Min. nařiz. ze dne 14. března 1860 č. 65 ř. z. I. 28.

Nařiz. min. vnitra ze dne 5. června 1860 č. 142 ř. z. II. 22 p. 2.

Cis. diplom ze dne 20. října 1860 č. 226 ř. z. I. 19; II. 7, 166.

Zřízení zemské pro Štýrsko ze dne 20. října 1860 č. 227 ř. z. I. 20.

— — pro Korutany ze dne 20. října 1860 č. 232 ř. z. I. 20.

— — pro Solnohrady ze dne 20. října 1860 č. 238 ř. z. I. 20.

— — pro Tyrolsko ze dne 20. října 1860 č. 254 ř. z. I. 20.

1861.

Min. nař. ze dne 5. ledna 1861 č. 2 ř. z. I. 20; II. 8.

Cis. patent ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z. I. 20. Příl. č. 16 str. 144; II. 8, 167.

I. Základní zákon o zastupitelstvu říše (příl. I. patentu ze dne 26. února 1861.)

— — § 7. II. 137 p. 2, 195.

— — § 10. II. 94, 167 p. 3.

II. Zřízení zemské království Českého.

Příl. č. 17, str. 146.

(Příl. II. I.) k patentu ze dne 26. ún. 1861).

— — § 4. II. 205.

— — § 6. odst. 2. II. 104.

— — § 7. II. 118.

— — § 8. II. 137.

— — § 9. II. 118.

— — § 10. II. 138.

— — § 11. II. 130, 157.

— — § 12. II. 130.

— — § 12. II. 205.

— — §§ 13., 14., 15. II. 131.

— — § 14. II. 139, 216.

— — § 17. II. 140, 150.

— — § 18. II. 167.

— — § 18. č. 4. II. 193.

— — § 19. II. 185. II. 199.

— — § 20. II. 221. II. 202, 226.

— — § 22. II. 202, 226, 228.

— — § 23. II. 125.

— — § 24. II. 199.

— — § 25. II. 136.

— — §§ 25., 26. II. 133.

— — § 26. II. 125, 149, 207, 221.

— — §§ 27., 28. II. 208.

— — § 29. II. 209.

— — §§ 30., 31. II. 139 p. 10, 207.

— — § 31. II. 98.

— — § 32. II. 151.

— — § 33. II. 138.

— — § 34. II. 144, 205.

— — § 35. II. 140, 142, 149, 207.

— — § 36. II. 141.

— — § 37. II. 143, 144, 203.

— — § 38. II. 146.

— — § 39. II. 145.

— — § 40. II. 149.

— — § 41. II. 206.

— — § 42. II. 131, 151, 157 p. 5, 162 p. 5.

— — § 43. II. 131, 206.

III. Řád volení do sněmu království Českého.

I. Příl. č. 18, str. 157.
(Příl. II. l) k patentu ze dne 26. února 1861).

- — § 8. odst. 1. II. 33.
- — § 13. II. 47.
- — § 15. II. 48.
- — § 18. II. 39 p. 3.
- — § 19. II. 83.
- — § 21. II. 83.
- — § 36. odst. 3. II. 89.
- — § 37. II. 92.
- — § 38. II. 89.
- — § 39. II. 93.
- — § 47. I. 265 p. 1.
- — § 52. II. 99, 100.
- — § 53. II. 98.
- — § 54. II. 147 p. 6.

IV. Zřízení zem. markrab. Moravského.

I. Příl. čís. 23, str. 181).

(Příl. II. m) k patentu ze dne 26. února 1861.

- — § 4. II. 205.
- — § 7. II. 118.
- — § 8. II. 137.
- — § 9. II. 118.
- — § 10. II. 138.
- — § 10. odst. 2. II. 83.
- — § 12. II. 205.
- — § 14. II. 216.
- — §§ 11., 12., 13. II. 131.
- — §§ 14., 15. II. 132.
- — § 17. II. 140, 150.
- — § 18. č. 4. II. 193.
- — § 19. II. 185, 199.
- — § 20. II. 202, 221, 226.
- — § 21. II. 202, 226.
- — § 22. II. 202, 226, 228.
- — § 23. II. 125.
- — § 24. II. 199.
- — § 25. II. 133.
- — § 26. II. 149, 202, 221.
- — §§ 27., 28., II. 208.
- — § 29. II. 209.

— — §§ 30., 31. II. 139 p. 10.
207.

- — § 32. II. 151.
- — § 33. II. 138 p. 7.
- — § 34. II. 144, 205.
- — § 35. II. 140, 142, 207.
- — § 36. II. 141.
- — § 37. odst. 1. II. 144.
203.
- — § 38. II. 146.
- — § 39. II. 145.
- — § 40. II. 149.
- — § 41. II. 206.
- — § 42. II. 132, 151.
- — § 43. II. 206.

V. Řád volení do sněmu moravského.

I. Příl. č. 24, str. 189.

(Příl. II. m) k patentu ze dne 26. února 1861.)

- — § 6. II. 54.
- — § 7. č. 26, § 8. II. 35.
- — § 10. II. 51.
- — §§ 10., 11. II. 53.
- — § 11. odst. 2. II. 51 p. 8.
- — § 12. II. 52 p. 10, 72.
- — § 12. odst. 2. II. 76.
- — § 13. II. 54, 55 p. 15.
- — § 14. II. 85.
- — § 15. II. 56.
- — § 16. odst. 1. II. 70.
- — § 16. odst. 1., 9., 66.
odst. 7., 8., 68.
- — § 16. odst. 2. a 4. II. 74.
- — § 16. odst. 3., 4., 5. II. 77
a p. 10.
- — § 16. odst. 4. II. 72 p. 2, 75.
- — § 16. odst. 5. II. 73.
- — § 16. odst. 6. II. 55.
- — § 16. odst. 10. II. 69.
- — § 16. odst. 11. II. 78.
- — § 18. odst. 3. II. 49, 81.
- — § 19. II. 83.
- — § 20. II. 83.
- — § 21. II. 83.
- — § 23. II. 87.
- — §§ 23., 24. II. 84.
- — §§ 24., 26. II. 87.

- — §§ 24., 28., 31. II. 86.
- — § 25. odst. 2. II. 52.
- — § 25., 27., 34. II. 88.
- — § 26. II. 84 p. 2, 85.
- — § 29. II. 85.
- — § 30. II. 85.
- — § 31. II. 88, 98.
- — § 33. II. 86.
- — § 36. II. 89.
- — § 37. II. 92.
- — § 38. II. 90.
- — § 39. II. 93.
- — § 40. II. 92, 93.
- — §§ 41., 47. II. 95.
- — § 42. II. 94.
- — § 43. II. 92.
- — § 45. II. 95.
- — § 46. II. 95.
- — § 47. II. 95.
- — § 48. II. 96.
- — § 49. II. 96.
- — § 50. II. 97.
- — § 51. II. 97.
- — § 52. II. 99.

VI. Slezské zřízení zemské. (Příl. II. n)
k patentu ze dne
26. února 1861.)
— — §§ 11., 12., 13. II.
134.

VII. Bukovinský volební řád do sněmu.
(Příl. II. p) k pa-
tentu ze dne 26.
února 1861.)
— — § 9. II. 94.
— — § 15. II. 65.
— — § 41. II. 94.

VIII. Dalmatský volební řád do sněmu.
(Příl. II. k) k pa-
tentu ze dne 26.
února 1861.)
— — § 41. II. 94.

IX. Haličský volební řád do sněmu.
(Příl. II. o) k patentu
ze dne 26. února 1861.)
— — § 15. odst. 4. II. 69.
— — § 40. II. 94.

X. Korutanský volební řád do sněmu.
(Příl. II. g) k pa-
tentu ze dne 26.
února 1861.)

— — § 41. II. 94.
XI. Přímořský volební řád do sněmu.
(Příl. II. i) k pat. ze
dne 26. února 1861.)

— — § 42. II. 94.
XII. Štýrský volební řád do sněmu.
(Příl. II. f) k patentu ze
dne 26. února 1861.)

— — § 41. II. 94.
XIII. Tyrolské zřízení zemské. (Příl. II. d)
k patentu ze dne 26.
února 1861.)

— — § 3. II. 37, 105.
XIV. Tyrolský volební řád do sněmu.
(Příl. II. d) k patentu
ze dne 26. února 1861.)

— — § 9. odst. 2. II. 105.
XV. Vorarlberský vol. řád do sněmu.
(Příloha II. e) k pa-
tentu ze dne 26.
února 1861.)
— — § 31. II. 94.

Cirkulární nařízení ministerstva války
ze dne 14. března 1861 č. 30 ř. z.
o volebním právu osob vojenských.
I. Příl. č. 7, str. 115. I. 179. II. 40, 59,
74, 75 p. 6.

Výnos stát. min. ze dne 29. března 1861
č. 38 ř. z. I. 48 p. 3, 289.
Vyhláška místodržitele ze dne 1. května
1861 č. 23 z. z. II. 130.

Zákon ze dne 3. října 1861 č. 98 ř. z.
o immunitě poslanců zemských. Příl.
č. 25, str. 206. II. 105. § 1. II. 106;
§ 2. II. 110.

1862.

Zákon obecní ze dne 5. března 1862 č. 18
ř. z. I. 49, 420; II. 168 p. 5; 209.
čl. V. II. 172.
čl. VII. I. 69 p. 3.
čl. XV. II. 227 p. 9.
čl. XXII. I. 284.

Min. nařiz. ze dne 23. října 1862 č. 73
ř. z. I. 76, 77 p. 2.
Zákon ze dne 27. října 1862 č. 87 ř. z.
I. 113.
Poplatkový zákon ze dne 13. pros.
1862 č. 89 ř. z. pol. s. 44, písm. g) I.
402 p. 19.
Obchodní zákon ze dne 17. pros. 1862
č. 1 ř. z. pro 1863.
— — — — — čl. 343. I. 391.
Tiskový zákon ze dne 17. pros. 1862
č. 6 ř. z. pro rok 1863 § 28. II. 108.
Zákon ze dne 17. pros. 1862 č. 8 ř. z.
pro 1863 čl. 6. I. 271 p. 8.

1863.

Cis. nařiz. ze dne 17. února 1863 č. 19
ř. z. I. 28.
Istrianské zřízení obecní ze dne 10.
července 1863 č. 13 z. z. I. 49, 399 p. 6.
Bukovinské zřízení obecní ze dne 14.
listop. 1863 č. 9 z. z. I. 49, 90.
Zákon ze dne 14. listop. 1863 č. 10
buk. z. z. I. 53.
Slezské zřízení obecní ze dne 15. listop.
1863 č. 17 z. z. I. 49.
— — — § 2. I. 60 p. 5.
— — — § 8. I. 137.
— — — § 9. I. 138.
— — — § 1 č. 2 lit. f) a g) I.
186 p. 17.
— — — § 4. I. 202.
— — — § 20. I. 257, 259.
— — — § 23., 27. I. 263.
— — — § 37. I. 281.
Slezský zákon o zastupitelstvu okres-
ním ze dne 15. listopadu 1863 č. 18
z. z. I. 422.
Vyhláška místodrž. o způsobu jednání
na sněmu Če-
ském ze dne 1.
prosince 1863 č.
56 z. z. I. Příl. č.
20, str. 165; II.
100, 102, 103 p.
13, 119, 120 a
p. 5.

— — — — — čl. V. II. 141.
— — — — — čl. VI. II. 139 a p. 8.
— — — — — čl. VII. II. 143.
— — — — — čl. VIII. II. 144.
— — — — — čl. IX. II. 203, 204.
— — — — — čl. X. II. 206.
— — — — — čl. XI. II. 205.
Zákon o právu domovském ze dne 3.
prosince 1863 č. 105
ř. z. I. 96. Příl. č. 6,
str. 102.
— — — § 1. I. 122; II. 134.
— — — §§ 2., 3., 4. I. 89.
— — — § 4. I. 71, 72.
— — — § 6. I. 127.
— — — § 7. I. 109, 127.
— — — § 8. I. 103, 105.
— — — § 9. I. 105.
— — — § 10. I. 182, 183 p. 5,
184; II. 134.
— — — §§ 10., 14. I. 97, 101.
— — — § 11. I. 109, 126.
— — — § 12. I. 110, 126.
— — — § 13. I. 110.
— — — § 16. I. 88, 115, 122 p. 4.
— — — § 17. I. 114.
— — — § 18. I. 121.
— — — §§ 19.—21. I. 123.
— — — §§ 20., 21. I. 126.
— — — § 27. I. 124, 128.
— — — § 28. I. 151, 388.
— — — §§ 32.—35. I. 118.
— — — § 36. I. 116.
— — — § 37. I. 109, 117.
— — — §§ 38., 39. I. 117.
— — — § 40., 41. I. 117.
— — — § 42. I. 118.
— — — § 45. I. 90.
— — — §§ 45.—48. I. 128.
— — — § 46. I. 128.
— — — § 48. I. 90.
— — — § 49. I. 85.

1864.

Jednací řád pro český sněm zemský
ze dne 2. března 1864.
Příl. č. 26, str. 207.

— — — §§ 6., 7. II. 205.
— — — § 14. II. 143.
— — — § 15. II. 138 p. 7, 205.
— — — § 18. II. 205.
— — — § 19. II. 120 p. 5.
— — — § 20. II. 115 p. 2, 119,
120, 138 p. 8.
— — — §§ 21., 23.—27. II. 144.
— — — §§ 28.—35. II. 142.
— — — § 29. II. 139 p. 9, 202,
207.
— — — § 36. II. 142.
— — — § 37. II. 140 p. 1.
— — — §§ 37., 38., 46. II. 141.
— — — §§ 39., 47. II. 141.
— — — §§ 40., 41. II. 141, 207.
— — — § 42. II. 141 p. 5.
— — — § 42. II. 207.
— — — § 43. II. 142.
— — — § 45. II. 139.
— — — §§ 47., 48. II. 143.
— — — §§ 50., 52. II. 143 p. 2.
— — — § 56. II. 205.
— — — § 58. II. 143.
— — — § 59. II. 143 p. 3.
— — — §§ 60., 61. II. 106 p. 4,
205.
— — — §§ 63., 64., 66. II. 145.
— — — § 65. II. 144.
— — — § 68. II. 145.
— — — § 70. II. 144.
— — — § 71. II. 145.
— — — § 73. II. 204.
— — — § 84. II. 138.
— — — § 86. II. 139 p. 9.
— — — § 87. II. 205.
Cis. nař. ze dne 10. března 1864 č. 64
ř. z. I. 218 p. 5.
Zákon ze dne 15. března 1864 č. 4
mor. z. z.
I. Zřízení obecní markrab. Mo-
ravského. Příl.
č. 3. I. 49, 130.
— — — § 2. I. 60 p. 5.
— — — § 3. I. 57.
— — — § 6. I. 140.
— — — § 9. I. 137, 142, 376.
— — — § 10. I. 138.
— — — §§ 10., 11. I. 142.
— — — § 12. I. 145.
— — — § 14. I. 156.
— — — § 15. I. 155, 222.
— — — § 17. I. 161.
— — — § 19. I. 155.
— — — § 20. I. 227, 230.
— — — § 21. I. 284, 305.
— — — § 22. I. 286.
— — — § 23. I. 282, 284.
— — — § 25. I. 222, 302,
306,
— — — § 27. I. 309, 384.
— — — § 27. č. 3. I. 328.
— — — § 27. č. 8, 35. I. 387.
— — — § 27. č. 10. I. 350,
388.
— — — § 27. č. 11. I. 388.
— — — § 27. č. 12. § 54.
I. 390.
— — — § 28. I. 392.
— — — § 30. I. 300, 325.
— — — §§ 30., 39., 50., 52.,
53. I. 157.
— — — § 31. I. 163.
— — — § 32. I. 164.
— — — § 34. I. 320, 380,
387.
— — — § 37. I. 391.
— — — § 38. I. 398 p. 1,
401 p. 14.
— — — § 40. I. 291.
— — — § 41. I. 292.
— — — § 42. I. 293.
— — — § 43. I. 294.
— — — § 44. I. 293.
— — — § 45. I. 164 p. 1,
290, 293.
— — — § 46. I. 289.
— — — § 50. I. 164.
— — — § 51. I. 156.
— — — § 52. I. 119, 326
a p. 5.
— — — § 53. odst. 3. II.
159.

—	—	§ 55. I. 380, 404 a p. 23.	II. Volební rád obecní pro markrabství Moravské.
—	—	§ 56. I. 260, 392.	—
—	—	§ 57. I. 155, 314, 387, 388 p. 1.	—
—	—	§ 58. I. 317, 320.	—
—	—	§ 59. I. 297, 298 p. 1, 417.	—
—	—	§ 60. I. 324.	—
—	—	§§ 61., 62. I. 324.	—
—	—	§ 62. I. 344, 353.	—
—	—	§ 63. I. 146, 333.	—
—	—	§ 64. I. 340 p. 1.	—
—	—	§ 65. I. 302, 340.	—
—	—	§ 66. I. 342 a p. 9.	—
—	—	§ 67. I. 343.	—
—	—	§ 68. I. 343.	—
—	—	§ 69. I. 62, 343, 345.	—
—	—	§ 70. I. 337, 345.	—
—	—	§§ 72., 74. I. 367.	—
—	—	§ 73. I. 372.	—
—	—	§ 74. I. 62 p. 10, 345, 347; II. 226.	—
—	—	§ 76. I. 363.	—
—	—	§ 77. I. 366, 371.	—
—	—	§ 78. I. 368.	—
—	—	§ 79. I. 356, 369.	—
—	—	§ 80. I. 375.	—
—	—	§ 81. I. 358.	—
—	—	§ 83. I. 348.	—
—	—	§ 84. I. 161 p. 3.	—
—	—	§§ 84.—92. I. 54.	—
—	—	§§ 93.—95. I. 67.	—
—	—	§ 96. I. 411 a p. 12.	—
—	—	§ 97. I. 325.	—
—	—	§ 98. I. 402 p. 18, 408.	—
—	—	§ 99. I. 302 p. 17, 410.	—
—	—	§ 100. I. 412.	—
—	—	§§ 102.—104. I. 319, 397, 398 p. 1.	—
—	—	§ 104. II. 212.	—
—	—	§ 105. I. 392, 406.	—
—	—	§ 106. I. 403.	—
—	—	§ 107. I. 405.	—
—	—	§ 1. I. 142.	—
—	—	§ 1. č. 4. I. 182, 186.	—
—	—	§ 4. I. 202, 207 a p. 14.	—
—	—	§§ 5., 6. I. 210.	—
—	—	§ 6. I. 196 p. 18, 204.	—
—	—	§ 7. I. 208, 235.	—
—	—	§ 8. I. 210, 211 p. 1.	—
—	—	§ 9. I. 216.	—
—	—	§ 11. I. 307.	—
—	—	§ 12. I. 234.	—
—	—	§ 13. I. 233.	—
—	—	§ 14. I. 243.	—
—	—	§ 15. I. 232, 233.	—
—	—	§ 16. I. 234.	—
—	—	§ 17. I. 244, 251.	—
—	—	§ 18. I. 254.	—
—	—	§ 20. I. 257, 259.	—
—	—	§ 21. I. 262.	—
—	—	§ 22. I. 262, 277.	—
—	—	§ 23. I. 258 p. 6.	—
—	—	§§ 23., 27. I. 263.	—
—	—	§ 24. I. 261.	—
—	—	§ 25. I. 278.	—
—	—	§ 26. I. 264.	—
—	—	§ 27. I. 258 p. 6.	—
—	—	§ 28. I. 264.	—
—	—	§ 29. I. 266 a p. 6, 286.	—
—	—	§ 30. I. 261.	—
—	—	§§ 30., 31., 32. I. 265.	—
—	—	§ 32. I. 258 p. 7, 266, 269.	—
—	—	§ 33. I. 280.	—
—	—	§ 34. I. 281.	—
—	—	§ 35. I. 281.	—
—	—	§ 36. I. 281.	—
—	—	§ 37. I. 222, 224.	—
—	—	§ 38. I. 281.	—
—	—	§ 42. I. 281.	—
—	—	§ 43. I. 304.	—

Dolnorakouské zřízení obecní ze dne 31. března 1864 č. 5 z. z. I. 49. řádu vol. § 13. I. 236 p. 3.	—	—	§ 28. č. 10, I. 350, 388.
Gorické a Hradištské zřízení obecní ze dne 7. dubna 1864 č. 8 z. z. I. 49. § 92. I. 399 p. 6.	—	—	§ 28. č. 11, I. 388. § 28. č. 12, § 58. I. 390.
Zákon ze dne 16. dubna 1864 č. 7 čes. z. z.	—	—	§ 29. I. 350 p. 3, 392, 417 p. 5.
I. Zřízení obecní pro králov- ství České. Přil. č. 1; I. 36 p. 23, 49.	—	—	§ 31. I. 300, 325. §§ 31.—34., 40., 56., 101. I. 158. §§ 31., 41., 53., 55., 56., 63. I. 157.
—	—	§ 1. I. 78.	—
—	—	§ 2. I. 60, 62, 65.	§ 32. I. 163, 165.
—	—	§ 3. I. 57, 170.	§ 33. I. 164.
—	—	§ 6. I. 129, 133, 135, 198.	§ 34. I. 104, 138
—	—	§ 8. I. 140, 142, 143, 376.	§ 35. I. 320, 387.
—	—	§ 9. I. 137, 138.	§ 36. I. 380.
—	—	§ 10. I. 138, 142. — II. 83.	§ 37. I. 300, 387, 416, 418 p. 6, 419.
—	—	§ 11. I. 136, 148.	§ 39. I. 391.
—	—	§ 12. I. 145, 146, 339.	§ 40. I. 398 p. 1, 401 p. 14, 447 p. 5.
—	—	§ 14. I. 58, 156, 232.	§ 42. I. 291.
—	—	§ 15. I. 155, 222.	§ 43. I. 292.
—	—	§ 17. I. 134, 159, 222 p. 2.	§§ 43., 98. I. 376.
—	—	§ 18. I. 160, 340 p. 2.	§ 44. I. 292, 428.
—	—	§ 20. I. 227.	§ 45. I. 294 p. 7.
—	—	§ 21. I. 229, 284, 305.	§ 46. I. 294.
—	—	§ 22. I. 286.	§ 47. I. 293.
—	—	§ 24. I. 282, 284.	§ 48. I. 164 p. 1, 293.
—	—	§ 25. I. 296 p. 4.	§ 50. I. 289.
—	—	§ 26. I. 222, 302, 306.	§ 52. I. 155, 281.
—	—	§ 28. I. 309, 384.	§ 53. I. 164.
—	—	§ 28. č. 1. I. 58, 154.	§ 54. I. 156.
—	—	§ 28. č. 3, I. 328.	§ 55. I. 119, 326 a p. 5.
—	—	§ 28. č. 8, 38, I. 387.	§ 55. II. 208 p. 5.
			§ 56. odst. 3. II. 159.
			§ 59. I. 380, 417.
			§ 60. I. 404 a p. 23.
			§ 61. I. 260, 392.

— § 62. I. 155, 314,
387, 388 p. 1.
— § 63. I. 319, 320
a p. 3.
— § 64. I. 317, 321.
— § 65. I. 314, 317.
— § 66. I. 297, 298,
p. 1, 299 a p.
9, 300 p. 10,
417.
— § 67. I. 324.
— § 68. II. 194.
— §§ 68., 69. I. 324.
— § 69. I. 344, 353.
— § 70. I. 146, 333.
— § 71. I. 340 p. 1.
— § 72. I. 174, 302,
340.
— § 73. I. 342.
— § 74. I. 343.
— § 75. I. 343, 344
p. 2.
— § 76. I. 62, 342,
345.
— § 77. I. 337, 345.
— §§ 78., 82. I. 345.
— § 80. I. 366., II.
226.
— § 81. I. 369, 372,
373 p. 20.
— § 82. I. 62 p. 10,
343 p. 10, 347
p. 9.
— §§ 82., 84. I. 367.
— § 83. I. 348.
— §§ 83., 97. I. 442.
— § 85. I. 63, 363,
II. 194.
— § 86. I. 371.
— § 87. I. 359 p. 13,
II. 194.
— § 88. I. 356, 369.
— § 89. I. 375, II.
194.
— § 90. I. 358.
— § 92. I. 348.
— §§ 93.—95. I. 67.

II. Volební řád obecní pro krá-

— § 96. I. 411 a p.
12.
— § 97. I. 325.
— § 99. I. 358, 402
p. 18, 408.
— § 100. I. 218, 228
p. 3, 302 p. 17,
410, II. 213 p. 6.
— § 101. I. 412.
— §§ 102., 103. I. 282,
319, 397, 398
p. 5.
— § 103. I. 398 p. 1,
399 p. 5, II. 212.
— § 104. I. 403.
— § 105. I. 392, 406.
— § 106. I. 405.
— § 107. I. 65.
— § 107., 108. I. 57,
59.
— § 108. I. 223 p. 5.
— §§ 108., 109. I. 156.
— § 109. I. 56, 160,
182, 216, 233.
— § 110. I. 58.
— § 111. I. 327, 342.
— § 114. I. 58.
lovství České.
— § 1. I. 142.
— § 1. č. 1, 2 lit. a—g)
I. 182 a p. 1.
— § 1. č. 3 I. 180, 193.
— § 2. I. 175.
— § 3. I. 169.
— § 3. lit. b) I. 174.
— § 4. I. 207 p. 14.
— § 4. lit. a) a c) I.
174.
— § 4. lit. b) I. 175.
— § 5. I. 202, 207.
— §§ 6., 7. I. 210.
— § 7. I. 204.
— § 8. I. 197, 205, 208,
235; II. 48 a p. 24.
— § 9. I. 210, 211 p. 1.
— § 10. I. 216.

— § 11. I. 217.
— § 12. I. 159, 217, 307.
— § 13. I. 234, 237.
— § 14. I. 239.
— § 15. I. 240.
— § 16. I. 232, 233 p.
1, 242.
— § 17. I. 234.
— § 18. I. 244, 251.
— § 19. I. 254.
— § 20. I. 257.
— § 21. I. 262.
— §§ 21., 30. I. 265, 276.
— § 22. I. 262, 277.
— § 23. I. 261, 279.
— § 24. I. 258 p. 6.
— §§ 24., 27. I. 262.
— § 25. I. 278.
— § 26. I. 264.
— § 27. I. 258 p. 6,
263 p. 8, 264.
— § 28. I. 264.
— § 29. I. 266, 273,
286.
— § 31. I. 258 p. 7,
266, 269.
— § 32. I. 280.
— §§ 33—35. II. 281.
— § 36. I. 222, 224.
— § 37. I. 281.
— §§ 38., 39. I. 224.
— §§ 40., 41. I. 281.
Vorarlberské zřízení obecní ze dne
22. dubna 1864 č. 22 z. z. I. 49.
Hornorakouské zřízení obecní ze
dne 28. dubna 1864 č. 6 z. z. I. 49.
Štýrské obecní zřízení ze dne 2.
května 1864 č.
5 z. z. I. 49.
— § 86. I. 386.
Instrukce pro výbor zemský krá-
lovství Českého ze dne
31. května 1864 II. 151
p. 1.
— § 16. II. 194.
— § 17. II. 212 p. 2.

Zákon o kontrib. fondch peněžních
ze dne 7. července 1864 č. 26
čes. z. z. I. 440.
— český o zastupitelstvu okres-
ním ze dne 25. července 1864
č. 27 čes. z. z. I. 421; příl.
č. 15, str. 125; II. 18 p. 7.
— § 2. I. 422, 423 p. 1.
— § 9. I. 425.
— §§ 10., 11. I. 427.
— § 12. II. 213 p. 6.
— § 14. I. 426.
— §§ 16., 22. I. 427.
— §§ 17., 23. I. 427.
— §§ 18., 19. I. 428.
— §§ 20., 21., 31., 32. I. 429.
— § 24. I. 427 p. 6.
— § 26. I. 430.
— § 28. I. 428.
— §§ 34., 35., 38., 39. I. 430.
— § 35. I. 427 p. 9.
— §§ 40., 41., 81. I. 431.
— §§ 42., 43., 44., 45., 49. I. 432.
— § 45. II. 130 p. 2.
— § 46. I. 433.
— § 48. I. 432.
— § 50. I. 435 p. 1, 445.
— §§ 51., 54., 55., 56., 61. I. 435.
— § 51. I. 437.
— § 52. I. 441.
— §§ 53., 59. I. 436.
— § 57. I. 434.
— § 63. I. 447 p. 4.
— § 64. I. 444.
— § 65. I. 442, 443 p. 3.
— § 66. I. 443.
— §§ 67., 68., 71., 73. I. 444.
— §§ 70., 72., 74. I. 443.
— § 72. II. 159.
— §§ 76., 77. I. 447.
— § 77. II. 195.
— § 78. I. 429 p. 16, 445.
— § 79. I. 434; II. 212.
— § 81. I. 446.
Dalmatské zřízení obecní ze dne 30.
července 1864 č. 1 z. z. pro 1865 I.
49.

Zákon ze dne 12. srpna 1864 čís. 46
čes. z. z. I. 328, 329, 438; II. 195.

1865.

Korutanské zřízení obecní ze dne
15. března 1865 č. 5 z. z. I. 49.

Nejvyš. rozhod. ze dne 31. srpna 1865
vyhlášené místodržít. nařízením ze dne
10. září 1865 č. 39 čes. z. z. I. 445.
II. 21 p. 3.

Patent ze dne 20. září 1865 č. 89
ř. z. I. 21.

1866.

Tyrolské zřízení obecní ze dne 9.
ledna 1866 č. 1 z. z. I. 49.

— § 5. I. 79 p. 9.

— § 7. I. 129 p. 2.

— § 9. I. 143 p. 11.

— § 75. I. 365 p. 40.

Krajinské obecní zřízení ze dne 17.
února 1866 č. 2 z. z. I. 49.

Řádu voleb. kraj. § 8. odst. 2. I. 212 p. 4.

Zákon ze dne 22. dubna 1866 č. 19
čes. z. z. I. 367 p. 4, 369,
421, 436.

— ze dne 31. května 1866 č. 41
čes. z. z. § 5., 20., 22. I. 438.

Honební zákon pro Čechy ze dne 1.
června 1866 čís. 49 z.

z. § 4. I. 59 p. 11.

— § 23. II. 209 p. 1.

— § 26. I. 436.

— § 46. I. 441.

Zákon ze dne 12. června 1866 č. 9
gor. z. z. II. 38.

Zákon štýr. o zast. okr. ze dne 14.
června 1866 č. 19
z. z. I. 422.

— § 13. I. 426 p. 3.

Zákon ze dne 18. června 1866 č. 13
hal. z. z. I. 29.

Hal. zřiz. ob. ze dne 12. srpna 1866 č.
19 z. z. I. 49, 90, 133.

— § 34. I. 387.

— § 37. I. 416.

— § 64. I. 299.

Zákon o obvodech dvorských ze dne
12. srpna 1866 č. 20 hal. z. z.
I. 53; § 7. I. 90; § 17. I. 419
p. 10.

— hal. o zast. okr. ze dne 17.
srpna 1866 č.
21 z. z. I. 422.

— § 13. I. 432.

Zákon ze dne 20. září 1866 č. 22 hal.
z. z. II. 28, 58 p. 2, 72 p. 2,
74 p. 5.

— ze dne 20. září 1866 č. 23 hal.
z. z. II. 74.

— ze dne 30. září 1866 č. 25 hal.
z. z. II. 103 p. 12.

— ze dne 23. pros. 1866 č. 88 tyr.
z. z. II. 63.

1867.

Patent ze dne 2. ledna 1867 č. 1 ř.
z. I. 21.

Zákon ze dne 16. ledna 1867 čís. 15
soln. z. z. II. 62.

— ze dne 17. ledna 1867 č. 5 istr.
z. z. II. 62.

— ze dne 18. ledna 1867 čís. 6
mor. z. z. čl. IV., V. VI. — I.
70 p. 5.

Nařiz. státní min. ze dne 23. ledna 1867
č. 17 ř. z. I. 423.

Zákon ze dne 26. ledna 1867 č. 6 gor.
z. z. II. 62.

— ze dne 15. února 1867 čís. 13
čes. z. z. I. 29.

Min. nař. ze dne 11. března 1867 č. 49
ř. z. I. 116.

Zákon ze dne 2. dubna 1867 č. 32
čes. z. z. I. 436.

Patent ze dne 20. dubna 1867 č. 67
ř. z. I. 21.

Zákon o zodp. min. ze dne 25. čce. 1867
č. 101 ř. z. § 2., 7.
II. 203.

— § 23. II. 40.

Zákon ze dne 5. srpna 1867 č. 21. mor.
z. z. I. 70 p. 5.

Novela k tr. zák. ze dne 15. listop. 1867,
č. 131 ř. z. I, 143, 151,
173, 217, 219, 307 a p.

— § 6. II. 39, 46 p. 18.

— §§ 6.—8. I. 170.

— §§ 7., 8. I. 172 p. 8.

— § 11. I. 172 p. 10.

— § 12. II. 39 p. 3.

Zákon ze dne 15. listop. 1867 č. 132
ř. z. I. 178.

— spol. ze dne 15. listop. 1837 č.
134 ř. z. § 6. I. 36 p. 20.

— o shromáždění se ze dne 15. li-
stop. 1867 č. 135 ř. z. II. 108
p. 6; § 5. I. 36 p. 23.

— ze dne 17. prosince 1867 č. 97
ř. z. I. 175.

Zákon o zastup. říše ze dne 21. pros.
1867 č. 141 ř. z.

II. 189 p. 9, 195.

— § 7. II. 18 p. 8.

— § 8. II. 117.

— § 10. II. 137 p. 3.

— § 11. a) II. 18, 19
p. 9; a, b)

II. 175; c, d,

e II. 176,

197; e—h,

m II. 177;

g I. 72 p.

11; 86; h,

i II. 178.

— lit. i, l, m II.

182, 200; k

I. 65 p. 23;

II. 179, 181,

n II. 19 p.

11.

— n, o) II. 181.

— §§ 11., 12. II. 169

p. 6.

— § 12. odst. 2. II.

184.

— § 14. I. 30.

— § 15. I. 349; II.

177 a p. 5.

— — — § 16. II. 105.

— — — § 21. II. 203.

Zákon štátní ze dne 21. pros. 1867 č.
142 ř. z. čl. 4. I. 190, 241.

— čl. 5. I. 36 p. 22.

— čl. 6. I. 149.

— čl. 11. II. 186.

— čl. 19. II. 163, 177.

— o soudě říšském ze dne
21. prosince 1867 čís.

143 ř. z. čl. 2. II. 182
p. 17; 212 p. 3; čl. 2.

lit. b) II. 125 p. 2;

lit. c) II. 19 p. 12;

čl. 3. lit. a) I. 118; II.
222 p. 3.

— omoci soudcovské č. 144
ř. z. čl. 2. II. 200.

— čl. 7. I. 321; II. 189 p.
5, 228 p. 11.

— čl. 14. I. 422; II. 215 a
p. 3.

— čl. 15. I. 401 p. 15, II. 93.

— č. 145 ř. z. o moci vý-
konné čl. 5 I. 185 p. 15.

— čl. 6. II. 175 p. 1.

— čl. 10. I. 30.

Zákon ze dne 21. prosince 1867 čís.
146 ř. z. I. 21.

1868.

Min. nařiz. ze dne 8. února 1868 č. 5
čes. z. z. I. 386 a p. 13.

Jednací řád výboru zemského ze dne
15. února 1868 č. 1394 II. 156 p. 4.

Zákon o organizaci úřadů správních
ze dne 19. května 1868 čís. 44

ř. z. I. 422, 423, II. 183 p. 18.
§ 11. I. 76.

— ze dne 19. května 1868 čís. 45
ř. z. I. 26 p. 6.

— ze dne 25. května 1868 čís. 47
ř. z. I. 395.

— interkonfesijní ze dne 25. května
1868 č. 49 ř. z. čl. 9. I. 350 p.

6; čl. 13. I. 315.

- Zákon o organisaci okres. soudů ze dne 11. června 1868 č. 59 ř. z. I. 422, 423 II. 199,
 — ze dne 13. června 1868 čis. 61 ř. z. II. 181.
 — o prodeji korun. statku Zbirožského ze dne 20. června 1868 č. 68 ř. z. II. 219 p. 6.
 — ze dne 29. června 1868 č. 85 ř. z. II. 45. § 7. II. 40 p. 5, 58 p. 1.
 — ze dne 20. září 1868 č. 15 slez. z. z. I. 129.
 — ze dne 12. října 1868 č. 19 hor. rak. z. z. I. 61 p. 7.
 — ze dne 12. října 1868 č. 31 čes. z. z. I. 192.
 — ze dne 12. října 1868 č. 32 čes. z. z. I. 192.
 — ze dne 12. října 1868 č. 33 čes. z. z. I. 130, 133, 139 p. 4, 140, 180, 188 p. 23, 192.
 — ze dne 15. října 1868 č. 19 mor. z. z. I. 140 p. I.
 — ze dne 25. října 1868 č. 36 čes. z. z. I. 408, 421. II. 195.
 — ze dne 27. října 1868 č. 38 čes. z. z. I. 396.
 — ze dne 28. října 1868 č. 37 čes. z. z. I. 421.
 — ze dne 31. října 1868 čis. 28 korut. z. z. I. 61 p. 7.
 — ze dne 31. října 1868 čis. 30 soln. z. z. II. 74.
 — ze dne 11. listopadu 1868 č. 51 tyr. z. z. I. 302 p. 18.
 — tyr. o zast. okr. ze dne 29. listop. 1868 čis. 56 z. z. I. 422.
 — — — — § 12. I. 435 p. 1.
 — — — — § 13. I. 438 p. 8.
 — ze dne 1. pros. 1868 č. 35 štyr. z. z. II. 30 p. 8.
 Čes. zákon chudinský ze dne 3. pros. 1868 č. 59 z. z. I. 156, 388.

- Zákon branný ze dne 5. pros. 1868 č. 151 ř. z. I. 176.
 Konkursní řád ze dne 25. pros. 1868 č. 1 ř. z. pro 1869 I. 175.

1869.

- Zákon ze dne 13. ledna 1869 čis. 10 mor. z. z. II. 49, 81.
 — ze dne 6. února 1869 čis. 18 ř. z. II. 52 p. 9.
 — ze dne 29. března 1869 čis. 67 ř. z. I. 75 p. 11, 395.
 — ze dne 18. dubna 1869 č. 44 čes. z. z. I. 239, 240, 270 p. 5.
 — ze dne 18. dubna 1869 čis. 45 čes. z. z. I. 138, 182 p. 2, 241.
 — ze dne 18. dubna 1869 čis. 47 čes. z. z. II. 80.
 — o zrušení práva propinačního ze dne 30. dubna 1869 čis. 55 čes. z. z. I. 144; II. 225 p. 23.
 — ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z. § 1. I. 24 p. 2.
 — ze dne 6. května 1869 čis. 20 mor. z. z. II. 120.
 — ze dne 8. května 1869 čis. 61 ř. z. I. 371.
 — školní říšský ze dne 14. květ. 1869 č. 62 ř. z. I. 351.
 — — § 2. I. 100.
 — — § 66. II. 224 p. 19.
 — na úpravu daně pozemkové ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z. I. 394. II. 198.
 — vodní ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. I. 352. II. 172 p. 5, 180 p. 12.
 Organický statut polytechnických ústavů v Praze ze dne 2. června 1869 č. 73 z. z. II. 178 p. 8.
 Zákon ze dne 10. června 1869 č. 113 ř. z. § 1. lit. c, § 12. I. 24 p. 2, 25, 26. § 3. II. 172.
 — ze dne 21. září 1869 č. 150 ř. z. I. 388, 389.
 — ze dne 6. října 1869 č. 31 hal. z. z. II. 65.

- Zákon ze dne 4. prosince 1869 čis. 31 dol. rak. z. z. I. 352 p. 8.
 — ze dne 7. prosince 1869 č. 43 slez. z. z. II. 122 p. 4.
 — bukovinský o zastupitelstvu okresním ze dne 12. prosince 1869 č. 71 z. z. I. 422.
 — ze dne 20. pros. 1869 č. 3 pro 1870 kraj. z. z. I. 29.

1870.

- Zákon o změnách řádu volení do sněmu českého ze dne 17. ledna 1870 čis. 8 z. z. I. Příl. č. 21, str. 167. II. 81.
 — § 3. II. 38, 39, 46, 99 p. 5.
 — § 5. II. 84, 86, 87.
 — § 6. II. 85, 86.
 — § 7. II. 88.
 — § 8. II. 88.
 — §§ 8.—12. II. 94.
 — §§ 10., 11. II. 86.
 — § 14. II. 95.
 — § 15. odst. 1.—4. II. 95.
 — § 15. odst. 5. a 6. II. 96.
 — § 16. II. 97.
 — § 18. II. 84.
 Zákon ze dne 17. ledna 1870 čis. 8 solnohr. z. z. II. 94.
 — ze dne 19. února 1870 č. 22 čes. z. z. I. 59 p. 6.
 — ze dne 19. března 1870 č. 26 tyr. z. z. II. 94, 95 p. 3.
 — ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. I. 383 p. 4.
 — ze dne 20. května 1870 č. 32 istr. z. z. II. 30 p. 8.
 — ze dne 20. května 1870 č. 33 dol.-rak. z. z. II. 94.
 Hasičský řád dolnorakouský ze dne 1. června 1870 č. 39 z. z. I. 320 p. 4.
 Zákon vodní ze dne 28. srpna 1870 ř. 71 čes. z. z. 352.
 — ze dne 28. září 1870 č. 74 čes. z. z. I. 237.
 — ze dne 14. října 1870 č. 37 soln. z. z. II. 30 p. 8.

- Zákon ze dne 28. pros. 1870 č. 3 pro 1871 tyr. z. z. II. 74.

1871.

- Zákon ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z. I. 113, 122 p. 4, 149, 151 p. 15, 153 p. 27, 396.
 — ze dne 28. července 1871 č. 91 ř. z. I. 370.
 Vyhláška místodrž. ze dne 29. září 1871 č. 53 čes. z. z. I. 118 p. 6.
 Usnesení zem. výboru ze dne 23. října 1871 č. 78 o rovném právu jazyků zemských II. 161.

1872.

- Zákon ze dne 31. pros. 1872 č. 2 buk. z. z. pro 1873 I. 422.

1873.

- Zákon ze dne 9. ledna 1873 č. 1. čes. z. z. I. Příl. č. 22, str. 173.
 — § 2. II. 42.
 — § 2. odst. 3., lit. d) II. 43.
 — §§ 3., 4. II. 43.
 — § 5. I. 198 p. 23, II. 43.
 — § 5. odst. 2. II. 69 p. 6.
 — § 6. II. 44, 51.
 — § 7. II. 72.
 — § 7. odst. 2. II. 76.
 — § 8. II. 42.
 — § 9. II. 75.
 — § 9. odst. 1. II. 70.
 — § 10. II. 47 p. 21, 74.
 — § 11. II. 77.
 — § 12. odst. 1. II. 89 p. 1.
 — § 12. odst. 2. II. 78 p. 16.
 — § 13. II. 66, 68.
 — § 13. odst. 4. II. 69.
 — § 14. II. 66, 67.
 — § 15. II. 79.
 — § 16. II. 83.
 — § 17. II. 84, 87.
 — § 17. odst. 3. II. 86, 87.
 — § 18. II. 88.
 — § 18. odst. 2. II. 84.

- §§ 19.—21. II. 89.
- §§ 22., 23. I. 193 p. 7., II. 91.
- § 23. odst. 3. a 4. II. 92.
- § 24. II. 93.
- § 25. II. 96.
- § 26. II. 97.
- §§ 27., 28. II. 85.
- o dávce z pozůstalostí ze dne 2. února 1873 č. 60 čes. z. z. II. 229. § 6. II. 230 p. 19.
- ze dne 10. února 1873 č. 12 čes. z. z. I. 388, 389.
- ze dne 17. února 1873 č. 25 ř. z. I. 186.
- ze dne 21. února 1873 č. 18 dalm. z. z. I. 403 p. 22.
- ze dne 24. února 1873 č. 16 čes. z. z. I. 351, 369, 410.
- ze dne 24. února 1873 č. 17 čes. z. z. I. 441.
- o dani ze psů ze dne 29. března 1873 č. 24 čes. z. z. I. 376. Příl. č. 9; § 4. I. 292; § 6. I. 321 p. 5.
- ze dne 2. dubna 1873 č. 33 mor. z. z. I. Příl. str. 206, II. 51, 54, 57, 66, 72, 147, 148 p. 8. § 16. II. 51 p. 7.
- ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z. I. 21; II. 18 p. 8, 195.

- Volební řád do říšské rady ze dne 2. dubna 1873 č. 41 ř. z. II. 49.
- — § 6. odst. 2. II. 34 p. 4.
 - — § 9. II. 75 p. 8.
 - — § 10. II. 85 p. 3.
 - — § 17. II. 69.
 - — § 18. II. 67.
 - — § 26. odst. 2. II. 84 p. 2.
 - — § 36. lit. c) I. 193 p. 7.
 - — § 45. II. 95.
 - — § 47. I. 280; II. 96.
 - — § 54. II. 93.
 - — § 57. I. 274 p. 18; II. 103.
 - — § 58. odst. 3. II. 101.

- Zákon ze dne 10. dubna 1873 č. 77 ř. z. I. 395.
- ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z. I. 96, 240.
- v příčině změn obvodů sborových soudů ze dne 26. dubna 1873 č. 62 ř. z. II. 199.
- ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. I. 113.
- Jednací řád rady říšské ze dne 12. května 1873 č. 94 ř. z. § 1. II. 119 p. 1.
- — § 3. odst. 9. II. 102.
- — § 4. II. 103 p. 11, 14.
- Řád trestní ze dne 23. května 1873 č. 119 ř. z. I. 173. Úvoz. z. čl. VIII. I. 316 p. 7.
- — § 26. I. 394.
- — § 84. 92. I. 173.
- — § 425. II. 39.
- Zákon ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z. I. 394.
- ze dne 19. října 1873 č. 69 čes. z. z. I. 423 p. 2.

1874.

- Zákon ze dne 17. ledna 1874 č. 8 hal. z. z. II. 122 p. 4.
- ze dne 22. února 1874 č. 10 čes. z. z. II. 33, 148.
- ze dne 1. března 1874 č. 4 čes. z. z. I. 385 p. 12.
- ze dne 16. dubna 1874 č. 26 dol. rak. z. z. I. 68, 69 p. 8.
- ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. §§ 35.—37. I. 349, 351 p. 6.
- Zákony ze dne 2. června 1874 č. 88—91 ř. z. II. 185.
- Zákon o vnitřní úpravě knih pozemkových na Mor. ze dne 2. června 1874 č. 97 ř. z. § 2. I. 328. II. 185.
- Zákon ze dne 2. června 1874 č. 98. ř. z. II. 185.
- Zákony ze dne 17. června 1874 č. 47, 51, 52 hal. z. z. I. 422.
- Nařízení ze dne 10. července 1874 č. 103 ř. z. II. 185.

- Zákon o reálkách ze dne 13. září 1874 č. 56 čes. z. z. II. 182 p. 15.
- ze dne 26. listop. 1874 č. 87 čes. z. z. I. 67, 68, 70, 71 p. 8.
- v příčině zřízení nových knih pozemkových v království Českém a jich vnitřního upravení ze dne 5. pros. 1874 č. 92 z. z. I. 328. II. 179 p. 10; 199 p. 10.
- § 3. II. 41 p. 6; 43 p. 13.
- ze dne 17. pros. 1874 č. 1 mor. z. z. pro 1875 I. 384 p. 6, 385 p. 10.
- ze dne 17. pros. 1874 čis. 2 štýr. z. z. pro r. 1875 I. 422.

1875.

- Zákon ze dne 14. ledna 1875 čis. 75 čes. z. z. I. 369.
- ze dne 11. března 1875 č. 23 ř. z. II. 115 p. 3.
- ze dne 11. března 1875 čis. 29 ř. z. II. 185.
- Nařízení ze dne 16. března 1875 č. 30 ř. z. II. 185.
- Zákon ze dne 12. října 1875 č. 76 čes. z. z. § 18. I. 67, 347.
- ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. pro 1876. § 3. lit. g) I. 229, 410 p. 8; II. 213.
- § 7. II. 213.
- § 17. I. 270 p. 5.
- § 48. I. 321.
- ze dne 22. listop. 1875 čis. 33 slez. z. z. II. 35, 75.
- § 6. II. 62.
- § 14. II. 85 p. 3.
- § 16. odst. 2. II. 77.
- § 16. odst. 5. II. 78.
- § 17. II. 79.
- § 18. II. 58, 59, 81 p. 5.
- § 40. II. 94.
- § 55. II. 100.
- § 57. II. 103 p. 12.
- na ochranu pol. majetku ze dne 12. pros. 1875 č. 78 čes. z. z. I. 165.

- Zákon ze dne 19. pros. 1875 č. 86 čes. z. z. § 16. I. 101 p. 41, 187.
- § 51. I. 102.

1876.

- Zákon ze dne 13. května 1876 čis. 17 buk. z. z. II. 28.
- ze dne 6. července 1876 č. 27 štýr. z. z. I. 422.
- Nařiz. min. vnitra ze dne 31. července 1876 č. 105 ř. z. II. 115 p. 3.

1877.

- Zákon o náležitostech změny řádu volení do sněmu ze dne 1. července 1877 čis. 44 čes. z. z. I. Příl. č. 19, str. 164; II. 19 p. 10; 147 a p. 6.
- na zamezení opilství pro Halič a Bukovinu ze dne 19. července 1877 č. 67 ř. z. II. 172 p. 4.
- ze dne 30. listop. 1877 čis. 38 mor. z. z. I. 438 p. 9.
- Min. nařízení ze dne 31. prosince 1877 č. 5 ř. z. z roku 1878 I. 350.

1878.

- Zákon ze dne 24. dubna 1878 č. 19 čes. z. z. I. 423 p. 2.

1879.

- Zákon o ubytování vojska ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z. I. 393 p. 4, 395.
- Vyhláška místodrž. ze dne 28. října 1879 č. 31 mor. z. z. I. 118 p. 6.

1880.

- Zákon ze dne 25. března 1880 čis. 39 ř. z. I. 374.
- § 3. II. 227 p. 7.
- Nařízení min. vnitra a práv ze dne 19. dubna 1880 č. 14 č. z. z. II. 162.
- Zákon o taxe vojenské ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z. I. 395.
- ze dne 11. září 1880 č. 85 čes. z. z. I. 351.

Zákon ze dne 28. září 1880 č. 74 čes.
z. z. I. 159, 200, 366, 421.

1881.

Zákon ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.
I. 170. II. 39.

Instrukce pro porodní báby ze dne
4. června 1881 č. 54 ř. z. 12. p. 2.
I. 107.

Zákon ze dne 7. června 1881 č. 49
ř. z. I. 199 p. 27, 237, 366.

— ze dne 8. pros. 1881 č. 1 mor.
z. z. pro 1882. I. 366.

— ze dne 20. pros. 1881 čís. 70
čes. z. z. I. 440.

1882.

Zákon ze dne 18. ledna 1882 č. 2 čes.
z. z. I. 302 p. 18.

— ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z.
I. 132, 200 p. 27, 237, 366,
375; II. 41 p. 8.

— ze dne 22. března 1882 čís. 26
čes. z. z. §§ 58.—61. I. 439.

Vyhláška místodrž. ze dne 12. září 1882
č. 53 čes. z. z. I. 107 p. 4.

Zákon ze dne 4. října 1882 č. 142 ř. z.
II. 30 p. 8, 49.

— § 19. odst. 4. II. 50 p. 1.

— ze dne 6. října 1882 č. 54 čes.
z. z. II. 28.

— ze dne 23. listopadu 1882 č. 62
čes. z. z. I. 421, 425.

1883.

Zákon ze dne 14. ledna 1883 č. 23
mor. z. z. I. 372, 378.

Novela k živn. řádu ze dne 15. března
1883 č. 39 ř. z.

— §§ 128.—130. I. 66.

Zákon ze dne 19. března 1883 čís. 51
čes. z. z. I. 439 p. 10.

— o evidenci katastru daně pozem-
kové ze dne 23. května 1883
č. 83 ř. z. II. 198.

— ze dne 25. května 1883 čís. 78
ř. z. I. 170; II. 39.

Kommásační zákony ze dne 7. června
1883 č. 92—94 ř. z. II. 180 p. 12.

Zákon ze dne 19. září 1883 č. 51 čes.
z. z. I. Příl. č. 12, str. 122. I. 360,
367 p. 4, 369, 436;

— ze dne 24. září 1883 č. 35 slez.
z. z. I. 261.

— ze dne 26. září 1883 č. 48 čes.
z. z. I. 62 p. 12.

— ze dne 26. září 1883 č. 49 čes.
z. z. I. 189, 200, 244.

— ze dne 9. října 1883 č. 22 čes.
z. z. pro 1885. II. 224 p. 16.

1884.

Zákon ze dne 6. května 1884 č. 7 štýr.
z. z. II. 62.

— ze dne 25. května 1884 čís. 12
korut. z. z. II. 30 p. 8, 58,
60, 62, 74.

— ze dne 26. května 1884 čís. 17
vorarlb. z. z. II. 38, 74.

— ze dne 29. května 1884 čís. 10
kraj. z. z. II. 58, 60, 74, 94.

— ze dne 18. listop. 1884 čís. 48
čes. z. z. I. 62 p. 12.

— ze dne 18. listop. 1884 čís. 50
čes. z. z. II. 32 p. 1.

— ze dne 2. pros. 1884 č. 72 čes.
z. z. I. 438, 445 p. 10.

— ze dne 9. pros. 1884 č. 65 čes.
z. z. I. 384 p. 6, 385 p. 12.

— ze dne 17. pros. 1884 č. 1 hal.
z. z. pro 1885 II. 36.

— ze dne 22. pros. 1884 čís. 35
dol. rak. z. z. II. 62.

— § 14. lit. b) II. 64.

— ze dne 24. prosince 1884 č. 62
čes. z. z. II. 224 p. 17.

Min. nařiz. ze dne 26. pros. 1884 č. 202
ř. z. I. 85, 95 p. 15.

1885.

Zákon o odznaku přísež. hlídačů ze
dne 21. února 1885 čís. 41
čes. z. z. I. 165; II. 21 p. 2.

Zákon ze dne 19. března 1885 čís. 11
vorarlb. z. z. II. 62.

— ze dne 19. dubn. 1885 čís. 47
ř. z. I. 372 p. 17.

Rybářský zákon ze dne 25. dubna 1885
č. 58 ř. z. II. 180 p. 12.

Vyhláška místodržitelství ze dne 20.
září 1885 č. 44 čes. z. z.
II. 195.

— čes. míst. ze dne 2. října 1885
č. 42 z. z. II. 21 p. 2.

1886.

Zákon ze dne 12. března 1886 čís. 19
z. z. II. 224 p. 17.

— ze dne 7. dubna 1886 č. 48 hal.
z. z. I. 422.

Stavební řád pro Prahu a předměstí
ze dne 10. dubna 1886 č. 40 z. z.
§ 124. I. 159 p. 15.

Zákon o reálkách ze dne 1. května
1886 č. 46 čes. z. z. II. 182
p. 15.

— ze dne 20. května 1886 čís. 52
čes. z. z. I. 200; II. 45, 47, 48.

— ze dne 30. května 1886 čís. 53
čes. z. z. I. 377 p. 9.

— o domobraně ze dne 6. června
1886 č. 90 ř. z. I. 145, 176, 395.

1887.

Zákon ze dne 12. ledna 1887 čís. 9
hal. z. z. I. 422.

— ze dne 20. ledna 1887 č. 3 čes.
z. z. I. 177, 200.

— ze dne 13. února 1887 čís. 14
slez. z. z. II. 62.

— ze dne 13. února 1887 čís. 15
slez. z. z. I. 438 p. 9.

— o zdanění stát. železnic ze dne
19. března 1887 č. 33 ř. z.
I. 371, 374 p. 22.

— ze dne 30. dubna 1887 čís. 35
čes. z. z. I. 421, 433.

— ze dne 6. června 1887 čís. 72
ř. z. I. 299.

Zákon ze dne 26. června 1887 čís. 46
hal. z. z. II. 65.

— ze dne 27. června 1887 čís. 81
ř. z. I. 439.

— ze dne 28. pros. 1887 č. 1 ř. z.
pro 1888 I. 395.

1888.

Zákon ze dne 26. ledna 1888 čís. 104
mor. z. z. I. 368.

— o organizaci veřej. služby zdra-
votní v Čechách ze dne 23.
února 1888 č. 9 z. z. I. 221, 440.

— ze dne 13. března 1888 čís. 32
čes. z. z. I. 421.

— ze dne 20. března 1888 č. 27
čes. z. z. I. 378 p. 11.

— ze dne 21. března 1888 čís. 41
hal. z. z. I. 53.

Výnos zem. vlády slezské ze dne 31.
března 1888 č. 3976. I. 261 p. 2.

Zákon ze dne 6. června 1888 č. 81 ř. z.
I. 362 p. 29.

Nařiz. ze dne 1. července 1888 č. 105
ř. z. I. 362 p. 29.

Zákon ze dne 31. července 1888 č. 50
dolnorak. z. z. II. 36.

— ze dne 6. listop. 1888 čís. 27
kraj. z. z. II. 62.

— ze dne 19. listopadu 1888 č. 66
čes. z. z. I. 378 p. 11.

Instr. mor. z. výboru ze dne 29. pros.
1888 č. 7 z. z. pro 1889 I. 369.

1889.

Stavební řád pro obce venk. ze dne 8.
led. 1889 čís. 5 čes. z. z.
§ 130. I. 159 p. 15.

— — §§ 130., 131. I. 408.

Zákon o dávkách za přijetí do svazku
domovského ze dne 17. února
1889 č. 10 čes. z. z. I. Příl. č.
10, str. 121; I. 105, 376; II.
190 p. 9.

— ze dne 9. března 1889 čís. 19
čes. z. z. § 4. I. 67.

- Z á k o n z e d n e 22. b ř e z n a 1889 č í s. 20
 čes. z. z. I. 161, 181, 226,
 268 p. 12, 283, 285 p. 3.
 — z e d n e 25. b ř e z n a 1889 č í s. 28
 čes. z. z. I. 291 p. 2, 3, 368, 442.
 — o d ě d ě č n ě p o s l o u p n o s t i v p ř í č i n ě
 h o s p o d á ř s k ý c h s t a f k ů s t ř e d n ě
 v e l i k o s t i z e d n e 1. d u b n a 1889
 č. 52 ř. z. II. 180 p. 12.
 — b r a n ů z e d n e 11. d u b n a 1889
 č. 41 ř. z. § 14. II. 175 p. 2.
 — §§ 35., 36. I. 395.
 — § 62. I. 176.
 — z e d n e 3. č e r v n a 1889 č í s. 19
 d o l. r a k. z. z. II. 58.
 L i b e r e c k ý s t a t u t z e d n e 28. č e r v n a
 1889 č. 43 z. z. I.
 130.
 — — §§ 4.—12. I. 93.
 — — § 6. I. 93.
 — — § 12. I. 137.
 — — § 17. I. 163.
 — — § 18. I. 189.
 — — §§ 19-22. I. 177-179.
 — — § 23. I. 201, 202.
 — — § 24. I. 225.
 — — § 26. I. 201.
 — — § 27. I. 203, 207.
 — — § 28. II. 47.
 — — § 31. I. 256.
 — — § 32. I. 256.
 — — § 33. I. 261.
 — — § 36. I. 268.
 — — § 37. I. 274.
 — — § 38. I. 227, 230.
 — — § 39. I. 285, 288.
 — — § 40. I. 283.
 — — § 41. I. 285, 288.
 — — § 42. I. 284.
 — — §§ 43., 45., 87. I. 163.
 — — § 44. I. 407.
 — — § 47. I. 285.
 — — §§ 49., 56. I. 164.
 — — §§ 49., 56., 64., 67.
 90. I. 165.
 — — §§ 61., 65. I. 104, 377.
 — — § 73. I. 290.

- — §§ 77., 101. I. 406.
 — — § 88. I. 393 p. 3.
 V y k o n á v a c í n a ř. k z á k o n u o d o m o -
 b r a n ě z e d n e 20. p r o s. 1889 č í s. 193
 ř. z. I. 146 p. 18.

1890.

- Z á k o n z e d n e 17. l e d n a 1890 č. 5 čes.
 z. z. I. 74 p. 3.
 — z e d n e 24. l e d n a 1890 č. 9 čes.
 z. z. I. 421.
 — z e d n e 30. l e d n a 1890 č í s. 22
 h a l. z. z. II. 63 p. 11.
 — z e d n e 6. ú n o r a 1890 č. 13 čes.
 z. z. I. 74 p. 5.
 N a ř í z e n í z e d n e 1. b ř e z n a 1890 č. 34 ř. z.
 a č. 30 čes. z. z. I. 24 p. 2.
 Z á k o n z e d n e 14. b ř e z n a 1890 č. 28
 čes. z. z. I. 439.
 V y h l á s k a m í s t o d r ž í t e l s t v í z e d n e 29.
 k v ě t n a 1890 č. 43 čes. z. z. II. 195.

1891.

- Z á k o n z e d n e 16. l e d n a 1891 č. 11
 m o r. z. z. I. 412. I. Příl. č. 13
 s t r. 123.
 — z e d n e 22. l e d n a 1891 č. 14
 čes. z. z. I. 377. I. Příl. č. 11
 s t r. 121.
 — z e d n e 5. ú n o r a 1891 č. 6 h o r.
 r a k. z. z. II. 58, 62, 94.
 O r g a n i s a c e r a d y z e m ě d ě l s k ě p r o k r á l.
 Č e s k ě z e d n e 20. b ř e z n a 1891
 č. 20 z. z. §§ 1. a 37. II.
 136 p. 7.
 V y h l á s k a m í s t o d r ž í t e l s t v í z e d n e 14.
 k v ě t n a 1891 č. 31 čes. z. z. II. 195.

1892.

- N a ř. m i n. s p r a v. z e d n e 22. d u b n a 1892
 č. 68 ř. z. I. 424 p. 4. II. 33 p. 3.
 Z á k o n o z v e l e b e n í ž e l e z n i c t v í n í ž š í h o
 ř á d u z e d n e 17. p r o s i n c e 1892
 č. 8 čes. z. z. p r o 1893 I. 439
 II. 195.

1893.

- Z á k o n z e d n e 6. l e d n a 1893 č. 9 čes.
 z. z. I. 440.
 — z e d n e 14. l e d n a 1893 č. 11
 čes. z. z. o d ě l e d u n a d h o -
 s p o d á ř s t v í m v l e s í c h o b e c n í c h
 I. 325. Příl. č. 8 s t r. 116.
 — § 3. I. 292.
 — § 14. I. 305.
 S t u d i j n í ř á d p r o p r á v n í c k ě f a k u l t y
 z e d n e 20. d u b n a 1893 č. 86 ř. z. I.
 14 p. 3.
 Z á k o n z e d n e 19. s r p n a 1893 č. 59
 čes. z. z. I. 70, 71, 74.
 — z e d n e 19. s r p n a 1893 č. 60 ř.
 z. I. 373 p. 20, 376, 377.
 M i n. n a ř í z. z e d n e 24. p r o s i n c e 1893 č.
 204 ř. z. I. 14 p. 3.
 Z á k o n o z e m. o b r a n ě z e d n e 25. p r o -
 s i n c e 1893 č. 200 ř. z. I. 176.

1894.

- Z á k o n z e d n e 16. l e d n a 1894 č. 5 k r a j.
 z. z. II. 37.
 — z e d n e 30. b ř e z n a 1894 č. 24
 čes. z. z. I. 347 p. 10.
 — z e d n e 14. d u b n a 1894 č. 42
 m o r. z. z. II. 34, 49, 86, 96.

- Z á k o n o d o n u e o v á c í m v y m á h á n í p o -
 h l e d á v e k z a o b c e m í a v e ř e j -
 n ý m í k o n k u r e n c e m í z e d n e
 29. d u b n a 1894 č. 53 m o r. z.
 z. I. Příl. č. 14, s t r. 124, 360,
 367 p. 4, 369.
 — z e d n e 10. k v ě t n a 1894 č. 83
 ř. z. I. 395.
 — z e d n e 11. k v ě t n a 1894 č. 126
 ř. z. I. 328.
 — v e p ř í č i n ě v y b í r á n í h u d e b n ě h o
 z e d n e 20. č e r v e n c e 1894 č í s.
 62 čes. z. z. II. 229.
 P r o v á d ě c í n a ř í z e n í k z á k o n u v p ř í -
 č i n ě v y b í r á n í h u d e b n ě h o z e d n e 12.
 l i s t o p a d u 1894 č. 92 čes. z. z. II. 230.
 Z á k o n o č e t n i c t v u z e d n e 25. p r o s i n c e
 1894 č. 1 ř. z. p r o 1895 II.
 214 p. 9.

1895.

- Z á k o n z e d n e 1. l e d n a 1895 č. 3. ř. z.
 II. 198.
 — z e d n e 14. l e d n a 1895 č. 9 čes.
 z. z. II. 231.
 — z e d n e 14. d u b n a 1895 č. 33
 čes. z. z. II. 33 p. 3. 148 p. 7.

Opravy.

V díle I. opraviti jest dále ještě tyto omyly, smysl rušící:

Na str. 404. řádka 3. z dole má státi místo přenesené samostatné.

Příloha k dílu I. str. 154 § 28. odst. 2. sluší po slovech „nejvyšší maršálek zemský“ zařaditi slova „a dva přisedící výboru zemského“.

V díle II.

čti na str. 9. ř. 9. s hora místo stačí sluší.

„ „ „ 42. ř. 11. z dole „ pochybno pochybeno.

„ „ „ 82. ř. 6. s hora „ měli měly.

„ „ „ 133. ř. 4. s hora „ složených vložných.

a přidej „ „ 81. pozn. 5. za 1875 „č. 33“.

„ „ 214. ř. 12. s hora za její „výboru“.

SEMINÁRNÍ

Stověž

KNIHOVNA

oddělení

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 1 7 6 0 6